

Dogfen ir Cyhoedd

CYNGOR SIR
YNYS MÔN
ISLE OF ANGLESEY
COUNTY COUNCIL

Dr Gwynne Jones
Prif Weithredwr – Chief Executive
CYNGOR SIR YNYS MÔN
ISLE OF ANGLESEY COUNTY COUNCIL
Swyddfeydd y Cyngor - Council Offices
LLANGEFNI
Ynys Môn - Anglesey
LL77 7TW

Ffôn / tel (01248) 752500
Ffacs / fax (01248) 750839

RHYBUDD O GYFARFOD	NOTICE OF MEETING
PWYLLGOR ARCHWILIO A LLYWODRAETHU	AUDIT AND GOVERNANCE COMMITTEE
DYDD MAWRTH, 23 GORFFENNAF 2019 am 2.00 y. p.	TUESDAY, 23 JULY, 2019 at 2:00 p.m.
YSTAFELL BWYLLGOR 1, SWYDDFEYDD Y CYNGOR, LLANGEFNI	COMMITTEE ROOM 1, COUNCIL OFFICES, LLANGEFNI
Swyddog Pwyllgor	Ann Holmes 01248 752518 Committee Officer

AELODAU / MEMBERS

Cynghorwyr / Councillors:-

PLAID CYMRU / THE PARTY OF WALES

John Griffith, Dylan Rees, Alun Roberts, Margaret M. Roberts

Y GRWP ANNIBYNNOL / THE INDEPENDENT GROUP

Gwilym O. Jones, Richard Griffiths

ANNIBYNNWYR MÔN / ANGLESEY INDEPENDENTS

R. Llewelyn Jones, Peter Rogers (*Cadeirydd/Chair*)

AELODAU LLEYG / LAY MEMBERS

Dilwyn Evans,
Jonathan Mendoza (*Is-Gadeirydd/Vice-Chair*)

R H A G L E N

1 **DATGANIAD O DDIDDORDEB**

Derbyn unrhyw ddatganiad o ddiddordeb gan unrhyw Aelod neu Swyddog parthed unrhyw eitem o fusnes.

2 **COFNODION Y CYFARFODYDD BLAENOROL** (Tudalennau 1 - 12)

Cyflwyno cofnodion cyfarfodydd blaenorol y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu a gynhaliwyd ar y dyddiadau canlynol –

- 23 Ebrill, 2019
- 14 Mai, 2019 (ethol Cadeirydd/Is-Gadeirydd)

3 **DATGANIAD O'R CYFRIFON DRAFFT A DATGANIAD LLYWODRAETHU DRAFFT 2018/19** (Tudalennau 13 - 190)

Cyflwyno adroddiad y Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau)/Swyddog Adran 151.

4 **ARCHWILIO ALLANOL: ADRODDIAD GWELLA BLYNYDDOL - CYNGOR SIR YNYS MÔN** (Tudalennau 191 - 220)

Cyflwyno adroddiad Archwilio Allanol.

5 **DIWEDDARIAD AR GYNNYDD ARCHWILIO MEWNOL** (Tudalennau 221 - 240)

Cyflwyno adroddiad y Pennaeth Archwilio a Risg.

6 **ARCHWILIO ALLANOL:ARCHWILIAD O " HYRWYDDO YNYS MÔN ER MWYN ANNOG DATBLYGWYR MAWR I FUDDSODDI YN YR YNYS"** (Tudalennau 241 - 258)

Cyflwyno adroddiad Archwilio Allanol.

7 **DATGANIAD POLISI RHEOLI RISG** (Tudalennau 259 - 264)

Cyflwyno adroddiad y Pennaeth Archwilio a Risg.

8 **ADRODDIAD YSWIRIANT BLYNYDDOL 2018/19** (Tudalennau 265 - 276)

Cyflwyno adroddiad y Pennaeth Archwilio a Risg.

9 **ADOLYGIAD BLYNYDDOL AR REOLI'R TRYSORLYS 2018/19** (Tudalennau 277 - 286)

Cyflwyno adroddiad y Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau)/Swyddog Adran 151.

10 **BLAEN RAGLEN WAITH** (Tudalennau 287 - 292)

Cyflwyno adroddiad y Pennaeth Archwilio a Risg.

PWYLLGOR ARCHWILIO A LLYWODRAETHU

Cofnodion y cyfarfod ar 23 Ebrill, 2019

YN BRESENNOL:	Y Cynghorydd Peter Rogers (Cadeirydd) Y Cynghorydd Robert Llewelyn Jones (Is-gadeirydd) Y Cynghorwyr John Griffith, Richard Griffiths, G.O. Jones, Margaret Roberts. Aelodau Lleyg: Dilwyn Evans, Jonathan Mendoza
WRTH LAW:	Prif Weithredwr Cynorthwyol (Partneriaethau, Cymuned a Gwella Gwasanaethau) Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) a Swyddog Adran 151 Pennaeth Archwilio Mewnol a Risg (MP) Ymgynghorydd Iechyd a Diogelwch Corfforaethol (SN) (ar gyfer eitem 3) Swyddog Pwyllgor (ATH)
YMDDIHEURIADAU:	Y Cynghorwyr Dylan Rees, Alun Roberts
HEFYD YN BRESENNOL:	Y Cynghorydd Robin Williams (Aelod Portffolio Cyllid), Mr Alan Hughes (Swyddog Arweiniol Archwilio Perfformiad – Swyddfa Archwilio Cymru), Mr Ian Howse (Swyddog Arweiniol Ymgysylltu, Archwilio Ariannol – Deloitte), Senior Auditor (NW), Uwch Archwilydd (JR)

1. DATGAN DIDDORDEB

Nid oedd yr un datganiad o ddiddordeb.

2. COFNODION Y CYFARFOD AR 12 CHWEFROR, 2019

Cyflwynwyd cofnodion y cyfarfod blaenorol o'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu a gynhaliwyd ar 12 Chwefror, 2019 a chadarnhawyd eu bod yn gywir.

Yn codi ohonynt –

- Adroddodd y Pennaeth Archwilio a Risg, mewn perthynas â'r ddyled arian cinio ysgol, ei bod wedi cysylltu â Chyngor Dinas Caerdydd a Chyngor Rhondda Cynon Taf [fel y cynghorau sydd â rhai o'r dyledion isaf yng nghyswllt arian cinio ysgol o blith y cynghorau hynny a oedd wedi ymateb i arolwg y BBC ar ddyledion cinio ysgol yng Nghynghorau Cymru yn 2017/18] er mwyn dod i ddeall mwy am eu harferion ar gyfer cadw'r ddyled i lawr. Dywedodd y Swyddog ei bod wedi gallu sefydlu bod cyfanswm dyledion Cyngor Dinas Caerdydd mewn perthynas ag arian cinio ysgol yn uwch mewn gwirionedd na'r ffigwr a gyhoeddwyd yn erthygl y BBC ac nad oedd cynnwys yr holl ddyled ddi-arian. Roedd Rhondda Cynon Taf wedi darparu ei brotocol ar gyfer delio â dyledion cinio ysgol, ac anfonwyd y protocol ymlaen at y Rheolwr Prosiect yn y Gwasanaeth Dysgu sy'n adolygu'r system talu am brydau ysgol mewn ysgolion.

Dywedodd y Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau)/Swyddog Adran 151, ar ôl casglu'r data ar ddiwedd tymor y Pasg, y gallai bellach adrodd ar sefyllfa dyledion Cyngor Môn mewn perthynas ag arian cinio ysgol. Mae cyfanswm o £48,084 yn ddyledus i'r Cyngor mewn arian cinio ysgol, ac o'r ffigwr hwnnw mae £38,046 ar gofrestr i'r ysgolion sy'n golygu bod yr ysgolion dal wrthi'n delio â'r dyledion hynny. Y balans cyfartalog fesul ysgol yw £906 a'r balans uchaf yw £6,978. Mae cyfanswm o 89 anfoneb sydd werth £10,037 yn dal i fod heb eu talu – dyma lle mae'r ddyled wedi cael ei throsglwyddo o'r ysgolion i Dîm Incwm y Cyngor i'w hadfer. Y balans cyfartalog yw £113 a'r balans uchaf yw £410. O ran sefyllfa gymharol Ynys Môn, nid yw'n annhebyg i sefyllfa'r awdurdodau a restrwyd yn arolwg y BBC. Mae'r Gwasanaeth Dysgu yn edrych ar y polisi arian cinio ysgol a sut mae delio â dyledion gwasanaethau cymdeithasol ar y cyd â'r ysgolion a'r Gwasanaeth Cyllid. Un ffactor sy'n dylanwadu ar hyn oll yw cyflwyniad y Credyd Cynhwysol. O dan yr hen system budd-daliadau, byddai ceisiadau am brydau ysgol am ddim wedi cael eu penderfynu'n gyflym, ond nawr nid oes penderfyniad ar gais teuluoedd am brydau ysgol am ddim hyd nes bod eu cais am Gredyd Cynhwysol yn cael ei gadarnhau, a gall hynny gymryd sawl wythnos. Mae'r Awdurdod yn ystyried beth yw'r ffordd orau o ddelio gyda'r plant hynny sydd yn y cyfnod o aros am benderfyniad ar eu cais Credyd Cynhwysol, hynny yw a ddylid codi tâl neu beidio am brydau ysgol yn ystod y cyfnod hwn, a sgil-ffeithiau codi a pheidio codi tâl. Bydd hyn ynghyd â materion eraill yn ffurfio rhan o'r adolygiad polisi.

Gan fod Ynys Môn yn awdurdod cymharol fach o ran maint, holodd y Pwyllgor a yw'n dderbyniol bod gennym werth tua £50k o ddyled cinio ysgol. Ceisiodd y Pwyllgor sefydlu hefyd a oedd modd asesu effaith Credyd Cynhwysol ar lefelau dyledion cinio ysgol yn yr awdurdodau hynny lle mae'r budd-dal newydd wedi dod i rym o gymharu ag Ynys Môn.

Dywedodd y Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau)/Swyddog Adran 151, er ei bod yn bwysig casglu unrhyw arian sy'n ddyledus a chadw dyledion cyn ised â phosib, yng nghyd-destun yr incwm a gesglir o'r 3,000 i 4,000 o brydau ysgol a ddarperir bob dydd ar gost o £2.50 fesul pryd (gan ddiystyru'r oddeutu 1,500 sy'n gymwys i gael prydau am ddim a'r rheini sy'n dod â'u cinio eu hunain i'r ysgol), ac o gymharu â dyledion eraill sy'n ddyledus i'r Cyngor, nid yw £48k yn swm enfawr. Mae'n rhaid dod i farn ynglŷn â gwerth adfer dyled gan bwysu a mesur y swm sy'n ddyledus yn derbyn y gost o'i hadfer, ac weithiau deir i'r casgliad ei bod yn aneconomaidd ceisio adfer dyled, yn enwedig yn achos dyledion llai. Hefyd, mae'r teuluoedd sy'n ei chael yn anodd talu am brydau ysgol yn deuluoedd ar incwm isel sydd fymryn uwchben y trothwy budd-dal, ac efallai fod ganddynt fwy nag un ddyled i'r Cyngor. Gall fod yn anodd adfer dyledion yn yr amgylchiadau hyn. Felly, o ystyried yr holl ffactorau sy'n cyfrannu, nid yw lefel y ddyled cinio ysgol yn afresymol.

O ran effaith Credyd Cynhwysol ar lefel y ddyled, mae Credyd Cynhwysol yn cyfuno budd-daliadau mewn gwaith a budd-daliadau nid-mewn-gwaith sy'n golygu bod rhai teuluoedd bellach yn gymwys am brydau ysgol am ddim o dan Gredyd Cynhwysol, lle nad oeddent efallai'n gymwys o dan yr hen system lle roedd y ddau fath o fudd-daliadau ar wahân. Mae Llywodraeth Cymru wedi rhoi gwarchodaeth i deuluoedd a oedd ar Gredyd Cynhwysol ac yn derbyn prydau ysgol am ddim cyn 1 Ionawr, 2019; felly, mae nifer fawr o deuluoedd mewn awdurdodau lle mae Credyd Cynhwysol wedi'i weithredu yn derbyn y warchodaeth hon. Fodd bynnag, gan na ddaeth Credyd Cynhwysol i rym yn Ynys Môn tan fis Rhagfyr, 2018, mae nifer y teuluoedd sy'n elwa o'r warchodaeth hon yn llai oherwydd cyn Ionawr, 2019, roeddent o dan yr hen system. Felly, gall fod yn gamarweiniol cymharu Ynys Môn gydag awdurdodau lle mae Credyd Cynhwysol wedi bod mewn grym am beth amser oherwydd nifer y teuluoedd sy'n derbyn y warchodaeth yn yr awdurdodau hynny.

- Gofynnodd y Pwyllgor pa bryd y byddai'n derbyn yr holiadur hunanwerthuso i asesu lefel cydymffurfiaeth y Pwyllgor â chanllawiau newydd CIPFA ar rôl Pwyllgorau Archwilio.

Dywedodd y Pennaeth Archwilio a Risg fod yr holiadur yn ddarn o waith y mae Grŵp Prif Archwilwyr Cymru yn gweithio arno ar hyn o bryd, ac y bydd mewn dau ran – bydd un rhan yn canolbwyntio ar sgiliau a dawn aelodau unigol o'r Pwyllgor Archwilio a bydd y rhan arall yn canolbwyntio ar ba mor effeithiol yw'r Pwyllgor gyda'i gilydd yn erbyn ei gylch gorchwyl. Gan mai dogfen gan CIPFA yw hon, bydd angen creu fersiwn Gymraeg hefyd i sicrhau bod yr holiadur yn berthnasol i Ynys Môn. Unwaith mae hyn wedi'i wneud, bydd yr holiadur yn cael ei anfon ymlaen at aelodau'r Pwyllgor.

- Eglurodd y Pennaeth Archwilio a Risg mai'r bwriad yn wreiddiol oedd cyflwyno'r Adroddiad Yswiriant Blynnyddol i'r cyfarfod hwn o'r Pwyllgor, bydd yr adroddiad nawr yn cael ei gyflwyno i gyfarfod y Pwyllgor ym mis Gorffennaf, gan fod y cyfnod o ddiwedd y flwyddyn ariannol ar 31 Mawrth hyd at y dyddiad cau ar gyfer cyflwyno adroddiadau i'r cyfarfod hwn yn rhy fyr i'r Cwmni Yswiriant allu darparu'r wybodaeth angenrheidiol.

NI CHYNGIWIYD UNRHYW GAMAU GWEITHREDU YCHWANEGOL MEWN PERTHYNAS AG UNRHYW UN O'R MATERION A GODWYD

3. MATERION YN CODI – DILYNIANT I'R ADRODDIAD BLYNYDDOL IECHYD A DIOGELWCH CORFFORAETHOL 2017/18

Cyflwynodd yr Ymgynghorydd Iechyd a Diogelwch Corfforaethol adroddiad dilynol i Adroddiad Blynnyddol 2017/18 ar Iechyd a Diogelwch Corfforaethol. Roedd yr adroddiad yn rhoi dadansoddiad pellach mewn perthynas â'r materion a godwyd gan y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu ar yr Adroddiad Blynnyddol Iechyd a Diogelwch Corfforaethol 2017/18 pan gafodd ei gyflwyno i'r Pwyllgor yn ei gyfarfod ym mis Chwefror, 2019. Dyma'r materion a godwyd ganddo –

- Y gwahaniaeth rhwng y ddau gategori o Ymosodiadau Corfforol gan Berson yn y tabl Mathau o Ddigwyddiadau ar dudalen 6 o Adroddiad Blynnyddol 2017/18

Adroddodd yr Ymgynghorydd Iechyd a Diogelwch Corfforaethol fod y system adrodd am ddamweiniau yn cynnwys dau gategori o Ymosodiad Corfforol, un yw Ymosodiad Corfforol a'r llall yw Ymosodiad Corfforol – Ymddygiad Heriol. Roedd y ffigwr o 56 digwyddiad yn 2016/17 a 103 digwyddiad yn 2017/18 yn perthyn i'r categori Ymosodiad Corfforol – Ymddygiad Heriol, ac maent yn ddigwyddiadau lle gallai materion iechyd meddwl fod yn bresennol neu lle gellid cwestiynu capasiti meddyliol, ac efallai nad oedd unrhyw fwrdd i achosi niwed corfforol. Mae'r categori Ymosodiad Corfforol yn cynnwys digwyddiadau lle mae person wedi taro person arall ond nad yw capasiti meddyliol yn cael ei gwestiynu. Roedd y ffigyrau ar gyfer y categori hwn yn 37 digwyddiad yn 2016/17 a 45 digwyddiad yn 2017/18. Yn 2017/18, roedd 9 digwyddiad a gofnodwyd fel digwyddiadau bach yn rhai yn erbyn staff.

- A oedd unrhyw resymau penodol am y cynnydd yn nifer yr ymosodiadau corfforol ac a yw'r cynnydd yn arwydd bod tuedd yn datblygu?

Adroddodd yr Ymgynghorydd Iechyd a Diogelwch Corfforaethol, wrth adolygu'r digwyddiadau canfuwyd fod 11 o safleoedd ychwanegol ar draws yr holl wasanaethau wedi adrodd am ddigwyddiadau yn 2017/18 o gymharu â 2016/17, ac ystyrir mai'r rheswm pennaf am hyn yw gwell ymwybyddiaeth o ofynion Iechyd a Diogelwch ar ôl gwneud gwaith yn 2016/2017 i godi proffil Iechyd a Diogelwch o fewn y Cyngor, yn enwedig mewn perthynas ag adrodd am ddigwyddiadau o drais ac ymddygiad ymosodol. Mae'r siart Digwyddiadau Ymosodiad Corfforol yn yr adroddiad yn dangos bod nifer y digwyddiadau wedi gostwng

rhwng 2013 a 2017 ond fe wnaethant gynyddu eto yn y cyfnod o 2016/17 i 2017/18. Fel mae'r siart yn dangos, mae nifer y digwyddiadau o dan y categori Ymosodiad Corfforol – Ymddygiad Heriol wastad wedi bod yn uwch nac ar gyfer y categori Ymosodiad Corfforol ac mae'n cynnwys digwyddiadau lle nad oedd efallai furiad i achosi niwed. Felly, mae'n bosib mai gwell ymwybyddiaeth yw'r rheswm am y cynnydd yn y ffigwr a gofnodwyd. Roedd nifer yr Ymosodiadau Corfforol ar eu hisaf yn 2015/16, sef 20, ond maent wedi cynyddu ers hynny. Mae angen monitro'r ffigwr hwn yn agosach oherwydd gallai'r digwyddiadau adlewyrchu bwriad i achosi niwed.

Dywedodd y Swyddog y bydd y ffigyrau yn Adroddiad Blynyddol 2018/19 pan gânt eu dwyn ynghyd yn darparu gwell eglurder ynghylch unrhyw dueddiadau sy'n dod i'r amlwg, ac os ydynt yn dal i gynyddu yn y categorïau hynny, efallai y bydd rhaid ymchwilio'n bellach yn enwedig os yw'r digwyddiadau a gofnodwyd yn ymwneud â gwasanaethau eraill ar wahân i Addysg a Gwasanaethau Cymdeithasol (lle mae nifer y digwyddiadau o Ymosodiad Corfforol – Ymddygiad Heriol wedi bod yn uwch yn hanesyddol).

Rhoddodd y Pwyllgor ystyriaeth i'r adroddiad ac wrth nodi'r angen i fonitro'r ffigyrau ar gyfer 2018/19 er mwyn cymharu â'r blynyddoedd cynt, nododd hefyd y dylid annog staff i adrodd am ymosodiadau corfforol wrth yr Heddlu.

Dywedodd yr Ymgynghorydd Iechyd a Diogelwch Corfforaethol, er y gellir annog staff i wneud hynny ac y gall y Cyngor ddod â digwyddiadau o'r fath i sylw'r Heddlu, yn y bôn mater i'r unigolyn yw penderfynu mynd ar ôl y mater ai peidio a mater i'r Heddlu yw p'un a ddylid mynd â'r mater ymhellach.

Penderfynwyd derbyn a nodi'r wybodaeth ychwanegol a ddarparwyd gan yr Ymgynghorydd Iechyd a Diogelwch Corfforaethol fel dilyniant i Adroddiad Blynyddol Iechyd a Diogelwch Corfforaethol 2017/18.

NI CHYNYGIWYD UNRHYW GAMAU GWEITHREDU YCHWANEGOL.

4. DIWEDDARIAD CYNNYDD ARCHWILIO MEWNOL

Cyflwynwyd i'r Pwyllgor ei ystyried – adroddiad y Pennaeth Archwilio a Risg yn rhoi diweddariad ar gynnydd diweddaraf Archwilio Mewnol mewn perthynas â chyflwyno gwasanaeth, darparu sicrwydd a'r adolygiadau a gwblhawyd.

Amlygodd y Pennaeth Archwilio a Risg y prif bwyntiau fel a ganlyn –

- Cwblhawyd pedwar adroddiad archwilio yn derfynol yn ystod y cyfnod. Y meysydd dan sylw oedd y Cynllun Taliadau Uniongyrchol a gafodd farn Sicrwydd Cyfyngedig; Recriwtio a Chadw; Sipsiwn a Theithwyr (gofynion Deddf Tai 2014) a'r Swyddogaeth Hamdden – Llywodraethiant a Rheolaeth, a rhoddwyd Sicrwydd Rhesymol i'r tri yma. Ar gyfer y tri adolygiad, roedd Archwilio Mewnol wedi adnabod bod sgôp i wella rheolaethau yn y dyfodol yn y meysydd a gawsant eu harchwilio, ac mae hynny wedi ei adlewyrchu yn y cynlluniau gweithredu a gytunwyd gyda'r Rheolwyr. Roedd Archwilio Mewnol wedi codi 2 Risg/Mater Cymedrol yn yr adolygiad Recriwtio a Chadw; 2 Risg/Mater Mawr ac 1 Cymedrol yn yr adolygiad Sipsiwn a Theithwyr a 2 Risg/Mater Mawr a 9 Cymedrol yn yr adolygiad ar y Swyddogaeth Hamdden.
- Mewn perthynas â'r **Adolygiad Sicrwydd Cyfyngedig ar y Cynllun Taliadau Uniongyrchol** codwyd 5 o Risgiau/Materion Cymedrol, ac er bod yr adolygiad archwilio wedi cadarnhau cydymffurfiaeth â deddfwriaeth o ran gweithredu polisïau a gweithdrefnau a chywirdeb a phrydlondeb y taliadau a wnaed, fe wnaeth ganfod diffygion o ran adolygu'r cynlluniau gofal sy'n cefnogi taliadau uniongyrchol; sicrhau cadarnhad o

gymeradwyaeth y Panel, rhai asesiadau risg heb eu gwneud, a'r ffaith nad oedd bob tro dystiolaeth o ymwneud y defnyddiwr gwasanaeth â phenderfyniadau ynglŷn â'i gynllun gofal a chymorth. Mae tîm prosiect ffurfiol yn rhoi sylw i'r risgiau a'r materion a godwyd; mae'r tîm yn cyfarfod yn fisol ac mae ganddo fynediad at gymorth allanol. O'r pum Risg/Mater a godwyd, mae dau oedd i fod i gael eu gweithredu erbyn hyn wedi cael eu gweithredu, ac mae gwaith yn mynd rhagddo ar y tri sy'n weddill. Bydd Archwilio Mewnol yn cynnal archwiliad dilyn-i-fyny ym mis Medi, 2019.

- Er bod yr adolygiad Taliadau Uniongyrchol wedi codi 5 o Risgiau/Materion Cymedrol gan arwain at farn Sicrwydd Cyfyngedig, o gymharu â'r 2 o Risgiau/Materion Mawr a 9 Cymedrol ar yr adolygiad o'r Swyddogaeth Hamdden a arweiniodd at farn Sicrwydd Rhesymol, roedd yr ail adolygiad dros faes llawer mwy ac mae'r materion a godwyd yn rhai cadw tŷ yn bennaf. Mae'r Taliadau Uniongyrchol yn system llawer llai a thra bod y niferoedd sy'n gysylltiedig yn golygu bod y 5 Risg/Mater a godwyd yn rhai Cymedrol o ran eu heffaith gorfforaethol ar y Cyngor, ni allai Archwilio Mewnol ond roi Sicrwydd Cyfyngedig mewn perthynas â'r system Taliadau Uniongyrchol ei hun.
- Cwblhawyd un Adolygiad Dilynol yn derfynol yn ystod y cyfnod, yn ymwneud â Gorchmynion Llys Gofal Plant o dan yr Amlinellid Cyfraith Gyhoeddus. O ganlyniad, mae'r farn Sicrwydd Cyfyngedig gwreiddiol wedi cael ei huwchraddio i Sicrwydd Rhesymol. Mae adolygiad dilynol ar Gydymffurfio â Safonau Diogelwch Data y Diwydiant Cardiau Talu yn mynd rhagddo ar hyn o bryd, a bwriedir cynnal pedwar adolygiad Dilynol pellach yn ystod chwe mis cyntaf y flwyddyn – mae'r rhain yn ymwneud â Chasglu Incwm mewn Ysgolion Cynradd (*Adolygiad Dilynol cyntaf*); Mân Ddyledwyr (*Ail Adolygiad Dilynol*); Rheoli Systemau – Mynediad Rhesymegol a Gwahaniad Dyletswyddau (*Pedwerydd Adolygiad Dilynol*) a Thaliadau Uniongyrchol (*Adolygiad Dilynol cyntaf*).

Cadarnhaodd y Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau)/Swyddog Adran 151 fod y prosiect sydd wedi canolbwyntio ar Gydymffurfio â Safonau Diogelwch Data y Diwydiant Cardiau Talu bron â dod i ben. Mae llawer iawn wedi'i fuddsoddi yn y prosiect hwn o ran datblygiad polisi a hyfforddi staff ar draws y gwasanaethau sy'n defnyddio cardiau talu ac sydd felly'n dod o dan ofynion safonau diogelwch data y diwydiant cardiau talu.

- Mae perfformiad y Rheolwyr wrth roi sylw i Faterion/Risgiau a rhoi camau gweithredu ar waith wedi sefydlogi dros y flwyddyn ddiwethaf, ac mae eu perfformiad wrth weithredu Risgiau/Materion Uchel, Coch ac Ambr wedi dirywio mymryn yn ddiweddar. Bydd y fersiwn newydd, wedi'i huwchraddio o'r system tracio camau gweithredu ar gael yn fuan a bydd yn haws i'w defnyddio ac yn llai o faich o ran gweinyddu'r system. Bydd Archwilio Mewnol yn cynnal ymarfer i lanhau'r data hanesyddol ac adolygu ffurfwedd y system.
- Ers penodi dau Uwch Archwilydd newydd, mae gwaith ar Gynllun Gweithredol 2018/19 yn mynd rhagddo yn dda. Mae gwaith bron â dod i ben mewn pedwar maes sydd wedi eu cynnwys fel risgiau gweddilliol ambr yn y gofrestr risg gorfforaethol – mae'r rhain i'w gweld ym mharagraff 24 yr adroddiad. Mae dau ymchwiliad wedi dod i ben a chyfeirir atynt ym mharagraff 25. Mae gwaith hefyd wedi cychwyn ar Strategaeth Archwilio 2019/20 gyda phedwar archwiliad yn mynd rhagddynt ar hyn o bryd – Trefniadau Parhad Busnes; Diogelu Corfforaethol, Gwydnwch TG a Gwiriad Iechyd Llywodraethiant Gwybodaeth Gorfforaethol.
- Yn unol â gofynion Safonau Archwilio Mewnol y Sector Cyhoeddus ac fel rhan o welliant parhaus y Gwasanaeth i'w drefniadau archwilio, mae Archwilio Mewnol wedi adolygu'r diffiniadau o'i Raddfeydd Sicrwydd sydd i'w gweld yn Atodiad B yr adroddiad. Mae'r diffiniadau newydd yn adlewyrchu'n well y farn y daw'r archwilwyr iddi ar ddiwedd pob archwiliad.
- Mae Archwilio Mewnol hefyd wedi addasu'r Datganiad Polisi Rheoli Risg yn unol â'r argymhellion o'r Gwiriad Iechyd Rheoli Risg a wnaed gan Yswirwyr y Cyngor, Zurich Municipal. Yn unol â Chyfansoddiad y Cyngor, bydd y datganiad polisi yn cael ei

gyflwyno i'r Pwyllgor Gwaith i'w gymeradwyo a chaiff ei gyflwyno i'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu i'w adolygu ym mis Gorffennaf, 2019.

Rhoddodd y Pwyllgor ystyriaeth i'r adroddiad a gwnaeth y pwyntiau canlynol –

- Holodd y Pwyllgor a yw'r Cynllun Taliadau Uniongyrchol lle mae unigolion neu eu cynrychiolwyr yn trefnu ac yn talu am eu gofal a'u cymorth eu hunain, yn system fwy effeithlon na'r model traddodiadol lle câi gwasanaethau gofal a chymorth eu darparu'n uniongyrchol neu eu comisiynu gan y Cyngor, ac ai i'r cyfeiriad hwn y mae gwasanaethau gofal yn mynd?

Dywedodd y Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau)/Swyddog Adran 151, os yw'r cleient yn cyflogi gofalwr yn uniongyrchol yna mae'n cymryd cyfrifoldebau'r cyflogwr a mater i'r cleient fel y cyflogwr yw cytuno ar delerau ac amodau gyda'r unigolyn/unigolion mae'n eu cyflogi. Mae gan y Cyngor fel cyflogwr ymrwymadau tuag at ei weithwyr yng nghyswllt y Strwythur Tâl Cenedlaethol, Cynllun Pensiwn Llywodraeth Leol a Pholisi Salwch y Cyngor sydd oll yn ychwanegu at y costau. Felly mae'r gost i'r Cyngor o ddarparu'r gofal hwnnw yn uwch na phetai'r unigolion yn trefnu'r gofal iddyn nhw eu hunain, lle byddai'r costau yn llawer is neu'n wahanol. Mae'n orfodol i awdurdodau lleol gynnig taliadau uniongyrchol i unrhyw oedolyn, plentyn neu ofalwr sy'n gymwys am wasanaeth o dan y Ddeddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru), a nod y Cyngor yw cynyddu'r defnydd o daliadau uniongyrchol ond dim ond ar gyfer unigolion sydd wedi eu hasesu fel rhywun sydd â'r gallu i reoli'r taliadau neu sydd gan y gefnogaeth angenrheidiol i'w helpu i wneud hynny.

- Nododd y Pwyllgor nad oeddent wedi cael gweld y Cynlluniau Gweithredu a gytunwyd gyda'r Rheolwyr mewn perthynas â'r Adolygiadau Archwilio Mewnol ar Recriwtio a Chadw, Sipsiwn a Theithwyr a'r Swyddogaeth Hamdden. Awgrymwyd y byddai'n ddefnyddiol i'r Pwyllgor allu gweld y cynlluniau gweithredu, yn enwedig o ran rhoi cyd-destun i'r farn Sicrwydd Rhesymol a roddwyd i'r Swyddogaeth Hamdden, o gofio bod yr adolygiad hwnnw wedi adnabod 2 Risg/Mater Mawr a 9 Cymedrol o gymharu â'r farn Sicrwydd Cyfyngedig i'r adolygiad Taliadau Uniongyrchol er mai 5 Mater/Risg Cymedrol a ganfuwyd.

Dywedodd y Pennaeth Archwilio a Risg fod y Gwasanaeth Archwilio Mewnol, wrth ddarparu gwybodaeth i'r Pwyllgor er mwyn ei sicrhau fod y risgiau'n cael eu rheoli'n effeithiol, yn ceisio sicrhau bod y wybodaeth y mae'r Pwyllgor yn ei derbyn yn berthnasol ac yn hylaw, ac nad oes gormodedd o wybodaeth fel nad yw'r Pwyllgor yn colli golwg ar y materion allweddol. Byddai cyflwyno cynlluniau gweithredu i'r Pwyllgor ar gyfer pob adolygiad unigol gan gynnwys y rheini lle mae'r gyfradd sicrwydd yn Rhesymol neu uwch, yn golygu llawer iawn o wybodaeth i'r Pwyllgor ymdrin â hi ac efallai y byddai'n eu llethu. Fodd bynnag, ar gyfer adolygiadau Sicrwydd Cyfyngedig neu Leiaf fel yn achos y cynllun Taliadau Uniongyrchol, yna caiff y Pwyllgor yr adroddiad llawn a'r cynllun gweithredu fel bod modd iddo ystyried a oes camau priodol ac amserol ar waith i roi sylw i'r materion a godwyd.

- Nododd y Pwyllgor mai dim ond 4 o'r 10 adroddiad adolygiad archwilio mewnol ar y Cynllun Gweithredol (fel y cyflwynwyd i gyfarfod Chwefror y Pwyllgor) oedd â dyddiad targed o adrodd i gyfarfod mis Ebrill y Pwyllgor, sydd wedi eu cyflwyno mewn gwirionedd. Mae hyn yn awgrymu mai dim ond 40% o'r targed a gyflawnwyd.

Dywedodd y Pennaeth Archwilio a Risg fod pedwar archwiliad arall bron â dod i ben ond na fu modd eu cwblhau mewn pryd i'w cyflwyno i'r cyfarfod hwn, gan fod proses

i'w dilyn ar ôl cwblhau archwiliad hefyd sy'n golygu llunio'r adroddiad drafft, cynllun gweithredu ac wedyn cyflwyno'r adroddiad yn ei ffurf derfynol. Rhoddodd y Swyddog ddiweddariad byr ar statws y pedwar archwiliad. Cadarnhaodd hefyd fod archwiliad arall a oedd i fod i gael ei adrodd ym mis Ebrill, 2019 mewn perthynas ag Adfer a Dileu (Benthyciadau Car) bellach yn ddarn ymgynghoriad yn hytrach nag archwiliad.

- Holodd y Pwyllgor a oes gan y Gwasanaeth Archwilio Mewnol y capasiti staff y mae ei angen i gyflawni'r Cynllun Gweithredol, ac a yw'r Cynllun yn realistig ac yn un y gellir ei wireddu gyda'r adnoddau cyfredol. Nododd y Pwyllgor, gan fod y sicrwydd a gaiff ynghylch digonolrwydd prosesau llywodraethu, rheoli risg a rheolaeth fewnol y Cyngor yn dod o'r wybodaeth y mae'n ei derbyn o waith monitro Archwilio Mewnol ar berfformiad y prosesau hynny, mae'n bwysig bod Archwilio Mewnol yn gallu darparu'r wybodaeth angenrheidiol i'r Pwyllgor mewn modd amserol a bod ganddo'r adnoddau angenrheidiol i wneud hynny.

Dywedodd y Pennaeth Archwilio a Risg, fel sydd wedi'i nodi mewn adroddiadau blaenorol, mae'r Gwasanaeth Archwilio Mewnol wedi dioddef o swyddi gwag yn y gorffennol sydd wedi amharu ar allu'r Gwasanaeth i gyflawni yn y modd y byddai'n dymuno gwneud. Fodd bynnag, mae prinder adnoddau yn broblem yn y rhan fwyaf o gynghorau ac fel awdurdod llai o faint, mae'r swyddogaeth Archwilio Mewnol yn Ynys Môn yn cymharu'n ffafriol gyda sawl awdurdod arall yng Nghymru gyda thîm o bum archwilydd llawn amser, ac ym marn broffesiynol y Pennaeth Archwilio a Risg mae hynny'n rhoi'r Gwasanaeth mewn sefyllfa dda i gyflawni'r Cynllun Archwilio (gan nodi serch hynny bod un absenoldeb salwch ac un absenoldeb mamolaeth yn y tîm ar hyn o bryd). Yn ogystal, mae'r Gwasanaeth Archwilio Mewnol wedi llwyddo eto eleni i sicrhau gwasanaethau unigolyn o dan Gynllun Denu Talent y Cyngor lle mae hyd at 10 o bobl ifanc 16 mlwydd oed neu hŷn yn cael 12 wythnos o brofiad gwaith â thâl yn y Cyngor dros fisoedd yr haf. Dywedodd y Swyddog, tra bod yr absenoldeb salwch a mamolaeth wedi cael eu ffactora i mewn i'r Cynllun Archwilio, mae'n anodd ceisio rhagweld faint o amser y bydd rhaid i'r Gwasanaeth ei dreulio ar ymchwiliadau oherwydd gallant gymryd nifer sylweddol o ddyddiau archwilio i'w cynnal.

Nododd y Pwyllgor y cyfyngiadau sydd ar y swyddogaeth Archwilio Mewnol a all effeithio'n andwyol ar y Gwasanaeth.

- Holodd y Pwyllgor a oes diffiniad cenedlaethol safonol ar gyfer y cyfraddau sicrwydd ac os nad oes, a ddylid cyflwyno diffiniadau safonol er budd cysondeb a meincnodi.

Cadarnhaodd y Pennaeth Archwilio a Risg, er nad oes un diffiniad Cymru-gyfan ar gyfer cyfraddau sicrwydd, nid yw diffiniadau'r cynghorau yn annhebyg ac mae'r termau sylweddol, rhesymol a chyfyngedig yn rhai sy'n gyffredin i'r rhan fwyaf o gynghorau. Fodd bynnag, mae Gwasanaeth Archwilio Mewnol Ynys Môn yn ceisio sicrhau bod ei raddfeydd o faterion a risgiau yn cyd-fynd ag archwaeth risg y Cyngor, felly dyna pam y defnyddir y diffiniadau yn y Gofrestr Risg Gorfforaethol i ddiffinio'r materion a risgiau a godwyd.

Penderfynwyd ar ôl ystyried y wybodaeth a gyflwynwyd a'r pwyntiau o eglurhad a ddarparwyd gan y Swyddogion, fod y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu yn derbyn ac yn nodi cynnydd diweddaraf Archwilio Mewnol o ran ei ddarpariaeth gwasanaeth, darpariaeth sicrwydd, adolygiadau a gwblhawyd, a'i berfformiad ac effeithiolrwydd wrth yrru gwelliant.

NI CHYNYGWYD UNRHYW GAMAU GWEITHREDU PELLACH

5. ARCHWILIO ALLANOL: CYNLLUN ARCHWILIO 2019 – CYNGOR SIR YNYS MÔN

Cyflwynwyd i'r Pwyllgor ei ystyried – yr adroddiad Archwilio Allanol a oedd yn cynnwys y Cynllun Archwilio arfaethedig ar gyfer blwyddyn archwilio 2018/19. Roedd y Cynllun yn egluro'r gwaith y bwriedir ei wneud mewn perthynas â'r archwiliad ariannol a materion yn ymwneud â hynny, ac roedd hefyd yn rhoi amlinelliad o'r rhaglen archwilio perfformiad ac amserlen ar gyfer cwblhau ac adrodd ar y gwaith archwilio allanol yn yr Awdurdod.

Rhoddodd Mr Alan Hughes, Swyddog Arweiniol Archwilio Perfformiad, amlinelliad o sgôp y gwaith archwilio allanol y byddant yn ei wneud yn y Cyngor yn ystod 2019/20 ynghyd â sut y byddant yn mynd ati i gynnal yr archwiliad ariannol, a'r risgiau archwiliad ariannol a ganfuwyd yn ystod y cam cynllunio archwiliad, gan gynnwys sut y byddent yn ymdrin â'r rhain. Rhoddodd y Swyddog ddiweddariad i'r Pwyllgor ar y Rhaglen Archwilio Perfformiad gan gadarnhau y bydd Astudiaethau Llywodraeth Leol 2019/20 yn cynnwys adolygiad o'r Byrddau Gwasanaeth Cyhoeddus ac effeithiolrwydd gwaith partneriaeth; effeithiau llymder ariannol ar wasanaethau dewisol, a gweithredu'n fwy masnachol mewn awdurdodau lleol.

Wrth ystyried y Cynllun Archwilio, fe wnaeth y Pwyllgor y pwyntiau canlynol –

- Er lles llywodraethiant, byddai'n ddefnyddiol petai'r Cynllun Archwilio yn egluro mai Deloitte sy'n gwneud yr archwiliad ariannol ar ran yr Archwilydd Cyffredinol, ac mai Swyddfa Archwilio Cymru sy'n gwneud y rhaglen archwilio perfformiad. Er bod y tabl ffioedd ym mharagraff 29 yr adroddiad yn gwahaniaethu rhwng y meysydd gwaith archwilio o ran y ffioedd a godir, nid yw'n glir yn y Cynllun pwy sy'n gyfrifol am gyflawni'r meysydd gwaith hynny.
- Er bod y Cynllun yn nodi bod newidiadau bach i'r ffioedd ar gyfer 2019, nid oes gwahaniaeth rhwng y ffioedd archwilio ar gyfer 2019 a'r ffioedd gwirioneddol ar gyfer y flwyddyn gynt yn y tabl ffioedd ym mharagraff 29.

Cadarnhaodd Mr Alan Hughes y byddai'n cymryd i ystyriaeth y sylw ynglŷn â chael eglurhad ar y rolau a'r cyfrifoldebau am gyflwyno'r elfennau archwilio perfformiad ac ariannol wrth olygu Cynllun Archwilio y flwyddyn nesaf, a chadarnhaodd hefyd y dylai'r ffi ar gyfer gwaith archwilio perfformiad y flwyddyn ddiwethaf yn y tabl Ffioedd ym mharagraff 29 y Cynllun ddarllen fel £100,261 ac nid £100,216 fel sydd wedi'i nodi yn yr adroddiad. Y ffi arfaethedig ar gyfer archwilio perfformiad yn 2018/19 yw £100,216.

Penderfynwyd derbyn a nodi'r Cynllun Archwilio ar gyfer 2019 yn amodol ar y newid i'r Tabl Ffioedd fel yr amlinellwyd.

NI CHYNYGWYD UNRHYW GAMAU GWEITHREDU PELLACH

6. ADRODDIAD BLYNYDDOL Y PWYLLGOR ARCHWILIO A LLYWODRAETHU 2018/19

Cyflwynwyd i'r Pwyllgor ei gymeradwyo – Adroddiad Blynyddol y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu ar gyfer 2018/19. Roedd yr adroddiad yn rhoi manylion am weithgareddau a pherfformiad y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu yn ystod y flwyddyn wrth iddo gyflawni ei gyfrifoldebau ac roedd yn cynnwys crynodeb o'r cynnydd ar y camau gweithredu a godwyd gan y Pwyllgor yn ystod 2018/19 fel Atodiad A i'r adroddiad.

Nododd y Cadeirydd pa mor ddiolchgar ydoedd i Aelodau'r Pwyllgor am eu presenoldeb yn y cyfarfodydd a'u cyfraniad i waith y Pwyllgor yn ystod y flwyddyn a hefyd i weithwyr y Cyngor sydd wedi mynychu a chyfrannu at y cyfarfodydd, yn enwedig staff y Gwasanaethau Cyllid

ac Archwilio Mewnol. Pwysleisiodd y Cadeirydd pa mor bwysig yw gwaith y Pwyllgor, sy'n arbennig o berthnasol yn y sefyllfa economaidd bresennol o ran sicrhau bod y Cyngor yn cael ei redeg yn gadarn a'i fod yn cael gwerth am arian. Mae'r Pwyllgor yn parhau'n ymroddedig i barhau i weithio gyda gweithwyr y Cyngor i gefnogi gwelliannau parhaus yng ngwaith y Cyngor yn 2019/20.

Penderfynwyd cymeradwyo Adroddiad Blynyddol y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu ar gyfer 2018/19 cyn ei gyflwyno i'r Cyngor Llawn ar 14 Mai, 2019.

NI CHYNNIGWYD UNRHYW GAMAU GWEITHREDU PELLACH

7. ADRODDIAD BLYNYDDOL ARCHWILIO MEWNOL 2018/19

Cyflwynwyd i'r Pwyllgor ei ystyried – Adroddiad Blynyddol y Gwasanaeth Archwilio Mewnol ar gyfer 2018/19. Roedd yr adroddiad yn rhoi manylion am y gwaith Archwilio Mewnol a wnaed yn ystod y flwyddyn yn gorffen ar 31 Mawrth, 2019 ac yn seiliedig ar hynny roedd y Pennaeth Archwilio a Risg wedi rhoi ei barn gyffredinol ar ba mor ddigonol ac effeithiol fu fframwaith llywodraethu, rheoli risg a rheolaeth y Cyngor yn ystod y flwyddyn, a bydd hynny'n cyfrannu at Ddatganiad Llywodraethu Blynyddol y Cyngor.

Adroddodd y Pennaeth Archwilio a Risg, ar gyfer y 12 mis a ddaeth i ben ar 31 Mawrth, 2019, mai ei barn fel Pennaeth Archwilio a Risg Cyngor Sir Ynys Môn yw fod gan y sefydliad fframwaith digonol ac effeithiol ar gyfer rheoli risg, llywodraethu a rheolaeth fewnol. Ym marn y Pennaeth Archwilio a Risg, er nad oes unrhyw feysydd o bryder mawr, mae angen cyflwyno neu wella rheolaethau mewnol mewn rhai meysydd er mwyn sicrhau y gallwn gyflawni amcanion, ac mae'r meysydd hyn yn cael eu monitro. Nid oes unrhyw amodau ar y farn hon.

Dywedodd y Swyddog eu bod wedi dod i'r farn uchod drwy ystyried y gwaith a'r gweithgareddau a wnaed gan y Gwasanaeth Archwilio Mewnol yn ystod y flwyddyn, sydd wedi'i grynhoi yn Atodiad A yr adroddiad, a'r ystyriaethau hyn yn benodol –

- Yn ystod 2018/19, gwelodd y Gwasanaeth Archwilio Mewnol fod uwch reolwyr yn y Cyngor yn gefnogol ac yn ymatebol i'r materion a godwyd gan Archwilio Mewnol.
- Pan fo Archwilio Mewnol wedi adnabod materion/risgiau, mae'r Rheolwyr wedi eu derbyn i gyd
- Mae Rheolwyr wedi rhoi sylw i'r holl faterion/risgiau "Coch" a oedd yn weddill, sy'n cadarnhau bod Rheolwyr yn ymatebol i waith Archwilio Mewnol
- Ni chodwyd unrhyw faterion/risgiau "Coch" yn ystod y flwyddyn
- Nid oes unrhyw faterion lle mae eu heffaith neu eu risg yn arbennig o uchel fel bod angen eu cynnwys yn y Datganiad Llywodraethu Blynyddol

O ran perfformiad y Gwasanaeth Archwilio Mewnol, mae'r Gwasanaeth wedi perfformio'n dda yn erbyn ei dargedau yn ystod y flwyddyn, gyda 4 allan o 7 dangosydd yn cyrraedd neu'n rhagori ar eu targedau. Yn dilyn asesiad allanol o Wasanaeth Archwilio Mewnol y Cyngor ym mis Mawrth 2017, cafwyd sicrwydd fod y Gwasanaeth yn "cydymffurfio'n gyffredinol" â Safonau Archwilio Mewnol y Sector Cyhoeddus, sef y prif asesiad sydd ar gael i'r asesydd. Er bod y Tîm Archwilio Mewnol mewn sefyllfa dda i gyflawni ei Strategaeth ar gyfer 2019/20 ar ôl ennill profiad wrth weithredu'r fethodoleg archwilio newydd; cael dau aelod o staff newydd; meddalwedd rheoli risg newydd ac uwchraddio'r meddalwedd tracio camau gweithredu, mae yna dal risgiau wrth symud ymlaen, yn arbennig pwysau ar adnoddau oherwydd absenoldeb sydd wedi effeithio ar gynhyrchedd cyffredinol y Gwasanaeth yn 2018/19.

Wrth ystyried yr adroddiad a nodi bod y Pennaeth Archwilio a Risg yn fodlon ynghylch pa mor ddigonol ac effeithiol yw llywodraethiant, rheoli risg a rheolaeth fewnol yn y Cyngor, cododd y Pwyllgor y mater o effeithiolrwydd y Pwyllgor ei hun a p'un a ellid ei ystyried yn bwyllgor sy'n ddigon rhagweithiol yn ei arferion i sicrhau trosolwg effeithiol o'r holl feysydd y mae ganddo gyfrifoldeb amdanynt. Mynegwyd un farn fod arddull y Pwyllgor yn rhy adweithiol am mai ymateb i adroddiadau a chanfyddiadau Archwilio Mewnol mae'n ei wneud yn bennaf, ac y dylai fod yn edrych ar ffyrdd y gall ychwanegu gwerth a mewnwleddiad i'r meysydd hynny.

Dywedodd y Pennaeth Archwilio a Risg fod Adroddiad Blynyddol y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu i'r Cyngor yn darparu asesiad o berfformiad y Pwyllgor yn erbyn ei Gylch Gorchwyl yn flynyddol. Dywedodd y Swyddog, gydag ychwanegiad dogfennau llywodraethu ar gyfer meysydd penodol e.e. gweithgaredd yswiriant, sydd nawr wedi'i ymgorffori yn Rhaglen Waith y Pwyllgor, nad yw'r Pwyllgor yn rhy bell o gyflawni'r disgwyliadau ynddo.

Awgrymodd y Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau)/Swyddog Adran 151 y bydd yr holiadur hunan-asesu a gafodd ei grybwyll cynt yn gymorth i adnabod cryfderau a gwendidau, gan felly roi'r sail i raglen o ddatblygiad pellach fel bo'n briodol. Bydd gofyn i aelodau'r Pwyllgor gwblhau'r holiadur hwn a bydd yn ymdrin â sgiliau a chymwyseddau'r aelodau, yn unigol a gyda'i gilydd fel pwyllgor.

Penderfynwyd derbyn yr Adroddiad Blynyddol Archwilio Mewnol ar gyfer 2018/19 a nodi bod y Pennaeth Archwilio a Risg yn fodlon â pha mor ddigonol ac effeithiol yw trefniadau cyffredinol y Cyngor ar gyfer rheoli risg, llywodraethu a rheolaeth fewnol, yn amodol ar gyflwyno a/neu wella rheolaethau mewnol mewn rhai meysydd.

NI CHYNIGWYD UNRHYW GAMAU GWEITHREDU PELLACH

8. BLAEN RAGLEN WAITH 2019/20

Cyflwynwyd Blaen Raglen Waith y Pwyllgor **ac fe'i derbyniwyd a'i nodi heb unrhyw addasiad.**

**Y Cyngorydd Peter Rogers
Cadeirydd**

PWYLLGOR ARCHWILIO A LLYWODRAETHU

Cofnodion y cyfarfod a gynhaliwyd ar 14 Mai, 2018

YN BRESENNOL: Y Cynghorwyr John Griffith, Richard Griffiths, G O Jones, Robert LI Jones, Dylan Rees, Alun Roberts, Margaret Murley Roberts, Peter S Rogers.

Aelodau Lleyg : Dilwyn Evans, Jonathan Mendoza.

WRTH LAW: Prif Weithredwr,
Pennaeth Swyddogaeth (Busnes y Cyngor)/Swyddog Monitro,
Pennaeth Gwasanaethau Democrataidd,
Swyddog Pwyllgor (MEH).

YMDDIHEURIADAU: Dim

HEFYD YN BRESENNOL Y Cynghorydd Margaret M Roberts – Cadeirydd y Cyngor Sir

1 DATGANIAD O DIDDORDEB

Ni chafwyd unrhyw ddatganiadau o ddiddordeb.

2 ETHOL CADEIRYDD

Etholwyd y Cynghorydd Peter S Rogers yn Gadeirydd y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu.

3 ETHOL IS-GADEIRYDD

Etholwyd Mr Jonathan Mendoza yn Is-Gadeirydd y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu.

**Y CYNGHORYDD MARGARET M ROBERTS
FEL CADEIRYDD Y CYNGOR SIR**

This page is intentionally left blank

CYNGOR SIR YNYS MÔN		
ADRODDIAD I:	PWYLLGOR ARCHWILIO A LLYWODRAETHU	
DYDDIAD:	23 GORFFENNAF 2019	
PWNC:	CYFRIFON TERFYNOL DRAFFT 2018/19	
AELOD(AU) PORTFFOLIO:	Y CYNGHORYDD ROBIN WYN WILLIAMS – AELOD PORTFFOLIO (ADNODDAU)	
PENNAETH GWASANAETH:	MARC JONES	
AWDUR YR ADRODDIAD: RHIF FFÔN: E-BOST:	CLAIRE KLIMASZEWSKI 01248 751865 Claire Klimaszewski@ynysmon.uk	
AELODAU LLEOL:	Amherthnasol	
A – Argymhelliaid/Argymhellion a Rheswm/Rhesymau		
Mae'r adroddiad hwn yn cyflwyno'r Datganiad Cyfrifon Drafft am 2018/19. Mae'n bwysig nodi nad yw'r ffigyrau hyn wedi cael eu harchwilio eto ac y gallant newid o'r herwydd. Cyflwynir adroddiad i'r Cyngor wedi i'r Archwiliad Allanol gael ei gwblhau. Argymhellion: 1) Bod y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu yn nodi'r Datganiad Cyfrifon drafft ar gyfer 2018/19.		
B – Pa opsiynau eraill wnaethoch chi eu hystyried a beth oedd eich rhesymau dros eu gwrthod ac/neu ddewis yr opsiwn hwn?		
Amherthnasol		
C – Am ba reswm y mae hwn yn benderfyniad i'r Pwyllgor Gwaith?		
Mae'r mater hwn wedi'i ddirprwyo i'w sgrwtineiddio i'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu.		
CH – A yw'r penderfyniad hwn yn gyson â'r polisi a gymeradwywyd gan y Cyngor llawn?		
Ydi		
D – A yw'r penderfyniad hwn o fewn y gyllideb a gymeradwywyd gan y Cyngor?		
Ydi		
DD – Gyda phwy wnaethoch chi ymgynghori?		Beth oedd eu sylwadau?
1	Prif Weithredwr / Uwch Dim Arweinyddiaeth (UDA) (mandadol)	Dim sylwadau
2	Cyllid / Adran 151(mandadol)	Amherthnasol – y Swyddog Adran 151 yw awdur yr adroddiad hwn
3	Cyfreithiol / Swyddog Monitro (mandadol)	Dim sylw
4	Adnoddau Dynol (AD)	
5	Eiddo	
6	Technoleg Gwybodaeth Cyfathrebu (TGCh)	
7	Caffael	
8	Sgriwtini	
8	Aelodau Lleol	
9	Unrhyw gyrff allanol eraill	

E – Risgiau ac unrhyw gamau lliniaru (os yn berthnasol)		
1	Economaidd	
2	Gwrthdlodi	
3	Trosedd ac Anhrefn	
4	Amgylcheddol	
5	Cydraddoldebau	
6	Cytundebau Canlyniad	
7	Arall	
F - Atodiadau:		
• Atodiad 1 – Adroddiad yn crynhoi'r prif ddatganiadau ariannol a'r effaith ar gronfeydd wrth gefn. • Atodiad 2 – Datganiad Cyfrifon Drafft 2018/19.		
FF - Papurau Cefndir (cysylltwch os gwelwch yn dda gydag awdur yr Adroddiad am unrhyw wybodaeth bellach):		
• Adroddiad i'r Pwyllgor Gwaith ar 17 Mehefin 2019 ar alldro Cyllideb Refeniw 2018/19.		

1. PWRPAS

Mae'r adroddiad hwn yw cyflwyno'r Datganiad Cyfrifon drafft ar gyfer y flwyddyn ariannol 2018/19.

2. CEFNDIR

Yn hanesyddol, bu'n rhaid i'r Cyngor, yn unol â'r gyfraith, gynhyrchu set ddrafft o gyfrifon a rhaid i'r Swyddog Adran 151 eu llofnodi erbyn y 30 Mehefin canlynol. Mae Rheoliadau Cyfrifon ac Archwilio (Cymru) (Diwygiad) 2018 wedi dwyn ymlaen yr amserlen ar gyfer cwblhau a llofnodi'r cyfrifon drafft i 15 Mehefin ar gyfer blynyddoedd ariannol 2018/19 a 2019/20. Yn unol â'r gyfraith eto, bydd yr amserlen yn lleihau ar gyfer cyfrifon 2020/21 a'r blynyddoedd dilynol pan fydd angen llofnodi'r Datganiad Cyfrifon drafft erbyn 31 Mai bob blwyddyn. Mae'r cyfrifon drafft ar gyfer 2018/19 wedi cael eu cwblhau a bydd yr archwilywyr allanol, Deloitte LLP, yn cychwyn ar y gwaith o'u harchwilio ar ddydd Llun 1 Gorffennaf 2019. Mae'r ddeddfwriaeth hefyd yn dwyn ymlaen y dyddiad ar gyfer y cyfrifon archwiliedig terfynol o 30 Medi i 15 Medi yn achos cyfrifon 2018/19 a 2019/20. Bydd angen cwblhau a llofnodi'r cyfrifon archwiliedig terfynol erbyn 31 Gorffennaf 2021 yn achos y Datganiad Cyfrifon mewn perthynas â 2020/21 ymlaen.

2.1 Cyflwynir y Datganiad Cyfrifon drafft llawn ar gyfer 2018/19 isod fel Atodiad 2. Cyflwynir y cyfrifon terfynol wedi eu harchwilio i'r Pwyllgor Archwilio a'r Cyngor llawn ym mis Medi 2019.

3. DATGANIAD INCWM A GWARIANT CYNHWYSFAWR DRAFFT AR GYFER 2018/19

3.1 Caiff y drafft o'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr (CIES) ar gyfer 2018/19 ei gyflwyno ar dudalen 18 o fewn Atodiad 2.

3.2 Mae'r datganiad hwn yn dangos y gost o ddarparu gwasanaethau yn ystod y flwyddyn yn unol â'r gofynion cyfrifo statudol ac mae'n cynnwys Cronfa'r Cyngor a'r Cyfrif Refeniw Tai (CRT) mewn un datganiad ariannol. Mae'n cyflwyno costau'r gwasanaethau yn wahanol i'r modd yr adroddwyd arnynt ar gyfer yr alldro ariannol drafft i'r Pwyllgor Gwaith ar 17 Mehefin 2019.

3.3 Adroddir ar yr alldro ar sail strwythur y sefydliad ac adroddir ar gostau a gyllidir drwy'r Grant Cymorth Refeniw a'r Dreth Gyngor ac ati. Mae'r penawdau gwasanaeth ar y CIES hefyd yn cael eu trefnu yn seiliedig ar strwythur y sefydliad ar lefel Gwasanaeth/Swyddogaeth. Fodd bynnag, mae'r CIES hefyd yn cynnwys addasiadau cyfrifo statudol megis dibrisiant ac addasiadau ar gyfer pensiwn. Nid yw'r rhain yn cael effaith ar yr alldro canlyniad ac, o'r herwydd, nid oes modd tynnu cymhariaeth uniongyrchol rhwng yr adroddiad ar yr alldro canlyniad a'r CIES.

Mae'r CIES yn dangos mai £132.675m oedd cost net y gwasanaethau gyda'r diffyg o £8.162m ar ddarparu gwasanaethau. Mae'r Llywodraeth yn derbyn na ddylai trethdalwyr orfod cyllido addasiadau megis dibrisiant. O'r herwydd, nid yw cyfrifon yr awdurdod lleol yn cynnwys effaith y rhain yn y nodyn Addasiadau rhwng y Sail Gyfrifo a'r Sail Gyllido dan y Rheoliadau (nodyn 7 yn Datganiad Cyfrifon yr Awdurdod). Mae'r nodyn hwn ar gyfer 2018/19 yn dangos gwerth £8.937m o addasiadau cyfrifo sydd wedi cael eu canslo allan yn y Datganiad ar Symudiad yn y Cronfeydd wrth Gefn (MIRS). Mae hyn yn golygu fod gwir effaith darparu gwasanaethau ar gronfeydd wrth gefn y Cyngor a'r CRT yn gostwng o ddiffyg o £8.162m ar ddarparu gwasanaethau i warged o £0.775m, sy'n gynydd yng nghronfeydd wrth gefn y Cyngor. Mae hyn oherwydd tanwariant yn y Cyfrif Refeniw Tai (CRT) sy'n cael ei drosglwyddo i'r cronfeydd wrth gefn clustnodedig.

3.4 Yn ychwanegol at hyn, mae diffyg o £12.582m ar incwm a gwariant cynhwysfawr arall o addasiadau cyfrifo sy'n gysylltiedig ag ailbrizio asedau anghyfredol megis Tir ac Adeiladau ac ail-fesur yr Ymrwymiad Pensiwn. Mae cyfanswm yr incwm a gwariant cynhwysfawr ar y CIES yn warged o £20.744m ar wasanaethau. Mae hyn yn gysylltiedig yn bennaf ag addasiadau cyfrifo yn hytrach na gwir gost y gwasanaethau.

3.5 Yn yr Adroddiad ar Fonitro'r Gyllideb Refeniw ar gyfer Chwarter 4 2018/19 a gyflwynwyd ar 17 Mehefin 2019, dygwyd sylw at orwariant rhagamcanedig o £0.633m mewn perthynas â Chronfa'r Cyngor (tudalen 1 yr adroddiad). Mae'r datganiad cyfrifon hefyd yn dwyn sylw at y ffaith bod y gorwariant ar Gronfa'r Cyngor yn £0.633m ar gychwyn y cyfnod archwilio. Fodd bynnag, gall hyn newid os bydd yr archwilyr yn argymhell unrhyw addasiadau pellach ar ôl yr archwiliad. Bydd Gronfa Wrth Gefn Gyffredinol y Cyngor yn gostwng gan y swm hwn o gymharu â pherfformiad y Cyngor yn 2018/19.

Mae Tabl 1 isod yn dangos y symudiadau yng nghronfeydd wrth gefn defnyddiadwy'r Cyngor yn ystod y flwyddyn ac roedd balans yr holl gronfeydd wrth gefn defnyddiadwy ar 31 Mawrth 2019 yn £24.844m, cynnydd o £775k (3.2%). Dylid nodi bod Cronfa Wrth Gefn y CRT, Balansau'r Ysgolion a'r Gronfa Wrth Gefn ar gyfer Derbyniadau Cyfalaf yn gronfeydd wedi eu hamgau na fedrir ond eu defnyddio i'w pwrpas penodedig.

Tabl 1 - Symudiadau o Gronfa Wrth Gefn Cyffredinol y Cyngor yn 2018/19

Crynodeb o'r Symudiadau ym Malansau/Cronfeydd Wrth Gefn y Cyngor yn 2018/19	Cronfa Wrth Gefn Gyffredinol y Cyngor	Cronfeydd Wrth Gefn Clustnodedig y Cyngor	Cronfa Wrth Gefn Cyfrif Refeniw Tai (CRT)	Cronfeydd Wrth Gefn Ysgolion	Cronfa Wrth Gefn Derbyniadau Cyfalaf	Cyfanswm Cronfeydd Wrth Gefn mae modd ei ddefnyddio
Eitemau sy'n effeithio ar Gronfa Wrth Gefn y Cyngor 2018/19	£'000	£'000	£'000	£'000	£'000	£'000
Balans Agoriadol 1 Ebrill 2018	(6,899)	(7,601)	(7,380)	(1,869)	(320)	(24,069)
Gor/(Tan)wariant Net 2018/19	633	-	(805)	-	-	(172)
Balans y Cyngor ar ôl y gorwariant	(6,266)	(7,601)	(8,185)	(1,869)	(320)	(24,241)
Trosglwyddiadau Net o/(i) Gronfeydd Wrth Gefn ar gyfer cyllid a gymeradwywyd	354	(1,127)	(202)	1,238	(866)	(603)
Balans y Gronfa Wrth Gefn Cyffredinol ar 31 Mawrth 2019	(5,912)	(8,728)	(8,387)	(631)	(1,186)	(24,844)

3.6 Mae Tabl 1 uchod yn grynodeb o'r symudiad yn y cronfeydd wrth gefn oherwydd y perfformiad ariannol yn ystod y flwyddyn a'r symudiadau net i /o'r cronfeydd wrth gefn. Mae Tabl 2 isod yn crynhoi'r symudiadau yn y cronfeydd wrth gefn gan ddefnyddio'r wybodaeth o'r Datganiad Cyfrifon. Mae hon yn ffordd wahanol o gyflwyno'r wybodaeth ond mae tablau 1 a 2 yn arwain at yr un balansau yn y cronfeydd wrth gefn.

Tabl 2

Dadansoddiad o'r Symudiad yng Nghronfa'r Cyngor a Chronfeydd Wrth Gefn y CRT yn 2018/19	Cronfa'r Cyngor £m	CRT £m	Cyfanswm £m
Y gronfa wrth gefn agoriadol ar 1 Ebrill 2018	(6.899)	(7.380)	(14.279)
Y diffyg net ar ddarparu gwasanaethau (Datganiad Cyfrifon (DC) tudalen 18)	7.258	0.904	8.162
Addasiadau cyfrifo statudol a gafodd eu canslo allan yn yr MIRS (DC tudalennau 19, 20 a 31)	(6.160)	(1.911)	(8.071)
Balans net cyn trosglwyddo o'r cronfeydd wrth gefn clustnodedig i gyllido costau clustnodedig y gwasanaethau	(5.801)	(8.387)	(14.188)
Defnydd o gronfeydd wrth gefn clustnodedig i gylido costau clustnodedig o fewn costau'r gwasanaethau (ac eithrio symudiadau rhwng y gronfa wrth gefn gyffredinol a'r cronfeydd wrth gefn clustnodedig a nodir uchod) (DC tudalen 20)	(0.111)	-	(0.111)
Balans Cronfa Wrth Gefn Gyffredinol y Cyngor ar 31 Mawrth 2019	(5.912)	(8.387)	(14.299)
Y balansau gweddilliol yn y cronfeydd wrth gefn clustnodedig a balansau'r ysgolion (DC tudalen 20)	(10.545)	-	(10.545)
Cyfanswm y Cronfeydd Wrth Gefn Defnyddiadwy sydd ar gael i'r Cyngor ar 31 Mawrth 2019	(16.457)	(8.387)	(24.844)

- 3.9** Yn y cyfarfod o'r Pwyllgor Gwaith ar 18 Chwefror 2018, cafodd isafswm y balans a argymhellir ar gyfer y Gronfa Wrth Gefn Gyffredinol ei osod ar £6.76m. Roedd y Gronfa Wrth Gefn Gyffredinol ar 31 Mawrth 2019 yn £5.912m sydd yn is na'r ffigwr hwn ond yn ychwanegol at hyn, mae gwerth £8.728m o gronfeydd wrth gefn clustnodedig sy'n gysylltiedig â Chronfa'r Cyngor. Nid yw'r ffigyrau hyn yn cynnwys yr eitemau a nodwyd wedi cyhoeddi'r datganiad cyfrifon drafft.

Oherwydd yr anawsterau ariannol cyfredol y mae'r Cyngor yn eu hwynebu, gyda chyllidebau'n lleihau a phwysau ar gyllidebau'r gwasanaethau, mae'n bwysig sicrhau bod lefel Cronfa Wrth Gefn Gyffredinol y Cyngor yn cael ei chynnal ar neu o gwmpas y lefel isaf a argymhellir. Bydd hyn yn sicrhau bod gan y Cyngor ddigon o gyllid i gwrdd ag unrhyw wariant annisgwyl ac y gall gyllido unrhyw orwariant yn y dyfodol. Dros y blynyddoedd, mae'r cyllidebau hynny nad oedd defnydd llawn yn cael ei wneud ohonynt wedi cael eu dileu ac mae risg gynyddol y bydd gwasanaethau'n gorwario ar eu cyllidebau, yn enwedig y gwasanaethau hynny sy'n cael eu arwain gan y galw. Mae sicrhau bod y Cyngor yn cynnal lefel iach o Gronfeydd Wrth Gefn yn lliniaru effaith y risg honno.

4. MANTOLEN DDRAFFT FEL YR OEDD AR 31 MAWRTH 2019

- 4.1** Mae tudalen 21 o Atodiad 2 yn cyflwyno'r Fantolen fel yr oedd ar 31 Mawrth 2019.
- 4.2** Fe ostyngodd asedau net y Cyngor o £183.20m ar 31 Mawrth 2018 i £162.46m ar 31 Mawrth 2019. Cafodd cynnydd yng ngwerth asedau anghyfredol a chyfredol eu gwrthbwysio gan gynydd yn y benthyciadau tymor hir a chynnydd yn y diffyg o ran pensiwn.
- 4.3** Roedd y cynnydd o ran benthyciadau tymor hir yn cyd-fynd â Strategaeth Rheoli Trysorlys y Cyngor ac yn adlewyrchu'r angen i ail-lenwi balansau arian parod y Cyngor drwy droi benthyciadau mewnol yn fenthyciadau allanol. Mae'r diffyg yn y gronfa bensiwn yn fesur o un cyfnod mewn amser ac mae'n seiliedig ar nifer o ffactorau a rhagdybiaethau actiwaraid. Bydd y prisiad o Gronfa Bensiwn y Cyngor a gynhelir pob tair blynedd yn digwydd yn ystod 2019 a bydd yn rhoi adlewyrchiad mwy cywir o'r diffyg.

5. CRONFEYDD WRTH GEFN CLUSTNODEDIG

- 5.1** Mae Cronfeydd Wrth Gefn Clustnodedig yn rhan hanfodol o'r modd y caiff y Cyngor ei gyllido ac yn sicrhau bod cyllid penodol yn cael ei ddyrannu i gwrdd ag ymrwymadau y gwyddys amdanynt neu rai a all godi yn y dyfodol, i gyllido prosiectau ar gyfer y tymor hwy sy'n parhau am fwy nag un blwyddyn ariannol ac er mwyn dal grantiau a dderbyniwyd ond sydd heb eu gwario rhag ofn iddynt gael eu crafangu'n ôl rhywbryd yn y dyfodol. Dangosir y symudiad yn y Cronfeydd Wrth Gefn Clustnodedig yn Nhabl 3 isod.

Tabl 3 – Symudiad yn y Cronfeydd Wrth Gefn Clustnodedig 2018/19

	Cronfeydd Wrth Gefn Clustnodedig ag eithrio y Gronfa Wrth Gefn Diffyg Pensiwn) £'m	Cronfa Wrth Gefn Diffyg Pensiwn £'m	Cyfanswm y Cronfeydd Wrth Gefn Clustnodedig £'m
Balans ar 1 Ebrill 2018	9.911	(2.310)	7.601
Symudiadau yn ystod y Flwyddyn			
Trosglwyddiadau i mewn o'r Balansau Cyffredinol	0.441	-	0.441
Cronfeydd Wrth Gefn Newydd Arfaethedig a Grëwyd yn ystod y Flwyddyn	1.270	-	1.270
Trosglwyddiadau i mewn i'r Cronfeydd Wrth Gefn Presennol o Refeniw	0.979	-	0.979
Cronfeydd Wrth Gefn a ddefnyddiwyd yn ystod y Flwyddyn	(2.490)	1.155	(1.335)
Cronfeydd Wrth Gefn nad oes mwyach eu hangen a drosglwyddwyd nôl i'r Balansau Cyffredinol	(0.228)	-	(0.228)
Balans ar 31 Mawrth 2019	9.883	(1.155)	8.728

6. BALANSAU YSGOLION

Yn Nhabl 4, ceir crynodeb o falansau'r ysgolion a oedd yn £0.631m ar 31 Mawrth 2019 (£1.869m ar 31 Mawrth 2018). Roedd gan 12 o'r 43 ysgol gynradd ddiffyg yn eu balansau (3 ysgol gynradd ar 31 Mawrth 2018) ac roedd 3 o'r ysgolion uwchradd (1 ar 31 Mawrth 2018) mewn diffyg. Ar ddechrau'r flwyddyn, roedd gan yr Ysgol Arbennig warged o £0.156m, fodd bynnag, erbyn diwedd y flwyddyn roedd gan yr ysgol ddiffyg o £0.060m.

6.1 Tabl 4

Disgrifiad	Balans ar 1 Ebrill 2018 £'000	Symudiad i Gronfeydd Wrth Gefn Clustnodedig £'000	Symudiad o Gronfeydd Wrth Gefn Clustnodedig £'000	Balans ar 31 Mawrth 2019 £'000
Ysgolion Cynradd	(1,380)	(1,104)	1,534	(950)
Ysgolion Uwchradd	(410)	(562)	1,231	259
Ysgolion Arbennig	(79)	-	139	60
	(1,869)	(1,666)	2,904	(631)

Mae lefel balansau ysgolion wedi gostwng o £2.46m yn 2015/16 pan oeddynt ar eu uchaf i £0.63m ar ddiwedd y flwyddyn ariannol hon, gostyngiad o 74% mewn 4 blynedd ac mae'n adlewyrchu'r anawsterau ariannol sy'n wynebu'r mwyafrif o ysgolion y Cyngor. Mae ysgolion yn bwriadu defnyddio dros hanner y cronfeydd wrth gefn i gydbwysu'r gyllideb yn 2019/20.

7. BALANS Y CYFRIF REFENIW TAI (CRT)

7.1 Roedd balans agoriadol y CRT ar 1 Ebrill 2018 yn £7.380m. Yn ystod y flwyddyn, gwelwyd tanwariant o £0.805m oherwydd prosiectau cyfalaf a oedd wedi llithro. Yn ychwanegol at hyn, trosglwyddwyd £0.202m o gronfeydd wrth gefn gan arwain at falans ar ddiwedd y flwyddyn o £8.357m. Bydd y balans hwn yn cael ei ail-fuddsoddi yn y CRT yn y dyfodol.

Ynys Môn

THE ISLE OF

Anglesey

Datganiad o'r Cyfrifon
2018/19
Drafft

CYNGOR SIR
YNYS MÔN
ISLE OF ANGLESEY
COUNTY COUNCIL

www.ynysmon.gov.uk

www.anglesey.gov.uk

cyngormon

ioacc

Tudalen 21

@cyngormon

@angleseycouncil

Cynnwys

Cyfeirnod	Disgrifiad	Tudalen
	Adroddiad Naratif	1
	Datganiad O Gyfrifoldebau am y Datganiad Cyfrifon	16
	Adroddiad yr Archwiliwr Annibynnol	17
	Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr	18
	Dadansoddiad Gwariant a Chyllido	19
	Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd wrth Gefn	20
	Y Fantolen	21
	Datganiad Llif Arian	22
	Nodiadau i'r Cyfrifon	23
Nodyn 1a	Dadansoddiad Gwariant a Chyllido – Addasiadau Rhwng Sail Cyllido a Sail Gyfrifo	25
Nodyn 1b	Incwm Cylchrannol	26
Nodyn 2a	Safonau Cyfrifo a gyhoeddwyd ond nad ydynt eto wedi eu mabwysiadu	26
Nodyn 2b	Safonau Cyfrifo sydd wedi eu cyhoeddi a'u mabwysiadu	27
Nodyn 3	Polisiau Allweddol wrth weithredu'r Egwyddorion Cyfrifo	27
Nodyn 4a	Rhagdybiaethau a wnaed ynghylch ansicrwydd yn y dyfodol ac amcangyfrifon a ffynonellau eraill o ansicrwydd	28
Nodyn 4b	Addasiadau ar gyfer y cyfnod blaenorol, newidiadau mewn polisiau cyfrifo ac amcangyfrifon a chamgymeriadau	30
Nodyn 5	Eitemau Sylweddol o Incwm a Gwariant	30
Nodyn 6	Digwyddiadau ar ôl dyddiad y Fantolen	30
Nodyn 7	Addasiadau rhwng Sail Gyfrifo a Sail Cyllido dan Reoliadau	31
Nodyn 8	Cronfeydd Wrth Gefn a Glustnodwyd	33
Nodyn 9	Balansau Ysgolion	34
Nodyn 10	Cronfa Wrth Gefn Derbyniadau Cyfalaf	34
Nodyn 11	Cronfeydd wrth Gefn Na Ellir Eu Defnyddio	34
Nodyn 12	Gwariant Gweithredol Arall	38
Nodyn 13	Incwm a Gwariant Cyllido a Buddsoddi	38
Nodyn 14	Incwm Treth a Grantiau Amhenodol	39
Nodyn 15	Asedau nad ydynt yn gyfredol - Eiddo, Offer a Chyfarpar	40
Nodyn 16	Ymrwymadau Cyfalaf Sylweddol	42
Nodyn 17	Asedau Treftadaeth	43
Nodyn 18	Eiddo Buddsoddiad	44
Nodyn 19	Asedau Annirweddol	46
Nodyn 20	Gwariant Cyfalaf a Chyllido	47
Nodyn 21	Asedau a Ddelir i'w Gwerthu	48
Nodyn 22	Prydlesau	48
Nodyn 23	Rhestrau stoc	48
Nodyn 24	Dyledwyr	49
Nodyn 25	Arian Parod a Chywerthoedd Arian	49
Nodyn 26	Credydwyr	49
Nodyn 27	Darpariaethau	50
Nodyn 28	Llif Arian o Weithgareddau Gweithredol	51

Cyfeirnod	Disgrifiad	Tudalen
Nodyn 29	Llif Arian o Weithgareddau Buddsoddi	51
Nodyn 30	Llif Arian o Weithgareddau Cyllido	52
Nodyn 31	Nodyn Ar Natur y Gwariant	52
Nodyn 32	Gweithrediadau Masnachol	56
Nodyn 33	Lwfansau Aelodau	56
Nodyn 34	Cydnabyddiaeth Ariannol i Swyddogion	56
Nodyn 35	Pecynnau Ymadael	58
Nodyn 36	Ffioedd Archwilio Allanol	58
Nodyn 37	Incwm Grantiau	59
Nodyn 38	Partïon Cysylltiedig	61
Nodyn 39	Cronfeydd Ymddiriedol	63
Nodyn 40	Cynllun Pensiwn Athrawon	65
Nodyn 41	Cynllun Pensiwn Buddiannau Diffiniedig Llywodraeth Leol	65
Nodyn 42	Rhwymedigaethau Wrth Gefn	72
Nodyn 43	Asedau Wrth Gefn	72
Nodyn 44	Offerynnau Ariannol	72
Nodyn 45	Natur a maint y risgiau sy'n deillio o offerynnau ariannol	78
Nodyn 46	Cyd-bwyllgorau	83
Nodyn 47	Troi Tai'n Gartrefi	84
Nodyn 48	Y Dreth Gyngor	84
Nodyn 49	Trethi Annomestig (TA)	85
Nodyn 50	Morwrol	86
Nodyn 51	Polisiâu Cyfrifo	87
Cyfrif Refeniw Tai	Cyfrif Refeniw Tai (CRT) - Datganiad Incwm a Gwariant - Datganiad Symudiadau ar Falans y CRT Nodiadau ar y CRT	111
Atodiad 1	Datgeliad Parti Cysylltiedig – Cynrychiolaeth Cydranddeiliaid gyda Sefydliadau Trydydd Parti	115
Atodiad 2	Geirfa	117
Atodiad 3	Llyfryddiaeth	125
	Datganiad Llywodraethu Blynnyddol 2018/19	126

Adroddiad Naratif

Cyhoeddir y Datganiad Cyfrifon bob blwyddyn er mwyn rhoddi i etholwyr, trethdalwyr lleol, Aelodau'r Cyngor, gweithwyr a phartïon eraill sydd â diddordeb, wybodaeth glir ynghylch sefyllfa ariannol y Cyngor. Nod yr adroddiad naratif hwn, sy'n rhan allweddol o'r cyfrifon, yw darparu canllawiau effeithiol i'r materion pwysicaf yr adroddir arnynt yn y cyfrifon. Gwneir hyn er mwyn darparu esboniad teg, cytbwys a hawdd i'w ddeall o sefyllfa ariannol y Cyngor ac i gynorthwyo i ddehongli'r datganiadau ariannol. Yn ogystal, mae'n cynnwys gwybodaeth ychwanegol am y Cyngor yn gyffredinol a'r prif ddylanwadau ar y datganiadau ariannol er mwyn darparu cyswllt rhwng gweithgareddau a heriau'r Cyngor a'r modd y mae'r rhain yn effeithio ar ei adnoddau ariannol.

Mae'r adroddiad naratif wedi'i strwythuro fel a ganlyn:-

1. Y Fframwaith Statudol;
2. Gwybodaeth am Gyngor Sir Ynys Môn;
3. Trosolwg a dadansoddiad o berfformiad;
4. Prif faterion o gyfrifon 2018/19;
5. Esboniad o'r datganiadau ariannol.

1. Y Fframwaith Statudol

Mae dyletswydd statudol ar y Cyngor i gymeradwyo a chyhoeddi Datganiad Cyfrifon. Mae'r tudalennau a ganlyn yn ymwneud â'r Datganiad Cyfrifon ar gyfer Cyngor Sir Ynys Môn am y flwyddyn a ddaeth i ben ar 31 Mawrth 2019.

Daeth Rheoliadau Cyfrifon ac Archwilio (Cymru) 2014 i rym ar 31 Mawrth 2015, fel y cawsant eu diwygio gan Reoliadau Gyfrifon ac Archwilio (Cymru) (Diwygiad) 2018 am y flwyddyn gyfrifo 2015/16 a chyfnodau yn y dyfodol. Yn unol â'r rheoliadau hyn, rhaid i Awdurdodau Lleol yng Nghymru baratoi Datganiad Cyfrifon yn unol â'r rheoliadau hyn ac arferion priodol.

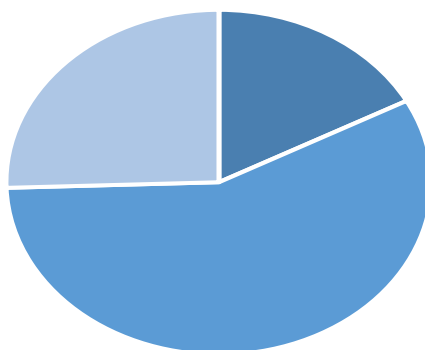
Mae Rheoliad 25 o Reoliadau Awdurdodau Lleol (Cyllid Cyfalaf a Chyfrifo) (Cymru) 2003 (OS2003/3239 (W.319), fel y cawsant eu diwygio) yn nodi arferion priodol ar gyfer paratoi Datganiad Cyfrifon. Mae'r arferion hyn yn cynnwys yn bennaf y Côt Ymarfer ar Gyfrifon Awdurdodau Lleol yn y Deyrnas Unedig 2018/19 a gyhoeddwyd gan y Sefydliad Siartredig Cyllid Cyhoeddus a Chyfrifeg (CIPFA), wedi eu cefnogi gan y Safonau Rhyngwladol ar gyfer Adrodd ar Faterion Ariannol (IFRS). Yn ogystal, mae'r naratif hwn yn cynnwys canllawiau o Lawlyfr Adrodd Ariannol Trysorlys Ei Mawrhydi (FReM), Adrannau 5.2.1 i 5.2.10 fel yr anogir gan gôd CIPFA.

2. Gwybodaeth am Gyngor Sir Ynys Môn

Mae Cyngor Sir Ynys Môn yn awdurdod unedol sy'n gwasanaethu poblogaeth o 69,794, mae wedi'i leoli ar arfordir gogleddol Cymru ac mae'n ardal sy'n 276 milltir sgwâr. Ynys Môn yw'r ynys fwyaf yng Nghymru o bell ffordd a dyma'r seithfed ynys fwyaf ym Mhrydain. Ynys Môn hefyd yw'r ynys fwyaf ym Môr Iwerddon o ran maint a'r ail ynys fwyaf poblog ym Mhrydain.

Mae gan Ynys Môn boblogaeth ychydig yn hŷn na chyfartaledd Cymru (20.58%) gyda 25.52% o'r boblogaeth dros 65 oed. Mae'r ffigwr hwn yn adlewyrchiad o gynllun y Cyngor i gefnogi pobl i fyw'n dda ac am gyfnod hirach o amser.

Strwythur Oedran Ynys Môn

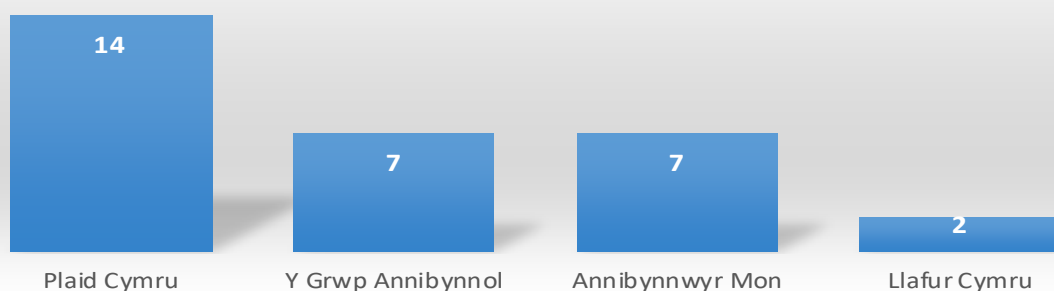

■ % o bobl 0 i 15 mlwydd oed ■ % o bobl 16 i 64 mlwydd oed
■ % o bobl 65+ mlwydd oed

Mae'r Cyngor yn gyfrifol am sicrhau bod trigolion, busnesau ac ymwelwyr â'r Ynys yn cael amrywiaeth eang o wasanaethau. Mae'r rhain yn cynnwys addysg, diogelu plant ac oedolion bregus, gofal cymdeithasol, iechyd cyhoeddus, priffyrdd, hamdden, diwylliant, casglu gwastraff, cynllunio, gweinyddu tai, budd-daliadau, adfywio ac ymgysylltiad cymunedol. Yn ogystal â darparu gwasanaethau, mae'r Cyngor hefyd yn gyfrifol am gasglu trethi lleol ar ffurf y Dreth Gyngor a Threthi Annomestig ar ran Llywodraeth Cymru.

Mae'r Cyngor yn sefydliad a arweinir yn wleidyddol ac mae wedi mabwysiadu model Arweinydd a Chabinet. Mae ganddo 30 o Aelodau etholedig sy'n cynrychioli 11 o wardiau aml-Aelod ar draws y Sir. Yn dilyn yr etholiad ym Mai 2017, mae'r Cyngor wedi gweithredu o dan arweiniad Blaid Cymru a'r Grŵp Annibynnol. Mae dosbarthiad gwleidyddol y Cyngor fel ar 31 Mawrth 2019 i'w weld isod:-

Cyfansoddiad Gweleidyddol Cyngor Sir Ynys Môn

3. Trosolwg

3.1 Datganiad gan Arweinydd y Cyngor

Fel Arweinydd y Cyngor, fy nghyfrifoldeb i yw sicrhau bod y garreg filltir bwysig o gynhyrchu'r Datganiad Cyfrifon Blyneddol yn cael ei chyflawni ar amser bob blwyddyn. Mae'r cyfrifon yn darparu llawer iawn o wybodaeth ariannol am y modd y cafodd y Cyngor ei gyllido a sut y gwariwyd yr arian hwnnw yn ystod 2018/19. Mae'n bwysig o ran atebolrwydd i'r Cyngor i ddarparu'r wybodaeth hon ar gyfer preswylwyr, trethdalwyr lleol, busnesau sy'n talu trethi annomestig a chydranddeiliaid eraill gan gynnwys Llywodraeth Cymru.

Caiff y Cyngor ei gyllido drwy gymysgedd o gyllid gan Lywodraeth Cymru drwy'r Grant Cynnal Refeniw a chyfran y Cyngor o'r gronfa Trethi Anomestig, trethi lleol drwy'r Dreth Gyngor a ffioedd a thaliadau a delir gan gwsmeriaid y Cyngor. Yn 2018/19, cyllideb net y Cyngor oedd £130.9m, a daeth £35.1m o'r swm hwnnw o'r Dreth Gyngor. Roedd y cynnydd yn y Dreth Gyngor yn 4.8%.

O ganlyniad i waith monitro ariannol yn ystod y flwyddyn, gwelwyd fod cyllidebau'r Gwasanaethau Plant ac Oedolion yn parhau i fod dan bwysau oherwydd cynnydd yn y galw am wasanaethau ac mae'r canlyniadau ar ddiwedd y flwyddyn ariannol yn cyd-fynd â'r rhagolygon hynny. Ar ddiwedd y flwyddyn ariannol, roedd gorwariant o £1.837m yn y Gwasanaethau Plant a gorwariant o £1.173m yn y Gwasanaethau Oedolion. Yn ogystal, roedd gorwariant o £349k yn y Gwasanaeth Addysg Canolog, yn bennaf oherwydd cynnydd mewn costau cludiant ysgol a ffioedd addysg allsirol. Roedd y rhan fwyaf o'r gwasanaethau eraill wedi cadw gwariant o fewn eu cyllidebau. Y sefyllfa gyffredinol ar ddiwedd y flwyddyn ariannol oedd gorwariant o £633k yn y gyllideb. Ariennir y gorwariant hwn o gronfeydd wrth gefn cyffredinol y Cyngor, a oedd wedi gostwng i £5.912m ar 31 Mawrth 2019. Bu gostyngiad hefyd ym malansau ysgolion, i £631k, ac roedd lefel y cronfeydd wrth gefn a glustnodwyd a'r cronfeydd wrth gefn dynodedig yn £8.728m.

Mae'r canlyniadau ar gyfer y flwyddyn yn arwydd o'r pwysau ariannol cynyddol y mae'r Cyngor yn ei wynebu ac, er bod cyllid ychwanegol wedi cael ei neilltuo i wasanaethau yn 2019/20, mae'n bosib na fydd yr arian ychwanegol hwn yn ddigon i gwrdd â chost y cynnydd yn y galw am wasanaethau y gallai'r Cyngor ei wynebu yn 2019/20.

Mae sefyllfa Cyfrif Refeniw Tai y Cyngor yn iach, gyda £887m yn y gronfa wrth gefn ar hyn o bryd. Mae'r ffigwr hwn yn uwch nag a gynlluniwyd oherwydd lithriad yn y rhaglen i adeiladu eiddo newydd. Bydd balans y gronfa wrth gefn hon yn lleihau yn ystod y blyneddodedd nesaf wrth i'r rhaglen ddatblygu gyflymu. Mae cynlluniau i ddefnyddio'r Cyfrif Refeniw Tai wedi eu nodi yng nghynllun busnes 30 mlynedd y Cyngor sy'n cael ei adolygu a'i gymeradwyo gan Lywodraeth Cymru bob blwyddyn.

Mae'r dyfodol o ran cyllido'r sector cyhoeddus yn parhau'n ansicr, yn arbennig felly'r effaith a gaiff y penderfyniad i adael yr Undeb Ewropeaidd ar economi'r DU. Bydd Adolygiad Cynhwysfawr o Wariant Llywodraeth y DU, a fydd yn cael ei gwblhau yn ystod 2019, yn rhoi gwell syniad am y dyfodol o ran cyllido Cymru. Fodd bynnag, nid yw'r Cyngor yn cynllunio ar gyfer unrhyw gynnydd sylweddol yn y cyllid a dderbynnir gan Lywodraeth Cymru yn ystod y 3 blynedd nesaf ac adlewyrchir y rhagdybiaeth honno yn Strategaeth Ariannol Tymor Canol y Cyngor, sydd yn amlygu'r angen i leihau gwariant refeniw ymhellach. Oherwydd bod cronfeydd wrth gefn y Cyngor wedi edwino nid oes fawr o gyfle i ddefnyddio cronfeydd wrth gefn fel ffynhonnell i gyllido yn y tymor byr. O ganlyniad, ar hyn o bryd mae'r Cyngor yn adolygu'r holl wasanaethau y mae'n eu darparu ac yn edrych ar ddulliau cyflenwi amgen fydd yn caniatáu i wasanaethau barhau ond am lai o gost. Bydd hyn yn cynnwys gweithio mwy mewn partneriaeth â Chynghorau Tref a Chymuned, Sefydliadau Cymunedol a Gwirfoddol a'r Trydydd Sector.

Er gwaetha'r anawsterau cyllido sy'n wynebu'r Cyngor, fel Arweinydd y Cyngor, rydw i wedi ymrwymo i gyflawni prif amcanion Cynllun Corfforaethol y Cyngor ac i weithio gyda'r 5 awdurdod lleol arall yng Ngogledd Cymru a phartneriaid eraill er mwyn sicrhau cyllid ychwanegol gan y Llywodraeth i gyflawni'r prosiectau a nodir yn y Bid Twf Gogledd Cymru.

Ystyrir bod sefyllfa ariannol sefydliad yn ddangosydd allweddol o safon gyffredinol y llywodraethiant corfforaethol. Rwy'n hyderus y bydd y Cyngor, o ganlyniad i reolaeth ariannol gadarn, yn parhau i fod yn ariannol gryf a chynaliadwy yn y dyfodol.

Llinos Medi Huws
Arweinydd y Cyngor

Mai 2019

3.2 Pwrpas a gweithgareddau allweddol y Cyngor

Cymeradwywyd y Cynllun Corfforaethol gan y Cyngor ar 27 Medi 2017. Mae'n gynllun sy'n gosod targed y dylid gweithio tuag ato. Mae'n uchelgeisiol ond yn realistig.

Mae'r cynllun yn siapio'r broses o wneud penderfyniadau ar bob lefel yn y Cyngor, ac

- Mae'n gosod y fframwaith yr ydym yn ei ddefnyddio i gynllunio, gyrru a chyflawni ein gwasanaethau;
- Mae'n dylanwadu'r modd yr ydym yn siapio ein cyllideb yn flynyddol; ac
- Yn ein helpu i fonitro cynnydd ac asesu'r hyn yr ydym yn ei gyflawni'n flynyddol.

Y thema allweddol drwy'r cynllun yw'r uchelgais i gydweithio gyda'n cyd-ddinasyddion, cymunedau a phartneriaid er mwyn sicrhau gwasanaethau o ansawdd uchel a fydd yn gwella ansawdd bywyd pawb ar yr Ynys.

Dyma'r blaenoriaethau y mae'r Awdurdod wedi eu gosod iddo ei hun ar gyfer y cyfnod hwn:-

- Creu'r amodau er mwyn sicrhau y gall pawb gyflawni eu potensial yn y tymor hir;
- Cefnogi oedolion bregus a theuluoedd er mwyn eu cadw yn ddiogel, yn iach ac mor annibynnol â phosib;
- Gweithio mewn partneriaeth gyda'n cymunedau er mwyn sicrhau y gallant ymdopi'n effeithiol gyda newid a datblygiadau tra'n gwarchod ein hamgylchedd naturiol.

Mae'r cynllun wedi cael ei ddatblygu a'i siapio gan farn pobl leol, ein partneriaid a chan flaenoriaethau gwleidyddol lleol a chenedlaethol megis y Rhaglen Llesiant.

Mae gwasanaethau cyhoeddus ar draws Cymru a'r DU yn parhau i gynllunio ar gyfer toriadau yn y cyllid yr ydym yn ei dderbyn a bydd angen gwneud mwy o benderfyniadau anodd yn y dyfodol am y gwasanaethau yr ydym yn eu darparu a'r modd yr ydym yn eu darparu. Byddwn yn parhau i wneud y penderfyniadau hynny mewn ymgynghoriad â phobl leol ac er lles gorau Ynys Môn a'i phobl.

Bydd y Cyngor yn parhau i edrych ar ffyrdd o wella gwasanaethau, eu gwneud yn fwy effeithiol a sicrhau eu bod o'r ansawdd gorau. Mae'r gwelliannau hyn yn cynnwys parhau i foderneiddio'r modd yr ydym yn gweithio.

Mae sawl her o'n blaenau ond, drwy gydweithio â phobl a chymunedau Ynys Môn, fe wnawn ein gorau glas i gyflawni amcanion y cynllun newydd hwn.

3.2.1 Y Senario Ariannol

Yr un modd â'r holl Awdurdodau Lleol yng Nghymru, rhaid i Gyngor Sir Ynys Môn reoli sefyllfa lle mae costau a'r galw am wasanaethau'n cynyddu ond y cyllid sydd ar gael flwyddyn ar ôl blwyddyn yn lleihau. Yn erbyn y cefndir hwn, mae angen i'r Cyngor reoli'r galw cynyddol am wasanaethau, pwysau chwyddiant, angen i fuddsoddi yn yr economi leol i hyrwyddo twf ac awydd i wella gwasanaethau'n barhau.

Mae'r Cyngor wedi ymateb i'r gostyngiad yn y cyllid sydd ar gael drwy wneud arbedion sylweddol yn ystod y tair blynedd diwethaf ac mae'n parhau i sicrhau, ble bynnag y mae hynny'n bosibl, bod yr arbedion yn cael eu sicrhau drwy wella effeithlonrwydd yn hytrach na thorri gwasanaethau. Caiff Cynllun Ariannol Tymor Canol (CATC) y Cyngor ei adolygu a'i adrodd arno i Aelodau ym mis Medi a mis Chwefror bob blwyddyn er mwyn helpu i gynllunio y modd y gall y Cyngor reoli ei arian gyda'r pwysau cyllidebol parhaus a'r risgiau o ran cyllido.

Yn CATC diweddaraf y Cyngor (Chwefror 2019), nodwyd bod y setliad gwirioneddol ar gyfer 2019/20 yn golygu gostyngiad o 0.3% yn y Cyllid Allanol Cyfun (CAC) gyda hynny'n cael effaith sylweddol ar y CATC. Nid yw Llywodraeth Cymru wedi rhoi unrhyw arwydd o'r lefel cyllido ar gyfer y dyfodol ac, oherwydd nad yw'r wybodaeth hon ar gael, parheir i dybio yn y CATC, na fydd unrhyw gynnydd yn lefel y CAC dros y tair blynedd nesaf. Gan dybio y bydd cynnydd o 5% yn y Dreth Gyngor blwyddyn ar ôl blwyddyn, mae blwch cyllido yn parhau i fodoli. Ystyriwyd hefyd y pwysau cyllidebol cynyddol o ran y Cyflog Byw Cenedlaethol, Dyfarniad Cyflogau Athrawon, costau cynyddol Pensiynau Athrawon, galw sylweddol am wasanaethau statudol yn enwedig Gofal Cymdeithasol i Blant, costau refferiwl yn codi o Raglen Ysgolion y 21ain Ganrif, gostyngiad mewn grantiau penodol a phwysau chwyddiant. Mae'r CATC yn rhagweld y diffyg ariannol canlynol ar gyfer 2020/21 i 2022/23:-

Y Bwlch Cyllido Rhagamcanedig

	2020/21 £'m	2021/22 £'m	2022/23 £'m
Y Gyllideb Ddisymyd Ragamcanedig	138.41	140.68	142.79
Cyllid Rhagamcanedig	137.18	139.25	141.42
Yr Angen Blynnyddol i wneud Arbedion	1.23	1.43	1.37
% yr Arbedion Angenrheidiol	0.88%	1.01%	0.96%

Mae'r arbedion y mae angen eu gwneud yn sgil rhagamcan cyfredol y CATC yn sylweddol a bydd angen gwneud £1.23m yn 2020/21 yn unig. Rhagdybir y bydd angen gwneud gwerth £4.03m o arbedion dros y cyfnod o dair blynedd. Mae faint o gyllid fydd ar gael i Lywodraeth Leol yng Nghymru yn ansicr iawn ac mae'n anodd darogan lefelau cyllido yn y dyfodol. Fodd bynnag, hyd yn oed petai Llywodraeth Cymru'n rhyddhau cyllid ychwanegol ar gyfer llywodraeth leol, mae'n annhebygol y byddai unrhyw gynnydd yn ddigon i bontio'r bwlch cyllido. Bydd angen gwneud toriadau sylweddol i gyllidebau yn ystod y tair blynedd nesaf. Felly, prif ffocws y Cynllun Ariannol Tymor Canol fydd:-

- Ceisio trosglwyddo darpariaeth rhai gwasanaethau o'r Cyngor i, er enghraifft, y Cynghorau Tref a Chymuned neu'r Trydydd Sector;
- Creu cyrff eraill sy'n cael eu rheoli gan y Cyngor i ddarparu rhai gwasanaethau anstatudol;
- Parhau i foderneiddio ac adolygu ysgolion;
- Rheoli'r galw am ofal cymdeithasol a pharhau i drawsnewid gofal ar gyfer yr henoed drwy gyfleusterau gofal ychwanegol a fydd yn hyrwyddo annibyniaeth ac yn lleihau'r angen am leoliadau gofal preswyl;
- Codi mwy ar ddefnyddwyr gwasanaeth;
- Rhoi'r gorau i ddarparu rhai gwasanaethau anstatudol;
- Parhau i foderneiddio'r modd y gweinyddir gwasanaethau a chynyddu nifer y trafodion sy'n cael eu gwneud gyda'r Cyngor ar-lein neu drwy AppMôn.

Yn ychwanegol at hyn, mae balansau'r Cyngor wedi gostwng ers 2017/18 gyda gostyngiad o £633k yn 2018/19, yn bennaf oherwydd bod costau'n uwch na'r gyllideb a neilltuwyd i'r Gwasanaethau Plant, Gwasanaethau Oedolion ac Addysg. Mae'r cynnydd yn y gyllidebau ar gyfer 2019/20 wedi'i ddylunio i sicrhau bod y gyllidebau a glustnodir yn adlewyrchu'n agosach ofynion y gwasanaethau i gwrdd â'r galw cynyddol am wasanaethau. Fodd bynnag, os bydd y pwysau hyn yn parhau i dyfu, efallai y bydd angen gwneud defnydd pellach o'r balansau cyffredinol i'w cyllido.

Cronfeydd Wrth Gefn y Cyngor 2016/17 i 2018/19

Cronfeydd wrth gefn y Cyngor	2016/17 £'m	2017/18 £'m	2018/19 (drafft) £'m
Balansau Cyffredinol Cronfa'r Cyngor	8.355	6.899	5.912
Cronfeydd Wrth Gefn wedi eu Clustnodi	13.357	7.601	8.728
Balansau Ysgolion	2.089	1.869	0.631
Balansau'r Cyfrif Refeniw Tai (CRT)	7.544	7.38	8.387
Cronfa Wrth Gefn Derbyniadau Cyfalaf (ar gyfer gwariant cyfalaf yn unig)	-	0.32	1.186
Cyfanswm y cronfeydd wrth gefn refeniw defnyddiadwy	31.345	24.069	24.844

3.3 Llwyddiannau allweddol, materion a risgiau sy'n effeithio'r Cyngor

Yn ystod 2018/19, cychwynnwyd gwaith ar y blaenoriaethau hyn ac fe lwyddwyd i gyflawni'r pethau allweddol isod yn ystod y flwyddyn ariannol:-

3.3.1 Prosiectau Arfaethedig a rhai a Gwblhawyd

- 3.3.1.1** Mae gwaith wedi'i gwblhau yn Ysgol Santes Dwynwen, sy'n ysgol newydd dan Raglen Ysgolion 21ain Ganrif Llywodraeth Cymru. Agorodd yr Ysgol ar 29 Ebrill 2019, gyda'r canlyniad fod 4 ysgol lai yn yr ardal wedi cau (Niwbwrch, Dwyran, Llangaffo a Bodorgan).
- 3.3.1.2** Mae'r gwaith o adeiladu cyfleuster Gofal Ychwanegol Llangefni mewn partneriaeth â Landlord Cymdeithasol Cofrestredig wedi'i gwblhau ac mae'r preswylwyr bellach yn setlo mewn i'w cartrefi newydd. Dyma gychwyn y broses o drawsnewid y modd y darperir Gofal Cymdeithasol i Oedolion.
- 3.3.1.3** Mae rhan 2 y gwaith o adnewyddu Neuadd y Farchnad yng Nghaerdydd yn mynd rhagddo a disgwylir y bydd wedi'i gwblhau yn ystod 2019/20.
- 3.3.1.4** Yn ystod 2018/19, cwblhawyd y gwaith ar unedau busnes newydd yn Llangefni a dechreuwyd y gwaith o adeiladu unedau newydd yng Nghaerdydd. Cyllidir y cynlluniau yma gan gyfuniad o gyllid Ewropeaidd a Llywodraeth Cymru.
- 3.3.1.5** Cwblhawyd rhan olaf Ffordd Gyswllt Llangefni ac fe'i agorwyd yn Ionawr 2019. Mae'r ffordd yn cysylltu'r A55 i safle Llandrillo / Coleg Menai. Daeth y mwyafrif o'r cyllid ar gyfer y prosiect yma gan Lywodraeth Cymru, hefo cyfraniad bychan yn cael ei wneud o gyllid y Cyngor ei hyn.
- 3.3.1.6** Mae'r Cyngor wedi cychwyn ar ddarparu unedau tai cymdeithasol newydd ar yr Ynys, gyda chynlluniau'n cychwyn yn ystod 2019/20 ar draws yr Ynys. Cyllidir adeiladu cartrefi newydd yn rhannol o gronfeydd wrth gefn y Cyfrif Refeniw Tai ei hun ac yn rhannol drwy fenthycia ychwanegol a chyllid grant Llywodraeth Cymru.

3.3.2 Gweithio hefo Partneriaethau

3.3.2.1 Mae'r Cyngor wedi bod yn gweithio gyda 4 awdurdod lleol arall i sefydlu gwaith ailgylchu gwastraff newydd, sef Parc Adfer. Bydd y safle ailgylchu newydd yn weithredol o 2019/20, ac mae hwn yn brosiect lle mae'r Awdurdod wedi bod yn gweithio mewn partneriaeth â'r awdurdodau eraill ers sawl blwyddyn i ddatblygu'r safle hwn. Bydd cyflwyno'r gwaith ailgylchu newydd hwn yn arwain at dargedau ailgylchu gwell i'r Awdurdod.

3.3.2.2 Ar hyn o bryd mae'r Cyngor yn gweithio mewn partneriaeth â'r bump awdurdod arall Gogledd Cymru ar Gais Twf Gogledd Cymru. Os bydd y cais yn llwyddiannus, bydd yn denu dros £240m o gyllid gan Lywodraeth y DU a Llywodraeth Cymru, ynghyd â buddsoddiad gan y sector preifat. Fel gydag unrhyw brosiectau cyllido ar raddfa fawr, mae risgiau yn gysylltiedig â chyflawni prosiectau a chyllido unrhyw fenthyciadau sy'n ofynnol.

3.3.3 Sefyllfa Ariannol y Cyngor a Risgiau Cysylltiedig

3.3.3.1 Mae'r Cyngor yn profi galw cynyddol am wasanaethau gofal cymdeithasol ac mae hyn, wedi'i gyfuno â ddim cynnydd sylweddol yng nghyllid llywodraeth ganol, wedi golygu fod y Cyngor angen parhau i adnabod arbedion refeniw sylweddol. Er gwaethaf y gostyngiad parhaus mewn cyllid llywodraeth ganolog, cyflawnodd y Cyngor £2.522m o arbedion refeniw yn 2018/19 a nododd £2.561m pellach wrth bennu'r gyllideb o 2019/20. Er bod hyn wedi gofyn am gynnydd uwch na chwyddiant yn y dreth gyngor o 9.5%, mae'r swm cyfatebol ym mand D Ynys Môn yn parhau i fod ymhlith yr isaf yng Nghymru.

3.3.3.2 Roedd gostyngiad o 0.3% yn y Grant Cynnal Refeniw gan Lywodraeth Cymru yn 2019/20 ac mae ansicrwydd o hyd ynghylch y sefyllfa y tu hwnt i 2019/20. Bydd hyn, ynghyd â'r galw cynyddol am wasanaethau, yn enwedig gofal cymdeithasol, yn rhoi'r Cyngor o dan gryn bwysau ariannol. Mewn blynyddoedd blaenorol, llwyddodd y Cyngor i gynnal lefel uchel o falansau cyffredinol ond, yn 2018/19, gostyngodd y balansau hyn ac ar hyn o bryd maent ychydig o dan y lefel isaf a bennwyd gan y Cyngor. Wrth i'r pwysau ariannol gynyddu, mae'r risg y bydd y balansau hyn yn parhau i ostwng yn uchel ac na fyddant yn darparu'r lefel o ddiogelwch ariannol sydd ei hangen ar y Cyngor

3.3.3.3 Gallai'r DU yn gadael yr Undeb Ewropeaidd (UE) arwain at nifer o risgiau. Ni fydd y Cyngor yn derbyn cyllid grant Ewropeaidd mwyach ac nid oes sicrwydd ynghylch unrhyw gyllid yn ei le. Gallai'r effaith ar yr economi yn sgil gadael yr UE hefyd effeithio ar y cyngor gan y bydd twf economaidd gwannach yn lleihau gallu Llywodraeth Cymru i gynyddu'r cyllid ar gyfer Llywodraeth Leol.

3.4 Crynodeb o Berfformiad

3.4.1 Gwariant Refeniw

Mae'r Datganiad Cyfrifon yn nodi gwariant a chyllid y Cyngor yn unol â'r gofynion cyfrifo. Mae'r Cyngor yn mesur perfformiad ariannol yn erbyn gweithgaredd a gynlluniwyd ar ffurf cyfrifon rheoli'r Cyngor. Yn 2018/19, adroddwyd bod gan y Cyngor gorwariant o £633k yn erbyn gweithgaredd a gynlluniwyd o £130.9m (cyllideb net) a'i fod wedi llwyddo i sicrhau arbedion gwerth £2.064m. Mae'r tabl isod yn adlewyrchu'r gyllideb derfynol ar gyfer 2018/19 ac incwm a gwariant gwirioneddol yn ei herbyn.

Gwasanaethau	Cyllideb Blynnyddol £'000	Alldro £'000	Amrywiant £'000
Dysgu Gydol Oes	48,959	49,183	224
Gwasanaethau Oedolion	24,921	26,094	1,173
Gwasanaethau Plant	8,729	10,565	1,836
Tai	1,091	802	(289)
Priffyrdd, Gwastraff ac Eiddo	14,884	14,690	(194)
Rheoleiddio	3,820	3,646	(174)
Trawsnewid	4,431	4,322	(109)
Adnoddau	2,840	2,886	46
Busnes y Cyngor a Cyllid Corfforaethol	21,225	19,345	(1,880)
Cyfanswm Cronfa'r Cyngor	130,900	131,533	633

Dadansoddiad Goddrychol

Gwasanaethau	Cyllideb Flynyddol £'000	Alldro £'000	Amrywiant £'000
Gweithiwr	83,448	84,514	1,066
Safle	8,197	8,362	165
Trafnidiaeth	3,922	2,312	(1,610)
Cyflenwadau a Gwasanaethau	30,611	25,176	(5,435)
Taliadau Trydydd Parti	41,675	43,353	1,678
Trosglwyddo Taliadau	23,254	26,221	2,967
Fioedd a Thaliadau	(10,284)	(12,250)	(1,966)
Incwm Rhent	(1,469)	(1,293)	176
Trosglwyddiadau a Grantiau	(47,761)	(43,546)	4,215
Addasiadau Eraill	(693)	(1,316)	(623)
Cyfanswm Cronfa'r Cyngor	130,900	131,533	633

Effaith y gorwariant oedd bod y Cyngor wedi gostwng ei gronfeydd wrth gefn cyffredinol gan £633k.

Mae'r tabl uchod yn adlewyrchu'r modd y caiff costau eu categorieiddio, eu monitro a'u rheoli yn y Cyngor. Mae'r Cyfrifon isod yn adrodd ar yr un gwariant ac incwm ond mewn ffurf gwahanol er mwyn cydymffurfio gyda'r gofynion allanol statudol o ran adrodd. Mae hyn yn cynnwys costau ychwanegol megis dibrisiant neu newidiadau yng ngwerth eiddo na fedrir, yn unol â'r rheoliadau, eu codi ar gronfeydd wrth gefn y gellir eu defnyddio yn y flwyddyn.

3.4.2 Gwariant Cyfalaf

Mae'r rhaglen gyfalaf yn cefnogi amcan ehangach y Cyngor i ddarparu gwasanaethau ac i gefnogi twf economaidd. Yn 2018/19, cymeradwyodd y Cyngor Raglen Gyfalaf ar gyfer gwasanaethau nad ydynt yn rhai tai o £37.017m a chymeradwywyd Rhaglen Gyfalaf ar gyfer yr CRT sef £12.417m. Yn ogystal, ym Mehefin 2018, cymeradwyodd y Cyngor lithriant cyfalaf o £9.348m i'w ddwyn ymlaen o 2017/18. Ers y broses o bennu'r gyllideb, mae cynlluniau ychwanegol wedi'u hychwanegu at y rhaglen, y mae'r rhan fwyaf ohonynt yn cael eu hariannu drwy grantiau a ddaeth i gyfanswm o £5.058m, ac adolygiad o gyllidebau penodol, sef gostyngiad o £0.959m. Mae hyn yn dod â chyfanswm y gyllideb cyfalaf ar gyfer 2018/19 i £62.881m.

Mae'r rhaglen wedi gwneud cynnydd cyson yn ystod y flwyddyn, gan gyflawni cyfradd gyflawni o 48.78%. Disgwylir y bydd y rhan fwyaf o'r cynlluniau sy'n weddill yn cael eu cyflawni dros yr ychydig flynyddoedd nesaf. Fodd bynnag, mae un cynllun ' y priffyrdd newydd i Wylfa newydd ' wedi'i ohirio, a bydd un cynllun ' The Extra Care in Seiriol ' yn cael ei ariannu drwy ffynhonnell ariannu wahanol bellach.

O'r cyfanswm gwariant hwn o £30.678m, cyfalafwyd £19.307m ac ychwanegwyd at werth asedau ar Fantolen y Cyngor. Codwyd y gweddill i'r Datganiad cynhwysfawr ar incwm a gwariant Cynhwysfawr gan ei fod naill ai igefnogi asedau nad ydynt yn eiddo uniongyrchol i'r Cyngor (£1.954m) neu nad oeddent yn cynyddu'r gwerth i'r asedau cyfalaf (£9.417m).

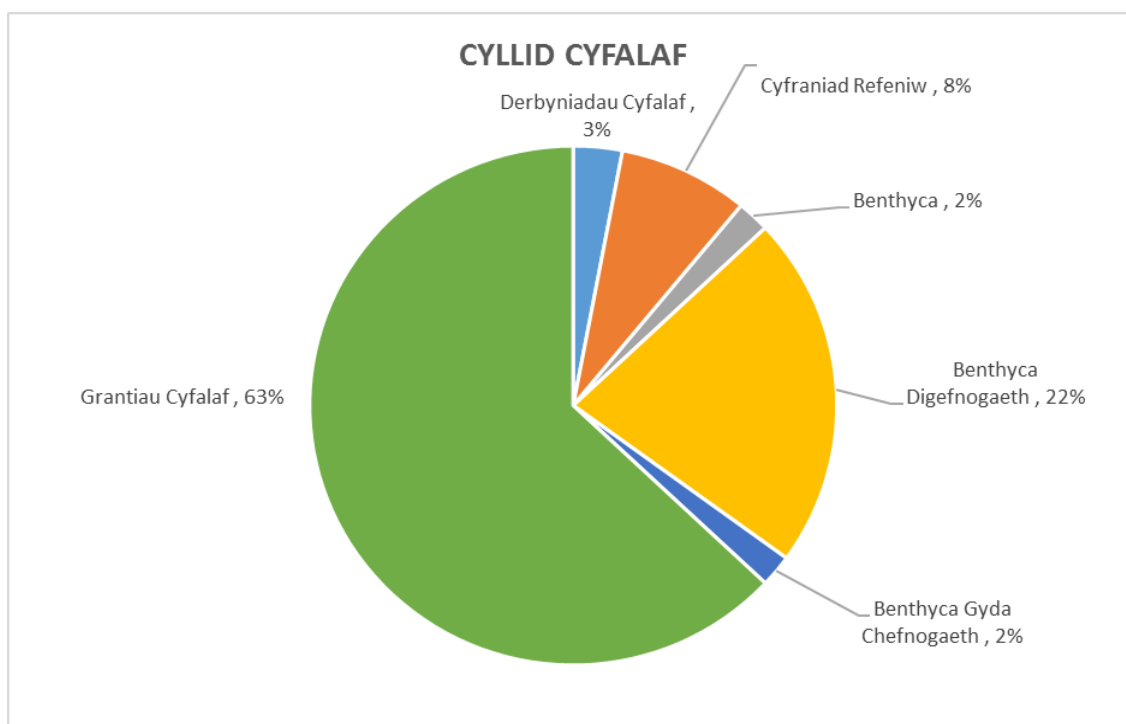
Cynllun	Swm (£'000)
Band A Ysgol 21ain Ganrif – Ysgol Cybi	118
Band A Ysgol 21ain Ganrif – Ysgol Rhyd Y Llan	131
Band A Ysgol 21ain Ganrif – Ysgol Brynsiencyn	258
Band A Ysgol 21ain Ganrif – Ysgol Santes Dwynwen	5,185
Band A Ysgol 21ain Ganrif – Ysgol Llangefni: Corn Hir a Bodffordd	421
Band A Ysgol 21ain Ganrif – Ysgol Llangefni: Y Graig	11
Band A Ysgol 21ain Ganrif - Seiriol	2
Cyllido Salix Goleadau LED	5
Offer Ffitrwydd - Caergybi	200
Llangefni Cau 3G	200
Cwrs Golff Llangefni – Peiriant Torri Gwair	5
Unedau Diwydiannol Penrhos	211
Unedau Diwydiannol Llangefni	3,250
System Cynllunio Buddsoddi i Arbed	12

Cynllun	Swm (£'000)
Cerbydau	118
Ailwynebu Priffyrdd	1,531
Ffordd Gyswllt Llangefni	2,078
Mapio Teithiau Llesol	56
Goleuadau Stryd – Salix	364
A545 Biwmares	104
A545 Astudiaeth Gwydnwch	42
Lliniaru Llifogydd Biwmares	416
Gwaith Amddiffyn Rhag Llifogydd - Llangefni	73
Cyfleuster Parcio a Theithio Gaerwen	59
Cyfalaf Diogelwch Ffyrdd	201
Pont Pwyso Newydd	29
Offer newydd ym Mhenhesgyn	55
Mân-Ddaliadau	177
TG - Prosiectau	448
Neuadd y Farchnad Caergybi	1,782
Y We Canolfan Byron	11
Prynu Gorfodol - Cynllun Peilot	176
Safle Preswyl i Sipsiwn a Theithwyr	53
Caffael eiddo presennol a datblygu eiddo newydd	1,525
Cyfanswm	19,307

Mae'r tabl isod yn dadansoddi'r gwariant sydd wedu cael ei gyfalafu:-

Ariennir Gan:	£'000
Benthyca Digefnogaeth	4,202
Benthyca Gyda Chefnogaeth	402
Grantiau Cyfalaf	12,167
Derbyniadau Cyfalaf	642
Cyfraniad Refiniw	1,525
Benthyca	369
Cyfanswm	19,307

Nodyn ynghylch cyfleusterau benthyca cyfredol a benthyca cyfalaf yr Awdurdod

Ar 31 Mawrth 2019, roedd gan yr Awdurdod £132.461m o Fenthyciadau Allanol. Ar y pryd, roedd Gofyniad Cyllido Cyfalaf yr Awdurdod, sydd, yn ei hanfod, yn fodd o fesur angen sylfaenol y Cyngor i fenthycu, yn £138.662m. Yn y Datganiad ar Reoli'r Trysorlys am 2018/19, y Terfyn Benthycu awdurdodwyd gan y Cyngor oedd £177m, felly, mae'r Awdurdod yn gyfforddus o fewn ei drothwy benthyca.

Crynodeb o ffynonellau cyllido mewnol ac allanol sydd ar gael i'r Awdurdod gyflawni ei gynlluniau gwariant cyfalaf ac ymrwymadau ariannol eraill

Ar 31 Mawrth 2019, roedd ffynonellau cyllido mewnol yr Awdurdod yn cynnwys arian yn y banc gwerth £14.333m. Roedd £132.461m wedi ei fenthycha'n allanol.

3.4.3 Y Fantolen

Mae mantolen y Cyngor yn dangos sefyllfa ariannol dda ar ddiwedd 2018/19 gyda gwerth net o £162.5m. Mae hyn yn ostyngiad o £20.744m o gymharu â'r llynedd, yn bennaf oherwydd allanoli dyled er mwyn ailgyflenwi balansau arian parod ar ôl blynyddoedd o fenthycha mewnol.

Mae manylion asedau a rhwymedigaethau tymor hir a tymor byr y Cyngor yn cael eu dangos yn y Fantolen fel ar 31 Mawrth 2019 ar dudalen 21.

Cronfeydd Wrth Gefn

Mae'r gostyngiad o £20.744m yng ngwerth net y Cyngor a nodi'r uchod yn ganlyniad o ostyngiad o £21.519m mewn cronfeydd wrth gefn na ellir eu defnyddio a cynnydd o £0.775m mewn balansau a ellir eu defnyddio (gan gynnwys CRT).

4 Y Prif Faterion sy'n Effeithio ar Gyfrifon 2018/19

Gosododd y Cyngor gyllideb net o £130.9m ar gyfer 2018/19 i'w chyllido o gyfuniad o Incwm o'r Dreth Gyngor, Trethi Annomestig a grantiau cyffredinol. Roedd y gyllideb yn cynnwys gofyniad i sicrhau arbedion o £2.522m, a ymgorfforwyd yng nghyllidebau'r gwasanaethau unigol. Y sefyllfa alldro oedd gorwariant o £633k. Mae'r gorwariant yn cynnwys tan neu orwariant yn yr adrannau, arian wrth gefn ar gyfer digwyddiadau annisgwyl na chafodd ei ddefnyddio ac unrhyw eitemau unwaith-ac-am-byth eraill a nodwyd yn ystod y flwyddyn ariannol.

Pensiynau

Cynllun Pensiwn Athrawon - Mae athrawon a gyflogir gan y Cyngor yn aelodau o'r Cynllun Pensiwn Athrawon, a weinyddir gan yr Adran Addysg. Mae'r cynllun yn rhoddi i athrawon fuddiannau penodol ar adeg eu hymddeoliad ac mae'r Cyngor yn cyfrannu tuag at y costau drwy wneud cyfraniadau yn seiliedig ar gyfran o gyflog pensiynadwy'r aelodau.

Cynllun Pensiwn Llywodraeth Leol - Fel rhan o delerau ac amodau cyflogi ei swyddogion a gweithwyr eraill, mae'r Cyngor yn cynnig buddiannau ymddeoliad drwy fod yn rhan o Gronfa Pensiwn Gwynedd a weinyddir gan Gyngor Gwynedd. Mae hwn yn gynllun a gyllidir, sy'n golygu bod y Cyngor a'r gweithwyr yn talu cyfraniadau i gronfa, wedi ei glandro ar lefel y bwriedir iddi falansio'r ymrwymïadau pensiwn gydag asedau buddsoddi. Ni fydd buddiannau yn daladwy mewn gwirionedd hyd oni fydd gweithwyr yn ymddeol ond mae'r Cyngor wedi ymrwymo i wneud y taliadau i'r Gronfa Pensiwn y mae angen eu datgelu ar yr adeg y bydd y gweithwyr yn ennill eu buddiannau i'r dyfodol.

Mae'r hinsawdd economaidd gyfredol yn parhau i gael effaith ar yr Ymrwymiad Pensiwn net. Mae un o'r newidiadau ar y Fantolen yn ymwneud â chronfa wrth gefn y Cyngor ar gyfer pensiynau, lle mae ymrwymiad y Cyngor wedi gynyddu o £102.188m i £130.730m, cynnydd o £28.542m. Mae'n bwysig nodi bod y cynnydd yn yr ymrwymiad yn y sefyllfa pensiwn yn seiliedig ar brisiadau actiwaraid. Caiff taliadau gwirioneddol y Cyngor i'r Gronfa Pensiwn eu hadolygu bob tair blynedd fel rhan o'r prisiad o'r Gronfa Pensiwn a gynhelir bob tair blynedd. Yna, penderfynir ar strategaeth fuddsoddi sy'n anelu at adennill unrhyw ddiffyg dros gyfnod y bydd Actiwari'r Gronfa Pensiwn (Hymans Robertson LLP) yn penderfynu arno.

Cwblhawyd y prisiad diweddaraf yn 2016 ac fe nodwyd bwlch cyllido hanesyddol o £3.882m ar gostau pensiwn. Roedd hwn i fod i gael ei gyllido dros y cyfnod o dair blynedd rhwng 2017/18 i 2019/20 trwy gynnydd yng nghanran cyfraniad y cyflogwyr i Gronfa Bensiwn Gwynedd. Fe nodwyd y gallai'r Cyngor arbed tua £200k pe bai taliad lwmp swm yn cael ei wneud yn lle hynny, gan y byddai hyn yn cynyddu incwm buddsoddiad i'r gronfa ac yn lleihau ymrwymiad pensiwn y Cyngor yn ôl y taliad lwmp swm. Felly, fe wnaeth y Cyngor daliad o £3.666m yn Ebrill 2017 ac mae wedi cael ei godi i Gostau na fedrir eu Dosbarthu a'r Cyfrif Refeniw Tai (CRT) yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr. Bydd y prisiad actiwaraid nesaaf yn cael ei gwblhau yn ystod 2019 a bydd unrhyw gyfraddau cyfraniadau pensiwn newydd yn weithredol o 1 Ebrill 2020.

Mae'r Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd wrth Gefn a'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr yn dangos y buddiannau pensiwn a gafwyd yn y flwyddyn wedi eu haddasu yn ôl yr angen i adlewyrchu'r rhan honno o'r costau pensiwn nad ydynt yn cael eu talu gan Drethdalwyr y Cyngor.

Darpariaethau

Cyfanswm y darpariaethau a ddelir gan y Cyngor oedd £5.326m ar 1 Ebrill 2018. Yn ystod y flwyddyn, gostyngodd y balans £0.092m i £5.234m. Cynyddwyd y ddarpariaeth yswiriant i £0.27m yn unol â'r angen amcangyfrifedig. Crëwyd tair darpariaeth tymor byr newydd yn ystod 2017/18, sef cyfanswm o £0.430m, i ddarparu ar gyfer costau disgwylidig yn y dyfodol a allai godi o rwymedigaeth yn y gorffennol. Mae dau o'r tri bellach wedi'u dileu. Roedd darpariaeth Penhesgyn yn cyllido'r costau'n ymwneud â'r safle tirlenwi ar gyfer 2018/19 £104k. Ers hyn, mae'r ddarpariaeth wedi cynyddu £278k ar gyfer costau posib y dyfodol. Y newid net yn darpariaeth Penhesgyn oedd £174k.

Gwelir manylion y symudiadau yn y darpariaethau yn Nodyn 27 y Cyfrifon.

5. Eglurhad o'r Datganiadau Ariannol

Mae'r Datganiad Cyfrifon yn nodi manylion incwm a gwariant y Cyngor ar gyfer blwyddyn ariannol 2018/19 a'l Fantolen ar 31 MAwrth 2019. Mae'r datganiadau hyn yn cynnwys y Gronfa Gyffredinol a'r Cyfrif Refeniw Tai (CRT). Ynddynt, nodi cyfrifoldebau'r Cyngor a Phennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) y Cyngor, sef Swyddog Adran 151 dynodedig y Cyngor.

Datganiadau Ariannol Craidd:-

Mae'r Datganiad Cyfrifon yn cynnwys y datganiadau ariannol craidd, sef:-

- 1. Y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr (CIES)** – sy'n dangos y gost cyfrifo o ddarparu gwasanaethau yn ystod y flwyddyn, gan ddefnyddio arferion cyfrifo a dderbynnir yn hytrach na'r swm fydd yn cael ei gyllido o'r trethi.
- 2. Dadansoddiad Gwariant a Chyllido (EFA)** – sy'n dangos y wybodaeth yn y CIES ond, yn ogystal, mae'n darparu addasiadau cyfrifo sydd yn cael eu canslo allan yn Nodyn 7 er mwyn sicrhau nad yw'r addasiadau yma'n cael ei cyllido gan Drethdalwyr y Dreeth Gyngor. Mae'r golofn gyntaf o'r Dadansoddiad Gwariant a Chyllido yn darparu gwir effaith perfformiad ariannol y flwyddyn ar falansau a chronfeydd wrth gefn y Cyngor a'r CRT.
- 3. Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd Wrth Gefn (MIRS)** – sy'n dangos y symudiad yn ystod y flwyddyn yn y gwahanol gronfeydd wrth gefn sydd gan y Cyngor wedi ei ddadansoddi yn ôl cronfeydd wrth gefn y ellir ei ddefnyddio a chronfeydd wrth gefn na ellir eu defnyddio. Mae'r datganiad yn dangos cost wirioneddol darparu gwasanaethau'r Awdurdod a'r modd y caiff y costau hyn eu cyllido o'r gwahanol gronfeydd wrth gefn.

4. **Y Fantolen** – sy'n nodi gwerth yr asedau a'r rhhwymediaethau a gydnabyddir gan yr Awdurdod ar ddyddiad y Fantolen. Caiff asedau net eu cyfatebu gan y cronfeydd wrth gefn sydd gan yr Awdurdod.
5. **Datganiad Llif Arian** – sy'n dangor y newidiadau o ran arian a chywrethoedd arian y Cyngor yn ystod cyfnod yr adroddir arno.
6. **Y Nodiadau** – y nodiadau l'r Datganiadau Ariannol craidd sy'n darparu mwy o fanylion am bolisiau cyfrifo'r Cyngor a'r eitemau sydd wedi eu cynnwys yn y datganiadau.

Datganiadau Ariannol Atodol

1. **Datganiad o Gyfrifoldebau am y Datganiad Cyfrifon** – sy'n egluro cyfrifoldebau'r Cyngor a'r Swyddog Adran 151.
2. Mae'r **Cyfrif Refeniw Tai (CRT)** yn gofnod o wariant ac incwm refeniw sy'n ymwneud â stoc dai'r Cyngor. Ei brif bwrpas yw sicrhau bod y gwariant ar reoli tenantiaethau a chynnal a chadw anheddau'n cael ei gydbwyso gan y rhenti a godir ar denantiaid. Mae'r Cyfrif Refeniw Tai wedi cael ei glustondi'n benorol i'r pwrpas hwnnw o Gronfa Gyffredinol y Cyngor.
3. Barn yr Archwiliwr – fel Archwilydd Allanol y Cyngor, Archwiliwr Cyffredinol Cymru bydd yn cynnal yr archwiliad statudol ac arwyddo y Datganiad Cyfrifon wedi i'r Swyddog Adran 151 lofnodi a dyddio'r Datganiad Cyfrifon. Byddant wedyn yn cyhoeddi barn ynghylch a oes angen eu haddasu neu beidio. Y dyddiad cau ar gyfer y farn hon yw 15 Medi wedi i'r flwyddyn ddod i ben.
4. Newidiadau mewn Polisi Cyfrifo
Ni does angen gwneud unrhyw newidiadau o bwys l'r driniaeth gyfrifo ar gyfer 2018/19.

Daw'r Datganiad Cyfrifon i ben gyda'r Datganiad Llywodraethu Blynnyddol (AGS) 2018/19. Mae hwn i'w weld ar dudalen 126 i dudalen 166. Mae'r AGS yn rhoi trosolwg o fframwaith llywodraethu'r Cyngor. Mae hefyd yn darparu crynodeb o adroddiadau ac adolygiadau yn rhoi sylwadau ar faterion llywodraethu a pherfformad sy'n ymwneud â'r Cyngor.

DATGANIAG O GYFRIFOLDEBAU AM Y DATGANIAD CYFRIFON

Cyfrifoldebau Cyngor Sir Ynys Môn

Mae'n ofynnol i Gyngor Sir Ynys Môn:-

- wneud trefniadau ar gyfer gweinyddu ei faterion ariannol yn briodol a sicrhau fod gan un o'i swyddogion y cyfrifoldeb am weinyddu'r materion hynny. Yn y Cyngor hwn, y swyddog yw'r Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) sydd hefyd wedi'i ddynodi'n Swyddog Adran 151;
- reoli ei faterion er mwyn sicrhau defnydd economaidd, effeithlon ac effeithiol o adnoddau ac i ddiogelu ei asedau;
- gymeradwyo'r Datganiad Cyfrifon.

Cyfrifoldebau'r Swyddog Adran 151

Y Swyddog Adran 151 sydd yn gyfrifol am baratoi Datganiad Cyfrifon y Cyngor yn unol â'r ymarferion priodol fel y gosodir yn y Côt Ymarfer CIPFA/LASAAC ar Gyfrifo Awdurdodau Lleol yn y Deyrnas Unedig ("Y Côt").

Wrth baratoi'r Datganiad Cyfrifon hwn, mae'r Swyddog Adran 151 wedi:-

- dewis polisïau cyfrifo priodol ac yna eu defnyddio'n gyson;
- ffurfio barnau a gwneud amcangyfrifon a oedd yn rhesymol a darbodus;
- cydymffurfio â Chôt Ymarfer Awdurdod Lleol CIPFA.

Hefyd, mae'r Swyddog Adran 151 wedi:-

- cadw cofnodion cyfrifo priodol ac amserol;
- cymeryd camau rhesymol i ddarganfod a gwarchod rhag twyll ac unrhyw afreoleidd-dra arall.

Tystysgrif

Tystiaf fod y Datganiad Cyfrifon yma yn rhoi darlun cywir a theg o sefyllfa ariannol Cyngor Sir Ynys Môn ar y dyddiad cyfrifo a'i incwm a'i wariant am y flwyddyn a ddaeth i ben ar 31 Mawrth 2019.

Llofnodwyd

Richard Marc Jones FCPFA
PENNAETH SWYDDOGAETH (ADNODDAU) A SWYDDOG ADRAN 151

Llofnodwyd:

Cynghorydd Margaret Murley Roberts
CADEIRYDD CYNGOR SIR YNYS MÔN

Dyddiedig: 10 Medi 2019

Adroddiad Archwilio Arfaethedig yr Archwilydd Cyffredinol i Aelodau Cyngor Sir Ynys Môn

Keep blank for audit report

DATGANIAD INCWM A GWARIANT CYNHWYSFAWR AM Y FLWYDDYN A DDAETH I BEN AR 31 MAWRTH 2019

Dengys y datganiad hwn gostau cyfrifo yn ystod y flwyddyn mewn perthynas â darparu gwasanaethau yn unol ag arferion cyfrifo a dderbynnir yn gyffredinol, yn hytrach na'r symiau a gyllidir o'r trethi. Mae'r Cyngor yn codi trethi i gwrdd â gwariant yn unol â rheoliadau, gall hyn fod yn wahanol i'r gost gyfrifyddol. Ceir darlun o'r sefyllfa o ran trethi yn y Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd wrth Gefn.

2018/19			Gwasanaethau	Nodyn	2017/18		
Gwariant Gros £'000	Incwm Gros £'000	Gwariant Net £'000			Gwariant Gros £'000	Incwm Gros £'000	Gwariant Net £'000
70,793	(14,660)	56,133	Dysgu Gydol Oes		82,552	(14,508)	68,044
37,503	(8,952)	28,551	Gwasanaethau Oedolion		34,329	(10,505)	23,824
11,876	(1,199)	10,677	Gwasanaethau Plant		10,388	(710)	9,678
4,949	(3,966)	983	Tai		4,647	(3,768)	879
24,934	(5,570)	19,364	Priffyrdd, Eiddo a Gwastraff		29,430	(8,404)	21,026
12,694	(7,272)	5,422	Rheoleiddio a Datblygu Economaidd		12,529	(5,950)	6,579
5,548	(226)	5,322	Trawsnewid		7,432	(209)	7,223
28,187	(19,454)	8,733	Adnoddau		28,097	(19,815)	8,282
1,790	(253)	1,537	Busnes y Cyngor		2,182	(353)	1,829
2,148	(1,144)	1,004	Costau Corfforaethol a Democrataidd		2,541	(707)	1,834
579	-	579	Rheolaeth Corfforaethol		596	(9)	587
134	-	134	Costau heb eu ddosbarthu		3,724	-	3,724
12,079	(17,843)	(5,764)	Cyfrif Refeniw Tai (CRT)		10,841	(16,778)	(5,937)
213,214	(80,539)	132,675	Diffyg ar weithrediadau sy'n parhau		229,288	(81,716)	147,572
		22,129	Gwariant gweithredu arall	12			23,148
		10,405	Incwm a gwariant cyllido a buddsoddi	13a			8,628
		(157,047)	Trethiant ac incwm grant amhenodol	14			(146,749)
		8,162	Diffyg ar Ddarparu Gwasanaethau				32,599
		(6,152)	Gwarged ar ailbrisio asedau nad ydynt yn gyfredol	11c, 15 & 17			(41,122)
		18,734	Ailfesur y rhwymedigaeth Pensiwn Net	11ch & 41			(9,858)
		12,582	Incwm a Gwariant Cynhwysfawr Arall				(50,980)
		20,744	Cyfanswm Incwm a Gwariant Cynhwysfawr				(18,381)

DADANSODDIAD GWARIANT A CHYLLIDO
2018/19

2018/19			Gwasanaethau	2017/18		
Gwariant Net a godir i'r Gronfa Cyffredinol a Balansau'r CRT £'000	Addasiadau rhwng Sail Cyllido a Sail Cyfrifo £'000	Gwariant Net yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr £'000		Gwariant Net a godir i'r Gronfa Cyffredinol a Balansau'r CRT £'000	Addasiadau rhwng Sail Cyllido a Sail Cyfrifo £'000	Gwariant Net yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr £'000
50,382	5,751	56,133	Dysgu Gydol Oes	46,952	21,092	68,044
26,387	2,164	28,551	Gwasanaethau Oedolion	22,519	1,305	23,824
10,671	6	10,677	Gwasanaethau Plant	9,926	(248)	9,678
749	234	983	Tai	724	155	879
14,473	4,891	19,364	Priffydd, Eiddo a Gwastraff	16,437	4,589	21,026
3,799	1,623	5,422	Rheoleiddio a Datblygu Economaidd	3,739	2,840	6,579
4,422	900	5,322	Trawsnewid	4,038	3,185	7,223
8,219	514	8,733	Adnoddau	7,998	284	8,282
1,367	170	1,537	Busnes y Cyngor	1,689	140	1,829
1,286	(282)	1,004	Costau Corfforaethol a Democrataidd	2,142	(308)	1,834
579	-	579	Rheolaeth Corfforaethol	587	-	587
-	134	134	Costau heb eu ddosbarthu	3,464	260	3,724
(7,675)	1,911	(5,764)	Cyfrif Refeniw Tai (CRT)	(6,718)	781	(5,937)
114,659	18,016	132,675	Cost Net Gwasanaethau	113,497	34,075	147,572
(115,434)	(9,079)	(124,513)	Incwm a Gwariant Arall	(106,221)	(8,752)	(114,973)
(775)	8,937	8,162	(Gwarged) neu Ddiffyg ar Ddarparu Gwasanaethau	7,276	25,323	32,599
(24,069)			Balans agoriadol y Gronfa Cyffredinol a'r CRT ar 1 Ebrill	(31,345)		
(775)			Llai Diffyg ar falans y Gronfa Cyffredinol a'r CRT yn y flwyddyn	7,276		
(24,844)			Balans cau y Gronfa Cyffredinol a'r CRT ar 31 Mawrth	(24,069)		

DATGANIAD O'R SYMUDIAD MEWN CRONFEYDD WRTH GEFN AR GYFER Y FLWYDDYN A DDAETH I BEN AR 31 MAWRTH 2019

Dengys y Datganiad hwn y symudiad o fewn y flwyddyn mewn gwahanol gronfeydd wrth gefn a ddelir gan y Cyngor, wedi eu dadansoddi'n 'Gronfeydd Wrth Gefn Defnyddiadwy' (h.y. y rhai hynny y gellir eu defnyddio i ariannu gwariant neu leihau trethi lleol) a chronfeydd wrth gefn eraill. Mae'r llinell Gwarged / (Diffyg) ar ddarparu gwasanaethau'n dangos y gwir gost economaidd o ddarparu gwasanaethau'r Cyngor, gyda manylion pellach yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr. Mae hwn yn wahanol i'r symiau statudol y mae'n rhaid eu codi ar Falans Cronfa'r Cyngor i bwrpas pennu'r Dreth Gyngor a'r Cyfrif Refeniw Tai i bwrpas pennu rhenti. Mae'r llinell 'Cynnydd/(Gostyngiad) Net cyn Trosglwyddiadau i gronfeydd clustnodedig wrth gefn' yn dangos y symudiad yn y flwyddyn o falansau Cronfa'r Cyngor a'r Cyfrif Refeniw Tai cyn i'r Cyngor wneud unrhyw drosglwyddiadau dewisol i neu o'r cronfeydd clustnodedig wrth gefn.

	Balans Cronfa'r Cyngor £'000	Cronfeydd wrth Gefn Clustnodedig Cronfa'r Cyngor (Nodyn 8) £'000	Balans CRT (Datganiadau Ariannol Atodol) £'000	Cronfa wrth Gefn Derbyniadau Cyfalaf (Nodyn 10) £'000	Balansau Ysgollion (Nodyn 9) £'000	Grantiau Cyfalaf Anghynwysiedig (Nodyn 14) £'000	Cronfeydd wrth Gefn a Glusmodwyd CRT (Nodyn 8) £'000	Cyfanswm Cronfeydd wrth Gefn Defnyddiadwy £'000	Cyfanswm Cronfeydd wrth Gefn Na ellir eu defnyddio (Nodyn 11) £'000	Cyfanswm Cronfeydd wrth Gefn (y Cyngor) £'000
Balans ar 1 Ebrill 2017	8,355	13,357	7,544	-	2,089	-	-	31,345	133,474	164,819
Symudiad mewn cronfeydd wrth gefn yn ystod y flwyddyn										
Gwarged / (Diffyg) ar ddarparu gwasanaethau	(31,789)	-	(810)	-	-	-	-	(32,599)	-	(32,599)
Incwm a Gwariant Cynhwysfawr arall	-	-	-	-	-	-	-	-	50,980	50,980
Cyfanswm yr Incwm a'r Gwariant Cynhwysfawr	(31,789)	-	(810)	-	-	-	-	(32,599)	50,980	18,381
Addasiadau rhwng y sail gyfrifo a'r sail gyllido yn unol â'r rheoliadau (Nodyn 7)	24,215	-	781	327	-	-	-	25,323	(25,323)	-
Cynnydd / (Gostyngiad) Net cyn trosglwyddiadau i'r Cronfeydd wrth Gefn Clustnodedig	(7,574)	-	(29)	327	-	-	-	(7,276)	25,657	18,381
Trosglwyddiadau i(o) Gronfeydd wrth Gefn Clustnodedig (Nodyn 8)	6,118	(5,756)	(135)	(7)	(220)	-	-	-	-	-
Cynnydd / (Gostyngiad) yn ystod y flwyddyn	(1,456)	(5,756)	(164)	320	(220)	-	-	(7,276)	25,657	18,381
Balans ar 31 Mawrth 2018	6,899	7,601	7,380	320	1,869	-	-	24,069	159,131	183,200
Symudiad mewn cronfeydd wrth gefn yn ystod y flwyddyn										
Gwarged / (Diffyg) ar ddarparu gwasanaethau	(7,258)	-	(904)	-	-	-	-	(8,162)	-	(8,162)
Incwm a Gwariant Cynhwysfawr arall	-	-	-	-	-	-	-	-	(12,582)	(12,582)
Cyfanswm yr Incwm a'r Gwariant Cynhwysfawr	(7,258)	-	(904)	-	-	-	-	(8,162)	(12,582)	(20,744)
Addasiadau rhwng y sail gyfrifo a'r sail gyllido yn unol â'r rheoliadau (Nodyn 7)	6,160	-	1,911	866	-	-	-	8,937	(8,937)	-
Cynnydd / (Gostyngiad) Net cyn trosglwyddiadau i'r Cronfeydd wrth Gefn Clustnodedig	(1,098)	-	1,007	866	-	-	-	775	(21,519)	(20,744)
Trosglwyddiadau i(o) Gronfeydd wrth Gefn Clustnodedig (Nodyn 8)	111	1,127	-	-	(1,238)	-	-	-	-	-
Cynnydd / (Gostyngiad) yn ystod y flwyddyn	(987)	1,127	1,007	866	(1,238)	-	-	775	(21,519)	(20,744)
Balans ar 31 Mawrth 2019	5,912	8,728	8,387	1,186	631	-	-	24,844	137,612	162,456

Y FANTOLEN AR 31 MAWRTH 2019

Mae'r Fantolen yn dangos gwerth yr asedau a'r rhwymedigaethau a gydnabyddir gan y Cyngor ar ddyddiad y Fantolen. Mae asedau net y Cyngor (asedau llai rhwymedigaethau) yn cyd-fynd â'r cronfeydd wrth gefn sy'n cael eu dal gan y Cyngor. Adroddir ar gronfeydd wrth gefn mewn dau gategori. Mae'r categori cyntaf o gronfeydd wrth gefn yn gronfeydd wrth gefn y mae modd ei ddefnyddio, h.y. y cronfeydd wrth gefn hynny y gall y Cyngor eu defnyddio i ddarparu gwasanaethau, yn amodol ar yr angen i gynnal lefel ddarbodus o gronfeydd wrth gefn ac unrhyw gyfyngiadau statudol ar eu defnydd (er enghraifft y Gronfa Derbyniadau Cyfalaf Wrth Gefn y gellir ond ei defnyddio ar gyfer gwariant cyfalaf neu i dalu dyledion). Yr ail gategori o gronfeydd wrth gefn yw'r rheini na all y Cyngor eu defnyddio i ddarparu gwasanaethau. Mae'r categori hwn o gronfeydd wrth gefn yn cynnwys cronfeydd wrth gefn sy'n dal enillion a cholledion heb eu gwireddu, lle byddai'r arian ond ar gael i ddarparu gwasanaethau petai'r asedau'n cael eu gwerthu (er enghraifft y Gronfa Ailbrisio wrth Gefn); a chronfeydd wrth gefn sy'n dal gwahaniaethau amseru a ddangosir yn y llinell Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd wrth Gefn 'Addasiadau rhwng Sail Gyfrifo A Sail Gyllido Dan y Rheoliadau'.

	Nodyn	31 Mawrth 2019 £'000	31 Mawrth 2018 £'000
Eiddo, offer a chyfarpar	15	396,452	386,886
Asedau Treftadaeth	17	3,676	3,645
Eiddo Buddsoddi	18	6,000	5,791
Asedau Anniriaethol	19	701	756
Buddsoddiadau Tymor Hir	44	-	1
Dyledwyr tymor hir	24	266	608
Asedau tymor hir		407,095	397,687
Buddsoddiadau tymor byr	44	-	5
Asedau a ddalir i'w gwerthu	21	1,557	2,442
Rhestrau stoc	23	301	385
Dyledwyr tymor byr	24	29,653	24,031
Arian a chywerthoedd arian	25	15,825	7,789
Asedau Cyfredol		47,336	34,652
Benthyca tymor byr	44	(7,535)	(12,413)
Credydwyr tymor byr	26	(18,151)	(18,251)
Darpariaethau tymor byr	27	(429)	(695)
Derbyniadau grantiau cyfalaf ymlaen llaw	37	(2,815)	(3,897)
Rhwymedigaethau Cyfredol		(28,930)	(35,256)
Credydwyr tymor hir	26	(157)	(151)
Darpariaethau tymor hir	27	(4,805)	(4,631)
Benthyca tymor hir	44	(127,352)	(106,913)
Rhwymedigaethau tymor hir eraill	41	(130,731)	(102,188)
Rhwymedigaethau tymor hir		(263,045)	(213,883)
Asedau net		162,456	183,200
Cronfeydd wrth gefn y mae modd eu defnyddio	MIRS	24,844	24,069
Cronfeydd wrth gefn nad na ellir eu defnyddio	11	137,612	159,131
Cyfanswm Cronfeydd wrth gefn		162,456	183,200

DATGANIAD LLIF ARIAN – AM Y FLWYDDYN A DDAETH I BEN 31 MAWRTH 2019

Dengys y Datganiad Llif Arian newidiadau mewn arian parod a chywerthoedd arian y Cyngor yn ystod y flwyddyn ariannol. Dengys y datganiad sut mae'r Cyngor yn cynhyrchu a defnyddio arian parod a chywerthoedd arian trwy ddosbarthu llif arian yn weithgareddau gweithredu, buddsoddi a chyllido. Mae cyfanswm y llif arian net o weithgareddau gweithredu yn ddangosydd allweddol o faint o weithgareddau'r Cyngor a gyllidir trwy drethiant ac incwm grant neu gan dderbynwyr y gwasanaethau a ddarperir gan y Cyngor. Mae'r gweithgareddau buddsoddi'n cynrychioli'r all-lif arian ar gyfer adnoddau y bwriedir eu defnyddio i gyfrannu tuag at ddarpariaeth gwasanaeth y Cyngor yn y dyfodol. Mae'r llif arian sy'n codi o weithgareddau cyllido'n ddefnyddiol i ragweld yr hawl a fydd gan ddarparwyr cyfalaf (h.y. benthyciadau) ar lif arian y Cyngor yn y dyfodol.

	Nodyn	2018/19 £'000	2017/18 £'000
Diffyg Net ar Ddarparu Gwasanaethau		(8,162)	(32,599)
Addasiadau i'r gwarged neu ddiffyg net ar ddarparu gwasanaethau am symudiadau anariannol	28	22,501	39,406
Addasiadau am eitemau cynwysedig yn y gwarged neu ddiffyg net ar ddarparu gwasanaethau sydd yn weithgareddau buddsoddi neu cyllido	28	(18,221)	(14,583)
Llif arian net o Weithgareddau Gweithredu		(3,882)	(7,776)
Llif arian net o Weithgareddau Buddsoddi	29	(10,503)	(10,745)
Llif arian net o Weithgareddau Cyllido	30	22,421	11,370
(Gostyngiad)/Cynnydd Net mewn Arian Parod a Chywerthoedd Arian		8,036	(7,151)
Arian Parod a Chywerthoedd Arian ar gychwyn y flwyddyn ariannol		7,789	14,940
Arian Parod a Chywerthoedd Arian ar ddiwedd y flwyddyn ariannol	25	15,825	7,789

NODIADAU I'R CYFRIFON

Dadansoddiad o Wariant a Chyllido (EFA)

Bwriad y Dadansoddiad o Wariant a Chyllido (EFA) ar dudalen 19 yw dangos effaith wirioneddol perfformiad ariannol y flwyddyn ar falansau'r Cyngor. Mae'r Datganiad Cynhwysfawr ar Incwm a Gwariant Cynhwysfawr (CIES) yn cynnwys nifer o addasiadau cyfrifo megis dibrisiant ac addasiadau i bensiynau na chaniateir iddynt, yn unol â'r gyfraith, gael eu cyllido o'r Dreth Gyngor. Nid yw'r rhain yn gostau gwirioneddol sy'n effeithio ar falansau defnyddiadwy'r Cyngor. Dengys y CIES ddiffyg o £8.162m ar ddarparu gwasanaethau. Dangosir hyn hefyd yng ngholofn C, sef Gwariant Net yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr sydd yn yr EFA ar dudalen 19. Er mwyn sicrhau nad yw'r costau cyfrifo hyn yn cael effaith ar drethdalwyr y Cyngor ac ar gronfeydd y Cyngor, caiff y costau hyn o £8.937m eu canslo allan yn yr EFA a chânt hefyd eu dangos yn y Datganiad ar y Symudiadau mewn Cronfeydd Wrth Gefn (MIRS) ar dudalen 20. Dangosir y rhain yng ngholofn B yr EFA ar dudalen 19 a elwir yn Addasiadau rhwng y Sail Gyllido a Chyfrifo. Mae colofn A yr EFA ar dudalen 19 yn dangos y costau yr aethpwyd iddynt yn briodol yn erbyn Cronfeydd y Cyngor. Mae'n dangos balans gwarged o £0.775m a chaiff ei gyfrifo drwy dynnu colofn B o golofn C. Mae hyn o gymorth i nodi balansau defnyddiadwy'r Cyngor heb yr addasiadau cyfrifo hyn. Caiff effaith yr addasiadau cyfrifo hyn ei dangos yn y golofn cronfeydd wrth gefn nad oes modd ei ddefnyddio yn y Datganiad ar Symudiadau yn y Cronfeydd Wrth Gefn. Mae Nodyn 1a yn crynhoi'r math o addasiadau cyfrifo nad ydynt yn cael eu cyllido gan y Cyngor.

Mae'r CIES a chael gwared ar yr addasiadau cyfrifo, pan gânt eu ychwanegu at eu gilydd, yn dangos yr effaith am y flwyddyn ar gronfeydd y Cyngor.

	£'000
Cronfeydd wrth gefn defnyddiadwy'r Cyngor ar 1 Ebrill 2018	(24,069)
Diffyg/(gwarged) ar Ddarparu Gwasanaethau 2018/19 – CIES	8,162
Addasiadau i gael gwared ar effaith addasiadau cyfrifo nad ydynt yn effeithio Cronfa'r Cyngor – gweler Nodyn 7 ar dudalen 31 am fwy o fanylion	(8,937)
Diffyg/(gwarged) diwygiedig sy'n cael effaith ar falansau'r Cyngor (yn cynnwys CRT)	(775)
Cronfeydd wrth gefn/balansau defnyddiadwy'r Cyngor ar 31 Mawrth 2019	(24,844)

Ar ôl canslo allan yr holl addasiadau cyfrifo (y manylir arnynt yn Nodyn 7 ar dudalen 31), dengys y tabl uchod bod tanwariant (gwarged o incwm dros wariant) o £0.775m. Arweiniodd hyn, felly, at gynnydd ym malansau defnyddiadwy'r Cyngor i £24.844m. Mae hyn oherwydd tanwariant ar y CRT oherwydd oedi mewn perthynas â gwariant cyfalaf ar dai newydd ac adnewyddu stoc dai'r Cyngor a rhyddhau cronfeydd wrth gefn clustnodedig. Roedd y tanwariant net y Cyngor o gyllid y cyllidebwyd ar ei gyfer yn 2018/19 yn £0.172m. Fodd bynnag, defnyddiwyd cyfanswm o £0.603m o gronfeydd wrth gefn clustnodedig y Cyngor a'r CRT i gyllido rhai costau yn ystod 2018/19. Arweiniodd hyn at gynnydd i £0.775m yn hytrach na £0.172m yng nghyfanswm y cronfeydd wrth gefn. Dangosir hyn yn y crynodeb isod o gronfeydd wrth gefn defnyddiadwy.

Crynodeb o'r Symudiadau yng Nghronfeydd Wrth Gefn y Cyngor yn 2018/19

Crynodeb o'r Symudiadau ym Malansau/Cronfeydd Wrth Gefn y Cyngor yn 2018/19	Cronfa Wrth Gefn Gyffredinol y Cyngor	Cronfeydd Wrth Gefn Clustnodedig y Cyngor	Cronfa Wrth Gefn Cyfrif Refeniw Tai (CRT)	Cronfeydd Wrth Gefn Ysgolion	Cronfa Wrth Gefn Derbyniadau Cyfalaf	Cyfanswm Cronfeydd Wrth Gefn mae modd ei ddefnyddio
Eitemau sy'n effeithio ar Gronfa Wrth Gefn y Cyngor 2018/19	£'000	£'000	£'000	£'000	£'000	£'000
Balans Agoriadol Cronfa Wrth Gefn y Cyngor ar 1 Ebrill 2018	(6,899)	(7,601)	(7,380)	(1,869)	(320)	(24,069)
Gorwariant/(Tanwariant) Net 2018/19	633	-	(805)	-	-	(172)
Balans y Cyngor ar ôl y gor(tan)wariant	(6,266)	(7,601)	(8,185)	(1,869)	(320)	(24,241)
Trosglwyddiadau Net o/(i) Gronfeydd Wrth Gefn ar gyfer cyllid a gymeradwywyd	354	(1,127)	(202)	1,238	(866)	(603)
Balans y Gronfa Gyffredinol ar 31 Mawrth 2018	(5,912)	(8,728)	(8,387)	(631)	(1,186)	(24,844)

NODYN 1a – NODYN AR Y DADANSODDIAD GWARIANT A CHYLLIDO 2018/19

Addasiadau o'r Gronfa Cyffredinol i gael Symiau'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr	Addasiadau Ar Gyfer Dibenion Cyfalaf £'000	Newid Net Ar Gyfer yr Addasiadau Pensiwn £'000	Gwahaniaethau arall £'000	Cyfanswm Addasiadau £'000
Dysgu Gydol Oes	3,583	1,939	229	5,751
Gwasanaethau Oedolion	611	1,623	(70)	2,164
Gwasanaethau Plant	-	20	(14)	6
Tai	1	246	(13)	234
Priffyrdd, Eiddo a Gwastraff	4,090	826	(25)	4,891
Rheoleiddio a Datblygu Economaidd	759	948	(84)	1,623
Trawsnewid	465	421	14	900
Adnoddau	16	478	20	514
Busnes y Cyngor	1	198	(29)	170
Costau Corfforaethol a Democrataidd	-	(282)	-	(282)
Rheolaeth Corfforaethol	-	-	-	-
Costau Na Dosbarthwyd	-	134	-	134
Cyfrif Refeniw Tai (CRT)	1,555	407	(51)	1,911
Cost net Gwasanaethau	11,081	6,958	(23)	18,016
Incwm a Gwariant arall o'r Dadansoddiad Cyllido	(11,929)	2,850	-	(9,079)
Gwahaniaeth rhwng y Gronfa Cyffredinol a'r CRT (Gwarged) neu Ddiffyg a'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr (Gwarged) neu Ddiffyg	(848)	9,808	(23)	8,937

2017/18

Addasiadau o'r Gronfa Cyffredinol i gael Symiau'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr	Addasiadau Ar Gyfer Dibenion Cyfalaf £'000	Newid Net Ar Gyfer yr Addasiadau Pensiwn £'000	Gwahaniaethau arall £'000	Cyfanswm Addasiadau £'000
Dysgu Gydol Oes	20,430	1,064	(402)	21,092
Gwasanaethau Oedolion	344	935	26	1,305
Gwasanaethau Plant	-	(271)	23	(248)
Tai	8	150	(3)	155
Priffyrdd, Eiddo a Gwastraff	4,183	490	(84)	4,589
Rheoleiddio a Datblygu Economaidd	2,350	537	(47)	2,840
Trawsnewid	2,934	276	(25)	3,185
Adnoddau	16	270	(2)	284
Busnes y Cyngor	1	116	23	140
Costau Corfforaethol a Democrataidd	-	(308)	-	(308)
Rheolaeth Corfforaethol	-	-	-	-
Costau Na Dosbarthwyd	-	260	-	260
Cyfrif Refeniw Tai (CRT)	524	229	28	781
Cost net Gwasanaethau	30,790	3,748	(463)	34,075
Incwm a Gwariant arall o'r Dadansoddiad Cyllido	(8,923)	2,789	(2,618)	(8,752)
Gwahaniaeth rhwng y Gronfa Cyffredinol a'r CRT (Gwarged) neu Ddiffyg a'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr (Gwarged) neu Ddiffyg	21,867	6,537	(3,081)	25,323

NODYN 1b – INCWM CYLCHRANNOL

Gwasanaethau	2018/19 Incwm o Wasanaethau £'000	2017/18 Incwm o Wasanaethau £'000
Dysgu Gydol Oes	(1,528)	(1,475)
Gwasanaethau Oedolion	(4,538)	(4,734)
Gwasanaethau Plant	-	-
Tai	(65)	(162)
Priffyrdd, Eiddo a Gwastraff	(2,795)	(3,711)
Rheoleiddio a Datblygu Economaidd	(2,825)	(2,723)
Trawsnewid	-	-
Adnoddau	(154)	(159)
Busnes y Cyngor	(242)	(331)
Costau Corfforaethol a Democrataidd	(1,047)	(71)
Rheolaeth Corfforaethol	-	(9)
Costau Na Dosbarthwyd	-	-
Cyfrif Refeniw Tai (CRT)	(17,607)	(16,566)
		-
Cyfanswm Incwm	(30,801)	(29,941)

NODYN 2a – SAFONAU CYFRIFO A GYHOEDDWDYD OND NAD YDYNT ETO WEDI EU MABWYSIADU

Mae'r Côt Ymarfer ar Gyfrifon Awdurdodau Lleol yn y Deyrnas Unedig 2018/19 (y Côt) yn dweud bod angen datgelu effaith ddisgwyliedig unrhyw safonau cyfrifo sydd wedi eu cyhoeddi ond nad ydynt wedi eu mabwysiadu eto.

Y safonau a gyhoeddwyd ond sydd heb eu mabwysiadu eto gan côd CIPFA ac fe'u cyflwynir yng nghôd CIPFA 2019/20 yw :-

- Diwygiadau i IAS40 Eiddo Buddsoddi: Trosglwyddo Eiddo Buddsoddiad – ni fydd hyn yn effeithio ar sefyllfa'r Cyngor o ran y Fantolen net ond rhydd eglurder ar pryd a lle y dylid trosglwyddo endid i neu o Eiddo Buddsoddiad. Ni ddylai trosglwyddiadau ddigwydd ond pan mae newid defnydd, hynny yw os yw'r eiddo'n cwrdd neu ddim mwyach yn cwrdd â'r diffiniad o eiddo buddsoddiad. Bydd hyn o gymorth i wella cywirdeb y categoreiddiad o asedau anghyfredol .
- Gwelliannau Blyneddol i Safonau IFRS Cylch 2014-16 – mae dadansoddiad o'r tair safon sydd wedi eu cynnwys yn y cylch hwn, sef IFRS1, IFRS12 ac IAS28 wedi amlygu na fydd unrhyw effaith ar Ddatganiad Cyfrifon y Cyngor.
- IFRIC22 Trafodion Arian Tramor ac Ystyriaeth Ymlaen Llaw – ni fydd hyn yn berthnasol i'r Cyngor oherwydd ni chafwyd unrhyw drafodion arian tramor yn ystod y flwyddyn.
- IFRIC23 Ansicrwydd dros Driniaeth Treth Incwm – nid yw'n berthnasol i'r Cyngor.
- Diwygiadau i Offerynnau Ariannol IFRS9: Nodweddion Rhag-dalu gydag lawndal Negyddol – nid yw'n berthnasol i'r Cyngor oherwydd nid yw'r Cyngor yn dal y math yma o offeryn ariannol.

Bydd Côt CIPFA ar gyfer 2020/21 yn mabwysiadu IFRS16 – Prydlesi, a fydd yn dod â phrydlesau gweithredu'r Cyngor i mewn i Fantolen y Cyngor. Er enghraifft, bydd gwerth peiriannau argraffu / llungopïo, os yw'n sylweddol, yn cael ei ychwanegu at y Fantolen fel pe baent yn eiddo i'r Cyngor. Bydd hyn yn berthnasol i'r Datganiad Cyfrifon ar gyfer 2020/21.

NODYN 2b – SAFONAU CYFRIFO SYDD WEDI EU CYHOEDDI A'U MABWYSIADU

Mae'r Côt Ymarfer ar Gyfrifon Awdurdodau Lleol yn y Deyrnas Unedig 2018/19 wedi cyflwyno'r gofynion newydd isod a bydd rhaid i Gyngorau gydymffurfio gyda'r safonau newydd sydd wedi cael eu mabwysiadu mewn perthynas â'r modd y cyflwynir adroddiadau. Mae'r newidiadau perthnasol yn ymwneud â'r safonau isod a byddant yn cael eu diwygio, lle maent yn berthnasol, yn achos unrhyw gyfrifon a fydd yn cael eu cynhyrchu ar gyfer cyfnodau ariannol sy'n cychwyn ar ôl 1af Ebrill 2018 :-

- IFRS9 Offerynnau Ariannol – mae offerynnau ariannol y Cyngor yn weddol syml ac mae'r cyfan wedi cael eu categorio fel Asedau ac Ymrwymadau Ariannol ar Gost wedi ei Amorteiddio. Roedd IFRS9 hefyd yn cyflwyno ymagwedd newydd ar gyfer darparu ar gyfer dyledion drwg, sef Lwfans Colled Amhariad. Gyda'r ymagwedd hon, mae angen gwneud lwfans yn gynharach ar gyfer y posibilrwydd o golledion credyd. Mae Lwfans Amhariad y Cyngor felly, wedi cynyddu. Mae wedi cael ei roi yn erbyn y llinell Incwm a Gwariant Cyllido a Buddsoddi yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr. Mae'n wahanol i'r drefn gyfrifo flaenorol ar gyfer y ddarpariaeth dyledion drwg a oedd yn cael ei roi yn erbyn cost gwasanaethau yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr. Mae'r safon hon yn effeithio ar y datganiadau ariannol a'r Nodyn datgelu yn 44 a 45.
- IFRS15 Refeniw o Gontractau gyda Chwsmeriaid, yn cynnwys diwygiadau i IFRS15, egluro IFRS Refeniw o Gontractau gyda Chwsmeriaid – nid yw'r safon hon yn effeithio llawer ar y Cyngor oherwydd mae'r Awdurdod wastad wedi cyfrifo ar gyfer incwm ar sail cronïad. Mae yna nodiadau datgelu ychwanegol yn y Datganiad Cyfrifon oherwydd gweithredu'r safon hon.(nodyn 31b).
- Diwygiadau i IAS12 Trethi Incwm: Cydnabod Asedau Treth wedi eu Gohirio ar gyfer Colledion nad ydynt wedi eu gwireddu – nid yw'n cael unrhyw effaith ar Ddatganiad Cyfrifon y Cyngor oherwydd nid oes gan y Cyngor unrhyw offerynnau dyled wedi eu mesur yn ôl gwerth teg.
- Diwygiadau i IAS7 Datganiad o Lif Arian: Menter Ddatgelu – bydd y datgeliadau sydd wedi eu cynnwys yn IAS7 yn cael eu hadlewyrchu yn y nodiadau ar Lif Arian.

Mae unrhyw newidiadau y bydd angen eu gwneud oherwydd y safonau hyn yn cael eu hadlewyrchu yn y prif ddatganiadau ariannol a'r nodiadau datgelu fel sy'n berthnasol.

NODYN 3 - BARNAU ALLWEDDOL WRTH WEITHREDU'R POLISIÂU CYFRIFO

Wrth weithredu'r polisiâu cyfrifo a restrir yn Nodyn 51, mae'r Cyngor wedi gorfod gwneud barnau penodol ynglŷn â thrafodion cymhleth neu rheini sydd yn cynnwys ansicrwydd am ddigwyddiadau yn y dyfodol. Y barnau allweddol sydd wedi eu gwneud yn y Datganiad Cyfrifon yw:-

- Mae'r Cyfrifon wedi cael eu paratoi mewn modd sy'n tybio y bydd y swyddogaethau a'r gwasanaethau a ddarperir gan y Cyngor yn parhau i fod yn weithredol am y dyfodol rhagweladwy. Corff llywodraeth leol yw'r Cyngor a grëwyd gan Ddeddf Llywodraeth Leol (Cymru) 1994. Mae'r Cyngor yn gweithredu o fewn hinsawdd ariannol anodd, yr un modd â phob awdurdod lleol yng Nghymru. Fodd bynnag, ni cheir unrhyw arwyddion naill ai o berfformiad ariannol yr Awdurdod na chynlluniau Llywodraeth Cymru, sy'n tanseilio'r farn y bydd y Cyngor yn parhau i weithredu fel sefydliad hyfyw yn y dyfodol.
- Mae'r Cyngor wedi penderfynu nad yw nifer o asedau a ddefnyddir i ddibenion cymdeithasol neu ddatblygu economaidd yn cael eu dal i bwrpas creu incwm neu gynyddu cyfalaf yn unig ac, o'r herwydd, nid ydynt yn cael eu hystyried fel eiddo buddsoddiad. O ganlyniad, caiff yr asedau hyn eu nodi fel Asedau Nad Ydynt yn Gyfredol - Eiddo, Offer a Chyfarpar ar y

Fantolen. Yn unol â'r canllawiau cyfredol ynghylch y modd yr ymdrinnir â rhai mathau o ysgolion, dim ond gwerth tir ysgolion a reolir yn wirfoddol sy'n cael ei gynnwys ar y Fantolen lle mae gan y corff gwirfoddol reolaeth sylweddol dros yr adeilad. Oherwydd nad yw'r Cyngor yn berchen ar ysgolion o'r fath, ac oherwydd nad oes ganddo fynediad iddynt i bwrpas eu priso, nid yw gwerth yr adeiladau wedi ei gynnwys ar y Fantolen. Yn ychwanegol at hyn, nid yw Ysgolion a Gynorthwyr yn Wirfoddol ac Ysgolion Sefydledig – gwerth y tir na'r adeiladau – wedi eu cynnwys ar y Fantolen.

- Caiff grantiau cyfalaf a refeniw eu hadolygu'n rheolaidd er mwyn asesu a yw'r telerau a'r amodau sydd ynghlwm wrth y grantiau perthnasol wedi eu bodloni. Os bydd y telerau a'r amodau wedi eu bodloni, byddant yn cael eu cydnabod o fewn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr yn y flwyddyn. Os na fyddant, byddant yn cael eu cario o fewn y Fantolen o fewn credydwy'r hyd nes y bydd y telerau a'r amodau sy'n gysylltiedig â'r grant wedi eu bodloni neu fod y grant yn cael eu had-dalu i ddarparwr y grant pe na bai'r telerau a'r amodau yn cael eu bodloni. Gall y driniaeth hon olygu bod balansau o bwys yn cael eu cario yn y Fantolen fel incwm a ohiriwyd.
- Mae gofynion y grŵp wedi ei hadolygu gan ddefnyddio'r meini prawf a amlinellwyd yn y safonau cyfrifo perthnasol a'r Côt Ymarfer; nid yw'r Cyngor wedi nodi unrhyw gwmnïau na sefydliadau y byddai angen iddo gwblhau cyfrifon grŵp.
- Mae lefel uchel o ansicrwydd am lefelau cyllido i lywodraeth leol yn y dyfodol. Fodd bynnag, mae'r Cyngor wedi penderfynu nad yw'r ansicrwydd yn ddigonol ar hyn o bryd i roi arwydd y bydd amhariad ar asedau'r Cyngor o ganlyniad i'r angen i gau cyfleusterau a gostwng lefelau o ran darparu gwasanaeth.

NODYN 4a - RHAGDYBIAETHAU A WNAED YNGHYLCH ANSICRWYDD YN Y DYFODOL AC AMCANGYFRIFON A FFYNONELLAU ERAILL O ANSICRWYDD

Mae'r Datganiad Cyfrifon yn cynnwys ffigyrau wedi eu hamcangyfrif yn seiliedig ar ragdybiaethau wedi eu gwneud gan y Cyngor am y dyfodol neu sydd yn ansicr fel arall. Gwneir amcangyfrifon trwy ystyried profiad hanesyddol, tueddiadau cyfredol a ffactorau perthnasol eraill. Fodd bynnag, gan na ellir pennu balansau yn bendant, gall y canlyniadau terfynol fod yn wahanol i'r rhagdybiaethau ac amcangyfrifon.

Gellir ystyried yr eitemau canlynol ar Fantolen y Cyngor ar 31 Mawrth 2019 fel rhai sydd fwyaf agored i risg o gamgymeriad amcangyfrif yn y flwyddyn ariannol sydd i ddod:-

Asedau nad ydynt yn gyfredol - Eiddo, Offer a Chyfarpar - Mae asedau yn cael eu dibrisio dros eu hoes fuddiol yn unol ag arferion safonol cyfrifo. Caiff unrhyw wahaniaeth rhwng y dibrisiant a gwir ddirywiad yr ased ei adlewyrchu ym mhatrymau gwariant y dyfodol. Mae gwybodaeth ynglŷn ag Eiddo, Offer a Chyfarpar wedi ei gynnwys yn Nodyn 15 ar dudalen 40.

Pan fo gan eitem o Eiddo, Offer a Chyfarpar (Ased Nad yw'n Gyfredol) cydrannau mawr y mae eu cost yn sylweddol mewn cysylltiad â chost gyfan yr eitem, dibrisir y cydrannau ar wahân.

I weithredu hyn yn ymarferol, mae'n ofynnol gwneud asesiad yn erbyn y meini prawf isod i sefydlu os:-

- Yw'r oes fuddiol economaidd yn sylweddol wahanol i'r cydrannau arall o'r ased h.y. 15 mlynedd neu fwy;
- Yw gwerth yr ased yn £2m neu fwy, ac mae'r cydran dros 25% o gyfanswm gwerth yr ased;
- Yw'r oes fuddiol economaidd yn sylweddol wahanol ond mae'r gwerth yn cynrychioli llai na 25% o gyfanswm gwerth yr ased, bydd y cydran yn cael ei nodi ar wahân os, ym marn y prisiwr, bernir ei fod yn berthnasol e.e. lle mae gwerth y cydran yn, dywedwch, £3m (10%) o'r ased dibrisiedig sydd â chyfanswm gwerth o £30m.

Os yw'r ased dibrisiedig yn rhan o grŵp ehangach a ddelir ar gyfer yr un pwrpas, er engraifft, canolfannau hamdden, bydd y polisi yma a argymhellir ar cydrannu yn cael ei gymhwyso i'r cyfanswm o'r grŵp ehangach yma ac nid i bob ased dibrisiedig unigol o fewn y grŵp.

Amnewid Asedau - Lle caiff ased a oedd yn rhan o ased llawer mwy ei amnewid ond nad yw'n ddigon arwyddocaol i gael ei gydranoli, bydd cost y rhan newydd / yr ased newydd yn cael ei ddefnyddio fel gwerth procsi pan gaiff yr hen ran / yr hen ased ei ddad-gydnabod.

Tai Cyngor - Mae stoc Dai'r Cyngor yn cael ei brisio drwy ddefnyddio methodoleg safonol, sydd yn rhannol angen defnyddio ffactor addasu i ganiatáu am y gwahaniaethau rhwng cynnyrch a rhent ar dai cymdeithasol a'r sector breifat. Ar hyn o bryd, nid oes ffactor addasu wedi ei chyhoeddi ar gyfer Cymru, felly, dewisodd y Cyngor ffactor addasu sydd wedi ei chyhoeddi ar gyfer yr ardaloedd mwyaf cymharol yn Lloegr, y ffactor a ddefnyddiwyd oedd 41%. Petai ffactor penodol yn cael ei gyhoeddi, un ai ar gyfer Cymru yn ei gyfanrwydd neu ar sail ranbarthol, yna byddid yn gweithredu ar hynny.

Darpariaethau – Mae'r Cyngor wedi gwneud darpariaeth am gyfres o faterion ansicr â all arwain at gostau sylweddol mewn blynyddoedd i ddod. Mae'r rhain yn ymwneud yn bennaf a chostau ôl-ofal ar gyfer safle tirlenwi Penhesgyn a rhwymedigaethau posibl sy'n deillio o hawliadau yswiriant. Ceir manylion llawn yn Nodyn 27.

Rhwymedigaeth Pensiynau - Mae sefyllfa'r Rhwymedigaeth Bensiwn a adlewyrchir yn y cyfrifon yn seiliedig ar nifer o asesiadau a dyfarniadau cymhleth yn ymwneud â chyfraddau disgownt, codiadau cyflog rhagamcanedig, newidiadau i oedran ymddeol, cyfraddau marwolaethau a'r dychweliadau disgwylledig ar asedau pensiwn. Mae'r Cyngor sy'n gweinyddu'r gronfa wedi cyflogi cwmni o actiwariaid ymgynghorol i ddarparu cyngor arbenigol ar y rhagdybiaethau i'w defnyddio. Ceir rhagor o fanylion yn Nodyn 41.

Lwfans Colledion Amhariad – Ar 31 Mawrth 2019, roedd gan y Cyngor falans o £29.919m o ran dyledion net tymor byr. Awgrymodd adolygiad o'r balans dyledion fod swm amhariad o £5.639m yn briodol ar gyfer dyledion amheus. Caiff unrhyw wahaniaeth rhwng lefel yr amhariad a ddefnyddiwyd a'r gwir sefyllfa ôl-ddyledion ei adlewyrchu ym mhatrwm gwariant y dyfodol. Mae'r ffigwr lwfans colledion amhariad / darparu ar gyfer drwg-ddyledion wedi ei gynnwys yn y ffigyrau Dyledwyr Tymor Byr yn Nodyn 24 ar dudalen 49.

Mesur Gwerth Teg - Bydd gwerth teg yn cael ei fesur yn unol ag IFRS13 Mesur Gwerth Teg fel yr adroddwyd arno yng Nghôd Ymarfer CIPFA am 2018/19. Yn y rhan fwyaf o achosion, mae mesur gwerth teg yn fesur sy'n seiliedig ar y farchnad. Rhydd IFRS13 fwy o gyfeiriad ac eglurder mewn perthynas â phrisio asedau a rhwymedigaethau. Fodd bynnag, os nad oes marchnad ar gael i'w harsylwi er mwyn sefydlu gwerth, bydd angen defnyddio barn broffesiynol. Mewn achosion lle na fedrir mesur gwerth teg asedau ariannol a rhwymedigaethau ariannol yn seiliedig ar brisiau a ddyfynnwyd mewn marchnadoedd gweithredol (h.y. mewnbynnau Lefel 1), caiff eu gwerth teg eu mesur drwy ddefnyddio technegau prisio (e.e. prisiau a ddyfynnwyd ar gyfer asedau neu rwymedigaethau tebyg mewn marchnadoedd gweithredol). Lle mae'n bosibl, bydd y mewnbynnau i'r technegau prisio hyn yn seiliedig ar ddata sydd ar gael i'w harsylwi ond, os nad yw hynny'n bosibl, rhaid defnyddio barn i sefydlu gwerthoedd teg. Yn gyffredinol, wrth lunio barn rhaid cymryd ffactorau megis ansicrwydd a risg i ystyriaeth. Fodd bynnag, gallai newid yn y tybiaethau a ddefnyddir effeithio ar werth teg asedau a rhwymedigaethau'r Awdurdod. Defnyddir y model cost amnewid dibrisiedig (DRC) i fesur gwerth teg rhai o eiddo buddsoddiad yr Awdurdod.

Os nad oes mewnbynnau Lefel 1 ar gael, bydd yr Awdurdod yn cyflogi arbenigwyr perthnasol i nodi'r technegau prisio mwyaf priodol er mwyn penderfynu gwerth teg (er enghraifft, Uwch Swyddog Prisio'r Awdurdod ar gyfer eiddo buddsoddiad).

Mae'r mewnbynnau sylweddol nad oes modd eu harsylwi a ddefnyddir yn yr asesiad o werth teg yn cynnwys tybiaethau rheolwyr ynghylch twf rhent, i ba lefel y mae eiddo'n wag (yn achos eiddo buddsoddiad) a chyfraddau disgownt – wedi eu haddasu ar gyfer ffactorau rhanbarthol (ar gyfer

asedau buddsoddiad a rhai asedau ariannol). Byddai newidiadau sylweddol mewn unrhyw un o'r mewnbynnau nad oes modd eu harsylwi yn arwain at fesuriadau gwerth teg a fyddai'n sylweddol is neu'n sylweddol uwch ar gyfer eiddo buddsoddiad ac asedau ariannol.

NODYN 4b – ADDASIADAU AR GYFER Y CYFNOD BLAENOROL, NEWIDIADAU MEWN POLISIÂU CYFRIFON AC AMCANGYFRIFON A CHAMGYMERIADAU

Cafodd yr eitemau ganlynol ei hailddatgan yn ystod 2018/19:-

Mae nodyn 1b yn datgelu incwm a geir o ddarparu gwasanaethau. Yn 2017/18, roedd hyn yn eithrio'r incwm rhent y dylid bod wedi'i nodi yn y nodyn hwn. Mae 1b 2018/19 yn cynnwys yr holl incwm o rent yn ogystal â ffioedd a thaliadau eraill y Cyngor. Mae 2017/18 wedi'i ailddatgan gan ei fod wedi'i danddatgan tua £16m.

NODYN 5 – EITEMAU SYLWEDDOL O INCWM A GWARIANT

Nid oes unrhyw eitemau sylweddol o incwm neu wariant nad ydynt wedi eu datgelu mewn rhan arall o'r cyfrifon hyn.

NODYN 6 – DIGWYDDIADAU AR ÔL DYDDIAD Y FANTOLEN

Awdurdodwyd y Datganiad Cyfrifon i'w gyhoeddi gan Swyddog Adran 151 y Cyngor ar 10 Medi 2019. Ni adlewyrchir digwyddiadau ar ôl y dyddiad hwn yn y datganiadau neu nodiadau ariannol.

Pan fo digwyddiadau cyn y dyddiad hwn yn rhoi gwybodaeth am amodau a oedd yn bodoli ar 31 Mawrth 2019, mae'r ffigyrau yn y datganiadau a nodiadau ariannol wedi eu haddasu ym mhob ffordd berthnasol i adlewyrchu effaith y wybodaeth yma.

Mae'r digwyddiadau canlynol rhwng 31 Mawrth 2019 a 10 Medi 2019 wedi cael effaith ar y Cyngor ac mae'n bwysig eu datgelu i ddarllenwyr Datganiad y Cyfrifon:-

1. Cytunodd y Pwyllgor Gwaith yn ddiweddar i ail ddechrau ymgynghoriad statudol ar Raglen Ysgolion 21 Ganrif ynglŷn a ysgolion Llangefni a Seiriol. Efallai na fydd y Cyngor yn mynd ymlaen hefo cynlluniau yma, gallasai hyn arwain at i'r cosau cyfalaf sydd wedi eu ysgwyddo'n barod gael eu ail godi yn erbyn cyllidebau refeniw.
2. Mae'r cwmni adeiladu Dawnus, a oedd yn dal sawl contract gyda'r Cyngor, wedi mynd i ddwylo'r gweinyddwyr. Mae dau brif contract y Cyngor gyda Dawnus wedi cael eu cymryd drosodd gan y gweinyddwyr ac nid oes unrhyw hawliadau yn weddill gyda Dawnus.
3. Cronfa'r Degwm – Mae Cyngor Sir Gwynedd wedi talu rhan Ynys Môn drosodd.
4. Mae'r Cyngor wedi cytuno ar y methodoleg ar swm o ôl-dâl gwyliau sy'n ddyledus i unigolion sydd wedi gweithio goramser.

NODYN 7 – ADDASIADAU RHWNG SAIL GYFRIFO A SAIL CYLLIDO DAN REOLIADAU

2018/19	Cronfeydd wrth Gefn y mae modd eu ddefnyddio				Symudiad mewn Cronfeydd wrth Gefn nad oes modd eu defnyddio
	Balans Cronfa'r Cyngor	Cyfrif Refeniw Tai	Cronfa wrth Gefn Derbyniadau Cyfalaf	Grantiau Cyfalaf nas Defnyddiwyd	
	£'000	£'000	£'000	£'000	£'000
Addasiadau sy'n ymwneud yn bennaf â'r Cyfrif Addasu Cyfalaf:					
Gwrthdroi eitemau wedi eu debydu neu gredydu i'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr:					
Taliadau am dibrisiant, amhariad ac amorteiddio asedau nad ydynt yn gyfredol	9,327	3,868	-	-	(13,195)
Colledion aibrisiant ar Eiddo, Offer a Chyfarpar	199	7	-	-	(206)
Symudiadau mewn gwerth marchnad Eiddo Buddsoddiad colled / (ennill)	1,518	-	-	-	(1,518)
Grantiau Cyfalaf a Chyfraniadau Anghynwysedig a gredydir i'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr	(13,958)	(2,671)	-	-	16,629
Gwariant refeniw a gyllidir o gyfalaf dan statud	25	-	-	-	(25)
Dadgydnabod - rhannau newidiol	1,913	7,504	-	-	(9,417)
Swm a gludir o asedau nad ydynt yn gyfredol a werthwyd	1,675	-	-	-	(1,675)
Cynnwys eitemau na ddebyddwyd ac na chredydwyd i'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr:					
Isafswm Darpariaeth Refeniw ar gyfer Cyllido Cyfalaf	(2,463)	(833)	-	-	3,296
Gwariant cyfalaf a godwyd yn erbyn Cronfa'r Cyngor a balansau CRT	-	(6,357)	-	-	6,357
Addasiadau'n ymwneud â'r Gronfa Wrth Gefn Derbyniadau Cyfalaf:					
Elw o werthu asedau nad ydynt yn gyfredol	(1,592)	-	1,592	-	-
Defnyddio'r Gronfa Wrth Gefn Derbyniadau Cyfalaf i gyllido gwariant cyfalaf	-	-	(726)	-	726
Defnydd o'r Gronfa Wrth Gefn Cyfalaf i gyllido gwariant cyfalaf	-	-	-	-	-
Derbyniadau cyfalaf eraill	-	-	-	-	-
Addasiadau'n ymwneud â'r Cyfrif Addasu Offerynnau Ariannol:					
Swm ble mae'r costau cyllido yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr yn wahanol i'r costau cyllido priodoladwy am y flwyddyn yn unol â'r gofynion statudol	87	37	-	-	(124)
Addasiadau'n ymwneud â'r Gronfa Wrth Gefn Pensiwn:					
Gwrthdroi eitemau yn ymwneud â buddiannau ymddeoliad wedi'u debydu neu gredydu i'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr (gweler Nodyn 41)	17,768	407	-	-	(18,175)
Cyfraniadau pensiwn y Cyflogwr a thaliadau uniongyrchol i bensiynwyr sydd yn daladwy yn y flwyddyn	(8,367)	-	-	-	8,367
Addasiad mewn perthynas â'r Cyfrif Addasu Ôl-dâl Anghyfartal					
Symiau a godir ar y CIES sydd yn wahanol i gostau'r setliadau yn ystod y flwyddyn a hynny'n unol â gofynion statudol	-	-	-	-	-
Addasiad yn ymwneud â'r Cyfrif Addasu Absenoldebau Digolledol Cronnol					
Addasiadau mewn perthynas ag absenoldebau digolledol tymor byr	28	(51)	-	-	23
Cyfanswm Addasiadau	6,160	1,911	866	-	(8,937)

2017/18	Arian wrth Gefn y mae modd ei ddefnyddio				Symudiad mewn Cronfeydd wrth Gefn nad oes modd ei ddefnyddio £'000
	Balans Cronfa'r Cyngor £'000	Cyfrif Refeniw Tai £'000	Cronfa wrth Gefn Derbyniadau Cyfalaf £'000	Grantiau Cyfalaf nas Defnyddiwyd £'000	
Addasiadau sy'n ymwneud yn bennaf â'r Cyfrif Addasu Cyfalaf: Gwrthdroi eitemau wedi eu debydu neu gredydu i'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr: Taliadau am dibrisiant, amhariad ac amorteiddio asedau nad ydynt yn gyfredol 9,298 3,082 - - (12,380) Colledion aibrisiant ar Eiddo, Offer a Chyfarpar 18,403 - - - (18,403) Symudiadau mewn gwerth marchnad Eiddo Buddsoddiad colled / (ennill) 152 - - - (152) Grantiau Cyfalaf a Chyfraniadau Anghynwysedig a gredydir i'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr (9,110) (2,691) - - 11,801 Gwariant refeniw a gyllidir o gyfalaf dan statud 2,566 - - - (2,566) Dadgydnabod - rhannau newidiol 1,766 7,582 - - (9,348) Swm a gludir o asedau nad ydynt yn gyfredol a werthwyd 4,362 - - - (4,362) Cynnwys eitemau na ddebyddwyd ac na chredydwyd i'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr: Isafswm Darpariaeth Refeniw ar gyfer Cyllido Cyfalaf (3,638) (850) - - 4,488 Gwariant cyfalaf a godwyd yn erbyn Cronfa'r Cyngor a balansau CRT - (6,600) - - 6,600 Addasiadau'n ymwneud â'r Gronfa Wrth Gefn Derbyniadau Cyfalaf: Elw o werthu asedau nad ydynt yn gyfredol (2,782) - 2,782 - - Defnyddio'r Gronfa Wrth Gefn Derbyniadau Cyfalaf i gyllido gwariant cyfalaf - - (2,455) - 2,455 Defnydd o'r Gronfa Wrth Gefn Cyfalaf i gyllido gwariant cyfalaf - - - - - Derbyniadau cyfalaf eraill - - - - - Addasiadau'n ymwneud â'r Cyfrif Addasu Offerynnau Ariannol: Swm ble mae'r costau cyllido yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr yn wahanol i'r costau cyllido priodoladwy am y flwyddyn yn unol â'r gofynion statudol 45 20 - - (65) Addasiadau'n ymwneud â'r Gronfa Wrth Gefn Pensiwn: Gwrthdroi eitemau yn ymwneud â buddiannau ymddeoliad wedi'u debydu neu gredydu i'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr (gweler Nodyn 41) 17,917 230 - - (18,147) Cyfraniadau pensiwn y Cyflogwr a thaliadau uniongyrchol i bensiynwyr sydd yn daladwy yn y flwyddyn (11,610) - - - 11,610 Addasiad mewn perthynas â'r Cyfrif Addasu Ôl-dâl Anghyfartal Symiau a godir ar y CIES sydd yn wahanol i gostau'r setliadau yn ystod y flwyddyn a hynny'n unol â gofynion statudol (2,663) - - - 2,663 Addasiad yn ymwneud â'r Cyfrif Addasu Absenoldebau Digolledol Cronnol Addasiadau mewn perthynas ag absenoldebau digolledol tymor byr (491) 8 - - 483					
Cyfanswm Addasiadau	24,215	781	327	-	(25,323)

NODYN 8 – CRONFEYDD WRTH GEFN A GLUSTNODWYD

	Balans ar 01/04/2017 £'000	Trosglwydd- ddiadau Mewn 2017/18 £'000	Trosglwydd- iadau Allan 2017/18 £'000	Balans ar 31/03/2018 £'000	Trosglwydd- iadau Mewn 2018/19 £'000	Trosglwydd- iadau Allan 2018/19 £'000	Balans ar 31/03/2019 £'000
Cyfalaf - Cyfraniadau Refeniw na chymhwyswyd	899	238	-	1,137	192	(218)	1,111
Cronfa wrth Gefn Safle Tirlenwi Gwastraff Penhesgyn	2,000	-	(2,000)	-	-	-	-
Cronfeydd wrth Gefn Cyfyngedig	6,659	1,408	(4,442)	3,625	3,241	(1,533)	5,333
Buddsoddi i Arbed	971	-	(318)	653	-	(251)	402
Arfarnu Swyddi	-	-	-	-	-	-	-
Tâl Cyfartal	1,060	-	(246)	814	-	(450)	364
Ailgylchu	397	112	(387)	122	250	(104)	268
Cronfa Yswiriant	1,371	-	(121)	1,250	161	(161)	1,250
Cyfanswm	13,357	1,758	(7,514)	7,601	3,844	(2,717)	8,728

Pwrpas Cronfeydd Refeniw wrth Gefn a Glustnodwyd

Cyfalaf – Cyfraniadau Refeniw na Chymhwyswyd – i gyllido gwariant cyfalaf mewn blynnyddoedd i ddod. Crëwyd hwn i sicrhau bod gwariant cyfalaf ymrwymedig, yn cynnwys gwariant sydd wedi llithro o flynyddoedd blaenorol, yn cael ei gyllido'n llawn.

Cronfeydd wrth Gefn Cyfyngedig – cronfeydd wrth gefn penodol a glustnodwyd o fewn meysydd gwasanaeth.

Buddsoddi-i-Arbed – crëwyd y gronfa wrth gefn hon i gyllido prosiectau buddsoddi-i-arbed lle mae'r cronfeydd wrth gefn yn cael eu buddsoddi mewn prosiectau fydd yn arwain i arbedion effeithlonrwydd yn y dyfodol.

Tâl Cyfartal – mae'r gronfa wrth gefn yma i gyllido costau'n codi o hawliadau tâl cyfartal megis ffioedd cyfreithiol a hawliadau.

Ailgylchu - adnoddau wedi cael eu neilltuo'n benodol ar gyfer mentrau ailgylchu gwastraff.

Cronfa Yswiriant - mae'r Cyngor yn rhedeg cyfrif yswiriant mewnol i dalu am golledion a rhwymedigaethau heb yswiriant. Codir "premiwm ychwanegol" ar wasanaethau er mwyn cyllido'r cyfrif hwn. Darperir ar gyfer colledion a rhwymedigaethau y gwyddys eu bod yn golledion ar ddiwedd y flwyddyn. Mae unrhyw golledion neu rwymedigaethau sy'n codi o ddigwyddiadau a ddigwyddodd yn ystod y flwyddyn ond na chawsant eu cyflwyno tan ddyddiad diweddarach yn cael eu cynnwys gan y gronfa yswiriant wrth gefn. Mae hyn yn cynnwys y gwarged ar y cyfrif yswiriant mewnol a'r balansau llog.

NODYN 9 - BALANSAU YSGOLION

Cedwir y balansau hyn ar gyfer defnydd pob ysgol yn unol â'u hamcanion addysgiadol.

	Balans 1 Ebrill 2017 £'000	Ychwanegiad / (Lleihad) am 2017/18 £'000	Balans 31 Mawrth 2018 £'000	Ychwanegiad / (Lleihad) am 2018/19 £'000	Balans 31 Mawrth 2019 £'000
Ysgolion Cynradd Cymunedol a Gwirfoddol	1,422	(181)	1,241	(453)	788
Ysgolion Uwchradd Cymunedol	228	182	410	(668)	(258)
Ysgol Arbennig Gymunedol	156	(77)	79	(139)	(60)
Ysgol Gynradd Sefydledig	283	(144)	139	22	161
Cyfanswm	2,089	(220)	1,869	(1,238)	631

Ar 31 Mawrth 2019, roedd gan 12 o'r 43 ysgolion cynradd falansau sydd mewn diffyg (3 ar 31 Mawrth 2018). Roedd tair o'r bump ysgol uwchradd mewn sefyllfa ddiffygol ar ddiwedd y flwyddyn ariannol (1 ar 31 Mawrth 2018), mae'r ysgol arbennig hefyd mewn sefyllfa ddiffygol ar 31 Mawrth 2019. Mae'r gwerth cyfunol o'r ysgolion mewn diffyg yn £0.93m (£0.24m ar 31 Mawrth 2018). Gellir cael copïau o'r Datganiadau Adran 52, y mae'n ofynnol i bob Cyngor ei baratoi ar ôl diwedd pob blwyddyn ariannol o dan Adran 52(2) o Ddeddf Safonau a Fframwaith Ysgolion 1998, gan yr Adain Gyfrifeg, Swyddogaeth Adnoddau, Swyddfeydd y Sir, Llangefni, Ynys Môn, LL77 7TW.

NODYN 10 – CRONFA WRTH GEFN DERBYNIADAU CYFALAF

Dyma dderbyniadau arian parod o werthiant asedau'r Cyngor. Defnyddir rhain i gyllido gwariant cyfalaf yn y flwyddyn neu i gario ymlaen am flynyddoedd yn y dyfodol. Bydd balans o £1.185m yn cael ei gario ymlaen i 2019/20 i helpu cyllido rhaglen gyfalaf flwyddyn nesaf.

	2018/19 £'000	2017/18 £'000
Balans 1 Ebrill	320	-
Derbyniadau Cyfalaf yn y Flwyddyn (net o leihad ar gyfer costau gweinyddu)	1,592	2,782
	1,912	2,782
Llai:		
Derbyniadau a roddwyd o'r neilltu i ad-dalu dyledion	-	-
Derbyniadau Cyfalaf a ddefnyddiwyd i gyllido	(726)	(2,455)
Eraill	-	(7)
Balans ar 31 Mawrth	1,186	320

NODYN 11 - CRONFEYDD WRTH GEFN NA ELLIR EU DEFNYDDIO

	31/03/2019 £'000	31/03/2018 £'000
a) Cyfrif Addasu Cyfalaf	137,949	134,369
b) Cyfrif Addasu Offerynnau Ariannol	(574)	(450)
c) Cronfa Ailbrisiant Wrth Gefn	131,743	128,199
ch) Cronfa Wrth Gefn Pensiwn	(130,730)	(102,188)
d) Cyfrif Addasu Absenoldebau Digolledol Cronnol	(776)	(799)
Cyfanswm Cronfeydd wrth Gefn na ellir eu Defnyddio	137,612	159,131

NODYN 11a – CYFRIF ADDASU CYFALAF

Mae'r Cyfrif Addasu Cyfalaf yn amsugno'r gwahaniaethau amseru sy'n deillio o wahanol drefniadau ar gyfer cyfrifo defnydd asedau nad ydynt yn gyfredol a chyllido'r broses o gaffael, adeiladu neu wella'r asedau hynny dan ddarpariaethau statudol. Mae'r Cyfrif yn cael ei ddebydu gyda chostau megis dibrisiant, colledion amhariad ac amorteiddiad sy'n cael eu codi ar y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr, a gydag arian a symudwyd o'r Gronfa Ailbrisiant Wrth Gefn i drosi ffygyrau gwerth teg i sail cost hanesyddol.

Credydur y Cyfrif gyda symiau a osodwyd o'r neilltu gan y Cyngor fel cyllid ar gyfer costau caffael, adeiladu a gwella. Mae'r Cyfrif yn cynnwys enillion a cholledion cronus ar Eiddo Buddsoddiad. Mae'r Cyfrif hefyd yn cynnwys enillion ailbrisiant cronus ar Eiddo, Offer a Chyfarpar cyn 1 Ebrill 2007, y dyddiad y crëwyd y Gronfa Ailbrisiant Wrth Gefn i ddal y fath enillion. Mae Nodyn 7 ar dudalen 31 yn rhoi manylion ffynhonnell yr holl drafodion a symudwyd i'r Cyfrif, heblaw am y rheini a oedd yn ymwneud â'r Gronfa Ailbrisiant Wrth Gefn.

Cyfrif Addasiad Cyfalaf	2018/19		2017/18	
	£'000	£'000	£'000	£'000
Balans ar 1 Ebrill		134,369		151,541
Gwyrddroad eitemau yn ymwneud â gwariant cyfalaf wedi'u debydu neu gredydu i'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr:				
Taliadau am ddibrisiant ac amorteiddiad asedau nad ydynt yn gyfredol	(13,195)		(12,380)	
Asedau sydd wedi eu dad-gydnabod	(9,417)		(9,348)	
Colledion Ailbrisiant ar Eiddo, Offer a Chyfarpar	(206)		(18,403)	
Gwariant refeniw a gyllidir o gyfalaf dan statud	(25)		(2,566)	
Symiau o asedau nad ydynt yn gyfredol a ddilëwyd ar waredu neu werthiant (yn cynnwys amhariad) fel rhan o'r enilliad/(colled) ar waredu i'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr	(1,675)		(4,362)	
		(24,518)		(47,059)
Symiau addasiad a ddilëwyd o'r Gronfa Ailbrisiant Wrth Gefn		2,608		4,695
Swm net a ddilëwyd o gost asedau nad ydynt yn gyfredol a ddefnyddiwyd yn y flwyddyn		(21,910)		(42,364)
Cyllido cyfalaf a gymhwyswyd yn y flwyddyn:				
Defnydd y Gronfa Wrth Gefn Derbyniadau Cyfalaf i gyllido gwariant cyfalaf newydd	726		2,455	
Defnydd y Gronfa Wrth Gefn Cyfalaf	-		-	
Grantiau Cyfalaf a chyfraniadau wedi eu credydu i'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr sydd wedi ei gymhwyso i gyllido cyfalaf	16,629		11,801	
Darpariaeth statudol ar gyfer cyllido buddsoddiad cyfalaf a godwyd yn erbyn Cronfa'r Cyngor a balansau CRT	3,296		4,488	
Gwariant cyfalaf a godwyd yn erbyn Cronfa'r Cyngor a balansau CRT	6,357		6,600	
		27,008		25,344
Symudiadau mewn gwerth marchnad Eiddo Buddsoddiad a godwyd yn erbyn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr		(1,518)		(152)
Balans ar 31 Mawrth		137,949		134,369

NODYN 11b – CYFRIF ADDASU OFFERYNNAU ARIANNOL

Mae'r Cyfrif Addasu Offerynnau Ariannol (FIAA) yn amsugno'r gwahaniaethau amseru sy'n deillio o wahanol drefniadau ar gyfer cyfrifo'r incwm a threuliau sy'n ymwneud ag offerynnau ariannol penodol ac i gynnal colledion neu gael budd o enillion fesul darpariaeth statudol. Mae'r Cyngor

yn defnyddio'r Cyfrif i reoli'r premiymau a delir a'r cosbau a gafwyd oherwydd adbrynu benthyciadau yn gynnar. Mae'r premiymau a'r cosbau'n cael eu codi yn erbyn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr pan maent yn digwydd, ond maent yn cael eu symud allan o Falans Cronfa'r Cyngor i'r FIAA yn y Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd wrth Gefn. Dros amser, caiff y gost hon ei symud yn ôl i Falans Cronfa'r Cyngor yn unol â'r trefniadau statudol ar gyfer gwasgaru baich y Dreth Gyngor. Yn achos y Cyngor, y cyfnod hwn yw'r tymor a oedd yn weddill ar y benthyciadau pan gawsant eu hadbrynu.

Cyfrif Addasu Offerynnau Ariannol	2018/19 £'000	2017/18 £'000
Balans ar 1 Ebrill	(450)	(385)
Swm y mae costau cyllido a godir ar y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr yn wahanol i gostau cyllido sy'n daladwy yn y flwyddyn yn unol â'r gofynion statudol	(124)	(65)
Balans ar 31 Mawrth	(574)	(450)

NODYN 11c – CRONFA AILBRISANT WRTH GEFN

Mae'r Gronfa Ailbrisant Wrth Gefn yn cynnwys yr enillion a wnaed gan y Cyngor yn deillio o gynydd yng ngwerth ei Eiddo, Offer a Chyfarpar ac Asedau Treftadaeth.

Mae'r balans yn gostwng pan fo asedau gydag enillion cronnus yn cael eu:-

- hailbrisio i lawr neu fod amhariad arnynt a'r enillion yn cael eu colli;
- defnyddio i ddarparu gwasanaethau a'r enillion yn cael eu colli trwy ddibrisiant; neu
- gwaredu a gwireddu'r enillion.

Dim ond enillion ailbrisant a gronnwyd ers 1 Ebrill 2007 sydd yn y Gronfa wrth Gefn, sef y dyddiad y crëwyd y Gronfa Wrth Gefn.

Mae enillion cronnus a gafwyd cyn y dyddiad hwnnw'n cael eu cyfuno i'r balans ar y Cyfrif Addasu Cyfalaf.

Cronfa Ailbrisant Wrth Gefn	2018/19 £'000	2017/18 £'000
Balans ar 1 Ebrill	128,199	91,772
Ailbrisant asedau a cholledion amhariad na chodwyd ar y Diffyg ar Ddarparu Gwasanaethau	6,152	41,122
Gwahaniaeth rhwng dibrisiant werth teg a dibrisiant gost hanesyddol	(1,914)	(1,933)
Balansau ailbrisio ar asedau wedi eu sgrapio neu eu gwaredu	(694)	(2,762)
Balans ar 31 Mawrth	131,743	128,199

NODYN 11ch – CRPONFA WRTH GEFN PENSIYNAU

Mae'r Gronfa Wrth Gefn Pensiynau yn amsugno'r gwahaniaethau amseru sy'n deillio o wahanol drefniadau ar gyfer cyfrifo am fuddiannau ôl-gyflogaeth a chyllido buddiannau yn unol â darpariaethau statudol.

Cronfa Wrth Gefn Pensiynau	2018/19 £'000	2017/18 £'000
Balans ar 1 Ebrill	(102,188)	(105,509)
Ail-fesur rhwymedigaeth net diffinedig	(18,734)	9,858
Gwyrddroad eitemau yn ymwneud â buddiannau ymddeoliad wedi'u debydu neu gredydu i'r Diffyg ar Ddarparu Gwasanaethau yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr	(18,175)	(18,147)
Cyfraniad pensiwn y cyflogwr a thaliadau uniongyrchol i bensiynwyr yn daladwy yn ystod y flwyddyn	8,367	11,610
Balans ar 31 Mawrth	(130,730)	(102,188)

Mae'r Cyngor yn rhoi cyfrif am fuddiannau ôl-gyflogaeth yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr fel mae'r buddiannau yn cael eu ennill gan weithwyr sy'n cronni blynyddoedd o wasanaeth, gan ddiweddarau'r rhwymedigaethau a gydnabyddir i adlewyrchu chwyddiant, rhagdybiaethau sy'n newid a dychweliadau buddsoddiad ar unrhyw adnoddau a osodir o'r neilltu i gwrdd â'r costau. Fodd bynnag, mae trefniadau statudol yn ei gwneud yn ofynnol i fuddiannau a enillir gael eu cyllido fel y bo'r Cyngor yn gwneud cyfraniadau cyflogwr i'r cronfeydd pensiwn neu, yn y diwedd, yn talu unrhyw bensiynau y mae'n uniongyrchol gyfrifol amdanynt. Felly, mae'r balans debyd ar y Gronfa Wrth Gefn Pensiynau yn dangos diffyg sylweddol yn y buddiannau a enillwyd gan weithwyr y gorffennol a'r presennol a'r adnoddau y mae'r Cyngor wedi eu rhoi o'r neilltu i gwrdd â nhw.

Bydd y trefniadau statudol yn sicrhau y bydd cyllid wedi ei roi o'r neilltu erbyn yr amser y daw'n amser i ni dalu'r buddiannau.

NODYN 11d – CRONFA WRTH GEFN TÂL ANGHYFARTAL

Mae'r Cyfrif Ôl-daliadau yn gwneud yn iawn am y gwahaniaeth rhwng y raddfa y mae'r Cyngor yn ei darparu am y costau posib yn sgil setlo ôl-daliadau mewn perthynas ag achosion Tâl Cyfartal a'r gallu o dan ddarpariaeth statudol i ohirio'r effaith ar Falans y Gronfa Gyffredinol tan yr amser y caiff yr arian ei dalu allan i hawlwyd. Mae'r Gronfa wrth Gefn Tâl Anghyfartal Na ellir ei Ddefnyddio, sydd yn debyg i Ddarpariaeth Tâl Cyfartal yn Nodyn 27, wedi'i ostwng i ddim gan fod costau Tâl Cyfartal dalwyd yn 2018/19 wedi cael ei gyllido o gyfalaf yn dilyn Gyfarwydddeb Cyfalafu o Llywodraeth Cymru. Bydd costau llai gweddillol yn cael ei gyllido o gronfeydd wrth gefn clustnodedig Tâl Cyfartal. Felly, nid oes angen y Gronfa wrth Gefn Tâl Anghyfartal Na ellir ei Ddefnyddio na'r Ddarpariaeth Tal Cyfartal. Fodd bynnag, mae'r Cyngor wedi cadw'r gronfa wrth gefn glustnodedig o £363k ar gyfer Tâl Cyfartal fel y nodir uchod yn Nodyn 8. Mae hyn i gyllido hawliadau tâl cyfartal sy'n parhau i fod angen sylw a chostau cyfreithiol cysylltiedig a allai godi.

Cronfa Wrth Gefn ar gyfer Tâl Anghyfartal	2018/19 £'000	2017/18 £'000
Balans ar 1 Ebrill	-	(2,663)
(Cynnydd)/Gostyngiad yn y ddarpariaeth ar gyfer ôl-daliadau o ran achosion Tâl Cyfartal	-	2,663
Setliadau arian a dalwyd yn y flwyddyn	-	-
Balans ar 31 Mawrth	-	-

NODYN 11dd – CYFRIF ADDASU ABSENOLDEBAU DIGOLLEDOL CRONNOL

Mae'r Cyfrif Addasu Absenoldebau Digolledol Cronnol yn amsugno'r gwahaniaethau a fyddai fel arall yn codi ar Falans Cronfa'r Cyngor o gronni ar gyfer absenoldebau digolledol a enillwyd ond na chymerwyd yn ystod y flwyddyn, e.e. hawliau gwyliau blynyddol a gariwyd drosodd ar 31 Mawrth. Mae trefniadau statudol yn ei gwneud yn ofynnol i'r effaith ar Falans Cronfa'r Cyngor gael ei niwtraleiddio gan drosglwyddiadau i neu o'r Cyfrif.

Cyfrif Addasu Absenoldebau Digolledol Cronnol	2018/19 £'000	2017/18 £'000
Setliad neu ddiddymu'r croniad a wnaed ar ddiwedd y flwyddyn flaenorol	(799)	(1,282)
Y gwahaniaeth yn y swm a godir am daliadau swyddogion ar y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr ar sail groniadau o'r taliadau sy'n daladwy yn y flwyddyn yn unol â gofynion statudol	23	483
Symiau a gronnwyd ar ddiwedd y flwyddyn gyfredol	(776)	(799)

NODYN 12 – GWARIANT GWEITHREDOL ARALL

	2018/19 £'000	2017/18 £'000
Praesept a delir i'r Awdurdod Heddlu Gogledd Cymru	7,943	7,674
Praesept a delir i'r Cynghorau Cymuned	1,306	1,230
(Gwarged)/Colledion ar warediad asedau nad ydynt yn gyfredol (Yn cynnwys dad-gydnabyddiaeth)	9,519	10,909
Ardollau	3,361	3,335
Cyfanswm	22,129	23,148

NODYN 13 – INCWM A GWARIANT CYLLIDO A BUDDSODDI

13a – Incwm Ariannu a Buddsoddi

	2018/19 £'000	2017/18 £'000
Llog Taladwy a Thaliadau Tebyg	5,871	5,863
Llog net ar y rhwymedigaeth diffiniedig	2,850	2,789
Llog derbyniadwy ac incwm tebyg	(64)	(31)
Incwm a Gwariant mewn perthynas ag eiddo buddsoddiad a newidiadau yn eu gwerth teg	1,282	7
Dadgydnabod ac amharu ar asedau ariannol	466	177
Cyfanswm	10,405	8,805

13b - Incwm, Gwariant a Newidiadau yng Ngwerth Teg yr Arian a Fuddsoddir

	2018/19 £'000	2017/18 £'000
Incwm/Gwariant o Eiddo Buddsoddiad:		
Incwm yn cynnwys incwm rhent	(347)	(331)
Gwariant	129	164
Gwariant / Incwm net o Eiddo Buddsoddiad	(218)	(167)
Diffyg ar werthiant Eiddo Buddsoddiad :-		
Arian o Werthiannau	(160)	(105)
Swm cario o Eiddo Buddsoddiad a werthwyd	142	127
Diffyg ar werthiant Eiddo Buddsoddiad	(18)	22
Newidiadau mewn Gwerth Teg Eiddo Buddsoddiad	1,518	152
Cyfanswm	1,282	7

NODYN 14 - INCWM TRETH A GRANTIAU AMHENODOL

	2018/19 £'000	2017/18 £'000
Incwm y Dreth Gyngor	44,606	42,295
Ailddyrannu Trethi Annomestig	22,574	23,002
Grant Cynnal Refeniw	73,238	69,650
Grantiau Llywodraeth Arall	-	-
Grantiau Cyfalaf ddefnyddir i gyllido Gwariant Cyfalaf	16,629	11,801
Cyfanswm	157,047	146,748

NODYN 15 – ASEDAU NAD YDYNT YN GYFREDOL - EIDDO, OFFER A CHYFARPAR

2018/19	Eiddo, Offer a Chyfarpar							
	Anheddau Cyngor	Tir ac Adeiladau	Asedau isadeiledd	Cerbydau, Offer a Chyfarpar	Asedau Cymunedol	Eiddo, Offer a Chyfarpar sy'n cael ei adeiladu	Asedau Dros Ben	Cyfanswm
	£'000	£'000	£'000	£'000	£'000	£'000	£'000	£'000
Cost neu Brisiant								
Ar 1 Ebrill 2018	146,450	176,934	90,617	12,827	9	4,502	3,122	434,461
Addasiad balans agoriadol	-	-	-	-	-	-	-	-
Ychwanegiadau (Nodyn 20)	9,028	4,769	2,845	748	-	11,199	-	28,589
Cynnydd /(gostyngiad) ailbrisiant i Gwarged	-	1,396	-	-	-	-	153	1,549
Gwasanaethau	-	(328)	-	-	-	-	(1)	(329)
Dadgydnabod - Gwarediadau	-	(765)	-	-	-	-	-	(765)
Dadgydnabod - Eraill	-	-	-	-	-	-	-	-
Dadgydnabod - rhannau newidiol	(7,504)	(1,913)	-	-	-	-	-	(9,417)
Ailddosbarthu	-	(348)	2,787	-	-	(2,611)	172	-
Ailddosbarthu a Throsglwyddiadau o'r Asedau a Ddelir i'w Gwerthu	-	-	-	-	-	-	-	-
Ailddosbarthu i Asedau a ddelir i'w gwerthu	-	-	-	-	-	-	-	-
Ailddosbarthu o Eiddo Buddsoddiad	-	-	-	-	-	-	-	-
Ailddosbarthu i Eiddo Buddsoddiad	-	-	-	-	-	(1,868)	-	(1,868)
Balans ar 31 Mawrth 2019	147,974	179,745	96,249	13,575	9	11,222	3,446	452,220
Dibrisiant ac Amhariad								
Ar 1 Ebrill 2018	3,577	8,801	26,693	8,436	-	-	68	47,575
Cost Addasiad a Dibrisiant	-	-	-	-	-	-	-	-
Tâl Dibrisiant	3,572	4,981	3,378	965	-	-	9	12,905
Dibrisiant wedi ei ysgrifennu allan i'r Gronfa Ailbrisiant wrth Gefn Gwarged	-	(4,391)	-	-	-	-	(22)	(4,413)
Gwasanaethau	-	(203)	-	-	-	-	-	(203)
Dadgydnabod - Gwarediadau	-	-	-	-	-	-	-	-
Ailddosbarthu	-	-	-	-	-	-	-	-
Ailddosbarthu i Asedau a ddelir i'w gwerthu	-	-	-	-	-	-	-	-
Ailddosbarthu i Eiddo Buddsoddiad	-	-	-	-	-	-	-	-
Balans ar 31 Mawrth 2019	7,149	9,188	30,071	9,401	-	-	55	55,864
Gwerth Llyfr Net								
Balans ar 31 Mawrth 2019	140,825	170,557	66,178	4,174	9	11,222	3,391	396,356
Balans ar 31 Mawrth 2018	142,873	168,133	63,924	4,391	9	4,502	3,054	386,886

2017/18	Eiddo, Offer a Chyfarpar							
	Anheddau Cyngor	Tir ac Adeiladau	Asedau isadeiledd	Cerbydau, Offer a Chyfarpar	Asedau Cymunedol	Eiddo, Offer a Chyfarpar sy'n cael ei adeiladu	Asedau Dros Ben	Cyfanswm
	£'000	£'000	£'000	£'000	£'000	£'000	£'000	£'000
Cost neu Brisiant								
Ar 1 Ebrill 2017	109,028	186,600	85,528	11,768	9	13,895	2,185	409,013
Addasiad balans agoriadol	-	-	-	-	-	-	-	-
Ychwanegiadau (Nodyn 20)	9,354	3,185	2,000	1,059	-	9,736	-	25,334
Cynnydd /(gostyngiad) ailbrisiant i Gronfa Ailbrisiant Wrth Gefn	35,650	(3,486)	-	-	-	-	136	32,300
Gwasanaethau	-	(19,440)	-	-	-	-	(25)	(19,465)
Dadgydnabod - Gwarediadau	-	(2,351)	-	-	-	-	(9)	(2,360)
Dadgydnabod - Eraill	-	-	-	-	-	-	-	-
Dadgydnabod - rhannau newidiol	(7,582)	(1,766)	-	-	-	-	-	(9,348)
Ailddosbarthu	-	15,088	3,089	-	-	(19,129)	952	-
Ailddosbarthu a Throsglwyddiadau o'r Asedau a Ddelir i'w Gwerthu	-	-	-	-	-	-	254	254
Ailddosbarthiadau i Asedau a ddelir i'w gwerthu	-	(917)	-	-	-	-	(371)	(1,288)
Ailddosbarthu o Eiddo Buddsoddi	-	21	-	-	-	-	-	21
Ailddosbarthu i Eiddo Buddsoddi	-	-	-	-	-	-	-	-
Balans ar 31 Mawrth 2018	146,450	176,934	90,617	12,827	9	4,502	3,122	434,461
Dibrisiant ac Amhariad								
Ar 1 Ebrill 2017	3,577	10,595	23,482	7,556	-	-	67	45,277
Cost Addasiad a Dibrisiant	-	-	-	-	-	-	-	-
Tâl Dibrisiant	2,812	5,213	3,211	880	-	-	14	12,130
Dibrisiant wedi ei ysgrifennu allan i'r Gronfa Ailbrisiant wrth Gefn	(2,812)	(5,599)	-	-	-	-	(10)	(8,421)
Gwasanaethau	-	(1,148)	-	-	-	-	(3)	(1,151)
Dadgydnabod - Gwarediadau	-	(260)	-	-	-	-	-	(260)
Ailddosbarthu	-	-	-	-	-	-	-	-
Ailddosbarthiadau i Asedau a ddelir i'w gwerthu	-	-	-	-	-	-	-	-
Ailddosbarthu i Eiddo Buddsoddi	-	-	-	-	-	-	-	-
Balans art 31 Mawrth 2018	3,577	8,801	26,693	8,436	-	-	68	47,575
Gwerth Llyfr Net								
Balans ar 31 Mawrth 2018	142,873	168,133	63,924	4,391	9	4,502	3,054	386,886
Balans ar 31 Mawrth 2017	105,451	176,005	62,046	4,212	9	13,895	2,118	363,736

Ailbrisio

Mae gan y Cyngor £400.129m sydd wedi ei gydnabod fel Eiddo, Offer a Chyfarpar ac Asedau Treftadaeth ar ei Fantolen ar 31 Mawrth 2019. Mae'r Cyngor bellach wedi mabwysiadu rhaglen dreigl 5 mlynedd ar gyfer prisio ei dir ac eiddo. Fodd bynnag, caiff asedau Eiddo, Offer a Chyfarpar sydd â gwerth teg o £500k neu fwy eu hailbrisio bob blwyddyn. Mae'r rhaglen wedi cael ei llunio mewn modd sy'n golygu y bydd categorïau cyfan o asedau o fewn ei bortffolio tir ac eiddo sy'n werth mwy na £500k yn cael eu hailbrisio mewn un flwyddyn. Caiff yr asedau eu prisio gan dîm prisio mewnol y Cyngor sy'n aelodau o Sefydliad Brenhinol y Syrfeyr Siartredig (RICS). Mae'r prisiadau wedi cael eu cwblhau'n unol ag IFRS 13. Nid yw asedau nad ydynt yn eiddo wedi cael eu hailbrisio oherwydd, ym marn y Cyngor, mae gwerth cario'r asedau yn adlewyrchiad o werth teg, oherwydd eu hoes economaidd gweddol fyr a'u gwerth cymharol. Mae gwybodaeth ychwanegol am bolisi'r Cyngor ar fesur a phrisio asedau anghyfredol wedi'i chynnwys yn adrannau 7 i 10 o nodyn 51 Polisiâu Cyfrifyddu.

NODYN 16 – YMRWYMIADAU CYFALAF SYLWEDDOL

Ar 31 Mawrth 2019, roedd y Cyngor wedi sefydlu nifer o contractau ar gyfer adeiladu neu wella Eiddo, Offer a Chyfarpar gan olygu ymrwymiad cyfalaf sylweddol o £0.681m yn 2019/20 a blynyddoedd yn y dyfodol fel a welir yn y tabl isod. Roedd ymrwymïadau tebyg hyd at 31 Mawrth 2018 yn £10.637m. Mae gostyngiad sylweddol wedi digwydd oherwydd fod cynllun cyfalaf Ffordd Gyswllt Llangefni ac Isadeiledd Strategol Llangefni wedi cwblhau, a fod Ysgol Santes Dwynwen bron ai chwblhau. Ni chafodd unrhyw contractau cyfalaf sylweddol newydd ei gytuno yn ystod y flwyddyn.

	Ymrwymiad yn 2019/20 a Blynyddoedd y Dyfodol fel ar 31 Mawrth 2019 £'000	Ymrwymiad yn 2018/19 a Blynyddoedd y Dyfodol fel ar 31 Mawrth 2018 £'000
Ysgolion 21ain Ganrif - Dwynwen	152	4,609
Ffordd Gyswllt Llangefni - Rhan 3	-	748
Neuadd Y Farchnad Caergybi - Rhan II	422	2,045
Isadeiledd Strategol Llangefni	-	2,485
Contractau Cynnal a Chadw Cynlluniedig - CRT	107	750
Cyfanswm	681	10,637

**NODYN 17 – ASEDAU TREFTADAETH
2018/19**

	Casgliad Celf a Regalia Dinesig £'000	Tir ac Adeiladau Treftadaeth £'000	Cyfanswm Asedau Treftadaeth £'000
Cost neu Brisiant			
Ar 1 Ebrill 2018	2,110	1,910	4,020
Ychwanegiadau	-	-	-
Gwarediadau	-	-	-
Ailbriso	-	132	132
Dibrisiant Cronnol wedi ei ysgrifennu i ffwrdd	-	(101)	(101)
Ar 31 Mawrth 2019	2,110	1,941	4,051
Dibrisiant ac Amhariad Cronedig			
Ar 1 Ebrill 2018	-	375	375
Cost Dibrisiant	-	101	101
Dibrisiant Cronnol wedi ei ysgrifennu i ffwrdd	-	(101)	(101)
Ar 31 Mawrth 2019	-	375	375
Gwerth Llyfr Net			
Ar 31 Mawrth 2019	2,110	1,566	3,676
Ar 31 Mawrth 2018	2,110	1,535	3,645

2017/18

	Casgliad Celf a Regalia Dinesig £'000	Tir ac Adeiladau Treftadaeth £'000	Cyfanswm Asedau Treftadaeth £'000
Cost neu Brisiant			
Ar 1 Ebrill 2017	1,834	1,960	3,794
Ychwanegiadau	-	-	-
Gwarediadau	-	-	-
Ailbriso	276	14	290
Dibrisiant Cronnol wedi ei ysgrifennu i ffwrdd	-	(64)	(64)
Ar 31 Mawrth 2018	2,110	1,910	4,020
Dibrisiant ac Amhariad Cronedig			
Ar 1 Ebrill 2017	-	340	340
Cost Dibrisiant	-	99	99
Dibrisiant Cronnol wedi ei ysgrifennu i ffwrdd	-	(64)	(64)
Ar 31 Mawrth 2018	-	375	375
Gwerth Llyfr Net			
Ar 31 Mawrth 2018	2,110	1,535	3,645
Ar 31 Mawrth 2017	1,834	1,620	3,454

Ailbrisio Asedau Treftadaeth

Nodwyd nifer o asedau tir ac adeiladau fel rhai a oedd yn cwrdd â'r diffiniad o Asedau Treftadaeth. Ar 31 Mawrth 2019, roedd pedwar ased o'r fath (dim newid o 31 Mawrth 2018):-

Carchar Biwmares
Llys Biwmares
Melin Llynnon
Bythynnod y Peilotiaid, Ynys Llanddwyn

Caiff yr eiddo hyn eu hailbrisio gan ddefnyddio trefniadau ailbrisio safonol y Cyngor ar gyfer tir ac eiddo. Fe ailbriswyd yr Asedau Treftadaeth diwethaf yn 2018/19.

Cafwyd prisiad o werth y Casgliadau Celf yn 2017/18 ac mae eu gwerth wedi cael ei adlewyrchu yng Nghyfrifon 2018/19. Mae'r prisiad diweddaraf yn seiliedig ar asesiad o sampl gynrychioliadol o'r casgliadau. Bonhams o Lundain, sef cwmni rhyngwladol o arwerthwyr a phriswyr celf, fu'n priso'r eiddo.

NODYN 18 – EIDDO BUDDSODDIAD

a) Eiddo Buddsoddiad

	2018/19 £'000	2017/18 £'000
Balans ar ddechrau'r flwyddyn	5,791	6,092
Ychwanegiadau:		
- Gwariant dilynol	-	-
Gwarediadau	(142)	(128)
Enillion / (Colledion) net o addasiadau gwerth teg	(1,518)	(152)
Trosglwyddiadau:		
- (i)/o Assedau a ddelir i'w gwerthu	-	-
- (i)/o Eiddo, Offer a Chyfarpar	1,869	(21)
Balans ar ddiwedd y flwyddyn	6,000	5,791

Nid oes unrhyw gyfyngiadau ar allu'r Cyngor i wireddu'r gwerth cynhenid yn ei eiddo buddsoddiad neu ar hawl y Cyngor i daliad o incwm ac elw gwarediad. Nid oes gan y Cyngor unrhyw rwymedigaethau cytundebol i brynu, adeiladu neu ddatblygu eiddo buddsoddiad neu i wneud atgyweiriadau, cynnal a chadw neu i wella eiddo buddsoddiad cyfredol.

b) Mesur Gwerth Teg o Eiddo Buddsoddiad

Hierarchaeth Gwerth Teg 2018/19

Mesurau rheolaidd gwerth teg yn defnyddio:	Prisiau a ddyfynnir yn y marchnadoedd gweithredol ar gyfer asedau yr un fath (lefel 1) £'000	Mewnbynnau sylweddol y gallir eu harsylwi arall (lefel 2) £'000	Mewnbynnau sylweddol ni ellir eu harsylwi (lefel 3) £'000	Gwerth teg ar 31 Mawrth 2019 £'000
Eiddo adwerthu	-	820	-	820
Unedau swyddfa	-	658	-	658
Unedau masnachol	-	4,522	-	4,522
Cyfanswm	-	6,000	-	6,000

Hierarchaeth Gwerth Teg 2017/18

Mesurau rheolaidd gwerth teg yn defnyddio:	Prisiau a ddyfynnir yn y marchnadoedd gweithredol ar gyfer asedau yr un fath (lefel 1) £'000	Mewnbynnau sylweddol y gallir eu harsylwi arall (lefel 2) £'000	Mewnbynnau sylweddol ni ellir eu harsylwi (lefel 3) £'000	Gwerth teg ar 31 Mawrth 2018 £'000
Eiddo adwerthu	-	136	-	136
Unedau swyddfa	-	832	-	832
Unedau masnachol	-	4,823	-	4,823
Cyfanswm	-	5,791	-	5,791

c) Dulliau Prisio a Ddefnyddiwyd i Brisio Eiddo Buddsoddiad

Manwerthu

Mae'r gwerth teg ar gyfer yr eiddo manwerthu yn seiliedig ar ddull y farchnad gan ddefnyddio amodau'r farchnad gyfredol a phrisiau gwerthu yn ddiweddar a gwybodaeth berthnasol arall ar gyfer asedau tebyg yn ardal yr Awdurdod Lleol. Mae amodau'r farchnad yn golygu bod eiddo tebyg yn cael eu prynu a'u gwerthu'n frwd a bod lefel y mewnbynnu y gallir eu harsylw yn sylweddol, gan arwain at gategoreiddo'r eiddo ar Lefel 2 yn yr hierarchaeth gwerth teg.

Eiddo Buddsoddiad

Mae'r swyddfeydd a'r unedau masnachol sydd wedi eu lleoli yn ardal yr Awdurdod Lleol yn cael eu mesur gan ddefnyddio'r dull incwm drwy'r dull llif arian gostyngol, lle mae disgownt ar y llif arian y cytunwyd arno o'r eiddo (gan ddefnyddio cyfradd ddisgownt yn seiliedig ar y farchnad) er mwyn sefydlu gwerth presennol y ffrwd incwm net. Mae'r llog wedi cael ei seilio ar brisiadau / gwerthiannau cymharol y mae modd eu harsylwi. Caiff eiddo buddsoddiad yr Awdurdod, felly, eu categoreiddio ar Lefel 2 yn yr hierarchaeth gwerth teg oherwydd bod y dechneg o fesur yn defnyddio mewnbynnau y gallir eu harsylwi er mwyn penderfynu ar y mesuriadau gwerth teg. Wrth amcangyfrif gwerth teg eiddo buddsoddiad yr Awdurdod, y defnydd mwyaf a gorau o'r eiddo yw eu defnydd cyfredol.

Caiff gwerth teg eiddo buddsoddiad yr Awdurdod ei fesur bob blwyddyn ar adeg pob cyfnod adrodd. Caiff yr holl waith prisio ei wneud yn fewnol yn unol â methodolegau a sail amcanbrisiau a nodir yn safonau proffesiynol Sefydliad Brenhinol y Syrfewyr

Siartredig. Mae arbenigwyr prisio'r Awdurdod yn gweithio'n agos â'r swyddogion cyfrifeg gan adrodd yn uniongyrchol i'r Swyddog Adran 151 yn rheolaidd mewn perthynas ag unrhyw fater sy'n ymwneud â phrisio.

NODYN 19 – ASEDAU ANNIRWEDDOL

Mae'r Cyngor yn cyfrifo am ei feddalwedd fel asedau annirweddol, i'r graddau nad yw'r feddalwedd yn rhan anhepgor o system TG neilltuol ac yn cael ei chyfrifo amdani fel rhan o eitem caledwedd yn yr Eiddo, Offer a Chyfarpar.

Mae'r swm cario o asedau annirweddol yn cael eu hamorteiddio ar sail llinell syth. Codwyd yr amorteiddiad o £190k ar refeniw yn 2018/19 a chafodd ei godi ar ganolfan gost Gweinyddu TG llinell Trawsnewid yng Ngwariant Net y Gwasanaethau.

Rhoddir oes ddefnyddiol gyfyngedig i feddalwedd, wedi ei seilio ar asesiadau o'r cyfnod y disgwylir i'r feddalwedd fod yn ddefnyddiol i'r Cyngor. Mae'r oes ddefnyddiol a briodolir i'r switiau meddalwedd mawr a ddefnyddir gan y Cyngor yn bum mlynedd.

Mae'r Symudiad mewn Asedau Annirweddol am y Flwyddyn fel a ganlyn:-

	2018/19 £'000	2017/18 £'000
Balans ar ddechrau'r flwyddyn:		
Symiau cario gros	1,835	1,538
Amorteiddiad cronuss	(1,079)	(932)
Swm net cario ar ddechrau'r flwyddyn	756	606
Ychwanegiadau	135	297
Amorteiddiad am y flwyddyn ariannol	(190)	(147)
Swm cario net ar ddiwedd flwyddyn	701	756
Yn cynnwys:		
Symiau gros a gludir	1,970	1,835
Amorteiddiad cronuss	(1,269)	(1,079)
Swm cario net ar ddiwedd y flwyddyn	701	756

NODYN 20 - GWARIANT CYFALAF A CHYLLIDO

Gweler y cyfanswm o wariant cyfalaf yr aethpwyd iddo yn y flwyddyn yn y tabl isod, ynghyd â'r adnoddau a ddefnyddiwyd i'w gyllido. Pan mae angen cyllido gwariant cyfalaf mewn blyneddoddd i ddod trwy daliadau i referniw fel mae asedau'n cael eu defnyddio gan y Cyngor, mae'r gwariant yn arwain at gynnydd yn y Gofyniad Cyllido Cyfalaf (GCC), mesur o'r gwariant cyfalaf yr eir iddo'n hanesyddol sydd eto i'w gyllido.

Mae'r symudiad net yn y Gofyniad Cyllido Cyfalaf yn dangos y newid yn yr angen gwaelodol i'r Cyngor fenthycu yn ystod y flwyddyn i gyllido buddsoddiad cyfalaf nad yw wedi ei gyllido'n syth o adnoddau fel grantiau, derbyniadau cyfalaf a cyllido uniongyrchol o referniw.

Gwariant Cyfalaf a Chyllido	2018/19 £'000	2017/18 £'000
Gofyniad Cyllido Cyfalaf Agoriadol	136,866	134,014
Cyfalaf a fuddsoddwyd yn y Flwyddyn		
Eiddo, Offer a Chyfarpar	28,589	25,334
Asedau Annirweddol	134	297
Asedau Treftadaeth	-	-
Gwariant referniw a gyllidir o gyfalaf dan statud (REFCUS)	1,954	3,724
Cyfanswm	30,677	29,355
Ffynhonnell Cyllid		
Derbyniadau Cyfalaf	(726)	(2,457)
Cronfa Wrth Gefn	-	-
Grantiau a Chyfraniadau Llywodraeth	(16,629)	(11,801)
Darpariaethau referniw	(6,357)	(6,600)
Benthycu	-	-
Yswyriant	-	-
Grantiau REFCUS	(1,928)	(1,157)
Darpariaeth Referniw Isaf a Gosod o'r Neilltu	(3,242)	(4,488)
Cyfanswm	(28,882)	(26,503)
Cynnydd / (Gostyngiad) Net mewn Gofyniad Cyllido Cyfalaf	1,795	2,852
Gofyniad Cyllido Cyfalaf Cau	138,661	136,866
Esboniad o symudiad yn y Flwyddyn		
Cynnydd mewn angen gwaelodol i fenthycu a gefnogir gan gymorth Llywodraeth	402	402
Cynnydd mewn angen gwaelodol i fynthycu na chefnogir gan gymorth Llywodraeth	4,267	6,043
Benthycu	369	895
Darpariaeth Referniw Isaf a Gosod o'r Neilltu Gwirfoddol	(3,242)	(4,488)
Cynnydd / (Gostyngiad) Net mewn Gofyniad Cyllido Cyfalaf	1,796	2,852

NODYN 21 – ASEDAU A DDELIR I'W GWERTHU

	Cyfredol		Dim yn Gyfredol	
	31 Mawrth 2019 £'000	31 Mawrth 2018 £'000	31 Mawrth 2019 £'000	31 Mawrth 2018 £'000
Balans sy'n sefyll ar ddechrau'r flwyddyn	2,442	3,524	-	-
Asedau newydd eu dosbarthu fel rhai ar gael i'w gwerthu:				
Trosglwyddwyd o Eiddo, Offer a Chyfarpar yn ystod y flwyddyn	-	1,288	-	-
Trosglwyddo i Eiddo, Offer a Chyfarpar	-	(254)	-	-
Trosglwyddo i Eiddo Buddsoddiad	-	-	-	-
Costau asedau wedi eu gwerthu	(864)	(2,135)	-	-
Ailbrisio	(21)	19	-	-
Balans sy'n sefyll ar ddiwedd y flwyddyn	1,557	2,442	-	-

NODYN 22 – PRYDLESAU

Prydlesau Gweithredol

Roedd y Cyngor wedi prydlesu 5 eiddo ar 31 Mawrth 2019 ar gyfer ei swyddogaeth digartrefedd (3 eiddo ar 31 Mawrth 2018) a chyfanswm y rhenti prydles ar gyfer y flwyddyn oedd £0.052m (£0.077m yn 2017/18).

Mae'r Cyngor hefyd yn dal rhai eitemau o offer a chyfarpar dan brydlesi gweithredu neu gytundebau rhentu mewn ysgolion ac adrannau eraill y Cyngor. Y tâl i referniw ar gyfer yr eitemau hyn yw £0.097m yn 2018/19 (£0.135m yn 2017/18).

Yn ystod y flwyddyn, prydlesodd y Cyngor 3 eiddo allanar brydlesi tymor hir ac fe'u tynnwyd oddi ar Fantolen y Cyngor. Hefyd, prydlesodd y Cyngor nifer o asedau eraill allan ar brydlesi tymor byr ac felly maent wedi aros ar Fantolen y Cyngor.

Ar hyn o bryd mae gan y Cyngor ddau gerbyd ar brydles tan Ebrill a Gorffennaf 2020, ac fe'u dychwelir i'r cyflenwr ar y dyddiad gorffen hwn, felly nid ydynt ar Fantolen y Cyngor. Codir tâl blyneddol o £9k ar gyfer y cerbydau hyn.

Ar 31 Mawrth 2019, cafwyd trafodaeth barhaus ar brydlesu Carchar a Llys Biwmares a Melin Llynnon, fodd bynnag, roeddent yn dal i fod ym mherchnogaeth y Cyngor ar y dyddiad hwn. Mae'n debygol y bydd Melin Llynnon yn cael ei brydlesu fel prydles weithredu a bydd yn aros ar y Fantolen. Bydd y Carchar a'r Llys yn cael eu trosglwyddo i Gyngor Tref Biwmares ar sail rhydd-ddaliad a byddant yn cael eu tynnu oddi ar y Fantolen,

NODYN 23 – RHESTRAU STOC

Wrth wneud ei waith, mae'r Cyngor yn dal cronfeydd stoc wrth gefn ynghyd â symiau o waith heb ei gwblhau (gwaith yn mynd yn ei flaen). Gellir isrannu'r ffigwr a ddangosir yn y Fantolen ymhellach fel a ganlyn:-

	31 Mawrth 2019 £'000	31 Mawrth 2018 £'000
Stôr Halen	120	-
Storfa Ganolog - Uned Cynnal a Chadw Adeiladau	-	152
Gofal Môn - Cyflenwadau Gwasanaethau Cymdeithasol	62	97
Arall – deunydd swyddfa a defnyddiau traul arall, tanwydd a nwyddau a ddelir i'w ailwerthu	118	136
Cyfanswm	300	385

NODYN 24 – DYLEDWYR

	31 Mawrth 2019 £'000	31 Mawrth 2018 £'000
Symiau Masnach Derbyniadwy	4,761	3,559
Rhagdaliadau	901	1,372
Symiau Derbyniadwy Eraill	24,257	19,041
Cyfanswm	29,919	23,972

Mae'r ffigwr dyledwyr uchod yn net o ddarpariaeth ar gyfer dyledion drwg o £5.639m yn 2018/19 (£5.543m yn 2017/18), y gellir eu dadansoddi fel a ganlyn:-

	31 Mawrth 2019 £'000	31 Mawrth 2018 £'000	Symudiad yn y Flwyddyn
Y Dreth Gyngor	1,699	1,621	78
Trethi Annomestig	561	585	(24)
Rhenti	472	506	(34)
Dyledwyr Masnach	1,347	1,418	(71)
Other	1,560	1,413	147
Cyfanswm	5,639	5,543	96

NODYN 25 - ARIAN PAROD A CHYWERTHOEDD ARIAN

Gellir cysoni arian parod a chywertoedd arian ar ddiwedd y flwyddyn ariannol fel y dangosir yn y Datganiad Llif Arian i'r eitemau cysylltiedig yn y Fantolen fel a ganlyn:-

	31 Mawrth 2019 £'000	31 Mawrth 2018 £'000
Balansau arian a banc	15,825	7,789
Gorddrafft banc	-	-
Cyfanswm	15,825	7,789

NODYN 26 – CREDYDWYR

	31 Mawrth 2019 £'000	31 March 2018 £'000
Credydwy'r Masnach	1,187	517
Symiau Taladwy Eraill	19,936	17,675
Cyfanswm	21,123	18,192

NODYN 27 – DARPARIAETHAU

	Balans ar 1 Ebrill 2017 £'000	Cynnydd mewn Darpapiaethau yn ystod y flwyddyn £'000	Defnyddiwyd yn ystod y flwyddyn £'000	Balans ar 31 Mawrth 2018 £'000	Cynnydd mewn Darpapiaethau yn ystod y flwyddyn £'000	Defnyddiwyd yn ystod y flwyddyn £'000	Balans ar 31 Mawrth 2019 £'000
Darpapiaeth Hawliadau Yswiriant	168	535	(438)	265	354	(349)	270
Safle Gwastraff Penhesgyn	2,631	2,229	(229)	4,631	278	(104)	4,805
Cyflog Cyfartal	2,663	-	(2,663)	-	-	-	-
Darpapiaeth Pensiwn Caterlink	-	75	-	75	-	(75)	-
Darpapiaeth Teithio Gofalwyr Cartref	-	159	-	159	-	-	159
Dyfarniad Goruchaf Lys - Gofal Nyrsio	-	196	-	196	-	(196)	-
Cyfanswm	5,462	3,194	(3,330)	5,326	632	(724)	5,234
Darpapiaethau Tymor-byr	2,831	965	(3,101)	695	354	(620)	429
Darpapiaethau Tymor-hir	2,631	2,229	(229)	4,631	278	(104)	4,805
Cyfanswm	5,462	3,194	(3,330)	5,326	632	(724)	5,234

Pwrrpas y Prif Ddarpapiaethau

Darpapiaeth Hawliadau Yswiriant

Mae gan bolisiâu yswiriant allanol y Cyngor symiau tâl ychwanegol tynadwy, sy'n golygu bod rhan gyntaf unrhyw golled neu hawliad dan y polisiâu hyn yn hunan-yswriedig ac wedi eu gwarchod gan ddarpapiaeth rhwystro colled. Nid yw eiddo cyffredinol ac eiddo addysg y Cyngor wedi eu hyswrio'n allanol yn erbyn y peryglon canlynol: dŵr yn dianc o unrhyw danc neu beipen, llifogydd, gwrthdrawiad, lladrad, difrod damweiniol, ymsuddiant, ymchwydd tir, tirlithriad. Ac eithrio lladrad a difrod damweiniol, mae colledion a geir yn sgil y peryglon hyn yn cael eu cyllido fel arfer o'r gronfa wrth gefn ar gyfer yswiriant. Y balans ar y ddarpapiaeth yswiriant yw'r rhwymedigaeth ddisgwyliedig ar gyfer elfen hunan-yswriedig yr hawliau y gwyddys amdanynt ac nad oeddynt wedi cael eu setlo ar ddiwedd y flwyddyn.

Safle Gwastraff Penhesgyn

Mae'r ddarpapiaeth hon ar gyfer ôl-ofalu am yr ardaloedd hynny o'r safle a oedd yn cael eu defnyddio'n flaenorol ar gyfer tirlenwi. Nid oes unrhyw amserlen benodol wedi cael ei phennu ar gyfer cwblhau'r gwaith hwn er, i ddibenion rheoli, mae cyfnod o 30 blynedd wedi cael ei bennu ar sail barhaus hyd oni cheir tystiolaeth y byddai cyfnod byrrach yn ddigonol.

Darpapiaethau Tymor Byr Eraill a Grëwyd yn 2018/19

Ni chafodd unrhyw ddarpapiaethau tymor byr newydd eu creu yn 2018/19 ar gyfer rhwymedigaethau y mae'r Cyngor yn debygol o orfod eu talu oherwydd digwyddiadau yn y gorffennol. Cafodd tri o ddarpapiaethau tymor byr eraill eu dwyn ymlaen o 2017/18, mae dau ohonynt wedi cael eu defnyddio yn ystod y flwyddyn fel y nodir isod ac roedd y trydydd dal yn cael ei ddal yn llawn ar ddiwedd 2018/19.

Mae'r darpapiaethau a oedd yn cael eu cadw ar gyfer costau Pensiwn Caterlink yn dilyn trosglwyddo staff dan TUPE ac ar gyfer costau Gofal Nyrsio yn dilyn Dyfarniad y Goruchaf Lys wedi cael eu defnyddio yn 2018/19 fel setliad ar gyfer y rhwymedigaethau hyn.

Mae'r ddarpariaeth derfynol o £159k a oedd yn cael ei chadw mewn perthynas â Chostau Teithio Gofalwyr Cartref wedi cael ei hadolygu. Cafwyd oedi gyda setlo'r rhwymedigaeth hon ac mae wedi cymryd mwy o amser na'r disgwyliad gwreiddiol oherwydd bod y cynnig ar gyfer y setliad wedi cael ei wrthod. Disgwylir i'r setliad gael ei wneud o fewn 12 mis o'r dyddiad adrodd.

NODYN 28 – LLIF ARIAN O WEITHGAREDDAU GWEITHREDOL

	2018/19 £'000	2017/18 £'000
Addasiad I warged neu ddiffyg ar ddarparu gwasanaethau ar symudiadau nad ydynt yn arian parod		
Dibrisiant Amhariad ac amorteiddio	13,195	12,380
Ailbrisiadau at i lawr / (i fyny) a dad-gydnabyddiaethau nad ydynt yn ymwneud â gwerthiannau	206	18,403
(Cynnydd) / Gostyngiad mewn Stoc	85	(18)
(Cynnydd) / Gostyngiad mewn Dyledwyr	(5,682)	(3,794)
Cynnydd / (Gostyngiad) yn yr amhariadau ar gyfer Drwg Dyledion	96	(110)
Cynnydd / (Gostyngiad) mewn Credydwyr	2,774	(1,995)
Cynnydd / (Gostyngiad) mewn Grantiau Cyfalaf a Dderbyniwyd Ymlaen Llaw	(1,082)	3,624
Trafodion yn y CIES yn ymwneud â buddiannau ymddeol	9,808	6,537
Swm cario asedau nad ydynt yn gyfredol a rhai a delir i'w gwerthu, a werthwyd neu eu dadgydnabod	1,675	4,363
Cyfraniadau i / (o) Ddarpariaethau	(92)	(136)
Symudiad mewn gwerth o Eiddo Buddsoddiad Amhariad ac ailbrisiadau i lawr (a dadgydnabodaethau nad ydynt yn werthiant)	1,518	152
	22,501	39,406
Addasiad ar gyfer eitemau a gynhwysir yn y gwarged neu ddiffyg net ar ddarparu gwasanaethau sy'n weithgareddau buddsoddi a chyllido		
Elw o werthu Eiddo, Offer a Chyfarpar, Eiddo Buddsoddiad ac Asedau y delir i'w gwerthu	(1,592)	(2,782)
Grantiau Cyfalaf a gynhwysir mewn "Trethi ac incwm grant amhenodol"	(16,629)	(11,801)
Cyfanswm	(18,221)	(14,583)

NODYN 29 – LLIF ARIAN O WEITHGAREDDAU BUDDSODDI

	2018/19 £'000	2017/18 £'000
Pryniant Eiddo, Offer a Chyfarpar, Asedau Treftadaeth, Eiddo Buddsoddiad ac Asedau Annirweddol	(28,724)	(25,333)
Buddsoddiadau tymor byr (nad ystyrir yn Gywerthoedd Arian)	-	5
Ennillion o werthu Eiddo, Offer a Chyfarpar, Eiddo Buddsoddiad ac Asedau y delir i'w gwerthu	1,592	2,782
Grantiau Cyfalaf a Chyfraniadau a dderbyniwyd	16,629	11,801
Llif arian net o weithgareddau buddsoddi	(10,503)	(10,745)

NODYN 30 – LLIF ARIAN O WEITHGAREDDAU CYLLIDO

	2018/19 £'000	2017/18 £'000
Derbyniadau Arian Parod o Fenthyca Tymor Byr a Hir	20,564	11,173
Gwahaniaeth rhwng arian a dalwyd/dderbyniwyd fel rhan o Gronfa Trethi Annomestig 2017/18	1,331	129
Symudiadau arian ar gynlluniau Asiantaeth Troi Tai'n Gartrefi	220	218
Eraill	307	(150)
Llif arian net o weithgareddau cyllido	22,421	11,370

	2018/19 £'000	2017/18 £'000
Llog Derbyniwyd	(64)	(31)
Llog Dalwyd	5,870	5,862

NODYN 31– NODYN AR NATUR Y GWARIANT

Mae'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr yn rhoi gwybodaeth ariannol mewn perthynas a gwariant ac incwm bob gwasanaeth. Mae nodyn ar natur y gwariant hwn yn rhoi gwybodaeth ariannol ar y math o wariant yn hytrach na fesul gwasanaeth. Mae'r ffigurau 2017/18 yn y nodyn hwn wedi'u hail-ddatgan er mwyn gallu eu cymharu. Mae'r ffigurau a ailddatganwyd yn deillio o ailddyrannu cyfraniadau costau cymorth canolog o dan y CRT i'w natur berthnasol o ran traul, yn ogystal â nodi dadadnabyddiaeth ac amhariad ar asedau ariannol fel cost a nodwyd ar wahân.

	2018/19 £'000	2017/18 £'000
Gwariant		
Buddiannau Gweithwyr	94,305	91,480
Gwasanaethau Arall	105,715	124,921
Dibrisiant, amorteiddio, amhariad ac ailbrisiant	14,713	12,380
Gwariant Llog	8,720	8,825
Dad-gydnabod ac Amhariad Asedau Ariannol	465	177
Praeseptau ac Ardollau	12,610	12,239
Enillion/(colli) ar gael waredu o asedau	9,518	10,909
Cyfanswm Gwariant	246,046	260,931
Incwm		
Ffioedd, Taliadau ac incwm gwasanaeth arall	(30,801)	(29,609)
Incwm Llog a Buddsoddi	(300)	(198)
Incwm o'r dreth gyngor, trethi annomestig	(67,180)	(65,297)
Grantiau a Chyfraniadau Llywodraeth	(139,603)	(133,228)
Cyfanswm Incwm	(237,884)	(228,332)
(Gwarged) neu Ddiffyg ar y Ddarparu Gasanaethau	8,162	32,599

NODYN 31b - REFENIW O GONTRACTAU GYDA DERBYNWYR GWASANAETHAU

Incwm gan y sawl sy'n derbyn gwasanaeth

Roedd gofyniad ar awdurdodau lleol i weithredu safon ariannol newydd, IFRS15 Refeniw mewn perthynas â Chontractau gyda Chwsmeriaid o 1 Ebrill 2018. Mae'n berthnasol i incwm gan unigolion neu sefydliadau sydd wedi contractio i dderbyn gwasanaeth neu nwyddau gan y Cyngor fel rhan o weithgareddau gweithredu arferol yr Awdurdod. Mae'r gair 'Contractau' yn cael ei ddehongli'n eang i gynnwys y rhan fwyaf o ffioedd, taliadau a rhenti'r Cyngor ble mae gwasanaethau/nwyddau'n cael eu darparu'n gyfnewid am y ffioedd, taliadau a rhenti hynny. Gall contractau fod yn rhai ysgrifenedig, llafar neu'n rhai sydd ymhlyg yn arferion busnes arferol y Cyngor. Caiff taliadau statudol megis y Dreth Gyngor, Trethi Cenedlaethol Annomestig (NDR) a dirwyon eu heithrio o IFRS15 ac nid ydynt yn cael eu cynnwys yn y wybodaeth am incwm gan y sawl sy'n derbyn gwasanaethau. Caiff grantiau a chyfraniadau hefyd eu heithrio.

Mae Tabl 31b.1 yn crynhoi'r incwm a dderbyniwyd gan y sawl sy'n derbyn gwasanaethau'n unol â IFRS15

Refeniw o gontractau gyda derbynwyr gwasanaethau	2018/19 £'000	2017/18 £'000
Refeniw o gontractau gyda derbynwyr gwasanaethau	(30,597)	(29,694)
Amhariad ar symiau derbyniadwy neu asedau contract	290	(11)
Cyfanswm wedi'i gynnwys yn y datganiad incwm a gwariant cynhwysfawr	(30,307)	(29,705)

Tabl 31b.2 - Symiau sydd wedi eu cynnwys yn y Fantolen ar gyfer Symiau sy'n ddyledus ar gyfer Contractau gyda Phobl sy'n derbyn Gwasanaethau

Symiau sydd wedi'u cynnwys yn y fantolen ar gyfer contractau gyda derbynwyr gwasanaethau	2018/19 £'000	2017/18 £'000
Symiau derbyniadwy, sydd wedi'u cynnwys mewn dyledwyr (Nodyn 24)	5,981	5,130
Asedau'r contract	-	-
Rhwymedigaethau'r contract	-	-
Cyfanswm wedi'i gynnwys yn asedau net	5,981	5,130

Mae'r rhan fwyaf o'r trafodion y mae'r Cyngor yn eu sefydlu gyda phobl sy'n derbyn gwasanaethau yn syml. Mae prisiau'r holl drafodion yn seiliedig ar lyfryn Ffioedd a Phrisiau'r Cyngor a gymeradwywyd gan y Pwyllgor Gwaith ac sydd wedi eu hamlinellu ar wefan y Cyngor drwy'r linc/cyfeiriad gwefan canlynol <https://www.ynysmon.gov.uk/cy/Cyngor/Cyllideb-y-Cyngor/Ffioedd-a-thaliadau.aspx> Fel arfer, caiff y sawl sy'n derbyn gwasanaethau 14 diwrnod i dalu'r ffioedd a'r taliadau sy'n ddyledus i'r Cyngor. Nid yw hyn yn cynnwys ffioedd a thaliadau sy'n daladwy wrth bwynt darparu'r nwyddau/gwasanaethau.

Gall contractau ymwneud â'r flwyddyn ariannol rhwng 1 Ebrill 2018 a 31 Mawrth 2019 megis casglu gwastraff o fusnesau. Bydd unrhyw incwm nad yw wedi ei dderbyn erbyn diwedd mis Mawrth yn cael ei gronni er mwyn ei gyfatebu gyda'r gwasanaethau a ddarparwyd. Caiff rhywfaint o incwm ei dderbyn ar yr adeg y caiff y gwasanaeth/nwyddau eu darparu, er enghraifft, rhoddion a werthir yn siop yr Oriol, tâl mynediad i sesiwn nofio yn y Canolfannau Hamdden. Mae un o'r mathau mwyaf cymhleth o incwm yn ymwneud â ffioedd a thaliadau ar gyfer lleoliadau Gofal Cymdeithasol cymhleth i Oedolion. Gellir gohirio'r taliadau hyn hyd nes y bydd incwm ar gael o werthu eiddo. Mae'r Gwasanaethau Oedolion yn cydnabod yr incwm hwn bob blwyddyn ariannol er gwaethaf y ffaith ei fod yn cael ei ohirio er mwyn ei gyfatebu â'r cyfnod y darparwyd y gofal.

Mae'r tabl isod yn amlygu'r symiau mwy perthnasol/sylweddol i incwm fesul gwasanaeth sy'n ymwneud â ffioedd, taliadau a rhenti gan y sawl sy'n derbyn gwasanaethau. Caiff mathau incwm fesul gwasanaeth sy'n £100k neu'n uwch eu cynnwys a'u hystyried yn 'berthnasol'.

31b.3 Mathau perthnasol o refeniw a gydnabyddir gan y sawl sy'n derbyn gwasanaethau

Incwm Perthnasol gan y sawl sy'n Derbyn Gwasanaethau fesul Gwasanaeth	2018/19 £'000	2017/18 £'000	Sylwadau ynghylch amseriad yr incwm o gymharu â'r adeg y darparwyd y gwasanaeth, natur y gwasanaethau, perfformiad dros gyfnod o amser neu ar yr adeg derbyn yr incwm. Ymrwymadau a gwarantau os yn berthnasol
Dysgu Gydol Oes			
Gwerthiannau yn siopau'r Oriolau a'r Amgueddfeydd	(115)	(93)	Incwm yn cael ei dderbyn ar adeg gwerthu
Prydau ysgol gan gynnwys llefrith	(845)	(815)	Incwm yn cael ei dderbyn ar adeg gwerthu
Dysgu Gydol Oes	(960)	(908)	
Gwasanaethau Oedolion			
Gwerthiannau – nwyddau gorffenedig	(143)	(116)	Incwm yn cael ei dderbyn ar adeg gwerthu
Cartefli preswyl y Cyngor	(1,332)	(1,550)	Codir anfonebau yn y mis darparwyd y gwasanaeth a gwneir croniadau ar ddiwedd y flwyddyn am unrhyw symiau heb eu hanfonebu.
Gofal Cartref	(732)	(640)	Codir anfonebau yn y mis darparwyd y gwasanaeth a gwneir croniadau ar ddiwedd y flwyddyn am unrhyw symiau heb eu hanfonebu.
Cartrefi Preswyl Preifat	(1,356)	(1,379)	Caiff yr holl incwm ei anfonebu ar ôl pedair wythnos a gwneir croniadau ar ddiwedd y flwyddyn am unrhyw symiau heb eu hanfonebu.
Cartrefi Nyrsio Preifat	(437)	(459)	Caiff yr holl incwm ei anfonebu ar ôl pedair wythnos a gwneir croniadau ar ddiwedd y flwyddyn am unrhyw symiau heb eu hanfonebu.
Taliadau a ohiriwyd	(381)	(358)	Mae'r holl incwm hyd at 31 Mawrth 2019 wedi cael ei gyfrif amdano yn 2018/19
Gofal Môn – llinell bywyd	(95)	(107)	Mae'r rhan fwyaf o incwm yn cael ei anfonebu a'u gyfrifo ym mis Ebrill a Mai ym mhob blwyddyn ariannol.
Gwasanaethau Oedolion	(4,000)	(4,609)	
Tai – anheddau nad ydynt yn rhai CRT	(65)	(149)	Rhenti'n cael eu talu a'u cyfrif amdanynt bob wythnos ymlaen llaw
Priffyrdd Gwastraff ac Eiddo			

Incwm Perthnasol gan y sawl sy'n Derbyn Gwasanaethau fesul Gwasanaeth	2018/19 £'000	2017/18 £'000	Sylwadau ynghylch amseriad yr incwm o gymharu â'r adeg y darparwyd y gwasanaeth, natur y gwasanaethau, perfformiad dros gyfnod o amser neu ar yr adeg derbyn yr incwm. Ymrwymadau a gwarantau os yn berthnasol
Gwerthu trydan	(103)	(181)	Cyfrifir am incwm yn chwarterol ar ôl y ddarpariaeth a chwblheir y croniadau ar ddiwedd y flwyddyn i ddod ag incwm sy'n weddill yn ôl i'r flwyddyn ariannol gywir.
Cau Ffyrdd Dros Dro	(280)	(288)	Cesglir incwm yn syth cyn darparu'r gwasanaeth.
Ffioedd Parcio	(571)	(528)	Incwm yn cael ei dderbyn ar adeg gwerthu
Gwariant a adenillwyd gan drydydd bartion.	(272)	(666)	Mae'r holl incwm hyd at 31 Mawrth 2019 wedi cael ei gyfrif amdano yn 2018/19
Ailgylchu Papur	(169)	(224)	Cyfrifir am incwm yn chwarterol ar ôl y ddarpariaeth a chwblheir y croniadau ar ddiwedd y flwyddyn i ddod ag incwm sy'n weddill yn ôl i'r flwyddyn ariannol gywir.
Ailgylchu Caniau	(103)	(151)	Cyfrifir am incwm yn chwarterol ar ôl y ddarpariaeth a chwblheir y croniadau ar ddiwedd y flwyddyn i ddod ag incwm sy'n weddill yn ôl i'r flwyddyn ariannol gywir.
Rhenti	(659)	(973)	Caiff rhenti o eiddo buddsoddiad eu talu ymlaen llaw. Ceir rhent ar gyfer y mân-ddaliadau bob chwe mis fel ôl-daliadau, gwneir croniadau i sicrhau bod yr holl renti hyd at 31 Mawrth 2019 yn cael eu cyfrif amdanynt yn 2018/19
Priffyrdd, Gwastraff ac Eiddo	(2,157)	(3,012)	
Rheoleiddio a Datblygu Economaidd			
Ffioedd aelodaeth hamdden a delir yn fisol drwy ddebyd uniongyrchol	(847)	(701)	Mae incwm yn ymwneud â'r mis y cafodd y gwasanaeth ei ddarparu
Ffioedd Mynediad i Gyfleusterau Hamdden	(319)	(260)	Cesglir incwm ar adeg darparu'r gwasanaeth
Ffioedd Cynllunio	(467)	(646)	Derbynnir yr incwm ar adeg cyflwyno'r cais
Ffioedd Rheoliadau Adeiladu	(189)	(176)	Caiff y ffioedd eu talu'n rhannol ar adeg cyflwyno cais a'r gweddill wedi i'r archwiliad cyntaf gael ei gynnal
Ffioedd Cofrestru Genedigaethau, Priodasau a Marwolaethau	(100)	(89)	Caiff incwm ei gofnodi yn yr un cyfnod â'r cyfnod y darparwyd y gwasanaeth
Rheoleiddio a Datblygu Economaidd	(1,922)	(1,873)	
Busnes y Cyngor			
Busnes y Cyngor	(137)	(154)	Derbynnir yr incwm drwy'r flwyddyn wrth i'r chwiliadau tir gael eu cyflawni
Cyfrif Refeniw Tai (CRT)			
Rhenti Tai – Anheddau	(17,089)	(16,126)	Caiff rhenti eu talu a'u cyfrif amdanynt wythnos ymlaen llaw
Rhenti Tai – Garejys	(215)	(216)	Caiff rhenti eu talu a'u cyfrif amdanynt wythnos ymlaen llaw
Taliadau Gwasanaeth	(180)	(97)	Caiff rhenti eu talu a'u cyfrif amdanynt wythnos ymlaen llaw
Cyfrif Refeniw Tai (CRT)	(17,484)	(16,439)	-
	(26,725)	(27,144)	

NODYN 32 – GWEITHREDIADAU MASNACHOL

Nid oes gan y Cyngor unrhyw weithrediadau masnachu.

NODYN 33 - LWFANSAU AELODAU

Talwyd cyfanswm o £0.686m (£0.660m yn 2017/18) o ran lwfansau i Aelodau'r Cyngor yn ystod y flwyddyn fel a ganlyn:-

	2018/19 £'000	2017/18 £'000
Lwfansau sylfaenol a chyfrifoldeb arbennig	569	539
Lwfansau'r Cadeirydd a Dirprwy Gadeirydd	6	6
Costau pensiwn	45	51
Costau Yswiriant Cenedlaethol	45	41
Costau teithio	8	7
Cynhaliaeth	2	1
Amrywiol	11	15
Cyfanswm	686	660

Yn ychwanegol at hyn, gwariodd y Cyngor £21,853 ar gostau i aelodau llewyg (£14,648 yn 2017/18).

NODYN 34 – CYDNABYDDIAETH ARIANNOL I SWYDDOGION

Roedd y nifer o weithwyr yr oedd eu cydnabyddiaeth ariannol a dalwyd yn 2018/19, ac eithrio cyfraniadau pensiwn ond yn cynnwys tâl diswyddo, yn fwy na £60k ond dim yn fwy na £150k yn:-

Cydnabyddiaeth Ariannol i Swyddogion	Heb fod yn Ysgolion	Heb fod yn Ysgolion	Heb fod yn Ysgolion	Heb fod yn Ysgolion
	Ysgolion	Ysgolion	Ysgolion	Ysgolion
	2018/19 Nifer o weithwyr	2017/18 Nifer o weithwyr	2018/19 Nifer o weithwyr	2017/18 Nifer o weithwyr
£60,000 i £64,999	-	4	5	4
£65,000 i £69,999	-	1	3	1
£70,000 i £74,999	2	3	3	3
£75,000 i £79,999	4	1	-	1
£80,000 i £84,999	1	1	2	2
£85,000 i £89,999	2	2	1	-
£90,000 i £94,999	-	-	-	-
£95,000 i £99,999	-	-	-	-
£100,000 i £104,999	-	-	-	-
£105,000 i £109,999	-	-	-	-
£110,000 to £114,999	-	1	-	-
£115,000 to £119,999	1	-	-	-
Cyfanswm	10	13	14	11

Nid oes dim un swyddog yn cael cydnabyddiaeth ariannol o fwy na £120k.

Mae'r tabl canlynol yn nodi'r gydnabyddiaeth ariannol a dalwyd i uwch swyddogion sy'n cael eu cyflogi ar sail barhaol ac y mae eu cyflogau blyneddol a buddion eraill yn uwch na £60k y

flwyddyn. Mae uwch swyddogion sy'n ennill mwy na £150k y flwyddyn yn cael eu henwi'n unigol hefyd er mwyn cydymffurfio gyda gofynion statudol:-

Cydnabyddiaeth Ariannol i Uwch Swyddogion 2018/19	Cylog, Ffioedd a Lwfansau	Lwfansau Costau	Iawndal am golli Swydd	Cyfraniad Pensiwn	Cyfanswm
	£'000	£'000	£'000	£'000	£'000
Prif Weithredwr	116	1	-	21	138
Prif Weithredwr Cynorthwyol	88	1	-	17	106
Prif Weithredwr Cynorthwyol	80	2	-	15	97
Pennaeth Swyddogaeth Busnes y Cyngor	77	-	-	14	91
Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) a Swyddog Adran 151 a Gwasanaeth Trawsnewid	84	1	-	16	101
Pennaeth Proffesiwn (AD)	71	-	-	13	84
Pennaeth Gwasanaeth (Tai)	63	1	-	12	76
Pennaeth Gwasanaeth (Rheoleiddio a Datblygu Economaidd)	75	-	-	14	89
Pennaeth Gwasanaeth (Dysgu Gydol Oes)	73	-	-	14	87
Pennaeth Gwasanaeth (Plant)	76	1	-	14	91
Pennaeth Gwasanaeth (Oedolion)	77	-	-	14	91
Pennaeth Gwasanaeth (Prifffyrdd, Eiddo a Gwastraff)	64	1	-	12	77
Cyfanswm	944	8	-	176	1,128

* Nodyn: Elfen Swyddog Canlyniadau o gyflog y Prif Weithredwr yw £1,305 a nid yw wedi ei gynnwys yn y ffigurau uchod.
 * Yn ystod y flwyddyn ariannol daeth dau bennaeth gwasanaeth yn un, i greu Pennaeth y Proffesiwn AD a Gwasanaethau Trawsnewid

Ceir ffigurau cymharol ar gyfer 2017/18 yn y tabl isod:-

Cydnabyddiaeth Ariannol i Uwch Swyddogion 2017/18	Cylog, Ffioedd a Lwfansau	Lwfansau Costau	Iawndal am golli Swydd	Cyfraniad Pensiwn	Cyfanswm
	£'000	£'000	£'000	£'000	£'000
Prif Weithredwr	113	1	-	21	135
Prif Weithredwr Cynorthwyol	87	1	-	16	104
Prif Weithredwr Cynorthwyol	87	2	-	16	105
Pennaeth Swyddogaeth Busnes y Cyngor	75	-	-	14	89
Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) a Swyddog Adran 151	83	1	-	15	99
Pennaeth Proffesiwn (AD)	64	-	-	12	76
Pennaeth Gwasanaeth (Tai)	69	1	-	12	82
Pennaeth Gwasanaeth (Rheoleiddio a Datblygu Economaidd)	73	1	-	14	88
Pennaeth Gwasanaeth (Dysgu Gydol Oes)	73	-	-	14	87
Pennaeth Gwasanaeth (Plant)	66	-	-	13	79
Pennaeth Gwasanaeth (Oedolion)	72	-	-	13	85
Pennaeth Gwasanaeth (Prifffyrdd, Eiddo a Gwastraff)	67	2	-	12	81
Pennaeth Gwasanaeth (Trawsnewid Corfforaethol)	61	-	-	11	72
Prif Swyddog Cynllunio (Ynys Ynni)	-	-	-	-	-
Cyfanswm	990	9	-	183	1,182

*Nodyn: Mae taliad y Swyddog Canlyniadau o £1,305 wedi ei gynnwys yng nghylog ffioedd a lwfansau'r Prif Weithredwr.

Mae cymhareb taliad cyflog y Prif Weithredwr fel canolrif o gyflogau'r holl weithwyr eraill yn 6.35:1 ar gyfer 2018/19 (6.51:1 yn 2017/18).

NODYN 35 – PECYNNAU YMADAEL

Mae'r nifer o becynnau ymadael gyda chyfanswm cost fesul band a chyfanswm cost diswyddiadau gorfodol a diswyddiadau eraill wedi eu nodi yn y tabl isod:-

Band cost pecyn ymadael (gan gynnwys taliadau arbennig)	Nifer o ddiswyddiadau gorfodol		Nifer o ymadawiadau eraill a gytunwyd		Cyfanswm y nifer o becynnau ymadael fesul band cost		Cyfanswm cost pecynnau ymadael	
	2018/19	2017/18	2018/19	2017/18	2018/19	2017/18	2018/19 £000	2017/18 £000
£0 - £20,000	36	21	19	54	55	75	342	362
£20,001 - £40,000	5	4	8	11	13	15	343	437
£40,001 - £60,000	-	-	3	1	3	1	141	44
£60,001 - £80,000	-	-	-	-	-	-	-	-
£80,001 - £100,000	-	-	-	-	-	-	-	-
£100,001 - £250,000	-	-	-	-	-	-	-	-
Cyfanswm	41	25	30	66	71	91	826	843

NODYN 36 – FFIOEDD ARCHWILIO ALLANOL

Codwyd y ffioedd canlynol ar y Cyngor mewn perthynas ag archwilio allanol ac arolygiaeth:-

	2018/19 £'000	2017/18 £'000
Ffioedd yn daladwy i Swyddfa Archwilio Cymru mewn perthynas â gwasanaethau archwilio allanol gan yr archwilydd apwyntiedig am y flwyddyn	192	192
Ffioedd yn daladwy i Swyddfa Archwilio Cymru mewn perthynas â gwasanaethau archwilio allanol gan yr archwilydd apwyntiedig am blynnyddoedd cynt	-	15
Ffioedd yn daladwy i Swyddfa Archwilio Cymru mewn perthynas ag arolygon statudol	100	100
Ffioedd yn daladwy i Swyddfa Archwilio Cymru ar gyfer ardystio hawliadau a dychweliadau grant am y flwyddyn	135	115
Cyfanswm	427	422

NODYN 37 – INCWM GRANTIAU

Mae'r Cyngor wedi credydu'r grantiau, cyfraniadau a rhoddion canlynol i'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr yn 2018/19 a 2017/18:-

	Nodyn	2018/19 £'000	2017/18 £'000
Credydwyd i Drethiant ac Incwm grant Amhenodol			
Grant Cynnal Refeniw (Grantiau Llywodraeth sydd heb eu neilltuo)	14	73,238	69,650
Grantiau a Chyfraniadau Cyfalaf	14	13,958	9,110
Grant – CRT (Grantiau a Chyfraniadau Cyfalaf)	14	2,671	2,691
Arall (Grantiau Llywodraeth heb eu neilltuo)	14	-	-
Cyfanswm		89,867	81,451
Credwydwyd i Wasanaethau			
Grantiau:			
Grant Ôl 16 (Addysg)		2,356	2,523
Dechrau'n Deg (Addysg)		1,419	1,379
Grantiau Cyfnod Sylfaen (Addysg)		-	-
Grant Gwella Addysg (Addysg)		2,751	2,969
Grant Datblygu Disgyblion (Addysg)		1,687	1,654
Grant Tocynnau Teithio Rhatach		722	717
Cymhorthdal Budd-dâliadau Tai		18,370	18,493
Grant Cefnogi Pobl (SPG a SPRG)		2,708	2,549
Grant yr Amgylchedd a Datblygu Cynaliadwy		479	1,601
Cyfanswm		30,491	31,885
Grantiau Arall:			
Dysgu Gydol Oes		3,256	1,707
Gwasanaethau Oedolion		585	1,994
Gwasanaethau Plant		900	890
Tai		1,146	1,104
Priffyrdd, Gwastraff ag Eiddo		1,460	2,197
Datblygu Economaidd a Rheoleiddio		1,094	700
Trawsnewid Corfforaethol		220	202
Adnoddau		578	600
Busnes y Cyngor		11	22
Costau Corfforaethol a Democrataidd		100	374
Cyllid Corfforaethol		-	-
Cyfrif Tai Refeniw		88	39
Cyfanswm		9,436	9,829
Cyfraniadau:		9,808	10,063
Cyfanswm		139,603	133,228

Grantiau Cyfalaf a Dderbyniwyd Ymlaen Llaw

Derbyniwyd y grantiau cyfalaf canlynol o flaen llaw ac nid ydynt wedi eu cynnwys yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr.

Grantiau cyfalaf a chyfraniadau a dderbyniwyd ymlaen llaw	2018/19 £'000
Grantiau cyfalaf Llywodraeth Cymru a chyfraniadau a dderbyniwyd ymlaen llaw:	
Grant TMF	124
Grant MALD - Neuadd y Farchnad	152
Cyfraniad Llywodraeth Cymru at adeiladu unedau diwydiannol Penrhos, Caergybi	1,511
Ysgolion y 21ain Ganrif	402
Cynllun Tai Fforddiadwy	155
Cynllun Grant Bach Gofal Plant	165
Grantiau Cyfalaf a Chyfraniadau a Dderbyniwyd ymlaen llaw gan sefydliadau eraill:	-
Adfer Porth Caergybi	306
Cyfanswm	2,815

Grantiau cyfalaf a chyfraniadau a dderbyniwyd ymlaen llaw	2017/18 £'000
Grantiau cyfalaf Llywodraeth Cymru a chyfraniadau a dderbyniwyd ymlaen llaw	
TMF Grant	124
MALD Grant - Neuadd y Farchnad	152
Cyfraniad Llywodraeth Cymru at adeiladu unedau diwydiannol Penrhos, Caergybi	1,600
Ysgolion y 21ain Ganrif	86
Grant ERDF ar gyfer seilwaith Llangefni	1,699
Grantiau Cyfalaf a Chyfraniadau a Dderbyniwyd ymlaen llaw gan sefydliadau eraill:	
Grantiau Eraill	236
Cyfanswm	3,897

NODYN 38 – PARTÏON CYSYLLTIEDIG

Mae gofyn i'r Cyngor ddatgelu gwybodaeth mewn perthynas â thrafodion a balansau dyledus yr Awdurdod gyda'i bartïon cysylltiedig. Mae materoldeb y trafodion unigol sy'n codi trwy bartïon cysylltiedig a'r datgeliadau canlynol yn ymwneud â thrafodion rhwng y Cyngor a'i bartïon cysylltiedig

Aelodau

Mae'r Cyngor yn penodi aelodau i rai gyrff cyhoeddus, elusennol a gwirfoddol, sy'n annibynol i'r Cyngor ond sy'n cael effaith ar ei feysydd gwasanaeth. Fel bod y Cyngor yn gallu cynnal perthnasau effeithiol gyda nifer o'r sefydliadau hyn, mae cynrychiolwyr o'r Cyngor, sef Cyngorwyr etholedig fel arfer, yn eistedd ar y gwahanol bwyllgorau a fforymau sy'n gyfrifol amdanynt. Mae rhestr o'r gyrff allanol a chynrychiolaeth y Cyngor yn Atodiad 1.

Yn ystod 2018/19, talwyd cyfanswm o £2.891m mewn grantiau i brynu gwasanaethau gan y gyrff hyn (£3.559m yn 2017/18). Dyma grynodedb o'r sefydliadau unigol (lle nad ydynt wedi'u datgelu'n unrhyw le arall) sydd gan drafodion gyda'r Cyngor o dros £0.02m:

2018/19

Parti Cysylltiedig	Perthynas	Taliadau a Wnaed £'000	Swm sy'n ddyledus gan y Cyngor £'000	Symiau sy'n ddyledus i'r Cyngor £'000
Grŵp Llandrillo Menai	Aelod wedi'i benodi gan y Cyngor i fod yn gynrychiolydd	282	-	10
Medrwn Môn	Aelod wedi'i benodi gan y Cyngor i fod yn gynrychiolydd	123	-	-
Prifysgol Cymru - Bangor	Aelod wedi'i benodi gan y Cyngor i fod yn gynrychiolydd	32	36	19
Ynys Môn C A B Ltd	Aelod wedi'i benodi gan y Cyngor i fod yn gynrychiolydd	93	-	-
		530	36	29

2017/18

Parti Cysylltiedig	Cysylltiad	Taliadau £'000	Swm sydd yn ddyledus gan y Cyngor £'000	Swm sydd yn ddyledus i'r Cyngor £'000
Age UK/ Age Cymru (Age Concern)	Aelod wedi apwyntio gan y cyngor i fod yn gynrychiolydd (aelod wedi colli set yn Mai 2017)	56	14	4
Cyngor ar Bopeth Ynys Môn	Aelod wedi apwyntio gan y cyngor i fod yn gynrychiolydd	85	-	-
Ymddiriedolaeth Gofalwyr Gogledd Cymru Gofal Croesffyrdd	Aelod wedi apwyntio gan y cyngor i fod yn gynrychiolydd	32	2	-
Grŵp Llandrillo Menai	mae un aelod yn aelod o bwyllgor y safle & aelod arall wedi ei gyflogi gan y cwmni	224	2	9
Medrwn Môn	Aelod wedi apwyntio gan y cyngor i fod yn gynrychiolydd	111	-	-
		508	18	13

Mae'r Cyngor yn aelod o Gymdeithas Llywodraeth Leol Cymru, a thalwyd tanysgrifiadau o £0.097m i'r Gymdeithas yn 2018/19 (£0.098m yn 2017/18).

Mae Aelodau wedi datgan diddordebau mewn contractau neu mewn sefydliadau sy'n delio'n ariannol gyda'r Cyngor yn y Gofrestr Statudol o Ddiddordebau'r Aelodau. Talwyd cyfanswm o £0.686m gan y Cyngor yn 2018/19 mewn perthynas â'r diddordebau hyn (£0.785m yn 2017/18).

Uwch Swyddogion

Mae gofyn i Uwch Swyddogion gwblhau datganiad o ddiddordeb personol, gan ddatgan unrhyw ddiddordebau sydd ganddynt gydag unrhyw sefydliad a all fod yn derbyn taliadau gan y Cyngor. Ni fu unrhyw drafodion o bwys gyda pharti cysylltiedig mewn perthynas ag uwch swyddogion yn 2018/19.

Llywodraeth

Mae Bwrdd Iechyd Prifysgol Betsi Cadwaladr, trwy reolaeth gyffredin gan Lywodraeth ganolog, yn barti cysylltiedig i'r Cyngor. Daeth y taliadau a wnaeth y Cyngor yn 2018/19 i BIPBC i gyfanswm o £1.160m (£0.993m yn 2017/18) ac roedd £0.160m yn ddyledus ar ddiwedd y flwyddyn. Roedd yr arian a dderbyniodd y Cyngor gan BIPBC yn dod i gyfanswm o £2.077m (£3.768m yn 2017/18), ac roedd £2.231m yn ddyledus gan ein parti cysylltiedig ar ddiwedd y flwyddyn.

DIDDORDEBAU MEWN CWMNIAU

Mae gan y Cyngor ddiddordeb yn y cwmni canlynol, a Chyngor Gwynedd yw'r aelod arall, ond nid oes ganddo ddylanwad sylweddol dros y cwmni:-

Cwmni Cynnal Cyf

Sefydlwyd y cwmni hwn ar y cyd gan Gyngorau Sir Ynys Môn a Gwynedd ar adeg ad-drefnu llywodraeth leol. Mae'n darparu gwasanaethau cefnogaeth addysg o dan contract i ysgolion sy'n cael eu cynnal gan yr Awdurdod ac i'r awdurdodau addysg lleol, ac mae'n darparu gwasanaethau arolygu ysgolion i Estyn. Ni ellir ond defnyddio incwm y cwmni er mwyn hyrwyddo ei amcanion. Mae'r cwmni yn gyfyngedig trwy warant, nid oes ganddo gyfalaf cyfrannau, ac mae ymrwymiad y Cyngor wedi'i gyfyngu i £1.

Mae cyfrifon y cwmni ar gyfer 2017/18 yn dangos colled net o £0.148m (colled o £0.156m yn 2016/17). Roedd y trosiant ar gyfer 2017/18 yn £2.396m (£2.348m yn 2016/17). Mae cyfrifon cyhoeddus y cwmni yn dangos ymrwymadau net o £0.131m fel ar 31 Mawrth 2018 (roedd yr ymrwymadau net yn £0.383m ar 31 Mawrth 2017).

Mae copïau o'r datganiadau ariannol ar gael gan Cwmni Cynnal Cyf, Plas Llanwnda, Caernarfon, Gwynedd. Mae adroddiad yr archwilydd ar y cyfrifon am y flwyddyn ariannol yn gorffen ar 31 Mawrth 2018 yn un heb amodau. Yn ystod blwyddyn ariannol 2018/19, cyfrifodd y Cyngor am gostau o £0.583m (£0.757m yn 2017/18) yn ymwneud â phrynu gwasanaethau gan y cwmni.

Fe wnaeth y cwmni yma benodi Ieuan Williams yn Brif Weithredwr iddynt yn 2017. Mae Ieuan Williams yn Gyngorydd gyda'r Awdurdod ac mae'n Ddirprwy Arweinydd ac yn Ddeilydd Portffolio ar gyfer Trawsnewid Gwasanaeth a'r Iaith Gymraeg.

Mae gan y Cyngor ddiddordebau yn y cwmnïau canlynol hefyd:-

Cyd-bwyllgor Addysg Cymru - WJEC CBAC Cyf

Mae'r Cyngor yn aelod o WJEC CBAC Cyf, cwmni elusennol lle mai'r aelodau yw'r 22 awdurdod unedol yng Nghymru, a'u hamcanion yw darparu gwasanaethau arholi a darparu a hyrwyddo gwasanaethau addysgol a diwylliannol eraill. Mae'r cwmni yn gyfyngedig trwy warant, nid oes ganddo gyfalaf cyfrannau, ac mae ymrwymiad y Cyngor wedi'i gyfyngu i £1.

Yn ystod blwyddyn ariannol 2018/19, cyfrifodd y Cyngor am gostau o £0.377m (£0.463m yn 2017/18) a hynny am brynu gwasanaethau gan y cwmni.

Mae cyfrifon y cwmni ar gyfer 2016/17 (y flwyddyn yn dod i ben ar 30 Medi) yn dangos symudiad positif net yn y cronfeydd o £20.390m (symudiad negyddol net yn y cronfeydd o £12.785m yn 2015/16). Roedd y trosiant ar gyfer 2016/17 yn £44.977m (£41.364m yn 2015/16) ac roedd yr asedau net yn dod i gyfanswm o £39.458m ar 30 Medi 2017 (£19.068m ar 30 Medi 2016).

Gellir cael copïau o gyfrifon y cwmni gan WJEC CBAC Cyf, 245 Rhodfa'r Gorllewin, Llandaf, Caerdydd, CF5 2YX. Mae adroddiad yr archwilydd ar y cyfrifon am y flwyddyn ariannol yn gorffen ar 30 Medi 2017 yn un heb amodau.

Menter Môn Cyfyngedig

Mae'r Cyngor yn aelod o Menter Môn Cyf, ac roedd yn un o gyfanswm o dri aelod ar 31 Mawrth 2019. Amcanion y cwmni yw hyrwyddo twf economaidd yn Ynys Môn wledig. Mae'r cwmni yn gyfyngedig trwy warant, nid oes ganddo gyfalaf cyfrannau, ac mae ymrwymiad y Cyngor wedi'i gyfyngu i £1.

Yn ystod blwyddyn ariannol 2018/19, fe wnaeth y Cyngor daliadau o £0.124m i'r cwmni i gefnogi'r gweithgareddau (£0.239m yn 2017/18).

Mae cyfrifon y cwmni am y flwyddyn ariannol yn gorffen 31 Rhagfyr 2017 yn dangos elw net cyn treth o £0.083m (colled net cyn treth o £0.192m yn 2016/17). Roedd y trosiant ar gyfer 2017 yn £2.674m (£1.746m yn 2016) ac roedd yr asedau net yn dod i gyfanswm o £0.176m ar 31 Rhagfyr 2017 (ymrwymadau net o £0.854m yn 2016).

Gellir cael copïau o gyfrifon y cwmni gan Menter Môn, Neuadd y Dref Llangefni, Sgwâr Buckley, Llangefni, Ynys Môn, LL77 7LR. Mae adroddiad yr archwilydd ar y cyfrifon am y flwyddyn ariannol yn gorffen ar 31 Rhagfyr 2017 yn un heb amodau.

Ysgol Sefydledig Caergeiliog

Mae'r balansau ar gyfer asedau ac ymrwymadau cyfredol a reolir gan Ysgol Sefydledig Caergeiliog wedi eu cynnwys yn y cyfrifon hyn ac, felly, mae cronfeydd wrth gefn yr ysgol, fel y nodir yn y Fantolen yma, yn cynrychioli'r asedau cyfredol yn unig. Mae gan yr ysgol hefyd asedau anghyfredol sydd wedi eu nodi ar Fantolen yr ysgol, sef £0.785m ar 31 Mawrth 2018 (£0.631m ar 31 Mawrth 2017), ar gyfuniad o brisiant a chost hanesyddol, llai dibrisiant. Mae'r asedau anghyfredol wedi eu breinio yng Nghorff Llywodraethu yr ysgol ac nid ydynt wedi'u cyfuno yn Mantolen y Cyngor hwn.

NODYN 39 – CRONFEYDD YMDDIRIEDOL

Mae'r Cyngor yn gweithredu fel ymddiriedolwr i nifer o gronfeydd ymddiriedol. Mae eu cyfrifon ar gael gan yr Adain Gyfrifeg, Swyddogaeth Adnoddau, Swyddfeydd y Cyngor, Cyngor Sir Ynys Môn, Llangefni, Ynys Môn, LL77 7TW. Yn ychwanegol at gymynroddion i bethau megis gwobrau mewn ysgolion a chysuron a gwelliannau yn sefydliadau'r Gwasanaethau Cymdeithasol, mae'r Cyngor hefyd yn gyfrifol am gronfeydd Ymddiriedol fel a ganlyn.

Yn ystod 2018/19, roedd gan y Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau)/Swyddog Adran 151 cyfrifoldeb ariannol am nifer o elusennau. Er fod eu gweinyddiaeth ariannol wedi cael ei integreiddio gyda gwaith y Cyngor, mae'r elusennau yn gyfreithiol ar wahân ac fe gynhyrchir datganiadau ariannol ar wahân, sydd yn unol â safonau cyfrifyddu cymwys a'r Datganiad o'r Arfer a Argymhellir ar Gyfrifo gan Elusennau, a gyhoeddwyd gan y Comisiynwyr Elusennau. Fe rheolir yr elusennau ac fe cymeradwyir y gwariant yn unol â'r meini prawf a nodir yn nogfennau llywodraethu pob un:-

Ymddiriedolaeth Elusennol Ynys Môn (Rhif 1000818)

Y Cyngor yw unig ymddiriedolwr Ymddiriedolaeth Elusennol Ynys Môn, sef ymddiriedolaeth a sefydlwyd i weinyddu buddsoddiadau a brynwyd gydag arian a gafwyd gan Shell UK Limited pryd y daeth gwaith y cwmni i ben yn y lanfa olew oedd ganddo ym Môn. Amcanion yr Ymddiriedolaeth Elusennol yw darparu mwynderau a chyfleusterau er lles cyffredinol cyhoeddus pobl sy'n byw yn Ynys Môn. Mae'n gwneud hyn trwy gyfrannu tuag at wariant ar wasanaethau cyhoeddus a thrwy roi grantiau i gyrff elusennol a gwirfoddol.

Yn 2018/19, derbyniodd y Cyngor £0.215m (£0.215m yn 2017/18) gan yr Ymddiriedolaeth tuag at gostau rhedeg Oriel Ynys Môn. Hefyd, cafodd y Cyngor ei ad-dalu am gostau rheoli a llywodraethu ariannol.

Cronfa'r Degwm

Ar hyn o bryd, gweinyddir buddsoddiadau'r gronfa gan Gyngor Gwynedd ar ran yr awdurdodau a olynodd yr hen Gyngor Sir Gwynedd. Yn y dyfodol, fe drosglwyddir cyfran Ynys Môn o Gronfa'r Degwm i Gyngor Sir Ynys Môn i'w weinyddu. Mae hyn yn mynd i ddigwydd yn gynar ym mlwyddyn ariannol 2019/20.

Cronfa Ymddiriedolaeth Addysg Bellach Ynys Môn (Rhif 525254)

Mae 75% o'r incwm net o Stad Elusennol David Hughes yn ffurfio rhan o Gronfa Ymddiriedolaeth Addysg Bellach Ynys Môn - sef Cronfa y mae'r Cyngor yn Ymddiriedolwr iddi. Defnyddir yr incwm i ddibenion addysgol penodol. Telir y 25% arall i "Elusen David Hughes er Lles y Tlodion", elusen nad yw'n cael ei gweinyddu gan y Cyngor.

Ar 31 Mawrth 2019, roedd balansau amcangyfrifedig y Cronfeydd Ymddiriedol hyn (yn ôl gwerth yr asedau ar y farchnad) yn:-

Crynodebau datganiad cyn eu harchwilio	2018/19 Incwm £'000	2018/19 Gwariant £'000	2018/19 Asedau £'000	2018/19 Rhwymedigaethau £'000
Ymddiriedolaeth Elusennol Ynys Môn	592	995	21,788	610
Cronfa'r Degwm	7	8	900	31
Cronfa Ymddiriedolaeth Addysg Bellach Ynys Môn	288	118	3,257	16

Crynodebau datganiad wedi eu harchwilio	2017/18 Incwm £'000	2017/18 Gwariant £'000	2017/18 Asedau £'000	2017/18 Rhwymedigaethau £'000
Ymddiriedolaeth Elusennol Ynys Môn	615	855	21,536	669
Cronfa'r Degwm	7	8	893	22
Cronfa Ymddiriedolaeth Addysg Bellach Ynys Môn	128	191	3,140	16

Cyfanswm gwerth y cronfeydd eraill ar 31 Mawrth 2019, gan gynnwys buddsoddiadau yn ôl eu gwerth ar y farchnad, yw £0.102m (£0.101m ar 31 Mawrth 2018).

Nid yw balansau Cronfa'r Ymddiriedolaeth yn cael eu cynnwys yn y Fantolen gan fod rhain yn cynrychioli asedau a ddelerir mewn ymddiriedolaeth ar gyfer trydydd partion yn hytrach nag ym mherchnogaeth y Cyngor. Fe ddangosir crynodeb o berfformiad yr Ymddiriedolaethau Elusennol mwyaf yn y tabl uchod.

Mae Ymddiriedolaeth Elusennol Ynys Môn wedi newid statws cyfreithiol. Bydd yr Elusen o 2019/20, yn dod yn Sefydliad Elusennol Corfforedig (ICO).

NODYN 40 – CYNLLUN PENSIWN ATHRAWON

Mae athrawon a gyflogir gan y Cyngor yn aelodau o Gynllun Pensiwn Athrawon, a weinyddir gan yr Adran Addysg. Mae'r cynllun yn rhoi buddiannau penodol i athrawon ar eu hymddeoliad, ac mae'r Cyngor yn cyfrannu tuag at y gost drwy dalu cyfraniadau sy'n seiliedig ar ganran o dâl pensiynadwy aelodau.

Yn dechnegol, cynllun buddiannau diffiniedig yw'r cynllun. Fodd bynnag, mae'r cynllun heb ei gyllido ac mae'r Adran Addysg yn defnyddio cronfa dybiannol er mwyn cyfrifo cyfradd cyfraniad cyflogwyr i'w thalu gan awdurdodau lleol. Nid yw'r Cyngor yn gallu adnabod ei gyfran o'r sefyllfa ariannol waelodol a pherfformiad y cynllun gyda digon o ddibynadwyedd at ddibenion cyfrifo. At ddiben y Datganiad Cyfrifon yma maent, felly, yn cael eu cyfrifo ar yr un sail â chynllun cyfraniadau diffiniedig.

Yn 2018/19, talodd y Cyngor £3.712m i Bensiynau Athrawon yn ymwneud â buddiannau ymddeol athrawon, a oedd yn cynrychioli 15.95% o dâl pensiynadwy (£3.691m a 16.55% yn 2017/18). Mae wedi ei gyhoeddi bydd cyfraniadau Pensiwn Athrawon Cyflogwyr yn cynyddu i 23.6% o Fedi 2019.

Mae'r Cyngor yn gyfrifol am gostau unrhyw fuddiannau ychwanegol a ddyfernir ar gyfer ymddeoliad cynnar y tu allan i delerau'r cynllun athrawon. Cyfrifir am y costau hyn ar sail buddiannau diffiniedig a manylir arnynt yn Nodyn 41 isod.

NODYN 41 – CYNLLUN PENSIWN BUDDIANNAU DIFFINIEDIG LLYWODRAETH LEOL

Buddiannau Ymddeoliad

Cyfranogiad yn y Cynllun Pensiwn Llywodraeth Leol

Fel rhan o delerau ac amodau gwaith ei swyddogion a'i weithwyr eraill, mae'r Cyngor yn cynnig buddiannau ymddeoliad. Er nad yw'r buddiannau yma yn cael eu talu hyd nes i'r gweithwyr ymddeol, mae gan y Cyngor rwymedigaeth i wneud y taliadau sydd raid eu dangos ar yr adeg mae'r gweithwyr yn ennill eu hawliau i'r dyfodol. Mae'r Cyngor yn cymryd rhan yng Nghronfa Bensiwn Gwynedd a weinyddir gan Gyngor Gwynedd. Mae hwn yn gynllun a gyllidir, gan olygu fod y Cyngor a gweithwyr yn dalu cyfraniadau i gronfa, a gyfrifir ar lefel y bwriedir iddi gydbwysu rhwymedigaethau'r pensiwn gydag asedau buddsoddiad.

a) Trafodion yn ymwneud â buddiannau ôl-gyflogaeth

Mae'r Cyngor yn adnabod cost y buddiannau ymddeol yn yr adroddiadau ar gostau'r gwasanaethau pan mae'r gweithwyr yn eu hennill, yn hytrach na phan mae'r buddiannau yn cael eu talu fel pensiynau. Fodd bynnag, mae'r gost sydd raid ei dangos yn erbyn Cronfa'r Cyngor yn seiliedig ar yr arian a delir yn ystod y flwyddyn ac, felly, mae gwir gost buddiannau ôl-gyflogaeth / ymddeoliad yn cael eu symud allan o'r Gronfa Gyffredinol drwy'r Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd Wrth Gefn. Yn ystod y flwyddyn, mae'r trafodion canlynol wedi cael eu gwneud yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr a Balans y Gronfa Gyffredinol drwy'r Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd Wrth Gefn:-

	2018/19 £'000	2017/18 £'000
Cost y gwasanaeth yn cynnwys:		
Costau cyfredol y gwasanaeth	15,191	15,098
Colledion ar setliadau neu gwtogiadau	134	260
Cyfanswm cost y Gwasanaeth	15,325	15,358
Incwm a Gwariant Cyllido a Buddsoddi		
Cost llog ar yr ymrwymiad budd diffiniedig	10,638	9,987
Incwm llog ar Asedau'r Cynllun	(7,788)	(7,198)
Cyfanswm y buddiannau Ôl-Gyflogaeth a godwyd i'r Gwarged neu'r Diffyg ar Ddarparu Gwasanaeth	18,175	18,147
Elw ar Asedau'r Cynllun (ac eithrio symiau sydd wedi eu cynnwys yn y gwariant llog net)	(15,916)	(2,232)
(Elw) a cholledion actiwariaid yn codi oherwydd newidiadau yn y rhagdybiaethau ariannol	34,236	(7,671)
Arall	414	46
Cyfanswm Ailfesur y rhwymedigaeth o ran buddiannau net diffiniedig	18,734	(9,857)
Cyfanswm y buddiannau Ôl-gyflogaeth a godwyd ar Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr	36,909	8,290
Gwyrddroi'r taliadau net a wnaed ar gyfer buddiannau ymddeoliad yn unol â'r côd	9,808	6,537
Swm gwirioneddol a godwyd yn erbyn balans Cronfa'r Cyngor ar gyfer pensiynau yn ystod y flwyddyn:		
Cyfraniad y cyflogwyr sy'n daladwy i'r cynllun	8,367	11,610
Cyfanswm y buddiannau Ôl-gyflogaeth a godwyd i'r Gwarged neu'r Diffyg ar Ddarparu Gwasanaethau	18,175	18,147

b) Asedau a Rhwymedigaethau Pensiwn a gdnabyddir yn y Fantolen

Mae rhwymedigaethau wedi cael eu hasesu ar sail actiwaraid gan ddefnyddio'r dull credyd uned rhagdybiedig, amcangyfrif o'r pensiynau a fydd yn daladwy yn y blynyddoedd i ddod yn seiliedig ar ragdybiaethau ynghylch cyfraddau marwolaethau, lefelau cyflogau ac ati. Mae'r Cynllun Pensiwn Llywodraeth Leol a'r rhwymedigaethau o ran Buddiannau Dewisol wedi cael eu hasesu gan Hymans Robertson LLP, cwmni annibynnol o actiwariaid, ac mae'r amcangyfrifon yn seiliedig ar y prisiad llawn diweddaraf o'r Cynllun ar 31 Mawrth 2016.

Mae'r symiau sydd wedi eu cynnwys yn y Fantolen yn codi o ymrwymiad yr Awdurdod mewn perthynas a'i gynllun buddiannau diffiniedig fel a ganlyn:	31 Mawrth 2019 £'000	31 Mawrth 2018 £'000
Gwerth Presennol Asedau'r Cynllun	312,536	288,424
Gwerth Presennol Ymrwymadau'r Cynllun	(443,266)	(390,612)
Rhwymedigaeth net yn codi o'r rhwymedigaethau diffiniedig	(130,730)	(102,188)

Cysoni Gwerth Presennol Rhwymedigaethau'r Cynllun

	2018/19 £'000	2017/18 £'000
Balans ar 1 Ebrill	390,612	380,591
Cost gwasanaeth cyfedrol	15,191	15,098
Cost llog	10,638	9,987
Cyfraniadau gan cyfranogwyr y cynllun	2,418	2,321
(Elw) a cholledion Ailfesur	34,650	(7,625)
Costau gwasanaeth blaenorol	134	260
Amcangyfrif o'r buddiannau a dalwyd nad oeddynt yn cael eu cyllido	(996)	(987)
Amcangyfrif o'r buddiannau a dalwyd	(9,381)	(9,033)
Balans ar 31 Mawrth	443,266	390,612

Cysoni Gwerth Presennol Asedau'r Cynllun

	2018/19 £'000	2017/18 £'000
Gwerth Teg Agoriadol Asedau'r Cynllun ar 1 Ebrill	288,424	275,083
Incwm Llog	7,788	7,198
Elw ar asedau cynllun (heb gynnwys gwariant llog net)	15,916	2,232
Cyfraniadau gan aelodau	2,418	2,321
Cyfraniadau gan y cyflogwr	7,371	10,623
Cyfraniadau mewn perthynas â buddiannau nad oeddynt yn cael eu cyllido	996	987
Buddiannau a dalwyd nad oeddynt yn cael eu cyllido	(996)	(987)
Buddiannau a dalwyd	(9,381)	(9,033)
Balans ar 31 Mawrth	312,536	288,424

c) **Gwerth Teg Asedau'r Cynllun**

Asedau Cynllun Pensiwn y Cyngor yw:-

Prif categorïau asedau'r gronfa yn ôl y prisiau a ddyfynnwyd ar 31 Mawrth 2019 a 31 Mawrth 2018.

	2018/19 Prisiau a Ddyfynnwyd mewn Marchnadoedd Gweithredol £'000	2018/19 Prisiau nas dyfynnwyd mewn Marchnadoedd Gweithredol £'000	2017/18 Prisiau a Ddyfynnwyd mewn Marchnadoedd Gweithredol £'000	2017/18 Prisiau nas dyfynnwyd mewn Marchnadoedd Gweithredol £'000
Arian a chywerthoedd arian	8,039	-	10,862	-
Buddsoddiad ecwiti (yn ôl y math o ddiwydiant)	-	-	-	-
Defnyddwyr	7,778	-	8,567	-
Cynhyrchu	9,356	-	9,462	-
Sefydliadau Ariannol	3,648	-	5,102	-
Ynni a Chyfleustodau	-	-	903	-
Iechyd a Gofal	19,983	-	14,646	-
Technoleg Gwybodaeth	5,467	-	10,966	-
Arall	10,612	-	995	-
Gwarantau dyled arall	-	45,414	-	41,928
Ecwiti preifat	-	16,966	-	11,216
Cronfeydd Buddsoddi a Unedau Buddsoddi				
Ecwiti	60,808	89,570	58,556	87,909
Isadeiledd	-	6,153	-	5,038
Eiddo Tiriog	-	-	-	-
Eiddo yn y DU	9,938	18,638	6,737	15,271
Eiddo Tramor	-	166	-	266
Cyfanswm Gwerth yr holl Asedau	135,629	176,907	126,796	161,628
Cyfanswm Gwerth yr Asedau Gweithredol ac Anweithredol		312,536		288,424

Prif gategoriâu asedau'r cynllun fel canran o asedau'r cynllun cyfan

Mae asedau Cronfa Bensiwn Gwynedd yn cynnwys y categorïau canlynol, yn ôl y gyfran o'r asedau cyfan a ddelir:-

	31 Mawrth 2019	31 Mawrth 2018
Arian a chywerthoedd arian	3%	4%
Buddsoddiadau ecwiti (yn ôl y math o ddiwydiant)		
Defnyddwyr	3%	3%
Cynhyrchu	3%	3%
Sefydliadau Ariannol	1%	2%
Ynni a chyfleustodau	0%	0%
Iechyd a Gofal	6%	5%
Technoleg Gwybodaeth	2%	4%
Arall	3%	0%
Gwarantau dyled arall	15%	14%
Ecwiti preifat	5%	4%
Cronfeydd Buddsoddi ac Unedau Buddsoddi		
Ecwiti	48%	51%
Isadeiledd	2%	2%
Eiddo Tiriog		
Eiddo yn y DU	9%	8%
Eiddo Tramôr	0%	0%
Cyfanswm	100%	100%

ch) Hanes y Cynllun

Dadansoddiad o asedau a rhwymedigaethau'r cynllun:-

	31 Mawrth 2019	31 Mawrth 2018	31 Mawrth 2017	31 Mawrth 2016	31 Mawrth 2015
	£'000	£'000	£'000	£'000	£'000
Gwerth Teg Asedau'r Cynllun Pensiwn	312,536	288,424	275,083	231,770	224,961
Gwerth Presennol Rhwymedigaeth Budd Diffinedig y Cynllun	(443,266)	(390,612)	(380,591)	(326,792)	(350,438)
(Diffyg)/Asedau yn y Cynllun	(130,730)	(102,188)	(105,508)	(95,022)	(125,477)

Mae'r rhwymedigaethau yn dangos maint y rhwymedigaethau gwaelodol sydd gan y Cyngor yn yr hirdymor i dalu buddiannau ymddeoliad. Mae'r cyfanswm rhwymedigaeth budd diffinedig presennol o £443.266m yn cael effaith sylweddol ar werth net y Cyngor fel y'i cofnodwyd yn y Fantolen, yn arwain at rwymedigaeth net o £130.730m.

Fodd bynnag, mae'r trefniadau statudol ar gyfer cyllido'r diffyg yn golygu bod sefyllfa ariannol y Cyngor yn parhau i fod yn iach. Bydd y diffyg yng Nghynllun Pensiwn Gwynedd yn cael ei adennill drwy gynyddu'r cyfraniadau, fel yr asesir gan actwari'r cynllun, dros weddill oes waith y gweithwyr.

d) Prif Ragdybiaethau a ddefnyddiwyd gan yr Actiwari oedd:-

	2018/19	2017/18
Rhagdybiaethau Marwoledd:		
<i>Hirhoeddiedd yn 65 bensiynwyr presennol:</i>		
Dynion	22.0 years	22.0 years
Merched	24.2 years	24.2 years
<i>Hirhoeddiedd yn 65 bensiynwyr dyfodol:</i>		
Dynion	24.0 years	24.0 years
Merched	26.4 years	26.4 years
Graddfa Cynnydd Chwyddiant / Pensiwn	2.50%	2.40%
Gradda cynnydd mewn cyflogau	2.50%	2.40%
Dychweliad disgwylidig ar yr asedau	8.20%	3.40%
Graddfa ddisgownt ar rwymedigaethau'r cynllun	2.40%	2.70%
Defnyddio'r opsiwn i drosi pensiwn blyneddol i lwmp swm ymddeoliad:		
Gwasanaeth i Ebrill 2008	50.00%	50.00%
Gwasaneath ôl Ebrill 2008	75.00%	75.00%

dd) Dadansoddiad Sensitifrwydd

Mae'r dadansoddiad sensitifrwydd isod yn seiliedig ar newidiadau posibl i'r rhagdybiaethau a all, yn rhesymol, ddigwydd ar ddiwedd y cyfnod adrodd. Ar gyfer pob newid mewn rhagdybiaeth, mae'n cymryd yn ganiataol bod yr holl ragdybiaethau eraill yn gyson. Mae'r dadansoddiad o sensitifrwydd yn dangos y gallai gostyngiad 0.5% yn y gyfradd ddisgownt real oherwydd newidiadau posibl yn y farchnad, gynyddu rhwymedigaethau'r gronfa gan £47.538m oherwydd rhoddir gwerth uwch ar fuddiannau a delir yn y dyfodol. Gallai cynnydd 0.5% yn y gyfradd cynnydd cyflogau olygu cynnydd o £7.634m yng nghostau'r gronfa. Gallai cynnydd 0.5% yn y gyfradd bensiynau olygu cynnydd o £39.076m mewn rhwymedigaethau. Mae'r amcanbrisiau yn y dadansoddiad sensitifrwydd wedi cael eu gweithio allan yn unol â thybiaethau actiwaraid proffesiynol, IAS19 a FRS102. Mae hyn yn golygu bod y defnydd o'r rhagdybiaethau 0.5% isod wedi cael eu dewis gan yr actiwari arbenigol yn unol â'i farn/barn broffesiynol ef/hi. Byddai'r Actiwari wedi cymryd i ystyriaeth wybodaeth gyfredol a blaenorol a'r ffaith na fu ond newidiadau bychan, e.e. cyfraddau llog wedi newid 0.25%. Byddai gwybodaeth ynghylch hyd oes pobl a gwybodaeth ddemograffig hefyd wedi dylanwadu ar hyn.

Newid Mewn Tybiaethau fel ar 31 Mawrth 2019	% y Cynnydd yn fras i'r Cyflogwr	Swn Ariannol Bras £'000
lleihad o 0.5% yn y gyfradd ddisgownt real	11%	47,538
cynnydd o 0.5 % yn y gyfradd cynnydd cyflog	2%	7,634
cynnydd o 0.5 % yn y gyfradd cynnydd pensiwn	9%	39,076

e) Yr Effaith ar Lif Arian yr Awdurdod

Amcan y cynllun yw cadw cyfraniadau'r cyflogwr ar gyfradd sydd mor gyson ag y gall fod. Mae gan y Cyngor strategaeth gydag actiwari'r cynllun i sicrhau lefel gyllido o 100% yn ystod yr 20 mlynedd nesaf. Caiff lefelau cyllido eu monitro'n flynyddol. Caiff y prisiad tairblwyddol nesaf ei gwblhau erbyn 31 Mawrth 2019.

Bydd angen i'r cynllun gymryd i ystyriaeth y newidiadau cenedlaethol i'r cynllun dan Ddeddf Gwasanaethau Pensiynau Cyhoeddus 2013.

Yn unol â'r Ddeddf, efallai na fydd y CPLIL yn Lloegr a Chymru, a'r prif gynlluniau cyfredol eraill ar gyfer gwasanaethau cyhoeddus, yn darparu buddiannau ar gyfer gwasanaeth ar ôl 31 Mawrth 2014 (neu Wasanaeth ar ôl 31 Mawrth 2015 yn achos y prif gynlluniau pensiwn eraill ar gyfer gwasanaeth cyhoeddus yn Lloegr a Chymru). Mae'r Ddeddf yn cynnwys darpariaeth ar gyfer rheoleiddio'r cynlluniau mewn fframwaith cyffredinol er mwyn sefydlu cynlluniau yn seiliedig ar yr enillion cyfartalog yn ystod gyrfa wedi eu hailbrisio er mwyn talu pensiynau a buddiannau eraill.

Mae'r rhwymedigaethau'n dangos yr ymrwymiad gwaelodol sydd ar y Cyngor yn y tymor hir i dalu buddiannau ôl-gyflogaeth (ymddeoliad). Mae'r rhwymedigaeth net o £130.730m yn cael effaith sylweddol ar werth net y Cyngor fel y cafodd ei gofnodi yn y Fantolen. Fodd bynnag, mae trefniadau statudol ar gyfer cyllido'r diffyg yn golygu fod sefyllfa ariannol y Cyngor yn parhau i fod yn iach.

Gwneir iawn am y diffyg yn y cynllun llywodraeth leol drwy gynyddu'r cyfraniadau dros weddill oes gweithio'r gweithwyr (h.y. cyn y bydd y taliadau'n ddyledus) yn unol ag asesiad actiwari'r cynllun; nid oes angen cyllid ond i gwrdd â chostau buddiannau dewisol pan fydd y pensiynau'n cael eu talu.

f) Amcangyfrif o'r cyfraniadau i'w talu i Gronfa Bensiwn Gwynedd yn 2018/19

Mae'r Cyngor yn rhagweld y bydd yn talu cyfraniad o £8.665m i'r cynllun yn 2018/19. Mae hyd cyfartalog rhwymedigaeth buddiannau diffiniedig ar gyfer aelodau'r cynllun ar ôl ei bwysoli yn 19 o flynyddoedd.

Y swm sy'n ddyledus i Gyngor Gwynedd mewn perthynas â chyfraniadau CPLIL am 2018/19 ar 31 Mawrth 2019 yw £0.773m ac mae wedi ei gynnwys yn y nodyn datgelu o ran credydwy'r tymor byr.

NODYN 42 – RHWYMEDIGAETHAU WRTH GEFN

Adran 117 Deddf Iechyd Meddwl 1983

Yn dilyn y barnau a gadarnhawyd yn Nhŷ'r Arglwyddi ac adroddiad gan yr Ombwdsmon Llywodraeth Leol ar achosion prawf mewn mannau eraill, nid oedd unrhyw bŵer i godi tâl am wasanaethau a ddarparwyd o dan adran 117 o Ddeddf Iechyd Meddwl 1983 ac mae'r Cyngor yn atebol i ad-dalu unrhyw Taliadau. Er bod nifer o achosion wedi'u setlo yn y gorffennol, mae'n anodd mesur cyfanswm y rhwymedigaeth bosibl. Yn ystod 2018/19 Bu cais am iawndal o dan S117 yn llwyddiannus yn erbyn y cyngor a thalodd y Cyngor iawndal a llog i'r hawlydd. Roedd hyn yn cael ei ariannu gan neilltuo neilltuedig sydd bellach â chwybwyssedd dim.

Hawliadau Chwiliad Eiddo

Ceisiodd grwp o gwmnïau chwiliad eiddo hawlio ad-daliad o ffioedd a dalwyd i'r Cyngor i weld data pridiannau tir. Mae'r partiön wedi dod i gytundeb ar yr hawliadau. Mae'r Cyngor wedi cytuno i dalu costau cyfreithiol y cwmnïau chwiliad eiddo yn amodol ar asesiad manwl drwy gyfrwng agwedd cost yr hawliad ddim ond os nad yw trafodion yn cael eu cytuno. Mae'r Cyngor yn cynnal trafodaethau gyda'r hawlwyr am yr agwedd cost y ceisiadau. Ar hyn o bryd nid yw'n bosibl rhoi gwerth terfynol ar y rwymedigaethau posibl, felly, mae'r Cyngor yn ystyried hyn i fod yn rhwymedigaeth wrth gefn.

- (1) Bevan Brittan LLP, 2015, Cyngor cyffredinol am gyfrifon awdurdodau wedi eu cyhoeddi â'r hawliadau chwiliadau am eiddo, Llundain.

NODYN 43 – ASED AU WRTH GEFN

Pridiannau Cyfreithiol

Mae'r Cyngor yn cadw nifer o bridiannau cyfreithiol dros eiddo preswyl â pherchenogion preifat, lle darparwyd cefnogaeth i'r prynwyr dan gynlluniau ar gyfer prynu tai â chefnogaeth, gyda'r Cyngor hefo'r hawl am ran o'r enillon ar werthiant yr eiddo. Bydd amrywiaeth yn y gwir swm a dderbynnir, yn seiliedig ar brisiau gwerthu'r eiddo unigol a natur unrhyw alwadau cyfreithiol arall yn eu herbyn byddai, efallai, yn cymryd blaenoriaeth dros bridiant y Cyngor. Mae amseru unrhyw dderbyniadau yn ddibynnol ar unrhyw werthiannau.

NODYN 44 – OFFERYNNAU ARIANNOL

2018/19 oedd y flwyddyn gyntaf i awdurdodau lleol orfod gweithredu Safon Ariannol newydd a elwir yn IFRS9 Offerynnau Ariannol. Roedd hyn yn cyflwyno gofynion dosbarthu a chyfrifyddu newydd ar gyfer yr offerynnau hyn. Cytundebau contractiol rhwng dau neu fwy o bartiön yw offerynnau ariannol yn ymwneud â hawl i dderbyn tâl o arian. Byddai gan un parti ased ariannol lle mae arian neu ased ariannol arall yn cael ei roi i'r parti arall, yn gyfnewid am ddychwelyd yr arian neu'r offeryn ariannol, yn aml gyda llog neu enillion ffafriol ar y buddsoddiad. Byddai'r trafodiad yn rhwymedigaeth ariannol i'r parti neu'r partiön eraill. Y cytundeb i ad-dalu'r arian ar yr amser y cytunwyd arno ac i ddychwelyd yr arian yn unol â'r cytundeb fyddai hynny. Er enghraifft, prif asedau ariannol y cyngor yw ei fuddsoddiadau mewn adneuon banc. Dengys Tabl 44b fod gan y cyngor asedau ariannol o £14.33m mewn cyfrifon adneuon banc. Yn gyfnewid am hyn, bydd arian y Cyngor yn cael ei ddychwelyd ar gais a bydd yr arian yn ennill llog ar gyfradd sefydlog drwy gydol cyfnod y buddsoddiadau. Mae'r trafodion hyn yn rhwymedigaethau ariannol i'r banciau yn y DU lle mae gan y Cyngor adneuon, gan y bydd yr arian yn cael ei ad-dalu i'r Cyngor a chost y rhwymedigaeth hon i'r banciau yw'r llog y byddant yn ei dalu i'r Cyngor. Mae enghreifftiau o asedau ariannol yn cynnwys arian parod, adneuon banc, symiau sy'n ddyledus drwy fasnach (dyledwyr), ecwitiau, bondiau, deilliadau. Mae enghreifftiau o rwymedigaethau ariannol yn cynnwys benthyciadau, symiau sy'n daladwy drwy fasnach (credydwyr) ac unrhyw rwymedigaeth gontractiol i ddarparu arian parod neu ased ariannol i endid arall.

Asedau Ariannol

Dengys nodyn 44a y gwahanol categorïau o asedau ariannol sy'n ofynnol o dan IFRS9 a gwerth asedau ariannol y Cyngor ar 31 Mawrth 2019. Mae'n rhoi gwerth asedau anariannol hefyd, sydd yn cynnwys gwerth Tir ac Eiddo ac asedau eraill. Ni all y Cyngor ond ymrwymo i asedau a rhwymedigaethau ariannol yn unol â Datganiad Strategaeth Rheoli Trysorlys y Cyngor. Mae'r Strategaeth yn gosod meini prawf caeth, felly, ni all y Cyngor ond buddsoddi mewn asedau ariannol sydd yn hynod o ddiogel ac y gellir cael mynediad atynt pan fydd y Cyngor angen yr arian. Adneuon banciau yn y DU sy'n bodloni meini prawf statws credyd y Cyngor yw'r rhan fwyaf o fuddsoddiadau, neu fenthyciadau i awdurdodau lleol eraill. Daw'r cyfan ohonynt o dan ddosbarthiad Asedau Ariannol a fesurir yn ôl cost wedi'i Amorteiddio yr IFRS9, fel yr amlygir yn nodyn 44a. Mae mesur costau wedi'u Hamorteiddio yn cychwyn gyda'r swm caffael gwreiddiol ac mae'n cael ei leihau (amhariad) er mwyn caniatáu ar gyfer unrhyw golledion credyd a ddisgwyllir. Petai'r Cyngor yn dal asedau ariannol mwy cymhleth, megis ecwitiau, neu offerynnau marchnad arian, byddent yn cael eu mesur yn ôl gwerth teg ac yn cael eu dosbarthu o dan un o'r gwahanol categorïau gwerth teg perthnasol.

NODYN 44a – CRYNODEB O'R CATEGORÏAU O ASED AU ARIANNOL A DDELIR GAN Y CYNGOR

Asedau Ariannol	Anghyfredol			
	Buddsoddiadau		Dyledwyr	
	31 Mawrth 2019 £000	31 Mawrth 2018 £000	31 Mawrth 2019 £000	31 Mawrth 2018 £000
Gwerth teg trwy elw neu golled	-	-	-	-
Cost wedi ei amorteiddio	15,825	7,789	5,981	5,130
Gwerth teg drwy incwm cynhwysfawr arall - offerynnau ecwiti dynodedig	-	-	-	-
Gwerth teg drwy incwm cynhwysfawr arall- arall	-	-	-	-
Cyfanswm Asedau Ariannol	15,825	7,789	5,981	5,130
Asedau Anariannol	408,687	399,910	24,004	19,509
Cyfanswm	424,512	407,699	29,985	24,639

Mae Nodyn 44b yn darparu dadansoddiad mwy manwl o asedau ariannol y Cyngor. Dengys y tabl swm cario yr asedau ariannol. Dyma yw gwerth yr asedau ariannol yn y fantolen yn seiliedig ar gost wedi'i amorteiddio. Darperir y gwerth teg hefyd, mae hwn yn werth mwy cyfredol a dyma fyddai'r pris i werthu'r asedau ariannol ar 31 Mawrth 2019. Rhennir yr asedau ariannol rhwng buddsoddiadau a dyledwyr. Dim ond £3k o wahaniaeth sydd rhwng gwerth teg buddsoddiadau'r Cyngor a'r gwerth ar y fantolen. Y buddsoddiadau yw'r adneuon arian mewn banciau yn y DU a swm bychan iawn mewn arian parod. Mae'r arian parod a chywerthoedd i arian arall yn ymwneud â symiau a gedwir ar gyfer bancio gweithredol a thalu costau dydd i ddydd. Mae'r symiau a gedwir fel arian parod a chywerthoedd arian mewn cyfrifon adneuon gyda banciau yn y DU yn arian nad oes ei angen ar gyfer anghenion dydd i ddydd ond mae'n arian y bydd ei angen yn y dyfodol. Mae'r symiau hyn yn ennill llog yn ystod cyfnod y buddsoddiad. Y categori arall o asedau ariannol yw dyledwyr. Maent yn ymwneud â sefydliadau neu unigolion y mae arnynt arian i'r Cyngor. Y rhai mwyaf arwyddocaol yw dyledwyr masnachol a dyledwyr eraill sy'n ymwneud â symiau sydd yn ddyledus am wasanaethau a dderbyniwyd. Dangosir benthyciadau i weithwyr hefyd, benthyciadau meddal ydynt ac maent yn ymwneud yn bennaf â benthyciadau ceir i aelodau o staff sy'n gorfod gwneud llawer o deithio ar fusnes y Cyngor. Rhoddwyd y benthyciadau ar gyfradd is na chyfradd y farchnad oherwydd yr angen i deithio at ddibenion gwaith. Nid yw dyledwyr yn cynnwys trafodion gydag adrannau'r llywodraeth, nac incwm a thaliadau yn codi o drethiant, yn cynnwys y Dreth Gyngor a threthi busnes.

NODYN 44b – MANYLION AM Y MATHAU O ASEDION ARIANNOL A DDELIR GAN Y CYNGOR

Asedau Ariannol	31 Mawrth 2019		31 Mawrth 2018	
	Swm yn Cario £000	Gwerth Teg £000	Swm yn Cario £000	Gwerth Teg £000
Asedau ariannol a ddelir ar gost wedi'i amorteiddio				
Buddsoddiadau				
Arian Parod a chywerthoedd arian	1,492	1,492	1,796	1,796
Arian parod a chywerthoedd arian	14,333	14,336	5,993	6,008
Cyfanswm	15,825	15,828	7,789	7,804
Dyledwyr				
Rhenti	394	394	262	262
Benthyciadau i weithwyr – yn ddyledus o fewn 12 mis	181	181	166	166
Benthyciadau i weithwyr – yn ddyledus mewn dros 12 mis	187	187	211	211
Dyledwyr Eraill	3,078	3,078	4,094	4,094
Dyledwyr Masnach	2,062	2,062	-	-
Dyledwyr Tymor Hir Eraill	79	79	397	397
Cyfanswm	5,981	5,981	5,130	5,130
Cyfanswm	21,806	21,809	12,919	12,934

Rhwymedigaethau Ariannol

Mae holl Rwymedigaethau Ariannol y Cyngor yn cael eu dosbarthu fel Asedau Ariannol ar gost wedi'i hamorteiddio. Dangosir hyn yn Nodyn 44c. Dengys y nodyn werth rhwymedigaethau anariannol. Mae'r rhwymedigaethau anariannol ar 31 Mawrth 2019 yn cynnwys Rhwymedigaeth y Gronfa Bensiwn o £130m.

NODYN 44c – CRYNODEB O'R CATEGORIÂU O RWYMEDIGAETHAU ARIANNOL A DDELIR GAN Y CYNGOR

Ymrwymadau Ariannol	Anghyfredol			
	Benthyciadau		Credydwyd	
	31 Mawrth 2019 £'000	31 Mawrth 2018 £'000	31 Mawrth 2019 £'000	31 Mawrth 2018 £'000
Gwerth teg trwy elw neu golled	-	-	-	-
Cost wedi ei Amorteiddio	134,888	119,327	12,286	12,317
	-	-	-	-
Cyfanswm Ymrwymadau Ariannol	134,888	119,327	12,286	12,317
Ymrwymadau Anariannol	-	-	144,868	117,496
Cyfanswm	134,888	119,327	157,154	129,813

Mae Nodyn 44ch isod yn rhoi manylion am y math o rwymedigaethau ariannol sydd gan y Cyngor. Roedd rhwymedigaethau benthycia'r Cyngor yn dod i gyfanswm o £134.888m ar 31 Mawrth 2019. Dyma'r benthyciadau a gymerwyd gan y Cyngor dros y blynyddoedd i gyllido gwariant cyfalaf ar adeiladu neu adnewyddu asedau'r Cyngor. Y benthyciadau tymor byr yw'r symiau sy'n ddyledus i'w talu cyn 31 Mawrth 2020. Bydd y benthyciadau tymor hir yn dod yn ddyledus ymhén dros flwyddyn. Mae crynodeb o bortffolio benthyciadau'r Cyngor a'r proffil aeddfedu yn cael ei ddarparu yn Nodyn 45. Y Bwrdd Benthyciadau Gwaith Cyhoeddus (PWLb), sydd yn rhan o Adran Drysorlys y Llywodraeth Ganolog, yw'r prif ddarparwr benthyciadau i'r Cyngor. Mae benthyciadau tymor hir o £126m yn ddyledus gan y Cyngor i'r PWLB. Mae benthyciadau tymor byr gan y PWLB yn cynnwys swm o £5m fydd yn daladwy yn 2019. Hefyd, mae'n cynnwys llog cronus o £2.338m, sef llog yn ymwneud â 2018/19 ond sy'n cael ei dalu yn 2019/20. Mae'r Cyngor hefyd wedi cael benthyciadau gan Lywodraeth Cymru a Salix, ar gyfradd llog o 0%, a ddefnyddiwyd i dalu am oleuadau arbed ynni LED. Mae gweddill y rhwymedigaethau ariannol yn ymwneud â chredydwyd, sef unigolion a/neu sefydliadau y mae arian yn ddyledus iddynt gan y Cyngor am nwyddau a gwasanaethau a ddarparwyd yn 2018/19 neu cyn hynny. Dyma'r anfonebau sy'n cael eu hanfon at y Cyngor ar ôl diwedd y flwyddyn ariannol neu lle mae'r dyddiad y daw'r swm yn ddyledus ar ôl 31 Mawrth 2019.

Cyfrifwyd gwerth teg benthyciadau'r Cyngor gan ymgynghorwyr Rheoli Trysorlys y Cyngor, Link Asset Services. Y cyfanswm gwerth teg ar holl fenthyciadau'r Cyngor oedd £190.539m, swm sylweddol uwch na'r gwerth cario ar y Fantolen o £134.888m ar 31 Mawrth 2019. Mae gwerth teg yr asedau yn uwch na'r gwerth cario oherwydd bod portffolio buddsoddiadau'r Cyngor yn cynnwys nifer o fenthyciadau cyfradd sefydlog lle mae'r gyfradd llog derbyniadwy yn uwch na'r cyfraddau sydd ar gael ar gyfer benthyciadau tebyg ar ddyddiad y Fantolen. Mae'r ymrwymiad hwn i dalu llog uwch na chyfraddau presennol y farchnad yn cynyddu'r swm y byddai'n rhaid i'r Cyngor ei dalu, petai'r benthyciwr yn gofyn, neu'n cytuno, i'r benthyciad gael ei ad-dalu'n gynnar.

Cafodd y gwerth teg ei asesu drwy gyfrifo gwerth presennol y llif arian fydd yn digwydd yn ystod y tymor sy'n weddill ar yr offerynnau, gan ddefnyddio'r rhagdybiaethau canlynol:-

- Amcangyfrif o ystod cyfraddau llog ar gyfraddau sicrwydd (gyda gostyngiad o 0.2%) ar 31 Mawrth 2019 ar gyfer benthyciadau gan y PWLB, yn seiliedig ar gyfraddau benthycia newydd ar gyfer benthyciadau cyfwerth ar y dyddiad hwnnw;
- Ni chydabyddir ad-dalu'r benthyciad yn gynnar nac amhariad;
- Os bydd offeryn yn aeddfedu yn ystod y deuddeng mis nesaf, tybir bod y swm cario yn agos i'r gwerth teg; a
- Bernir bod gwerth teg dyledwyr a chredydwyd tymor byr cyfwerth â'u swm cario ar ddyddiad y Fantolen.

NODYN 44ch - MANYLION AM Y MATHAU O RWYMEDIGAETHAU ARIANNOL SYDD GAN Y CYNGOR

Ymrwymadau Ariannol	31/03/2019		31/03/2018	
	Swm yn Cario	Gwerth Teg	Swm yn Cario	Gwerth Teg
	£000	£000	£000	£000
Ymrwymadau ariannol a ddelir ar gost wedi'i amortieiddio [disgrifiwch]				
Benthyciadau				
Benthyciadau tymor byr PWLB	7,350	7,428	7,308	5,127
Benthyciadau Llywodraeth Cymru	44	43	44	44
Benthyciadau tymor byr eraill	-	-	5,000	5,127
Benthyciadau tymor byr Salix	142	127	62	62
Benthyciadau tymor hir PWLB	126,404	182,090	106,415	161,287
Benthyciadau tymor hir Llywodraeth Cymru	44	43	88	88
Benthyciadau tymor hir Salix	904	808	410	410
Cyfanswm	134,888	190,539	119,327	172,145
Credydwy				
Absenoldebau croniedig	776	776	799	799
Credydwy eraill	8,585	8,585	11,367	11,367
Rhenti	31	31	-	-
Credydwy masnach	2,737	2,737	-	-
Credydwy tymor hir	157	157	151	152
Cyfanswm	12,286	12,286	12,317	12,318
Cyfanswm	147,174	202,825	131,644	184,463

NODYN 44d - INCWM, GWARIANT, ENILLION a CHOLLEDION

Dengys y tabl isod effaith offerynnau ariannol y Cyngor ar gyfrif refeniw blynyddol y Cyngor ar gyfer 2018/19.

Dengys y tabl fod swm o £466k (£177k yn 2017/18) wedi cael ei godi ar y Cyngor am yr amhariad a dadgydnabod ar yr asedau ariannol a nodwyd yn Nodiadau 44a a 44b uchod. Roedd hyn yn gostwng gwerth yr asedau yn ôl y swm hwn ac yn gost yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr. Fodd bynnag, derbyniodd y Cyngor £64k (£32k yn 2017/18) mewn llog ar ei adneuoedd mewn banciau yn y DU a benthyciadau i awdurdodau lleol eraill.

Y llog taladwy ar fenthyciadau yn ymwneud â 2018/19 oedd £5,870k (£5,863k yn 2017/18).

Incwm, Gwariant, Enillion a Chollodion	2018/19		2017/18	
	Gwarged neu Ddiffyg ar ddarparu o Gasanaethau £'000	Incwm a Gwariant Cynhwysfawr Arall £'000	Gwarged neu Ddiffyg ar ddarparu o Gasanaethau £'000	Incwm a Gwariant Cynhwysfawr Arall £'000
Enillion/colledion net ar:				
Asedau ariannol wedi eu mesur ar eu gwerth teg drwy elw neu golled	-	-	-	-
Asedau ariannol wedi eu mesur ar gostau wedi'i hamorteiddio (amhariad a dadgydnabod)	466	-	177	-
Buddsoddiadau mewn offerynnau ecwiti a ddynodwyd ar eu gwerth teg drwy incwm cynhwysfawr arall	-	-	-	-
Asedau ariannol a fesurwyd ar eu gwerth teg drwy incwm cynhwysfawr arall	-	-	-	-
Ymrwymadau ariannol wedi eu mesur ar eu gwerth teg drwy elw neu golled	-	-	-	-
Ymrwymadau ariannol wedi eu mesur ar gostau wedi'i amorteiddio	-	-	-	-
Cyfanswm Enillion/Colledion Net	466	-	177	-
Refeniw Llog:				
Asedau ariannol wedi eu mesur ar gostau wedi'i amorteiddio	64	-	32	-
Asedau ariannol eraill a fesurwyd ar eu gwerth teg drwy incwm cynhwysfawr arall	-	-	-	-
Cyfanswm refeniw llog	64	-	32	-
Costau Llog:				
Ymrwymadau ariannol wedi eu mesur ar gost wedi'i amorteiddio	5,871	-	5,863	-
Cyfanswm costau llog	5,871	-	5,863	-
Incwm Ffioedd:				
Asedau ariannol neu ymrwymadau ariannol nad ydynt yn werth teg drwy elw neu golled	-	-	-	-
Ymddiriedolaeth a gweithgareddau ymddiriedol eraill	-	-	-	-

Os cafodd offerynnau ariannol eu trefnu drwy frocer, mae'r brocer yn codi ffioedd. Hefyd, mae ffioedd yn ddyledus ar fenthyciadau newydd gan y PWLB. Fodd bynnag, nid yw'r ffioedd hyn yn faterol ac maent wedi eu cynnwys fel cost yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr yn ystod y flwyddyn. Petai'r ffioedd yn rhai materol, byddent wedi cael eu hychwanegu at werth cario yr offeryn ariannol perthnasol.

NODYN 45 – NATUR A MAINT Y RISGIAU SY’N DEILLIO O OFFERYNNAU ARIANNOL

Mae gwaith y Cyngor yn golygu ei fod yn agored i sawl risg ariannol:-

Risg Credyd - y posibilrwydd bod partïon eraill yn methu â thalu'r symiau dyledus i'r Cyngor.

Risg Hylifedd - y posibilrwydd na fydd cyllid gan y Cyngor i gwrdd a'i ymrwymadau yng nghyswllt taliadau.

Risg y Farchnad - y posibilrwydd y bydd y Cyngor yn wynebu colled ariannol oherwydd newidiadau mewn mesurau megis cyfraddau llog.

Mae'r rheolaeth gyffredinol dros risgiau sylweddol sy'n codi o'r Offerynnau Ariannol yn cael cefnogaeth Datganiad Strategaeth Rheoli'r Trysorlys y Cyngor a hefyd y Strategaeth Buddsoddi Blyneddol sydd wedi ei chymeradwyo gan y Cyngor llawn. Mae'r safon ariannol newydd IFRS9 Offerynnau Ariannol sy'n weithredol ers 1 Ebrill 2018 yn ceisio gwneud sefydliadau ystyried risgiau yn gynharach. Effaith cyfyngedig sydd gan y safon hwn ar y Cyngor gan nad oes ganddo fuddsoddiadau cymhleth neu risg uwch. Mae'r Cyngor ond wedi buddsoddi mewn banciau DU ac awdurdodau lleol eraill yn ystod y flwyddyn.

Risg Credyd

Mae Risg Credyd yn codi oherwydd yr adneuon mewn banciau a sefydliadau ariannol, ond hefyd oherwydd credyd i gwsmeriaid y Cyngor (dyledwyr ar y Fantolen). Mae'r safon yn nodi'r angen i'r Cyngor ddarparu ar gyfer colledion credyd posibl o ganlyniad i fethiannau posibl i dalu incwm sy'n ddyledus i'r Cyngor yn gynt. Lwfans Amharu Colledion (ILA) yw'r enw am hyn. Yn hytrach na seilio colledion posibl ar wybodaeth hanesyddol yn unig, bydd y Cyngor yn cymryd i ystyriaeth y colledion credyd yn y dyfodol yn gynharach a byddant wedi adolygu'r polisi amhariad er mwyn ystyried colledion credyd posibl ar ddyledwyr fwy cyfredol. Gellir dod o hyd i'r polisi diwygiedig yn Nodyn 51 Polisiâu Cyfrifo ar dudalen 87.

Mae'r Cyngor wedi asesu'r risg credyd o adneuon banc ar y tebygolrwydd o'r banc yn diffygio wrth ad-dalu'r buddsoddiad. Mae risg uwch i'r sector bancio gan Brexit, fodd bynnag, ystyrir y risg o ddiffyg yn isel yn dal i fod. Mae hyn yn ganlyniad i wytnwch ariannol uwch gan y banciau yn dilyn deddfwriaeth newydd a gyflwynwyd yn dilyn argyfwng bancio 2008. Nid yw'r adneuon bancio felly wedi eu hamharu arnynt. Nid ydym yn trefnu adneuon gyda banciau a sefydliadau ariannol oni bai eu bod, ar ôl cael eu graddio'n annibynnol, wedi cael graddfa credyd digonol neu lefel o warant llywodraeth, a phenderfynir ar uchafsymiau credyd i bob gwrthbarti. Gosododd y Cyngor nifer o uchafsymiau yn seiliedig ar raddfeydd credyd ar gyfer gwahanol math o selfydlidau, gwahanol gyfnodau a symiau, ac mae ganddo bolisi o beidio â benthycu rhagor na £10m i unrhyw un sefydliad heblaw am lywodraeth y DU. Mae'r Cyngor yn monitro cyfraddau credyd yn gyson a chaiff rybudd o unrhyw newidiadau gan ei ymgynghorwyr Rheoli'r Trysorlys. Cymerir camau priodol yn sgil unrhyw newid gan ddilyn y Strategaeth Fuddsoddi Flynyddol. Paratoir Adroddiad Trysorlys Blyneddol sy'n manylu ar y gwaith buddsoddi. Roedd yr holl adneuon a oedd yn sefyll ar ddiwedd y flwyddyn wedi eu gwneud yn wreiddiol am lai na blwyddyn.

Ni aethpwyd tu draw i unrhyw uchafswm credyd yn ystod y flwyddyn ariannol ac ni thorwyd unrhyw feini prawf gwrthbartïon. Nid yw'r Cyngor yn disgwyl y bydd unrhyw golledion oherwydd bod unrhyw un o'i wrthbartïon yn methu â pherfformio yng nghyswllt adneuon. Mae'r argyfwng credyd presennol wedi cynyddu'r posibilrwydd o fethu talu ac mae'r Cyngor wedi mabwysiadu meini prawf credyd llymach ar gyfer gwrthbartïon buddsoddi o fewn ei bolisi cyffredinol.

Nid yw'r Cyngor fel rheol yn caniatáu credyd i gwsmeriaid; mae gan y Cyngor weithdrefnau casglu rhagnodedig ar gyfer symiau dyledus gan gwsmeriaid a gwneir darpariaethau priodol ar gyfer dyledion a allai fod yn rhai drwg. Mewn rhai amgylchiadau, mae'r Cyngor yn cael pridiant cyfreithiol ar eiddo ar gyfer rhai dyledion gohiriedig fel hunan gyllidwyr mewn cartrefi gofal.

Yn ogystal, mae gan y Cyngor nifer o ddyledwyr tymor hirach, gan gynnwys benthyciadau sy'n

bennaf yn fenthyciadau ceir i staff a morgeisi gweddilliol o gynllun caeëdig yn cynnig benthyciadau cartrefi i denantiaid ac i aelodau'r cyhoedd. Mae'r morgeisi gweddilliol yn rhai risg isel oherwydd bod y Cyngor yn diogelu'r hawl gyntaf ar yr eiddo morgeisiedig. Ystyrir bod y benthyciadau ceir yn rhai risg isel oherwydd bod modd tynnu ad-daliadau am y benthyciadau geir o gyflogau'r gweithwyr, a hefyd mae trefniadau cilyddol gydag awdurdodau lleol eraill ar gyfer staff sy'n trosglwyddo ac yn symud gyda dyledion ar eu benthyciadau ceir, yswiriant ar gyfer benthyciadau heb eu had-dalu oherwydd marwolaeth mewn gwasanaeth a hefyd trefniadau arferol i ad-ennill dyledion yng nghyswllt gweithwyr sy'n gadael eu swyddi mewn llywodraeth leol. Fodd bynnag, mae'r risg o ddiffyg ar fenthyciadau gweithwyr yn cynyddu'n gyflym er gwaethaf y mesurau hyn os yw'r gweithiwr yn gadael cyflogaeth y Cyngor. Felly, mae lwfans colledion diffygion o 10% wedi ei weithredu i'r balans presennol ar fenthyciadau ceir gweithwyr.

Mae Nodyn 45a yn dangos y cynnydd mewn lwfansau colledion amhariad ar gyfer 2018/19.

NODYN 45a - AMHARIAD A DAD-GYDNABOD ASEDAU ARIANNOL

Dosbarth yr Asedau (cost wedi ei hamorteiddio)	2018/19	2017/18
	Colledion credyd disgwylidig dros oes yr ased - heb amhariad credyd £000	Colledion credyd disgwylidig dros oes yr ased - heb amhariad credyd £000
Balans Agoriadol ar 1 Ebrill 2018	3,265	3,276
Adneuon mewn banciau yn y DU	-	-
Dyledwyr Masnachol (ac eithrio'r sector cyhoeddus a threthi)	238	115
Benthyciadau Meddal	33	-
Rhenti	19	(126)
Cyfanswm y lwfans amhariad 31 Mawrth 2019	3,555	3,265
Asedau Ariannol sydd wedi cael eu dad-adnabod	176	188
Cyfanswm Amhariad a Dad-gydnabod	466	177

NODYN 45b - GWERTH Y SYMIAU MASNACH DERBYNIADWY AR 31 MAWRTH 2019 A CHANRAN A GYMHWYSIR FESUL BAND FEL LWFANS COLLI AMHARIAD

Mae'r tabl isod yn dangos bod gwerth yr holl asedau ariannol a gafodd eu hamorteiddio wedi eu ymharu gan ddefnyddio ymagwedd wedi ei symleiddio oherwydd roedd yr holl asedau ariannol yr oedd angen amhariad yn ymwneud â derbyniadau masnachol. Dyma'r ymagwedd a argymhellir o ran delio gyda symiau gweddilliol sy'n ddyledus i'r Cyngor. Mae'r tabl yn dangos gwerth gweddilliol y symiau sy'n ddyledus i'r Cyngor am y cyfnod amser y mae'r symiau wedi bod yn ddyledus. Mae'r raddfa o ran risg credyd yn ymwneud â chanran gwerth yr arian sy'n ddyledus yn ôl 'oed' y ddyled y mae'r Cyngor yn defnyddio'r lwfans colled amhariad yn ei chylch. Er enghraifft, yn achos arian sydd wedi bod yn ddyledus am 366 i 730 o ddiwrnodau, caiff 75% o'r £235,407 ei roi yn erbyn referniw er mwyn cymryd i ystyriaeth y risg na fyddai'r dyledion yn cael eu talu. Byddai hynny'n £235,407 ar gyfer dyled yn y band hwn. Fodd bynnag, byddai'r Cyngor yn parhau i fynd ati yn egniol i adennill y ddyled.

NODYN 45b - SYMAU MASNACH DERBYNIADWY AR 31 MAWRTH 2019 A CHANRAN A GYMHWYSIR FESUL BAND FEL LWFANS COLLI LLEIHAD MEWN GWERTH

	Cyfradd Risg Credyd	Gwerth Cario Gros £'000
Colledion credyd disgwylidig dros 12 mis	-	-
	-	-
Cynnydd sylweddol yn y risg credydd ers y gydnabyddiaeth gychwynnol	-	-
	-	-
Amhariad Credydd ar 31 Mawrth	-	-
	-	-
Ymagwedd wedi ei Symleiddio	-	-
15-45 diwrnod yn hwyr	2.50%	20,618
46-75 diwrnod yn hwyr	4.50%	16,833
76-105 diwrnod yn hwyr	7.50%	4,897
106 - 182 diwrnod yn hwyr	15%	22,178
183 - 365 diwrnod yn hwyr	50%	94,684
366 - 730 diwrnod yn hwyr	75%	253,407
731 diwrnod neu mwy yn hwyr	100%	861,767
	-	1,274,383
Cyfanswm		1,274,383

Risg Hylifedd

Mae Risg Hylifedd yn isel am nad yw'r Cyngor yn y gorffennol wedi cael unrhyw broblem cael cyllid ac mae'n rhydd i fynd at y Bwrdd Benthycia ar gyfer Gwaith Cyhoeddus (PWLb) fel corff i fenthycia oddi arno ar ôl methu fel arall. Prif nodau'r Strategaeth Rheoli Trysorlys yw i sicrhau bod yr Awdurdod yn agored i risg isel ac i sicrhau hylifedd. Mae'r rhan fwyaf o fuddsoddiadau'r Awdurdod mewn cyfrifon adneuon mynediad yn syth. Felly, mae llai o risg y bydd yn methu â chodi'r arian i gwrdd â'i ymrwymadau dan yr offerynnau ariannol. Fodd bynnag, yn aml mae risg y bydd y Cyngor yn gorfod adnewyddu cyfran sylweddol o'i fenthyciadau ar adeg pan fo'r cyfraddau llog yn uchel. Yr arfer yw ceisio sicrhau na fydd rhagor na 20% o'i fenthyciadau i'w had-dalu mewn unrhyw gyfnod o 2 flynedd, ac asesu'n gyson gyfraddau'r farchnad a'r rhagolygon er mwyn trefnu benthyciadau newydd yn lle'r rhai sy'n aeddfedu neu ar gyfer ad-drefnu'r benthyciadau presennol ar yr adeg fwyaf manteisiol. Byddai'r cyfraddau llog isel cyfredol yn gostwng cyfraddau llog ar fenthyciadau newydd a gymerir i ad-dalu'r ddyled sy'n aeddfedu. I gyflawni'r nod hwn, mae'r Cyngor yn defnyddio cynghorwyr rheoli'r trysorlys allanol. Dangosir dadansoddiad aeddfedu benthyciadau sy'n sefyll yn Nodyn 44. Mae holl daliadau masnachol a thaliadau eraill yn daladwy mewn llai na blwyddyn

NODYN 45c - PROFFIL O BA BRYD Y MAE'R CYNGOR I FOD I AD-DALU BENTHYCIADAU

	Prifswm Gweddillol 2018/19 £'000	Llog wedi Cronni 2018/19 £'000	Cost llai Amorteiddio Cronedig 2018/19 £'000	Prifswm Gweddillol 2017/18 £'000	Llog wedi Cronni 2017/18 £'000	Cost llai Amorteiddio Cronedig 2017/18 £'000
>50 blwyddyn	-	-	-	-	-	-
36-50 blwyddyn	52,976	-	52,976	27,976	-	27,976
26-35 blwyddyn	42,713	-	42,713	43,732	-	43,732
16-25 blwyddyn	13,167	-	13,167	12,783	-	12,783
11-15 blwyddyn	4,934	-	4,934	4,586	-	4,586
6-10 blwyddyn	4,256	-	4,256	5,662	-	5,662
3-5 blwyddyn	4,608	-	4,608	7,056	-	7,056
1-2 blwyddyn	4,654	-	4,654	5,117	-	5,117
Cyfanswm y Benthyciadau Tymor Hir	127,308	-	127,308	106,912	-	106,912
Cyfanswm Benthyciadau Tymor Byr (< 1 blwyddyn)	5,197	2,338	7,535	10,116	2,297	12,413

Risg y Farchnad

Risg Cyfraddau Llog - Mae'r Cyngor yn wynebu risg posibl pan fo symudiadau ymhlith cyfraddau llog ar ei fenthyciadau a buddsoddiadau. Mae unrhyw symudiad yn y cyfraddau llog yn cael effaith gymhleth ar y Cyngor. Er enghraifft, byddai cynnydd yn y cyfraddau llog yn cael yr effaith a ganlyn:-

- Benthyciadau ar gyfraddau amrywiol - byddai cynnydd yn y treuliau llog a godir ar y Gwarged neu Ddiffyg ar y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr;
- Benthyciadau ar gyfraddau sefydlog - ceid gostyngiad yn rhwymedigaethau gwerth teg y benthyciadau;
- Buddsoddiadau ar gyfraddau amrywiol – byddai cynnydd yn yr incwm llog wedi'u gredydu i'r Gwarged neu Ddiffyg ar y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr; a
- Buddsoddiadau ar gyfraddau sefydlog - gwelid gostyngiad yng ngwerth teg yr asedau.

Nid yw benthyciadau'n cael eu cario ar werth teg, gan eu bod yn cael eu cario ar gost amorteiddio yn unol â cod CIPFA. Felly, ni fyddai enillion a cholledion nominal ar fenthyciadau graddfa sefydlog yn effeithio ar y Gwarged neu Ddiffyg ar Ddarparu Gwasanaethau neu Incwm a Gwariant Cynhwysfawr arall. Fodd bynnag, bydd newidiadau yn y llog sy'n daladwy neu'n dderbyniadwy ar fenthyciadau a buddsoddiadau graddfa amrywiol yn cael eu postio i'r Gwarged neu Ddiffyg ar Ddarparu Gwasanaethau ac yn effeithio ar Falans Cronfa'r Cyngor.

Mae gan y Cyngor nifer o strategaethau i reoli risg cyfraddau llog. Polisi'r Cyngor yw benthycu'n bennaf yn ôl cyfraddau sefydlog, er mwyn cael sicrwydd beth fydd y llog taladwy dros gyfnod y benthyciadau. Mae'r Cyngor, gyda chefnogaeth ei gynghorwyr trysorlys, yn monitro'n barhaus y cyfraddau llog ar y pryd a rhagolygon y farchnad. Pe ceid risg sylweddol o godiad sydyn yn y cyfraddau llog tymhorau hir a byr, yna ailasesid y sefyllfa portffolio ac mae'n debygol y byddai hynny'n arwain, fel arfer, at godi cyllid cyfraddau sefydlog tra bo cyfraddau llog yn dal i fod yn gymharol rhad. Pe ceid risg sylweddol o ostyngiad sydyn yn y cyfraddau llog tymor hir a byr, yna câi benthyciadau tymor hir eu gohirio a symud ymlaen i ad-drefnu a symud o gyllid cyfraddau sefydlog i gyllid cyfraddau tymor byr.

Mae'r cyfan o fenthyciadau'r Cyngor cyfredol a thymor hir ar gyfraddau sefydlog. Mae hyn o

gymorth i leihau effaith y newidiadau mewn cyfraddau banc ar y Cyngor. Mae Nodyn 45ch yn dangos effaith cynnydd o 1% yn y gyfradd log ar werth teg Offerynnau Ariannol y Cyngor. Byddai gwerth y benthyciadau yn y Fantolen yn aros yr un fath oherwydd bod y cyfraddau llog yn rhai sefydlog. Fodd bynnag, byddai gostyngiad o £29.354m yn y gwerth teg. Byddai'r cynnydd yn y gyfradd yn cael effaith bositif ar adneuon y Cyngor oherwydd byddai'n derbyn £143k o log ychwanegol petai cynnydd o 1% yn y cyfraddau llog.

NODYN 45ch - AMCANGYFRIF O EFFAITH CYNNYDD O UN Y CANT YN Y CYFRADDAU LLOG AR ASEDAU ARIANNOL

Effaith cynnydd posib o 1% yn y cyfraddau llog ar asedau arianol y Cyngor	£'000
Cynnydd yng ngwerth asedau buddsoddiad gyfraddau sefydlog	143
Effaith ar Incwm a Gwariant Cynhwysfawr arall	143
Costyngiad yng ngwerth teg rhwymedigaethau benthyca cyfraddau sefydlog (dim effaith ar y gwarged a'r diffyg ar ddarparu gwasanaethau nac ar incwm cynhwysfawr arall)	29,354

Mae cyfraddau llog wedi parhau yn isel ac yn sefydlog ers 2009. Mae hyn yn ganlyniad i'r argyfwng ariannol byd-eang a ddechreuodd o ganlyniad i'r argyfwng bancio ym Medi 2008. Disgynnodd y gyfradd sylfaenol o 5% yn 2008 cyn yr argyfwng i 0.50% ym Mawrth 2009 a parhaodd ar 0.5% tan 2016. Gostyngodd i 0.25% yn Awst 2016 mewn ymateb i'r sioc economaidd o ganlyniad i'r penderfyniady refferendwm i adael yr Undeb Ewropeaidd. Dychwelodd y gyfradd yn ôl i 0.5% ym mis Tachwedd 2017. Gwelodd y gyfradd sylfaenol ei wir gynnydd cyntaf ers 2009 ar 2 Awst 2018 lle cynyddodd ychydig i 0.75%.

Ffynhonnell: <https://www.bankofengland.co.uk/boeapps/iadb/Repo.asp>

Brexit

Creodd canlyniad y refferendwm UE i adael yr Undeb Ewropeaidd sioc economaidd yn 2016 a effeithiodd ar farchnadoedd a llawer agwedd o'r economi. Fe hisraddwyd cyfraddau rhagolygon tymor hir ar gyfer banciau'r DU gyfan i agwedd negyddol. Byddai cwymp yn y sector bancio yn tanseilio'r adneuon a ddelir mewn banciau yn y DU (tua £15m yn 31/03/19). Mae hyn yn cael ei fonitro'n agos ac y mae statws credyd y banciau lle mae'r Awdurdod yn dal adneuon yn parhau i fod yn galonogol ac ar lefel dderbyniol, yn unol â'r Strategaeth Rheoli Trysorlys. Os bydd y statws credyd yn disgyn yn is na'r lefel dderbyniol, byddai'r Awdurdod yn ceisio rhoi y balansau mewn buddsoddiadau eraill, bydd rhaid iddynt fod yn unol â'r Strategaeth Rheoli Trysorlys. Yn ystod y flwyddyn ariannol, cynyddodd Banc Lloegr (Bank of England) y raddfa sylfaenol swyddogol o 0.50% i 0.75%. Dengys y weithred yma fod mwy o hyder yn economi'r DU. Cafwyd awgrymiadau o gynnydd pellach ond gallai'r ansicrwydd sy'n codi o ganlyniad i Brexit gadw cyfraddau llog yn isel wrth i Fanc Lloegr a'r Llywodraeth gefnogi'r economi drwy ei bolisi ariannol.

Mae'r Cyngor yn derbyn gwybodaeth reolaidd am y farchnad a chyngor gan ei ymgynghorwyr rheoli trysorlys a'r canlyniadau posibl mewn perthynas â Brexit.

Mae'r Cyngor wedi elwa o gyfraddau llog isel iawn ar y cyllid y mae'r Cyngor wedi ei fenthycu yn ystod rhan olaf y flwyddyn. Roedd y Cyngor wedi defnyddio ei falansau arian parod (benthycu mewnol) i gyllido gwariant cyfalaf er mwyn lleihau costau llog am nifer o flynyddoedd. Fe wnaeth y Cyngor allanoli'r benthycu mewnol hyn oherwydd y lleihad yn y balansau arian parod. Benthycwyd yr arian ar adeg pan oedd cyfraddau llog wedi gostwng oherwydd yr ansicrwydd ynghylch Brexit yn y dyddiau'n arwain at y dyddiad ymadael gwreiddiol o 29 Mawrth 2019 sydd bellach wedi'i ohirio.

NODYN 46 – CYD-BWYLLGORAU

Pwyllgor Cynllunio ar y Cyd

Mae Cyngor Sir Ynys Môn a Chyngor Gwynedd yn rhan o'r Pwyllgor Cynllunio ar y Cyd.

Cyngor Gwynedd sy'n gyfrifol am redeg y pwyllgor hwn ac mae'r balansau diwedd blwyddyn wedi eu cynnwys yn eu Mantolen. Gellir edrych ar gyfrifon y pwyllgor am 2018/19 drwy'r ddolen ganlynol:-

<https://www.gwynedd.llyw.cymru/cy/Cyngor/Perfformiad-a-gwariant/Cyllidebau-a-gwariant/Datganiad-or-Cyfrifon/Pwyllgor-Polisi-Cynllunio-Ar-y-Cyd.aspx>

GwE

Mae Cyngor Sir Ynys Môn a Chynghorau Gwynedd, Conwy, Sir Y Fflint, Wrecsam a Sir Ddinbych yn ran o gyd-bwyllgor GwE (Gwasanaeth Effeithiolrwydd a Gwella Ysgolion Rhanbarthol).

Cyngor Gwynedd sy'n gyfrifol am redeg y pwyllgor hwn ac mae'r balansau diwedd blwyddyn wedi eu cynnwys yn eu Mantolen. Gellir edrych ar gyfrifon y pwyllgor am 2018/19 drwy'r ddolen ganlynol:-

<https://www.gwynedd.llyw.cymru/cy/Cyngor/Perfformiad-a-gwariant/Cyllidebau-a-gwariant/Datganiad-or-Cyfrifon/Cyd-bwyllgor-GwE.aspx>

Bwrdd Uchelgais Economaidd Gogledd Cymru

Mae'r Cyngor yn rhan o Fwrdd Uchelgais Economaidd Gogledd Cymru sy'n cynnwys cynrychiolwyr o bob un o chwe awdurdod lleol Gogledd Cymru. Un o rolau allweddol y Pwyllgor hwn yw cydgysylltu'r gwaith o gynllunio a chyflawni'r weledigaeth ar gyfer twf yng Ngogledd Cymru, gan roi pwyslais cychwynnol ar y fargen dwf. Mae'r fargen dwf yn becyn cyllid gan y Llywodraeth Ganolog a Llywodraeth Cymru gyda chyllideb o £240m i gyflawni prosiectau ledled Cymru i sicrhau twf cynaliadwy ac economaidd.

Gellir dod o hyd i wybodaeth ychwanegol am y Cydbwyllgor ar wefan Cyngor Sir Gwynedd yn y cyfeiriad/linc canlynol ar y we

<https://democracy.cyngor.gwynedd.gov.uk/ielistmeetings.aspx?cid=418&year=0>

Prosiect Trin Gwastraff Gweddilliol Gogledd Cymru

Mae Cyngor Sir Ynys Môn a Chynghorau Sir Y Fflint, Conwy, Sir Ddinbych a Gwynedd yn rhan o Gyd-bwyllgor Trin Gwastraff Gweddilliol Gogledd Cymru (NWRWTP).

Cyngor Sir Y Fflint sy'n gyfrifol am redeg cyd-bwyllgor NWRWTP ac mae'r balansau diwedd blwyddyn wedi eu cynnwys yn eu Mantolen, a cheir manylion yn y tabl isod:

	Prosiect Trin Gwastraff Gweddilliol Gogledd Cymru 2018/19 £'000	2017/18 £'000
Dyledwyr Tymor Byr	95	109
Credydwyr Tymor Byr	(95)	(109)
Asedau Net	-	-

Mae Cyngor Sir Ynys Môn hefyd yn rhan o amryfal drefniadau ar y cyd gyda Chynghorau cyfagos yng Ngogledd Cymru fel a ganlyn:-

- Gwasanaeth Mabwysiadu Gogledd Cymru (Arweinydd: Wrecsam. Partïon: Sir Y Fflint, Sir Ddinbych, Conwy, Gwynedd);
- Gwasanaeth Mwynau a Gwastraff (Arweinydd: Sir Y Fflint. Partïon: Sir Ddinbych, Conwy, Gwynedd);
- Gwasanaeth Cynllunio Argyfwng Rhanbarthol (Arweinydd: Sir Y Fflint. Partïon: Wrecsam, Sir Ddinbych, Conwy, Gwynedd); a
- Galw Gofal (Arweinydd: Conwy. Partïon: Gwynedd, Sir Y Fflint).

NODYN 47 – TROI TAI'N GARTREFI

Mae'r Cyngor yn gweithredu fel asiant i Lywodraeth Cymru ar gyfer darparu benthyciadau i unigolion i atgyweirio cartrefi gwag er mwyn lleihau y nifer o gartrefi gweigion ar Ynys Môn a chynyddu'r cyfleoedd tai. Yn 2018/19, £0.087m (£0.094m yn 2017/18) oedd wedi ei wario ar atgyweirio cartrefi gwag.

NODYN 48 – Y DRETH GYNGOR

Mae incwm y Dreth Gyngor yn deillio o godi ar werth eiddo preswyl, ac mae'r gwerth hwnnw wedi ei rannu'n naw band yr amcangyfrifwyd eu gwerth ar 1 Ebrill 2003 i'r pwrpas penodol hwn. Penderfynir ar y taliadau trwy amcangyfrif faint o incwm y bydd raid i'r Cyngor ac Awdurdod Heddlu Gogledd Cymru ei gael dros y flwyddyn nesaf ac wedyn rhennir y swm gyda'r sylfaen i'r Dreth Gyngor. Sylfaen y Dreth Gyngor yw cyfanswm nifer yr eiddo ym mhob band prisio gan addasu trwy gyfran a throsi'r nifer i'r hyn sy'n cyfateb i fand D ac addasu ar gyfer disgownt. Sylfaen y Dreth Gyngor ar gyfer 2018/19 oedd £30,773.31 (£30,794.83 yn 2017/18).

Wedyn, mae'r swm i eiddo band D yn 2018/19, £1,440.78 (£1,377.15 yn 2017/18) yn cael ei luosi gan y gyfran a benodir i'r band penodol er mwyn rhoi'r swm dyledus fesul band. Cyfrifir am symiau unigol sy'n ddyledus gan ganiatáu disgownt a budd-dal i'r swm dyledus fesul band.

Roedd biliau'r Dreth Gyngor yn seiliedig ar y lluosyddion isod i fandiau A i I:-

Band	A	B	C	D	E	F	G	H	I
Lluosydd	6/9	7/9	8/9	9/9	11/9	13/9	15/9	18/9	21/9

Caiff Sylfaen y Dreth Gyngor ei weithio allan fel a ganlyn:-

Band	A*	A	B	C	D	E	F	G	H	I	Cyfanswm
Cyfanswm Anheddau	13.00	4,049.00	5,916.00	6,034.00	6,640.00	5,051.00	2,467.00	998.00	153.00	44.00	31,365.00
Lluosydd	5/9	6/9	7/9	8/9	9/9	11/9	13/9	15/9	18/9	21/9	
Band "D" Cyfatebol	7.22	2,699.00	4,601.14	5,363.33	6,639.75	6,173.44	3,562.72	1,663.33	305.50	102.67	31,118.10

	2018/19	2017/18
Band D cyfatebol fel yr uchod	31,118.10	31,136.57
Cyfradd Gasglu	98.50%	98.50%
Band D cyfatebol diwygiedig	30,651.33	30,669.52
Eiddo'r Weinyddiaeth Amddiffyn – Band D cyfatebol	121.98	125.31
Sylfaen y Dreth Gyngor	30,773.31	30,794.83

Yn 2013/14, cyflwynodd Llywodraeth Cynulliad Cymru Gynllun Gostyngiadau'r Dreth Gyngor i gymryd lle'r cynllun budd-daliadau'r Dreth Gyngor. Dyfarnwyd £5.381m o ostyngiadau'r dreth gyngor yn 2018/19 (£5.432m yn 2017/18).

Dadansoddiad o'r enillion net o'r Dreth Gyngor:	2018/19 £'000	2017/18 £'000
Y Dreth Gyngor Gros	44,797	42,295
Llai Gostyngiadau'r Dreth Gyngor a roddwyd i breswylwyr	(5,381)	(5,342)
Y Dreth Gyngor sy'n Gasgladwy	39,416	36,953
Ychwanegu / Llai: darpariaeth ar gyfer diffyg-dalu nid oedd ei angen neu cyrifwyd amdano o'r blaen	(191)	(50)
Enillion Net o'r Dreth Gyngor	39,225	36,903

NODYN 49 – TRETHI ANNOMESTIG (TA)

Mae'r TA yn cael eu trefnu ar sail genedlaethol.

Caiff eiddo annomestig ei asesu bob 5 mlynedd fel arfer at ddibenion cyfrifo atebolrwydd am Trethi Annomestig. Daeth rhestr newydd i rym ar 1 Ebrill 2017. Nid yw ailbrisio yn codi refereniw ychwanegol yn gyffredinol ond yn adlewyrchu newidiadau yng ngwerthoedd y farchnad eiddo ar draws y wlad, gan ailddosbarthu'r un cyfanswm rhwymedigaeth treth ar gyfer Trethi Annomestig. Bydd rhai biliau trethi'n codi a rhai'n gostwng ond bydd y bil cenedlaethol cyfartalog ond yn newid gyda chwyddiant.

Mae Llywodraeth Cymru yn pennu cyfradd – 51.4c yn 2018/19 (49.9c yn 2017/18), ac mae busnesau lleol yn talu trethi a gyfrifir trwy luosi gwerth ardrethol eu heiddo gyda'r swm uchod. Y Cyngor sy'n gyfrifol am gasglu trethi oddi ar drethdalwyr ei ardal ond wedyn mae'n trosglwyddo'r elw i'r gronfa Trethi Annomestig dan weinyddiaeth Llywodraeth Cymru. Mae Llywodraeth Cymru wedyn yn ailddosbarthu'r symiau a delir yn ôl i awdurdodau lleol yn seiliedig ar swm penodol fesul pen o'r boblogaeth.

Roedd incwm TA, ar ôl ystyried rhyddhad a darpariaethau (yn cynnwys Rhyddhad Trethi Busnesau Bach Llywodraeth Cymru), yn £14,404m yn 2018/19 (£11.777m yn 2017/18) yn seiliedig ar werth trethadwy ar ddiwedd y flwyddyn o £39.107m (£38.262m yn 2017/18).

Dadansoddiad o'r enillion net o drethi annomestig:	2018/19 £'000	2017/18 £'000
Trethi annomestig casgladwy	14,404	11,777
Cost lwfans casglu	(154)	(149)
Llog dalwyd ar ordaliadau	-	-
Darpariaeth ar gyfer dyledion drwg	(173)	(254)
Cyfraniad i gost rhyddhad trethi elusennol/gwledig	60	59
Taliadau i mewn i'r gronfa genedlaethol	14,137	11,433
Ailddosbarthu o'r gronfa genedlaethol	22,574	23,002

NODYN 50 – MORWROL

Mae'r Cyngor, fel Awdurdod Harbwr, yn gyfrifol am y gwasanaethau morwrol canlynol: Biwmares, Bae Ffreiers, Glyn Garth, Porthaethwy, Traeth Coch ac Harbwr Amlwch. Mae'r Rheoliadau Ymgymeriadau Statudol ar gyfer Harbyrau (Cyfrifon ac ati) 1983, rhif 931, yn eithrio awdurdodau harbwr gyda throsiant sy'n llai na £250,000 rhag gorfod paratoi cyfrifon ar wahân dan Ddeddf Harbyrau 1964. Mae'r incwm a'r gwariant ar gyfer y Gwasanaethau Morworol hyn, felly'n cael eu cynnwys yn y cyfrifon hyn dan incwm a gwariant y Gwasanaeth Rheoleiddio a Datblygu Economaidd. Yn 2018/19, roedd y trosiant ar wasanaethau arforol yn £50,732 (£48,934 yn 2017/18). Roedd y costau a gafwyd yn ystod y flwyddyn yn £143,709 (sy'n cynnwys £18,809 o log ar fenthyciadau/ad-daliadau cyfalaf).

NODYN 51 - POLISIÂU CYFRIFO

Yn yr adran hon, ceir manylion am y polisiau cyfrifo penodol a fabwysiadwyd gan y Cyngor ar gyfer cwblhau'r cyfrifon.

Cyfeirnod Polisi	Teitl Polisi
1	Egwyddorion Cyffredinol
2	Cronni Incwm a Gwariant
3	Digwyddiadau ar ôl Dyddiad y Fantolen
4	Gweithrediadau a Reolir ar y Cyd ac Asedau a Reolir ar y Cyd
5	Addasiadau Cyfnod Blaenorol, Newidiadau Mewn Polisiâu Cyfrifo ac Amcangyfrifon a Chamgymeriadau
6	Treth ar Werth (TAW)
7	Mesur Gwerth Teg
8	Asedau nad ydynt yn Gyfredol (Eiddo, Offer a Chyfarpar)
9	Eiddo Buddsoddiad
10	Asedau Annirweddol
11	Rhestrau Stoc a Chontractau Tymor Hir
12	Arian Parod a Chywerthoedd Arian
13	Offerynnau Ariannol
14	Darpariaethau, Rhwymedigaethau Wrth Gefn ac Asedau Wrth Gefn
15	Cronfeydd Wrth Gefn
16	Cydnabyddiaeth Refeniw
17	Llog Mewnol
18	Prydlesau
19	Taliadau i Refeniw ar gyfer Asedau nad ydynt yn Gyfredol - Darpariaeth Refeniw Isaf (MRP)
20	Grantiau a Chyfraniadau gan y Llywodraeth
21	Gwariant Refeniw a Gyllidir gyda Chyfalaf Dan Statud (REFCUS)
22	Gorbenion a Gwasanaethau Cefnogol
23	Arian Tramor
24	Buddiannau'r Gweithwyr
25	Eitemau Eithriadol
26	Cyfrifo am TA (Trethi Annomestig)
27	Incwm a Gwariant Asiantaeth

1. Egwyddorion Cyffredinol

Mae'r Datganiad Cyfrifon yn crynhoi trafodion y Cyngor am flwyddyn ariannol 2018/19 a'i sefyllfa ariannol ar ddiwedd y flwyddyn ar 31 Mawrth 2019. Mae'n rhaid i'r Cyngor baratoi Datganiad Cyfrifon blyneddol dan Reoliadau Cyfrifon ac Archwilio (Cymru) a Rheoliadau Cyfrifon ac Archwilio (Cymru) (Diwygiad) 2018, a than y Rheoliadau rhaid eu paratoi'n unol ag arferion cyfrifo priodol. Yr arferion hyn, yn bennaf, yw Côt Ymarfer CIPFA ar Gyfrifo Llywodraeth Leol yn y Deyrnas Unedig 2018/19 a Chôt Ymarfer CIPFA ar gyfer Adroddiadau Gwasanaeth 2018/19, ac a ategir gan y Safonau Adrodd Ariannol Rhyngwladol (IFRS). Mae'r holl brif bolisiau cyfrifo wedi cael eu defnyddio'n gyson drwy gydol y flwyddyn.

2. Cronni Incwm a Gwariant

Rhoddir cyfrif am drafodion yn y flwyddyn pryd y digwyddodd, nid pan fydd yr arian yn cael ei dalu neu ei dderbyn. Mae'r dull hwn o gyfrifo croniadau yn darparu sylfaen fwy cyflawn ar gyfer adrodd ar berfformiad ariannol y Cyngor oherwydd mae'n cynnwys ymrwymadau'r Cyngor yn y dyfodol i dalu/derbyn arian am nwyddau a gwasanaethau a dderbyniwyd erbyn 31 Mawrth 2019 ond nas talwyd amdanynt. Caiff incwm a gwariant eu cyfrifo amdanynt yn y flwyddyn y digwyddodd y gweithgaredd y mae'n berthnasol iddynt, nid pan fo arian yn cael ei dalu neu ei dderbyn, h.y. ar sail gronol. Mae hyn yn golygu fod incwm yn cael ei gofnodi pan gaiff ei ennill ac nid ar adeg ei dderbyn a gwariant pan mae'n digwydd yn hytrach nag ar adeg ei dalu. Fe gynhwysir incwm am werthu nwyddau yn y cyfrifon pan gwblheir y gwerthiant, nid pan dderbynnir yr arian. Caiff incwm o ddarparu gwasanaethau ei gydnabod pan fedr y Cyngor fesur yn ddibynadwy y ganran o'r trafodyn a gwblhawyd ac, o ganlyniad i hyn, bydd y Cyngor yn cael incwm yn gyfnewid am y gwasanaethau a ddarparwyd. Yn ychwanegol at hyn:-

- Mae cyflenwadau'n cael eu cofnodi fel gwariant pan gânt eu defnyddio – pan fo bwlch rhwng dyddiad derbyn cyflenwadau a'u defnyddio, cânt eu cario fel rhestrau stoc ar y Fantolen;
- Mae treuliau yng nghyswllt gwasanaethau a dderbyniwyd (gan gynnwys gwasanaethau a ddarparwyd gan weithwyr) yn cael eu cofnodi fel gwariant pan fo'r gwasanaethau'n cael eu derbyn yn hytrach na phan fo taliadau'n cael eu gwneud;
- Mae'r llog a dderbynnir ar fuddsoddiadau ac adneuon banc ac sy'n daladwy ar fenthyciadau (gan gynnwys gorddrafftiau banc) yn cael ei gyfrifo fel incwm a gwariant yn seiliedig ar y gyfradd llog effeithiol ar gyfer yr offeryn ariannol perthnasol yn hytrach nag fel llif arian parod sy'n cael ei bennu neu ei sefydlu dan y contract; a
- Pan fo refeniw a gwariant wedi'i gydnabod ond dim arian parod wedi'i dalu na'i dderbyn, mae dyledwr neu gredydwr i'r swm perthnasol yn cael ei gofnodi ar y Fantolen. Pan na fydd dyledion o bosib yn cael eu setlo, mae balans y ddyled yn cael ei nodi a chodir ar refeniw am yr incwm na chaiff, o bosib, ei gasglu.

3. Digwyddiadau ar ôl Dyddiad y Fantolen

Gall pethau ddigwydd ar ôl diwedd y flwyddyn ariannol a all gael effaith sylweddol ar ganlyniadau ariannol y flwyddyn honno. Digwyddiadau ar ôl dyddiad y Fantolen yw'r digwyddiadau hynny, ffafriol ac anffafriol, sy'n digwydd rhwng diwedd y flwyddyn ariannol a'r dyddiad pan fo'r Datganiad Cyfrifon wedi ei awdurdodi i'w gyhoeddi. Caiff y Datganiad Cyfrifon ei awdurdodi i'w gyhoeddi pan fydd y Swyddog Adran 151 wedi llofnodi'r cyfrifon terfynol wedi eu harchwilio, ar ôl i'r cyfrifon gael eu cymeradwyo gan y Cyngor llawn. Yn unol â'r gyfraith, rhaid cwblhau'r cyfrifon terfynol wedi eu harchwilio a'u hawdurdodi erbyn 30 Medi ar ôl diwedd y flwyddyn ariannol. Gellir dynodi dau fath o ddigwyddiad:-

- y rheini sy'n rhoi tystiolaeth o'r amgylchiadau oedd yn bodoli ar ddiwedd y flwyddyn ariannol – mae'r Datganiad Cyfrifon yn cael ei addasu i adlewyrchu'r fath ddigwyddiadau; a
- y rheini sy'n arwydd o amgylchiadau a gododd ar ôl y flwyddyn ariannol – nid yw'r Datganiad Cyfrifon yn cael ei addasu i adlewyrchu'r fath ddigwyddiadau ond, lle byddai categori o ddigwyddiadau yn cael effaith sylweddol, gwneir datgeliad yn y nodiadau ar natur y digwyddiadau a'r effaith y disgwylir iddynt eu cael o safbwynt ariannol.

Nid yw digwyddiadau ar ôl dyddiad awdurdodi'r datganiad ar gyfer ei gyhoeddi yn cael eu hadlewyrchu yn y Datganiad Cyfrifon.

4. Gweithrediadau a Reolir ar y Cyd ac Asedau a Reolir ar y Cyd

Y gweithrediadau a reolir ar y cyd yw'r gwaith hwnnw a wna'r Cyngor ar y cyd â mentrau eraill pan fo defnydd yn cael ei wneud o asedau ac o adnoddau'r mentrau yn hytrach na sefydlu endid ar wahân. Mae'r Cyngor yn cydnabod ar ei Fantolen ei gyfran o'r asedau a'r rhwymedigaethau y mae'n eu hwynebu. Caiff y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr ei ddebydu gyda'r gwariant hwnnw a'i gredydu gyda'r gyfran o'r incwm y mae'n ei ennill o ganlyniad i weithrediad y fenter.

Asedau a reolir ar y cyd yw eitemau o eiddo, offer neu gyfarpar sydd yn cael eu cydreoli gan y Cyngor a mentrau eraill a phan fo'r asedau'n cael eu defnyddio i sicrhau buddiannau i'r mentrwy. Nid yw'r fenter ar y cyd yn golygu sefydlu endid ar wahân. Mae'r Cyngor yn cadw cyfrif am ei gyfran ei hun yn unig o'r asedau a reolir ar y cyd, am y rhwymedigaethau a'r treuliau a gaiff ar ei ran ei hun neu ar y cyd ag eraill yng nghyswllt ei fuddiannau yn y fenter ar y cyd a'r incwm a ddaw iddo o'r fenter.

5. Addasiadau Cyfnod Blaenorol, Newidiadau Mewn Polisiâu Cyfrifo ac Amcangyfrifon a Chamgymeriadau

Gall addasiadau ar gyfer cyfnod blaenorol ddeillio o newid mewn polisiâu cyfrifo neu o gywiro camgymeriad perthnasol. Cyfrifir am newidiadau mewn amcangyfrifon cyfrifo yn rhagolygol, h.y. yn y flwyddyn gyfredol ac yn ystod y blynyddoedd i ddod a fydd yn cael eu heffeithio gan y newid ac nid ydynt yn achosi addasiad cyfnod blaenorol.

Ni fydd newidiadau i bolisiâu cyfrifo ond yn cael eu gwneud pan mae hynny'n ofynnol dan arferion cyfrifo cywir neu pan fo'r newid yn rhoi gwybodaeth sy'n fwy dibynadwy neu berthnasol o safbwynt effeithiau trafodion, digwyddiadau eraill a'r amodau mewn perthynas â sefyllfa ariannol a pherfformiad ariannol y Cyngor. Pan wneir newid, caiff ei ddefnyddio'n ôl-weithredol (oni ddywedir fel arall) trwy addasu'r balansau agoriadol a symiau cymharol ar gyfer y cyfnod blaenorol fel petai'r polisi newydd wedi ei ddefnyddio erioed.

Mae camgymeriadau perthnasol a ganfyddir yn ffigyrau'r cyfnod blaenorol yn cael eu cywiro'n ôl-weithredol trwy addasu balansau agoriadol a symiau cymharol ar gyfer y cyfnod blaenorol.

6. Treth ar Werth (TAW)

Nid yw TAW sy'n daladwy ond yn cael ei gynnwys fel traul i'r graddau nad oes modd ei hawlio oddi ar Gyllid a Thollau EM yn unig. Mae'r TAW derbyniadwy yn cael ei eithrio o incwm.

7. Mesur Gwerth Teg

Mae Mesur Gwerth Teg IFRS13 yn golygu bod rhaid i'r rhan fwyaf o'r asedau, rhwymedigaethau ac offerynnau ariannol nad ydynt yn gyfredol gael eu prisio ar werth teg, yn amal yn ôl cyfraddau marchnad actif lle mae un ar gael. O safbwynt asedau gweithredol, mae'r safon yn cyflwyno'r cysyniad o werth teg yn seiliedig ar werth cyfredol (yn aml, gwerth mewn defnydd) ar gyfer ailbrisio Eiddo, Offer a Chyfarpar. Mae hyn yn golygu y dylai'r mesur adlewyrchu amodau'r farchnad ar gyfer y gwasanaeth neu'r swyddogaeth ar ddyddiad cyflwyno'r adroddiad. Mae'r safon yn darparu gwahanol ddulliau prisio teg ar gyfer mathau o asedau gwahanol. Yn achos asedau nad ydynt yn rhai gweithredol, h.y. asedau buddsoddi, asedau a ddelir i'w gwerthu ac asedau nad oes mwyach eu hangen, caiff y rhain eu prisio ar eu huchaf ac yn ôl y defnydd gorau y gellir ei wneud ohonynt. Mewn achos lle gellid gwneud defnydd arall ohonynt a fyddai o werth teg uwch, dyna'r gwerth teg a fyddai'n cael ei ddefnyddio ar gyfer prisio asedau nad ydynt yn rhai gweithredol. Dan y côd hwn, nid oes angen ailbrisio asedau isadeiledd yn ôl eu gwerth cyfredol. Yn lle hynny, caiff asedau isadeiledd eu prisio yn ôl y gost hanesyddol dibrisiedig.

Mae'r Awdurdod yn mesur gwerth teg ased neu rwymedigaeth drwy ddefnyddio'r rhagdybiaethau y byddai'r sawl sy'n weithredol yn y farchnad yn eu defnyddio wrth brisio ased neu rwymedigaeth, gan dybio y byddai'r rheini yn gweithredu er eu budd economaidd gorau.

8. Asedau nad ydynt yn Gyfredol (Eiddo, Offer a Chyfarpar)

8.1 Cydnabyddiaeth

Mae asedau nad ydynt yn gyfredol - Eiddo, Offer a Chyfarpar - yn asedau ffisegol sy'n para am flwyddyn neu ragor ac sy'n cael eu defnyddio gan y Cyngor i gefnogi'r ddarpariaeth o nwyddau a gwasanaethau. Mae'r Cyngor wedi pennu isafswm ar gyfer gwariant ar asedau a fydd yn cael ei gategoreiddio fel gwariant cyfalaf. Y swm de-minimus hwn yw £30k. Caiff gwariant ar brynu, creu neu wella asedau nad ydynt yn gyfredol ac sy'n costio £30k neu fwy ei gyfalafu ar sail cronïadau ar yr amod ei fod yn cwrdd â'r diffiniad uchod o ased nad yw'n gyfredol. Byddai Eiddo, Offer a Chyfarpar yn cynnwys asedau megis peiriannau, ni fyddai fel arfer yn cynnwys asedau a ddelir ar gyfer eu gwerthu oherwydd, fel arfer, byddid yn disgwyl cael gwared ar y rhain o fewn 12 mis.

Gall costau'r asedau hyn gynnwys costau cychwynnol eu prynu a'u hadeiladu a chostau dilynol i wella neu i adnewyddu rhan o'r ased. Caiff unrhyw wariant arall a gyfyd yn sgil gynnal a chadw asedau o ddydd i ddydd, yn cynnwys atgyweiriadau a cynnal a chadw, ei gydnabod yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr wrth i'r costau hynny godi.

8.2 Mesur

Caiff asedau eu mesur yn y lle cyntaf ar gost, yn cynnwys:-

- y pris prynu;
- unrhyw gostau a briodolir i ddod ag ased i'r lleoliad a'r cyflwr sy'n angenrheidiol i bwrpas ei weithredu yn y dull a fwriadwyd gan reolwyr; ac
- amcangyfrif cychwynnol o gostau datgymalu a symud yr eitem ac adfer y safle y mae'r eitem arno mewn achosion lle mae'n rhaid, er mwyn defnyddio'r ased, ei hail-leoli.

Nid yw'r Cyngor yn cyfalafu costau benthyca a geir tra bo asedau'n cael eu hadeiladu.

Tybir bod cost asedau a gaffaelir mewn modd ac eithrio drwy eu prynu yn gost gwerth teg, ac eithrio pan nad oes sylwedd masnachol i'r pryniant (h.y. ni fydd yn arwain at amrywiad yn llif arian y Cyngor). Yn yr achos olaf, pan gaffaelir ased drwy gyfnwidd, cost y pryniant yw swm cario'r ased a roddir i fyny gan y Cyngor.

Yna mae'r asedau'n cael eu cario yn y Fantolen gan ddefnyddio'r seiliau mesur canlynol:-

- Isadeiledd, asedau cymunedol ac asedau sy'n cael eu hadeiladu – cost dibrisiant hanesyddol;
- Tai Cyngor – gwerth teg, a bennir gan ddefnyddio sail gwerth defnydd presennol ar gyfer tai cymdeithasol (EUV-SH);
- Swyddfeydd y Cyngor – gwerth cyfredol, a bennir gan y swm a delir am yr ased yn ei ddefnydd presennol;
- Adeiladau ysgolion – byddent yn cael eu prisio yn ôl eu gwerth cyfredol wrth gael eu defnyddio ond, oherwydd eu natur arbenigol, fe'u mesurir yn ôl cost amnewid dibrisiant;
- Asedau dros ben – y mesur gwerth cyfredol yw gwerth teg, amcangyfrifir ar y defnydd uchaf a gorau o bersbectif rhai sy'n weithgar ar y farchnad;
- Mae'r holl asedau gweithredol eraill wedi cael eu mesur yn unol â'u gwerth presennol yn seiliedig ar eu gwerth defnydd presennol (EUV). Mae hyn yn golygu mai gwerth cyfredol tir ac adeiladau fyddai'r swm a fyddai'n cael ei dalu am yr ased yn ei ddefnydd presennol. Os nad oes marchnad amlwg ar gyfer ased oherwydd ei natur arbenigol neu os nad yw'r math hwnnw o ased yn cael ei werthu'n aml, bydd yr Awdurdod yn amcangyfrif ei werth cyfredol gan ddefnyddio'r dull cost amnewidiol dibrisiedig. Er enghraifft, yn achos eiddo sy'n cynnwys tir ac adeiladau, y gost ddibrisiedig o'i amnewid fyddai gwerth marchnad y tir y mae'r adeilad arno ar gyfer ei ddefnydd cyfredol ynghyd â chost gros amnewid yr adeilad llai lwfansau ar gyfer dirywiad, darfodedigrwydd ac optimeiddio;
- Caiff asedau a dderbynnir fel rhoddion eu mesur yn y lle cyntaf yn ôl eu gwerth teg. Caiff y gwahaniaeth rhwng gwerth teg ac unrhyw bris a dalwyd ei gredydu i'r llinell Incwm a Gwariant Trethiant a Grant Amhenodol yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr. Lle mae amodau ynghlwm wrth unrhyw asedau a gafwyd yn rhodd, caiff yr enillion eu credydu i'r Cyfrif Asedau a gafwyd yn rhodd. Lle mae enillion yn cael eu credydu i'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr, cânt eu symud allan o falans y Gronfa Gyffredinol i'r Cyfrif Addasiad Cyfalaf yn y Datganiad o'r Symudiadau yn y Cronfeydd Wrth Gefn;
- Lle mae rhan neu gydran o ased yn cael ei amnewid, caiff gwerth cario'r hen ran neu gydran ei ddad-gydnabod er mwyn osgoi cyfrif dwbl. Caiff gwerth y gydran newydd ei hychwanegu at y swm sy'n cario. Os nad yw'n ymarferol gwneud penderfyniad ynghylch gwerth cario'r rhan sydd wedi ei amnewid, defnyddir cost y rhan newydd fel arwydd o gost y rhan sydd wedi cael ei amnewid; a
- Os nad yw ased yn cael ei ddal i bwrpas cynhyrchu llif arian, tybir bod gwerth mewn defnydd o leiaf yn gyfartal i gost amnewid gwasanaeth potensial o'r ased.

Pan fo gan asedau nad ydynt yn eiddo oes ddefnyddiol fer neu werth isel (neu'r ddau), defnyddir sail cost hanesyddol dibrisiedig fel procsi ar gyfer gwerth teg. Fel arfer, mae 'oes defnyddiol byr' yn golygu 7 mlynedd neu lai, er gall fod yn hirach am eitemau arbenigol o offer a chyfarpar.

Mae'r asedau a gynhwysir yn y Fantolen ar werth teg yn cael eu hailbrisio yn ddigon aml i sicrhau nad yw eu swm cario'n sylweddol wahanol i'w gwerth teg ar ddiwedd y flwyddyn, ond ailbrisio o leiaf bob pum mlynedd. Yn ymarferol, mae'r Cyngor yn prisio ei asedau Eiddo, Offer a Chyfarpar ar sail rhaglen dreigl pum mlynedd. Fodd bynnag, caiff asedau sydd â gwerth cario o dros £500k eu hailbrisio bob blwyddyn. Mae cynnydd mewn gwerthoedd asedau'n cydweddu â chredydau i'r Gronfa Ailbrisiant Wrth Gefn i gydnabod enillion heb eu gwireddu. Mewn achosion eithriadol, gellir credydu enillion ailbrisiant i'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr pan fônt yn codi o wyrddroi colled a godwyd yn flaenorol ar wasanaeth.

Pan ddynodir lleihad mewn gwerth, cyfrifir amdano trwy:-

- pan fo balans o enillion ailbrisiant i'r ased yn y Gronfa Ailbrisiant Wrth Gefn, nodir swm cario'r ased i lawr yn erbyn y balans hwnnw (i fyny at y swm o enillion sydd wedi cronni); a
- pan nad oes balans yn y Gronfa Ailbrisiant Wrth Gefn, nodir swm cario'r ased i lawr yn erbyn llinell(au) y gwasanaeth perthnasol yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr.

Mae'r Gronfa Ailbrisiant Wrth Gefn yn cynnwys enillion ailbrisiant a gydnabuwyd ers 1 Ebrill 2007 yn unig, dyddiad ei weithredu'n ffurfiol. Mae'r enillion a gafwyd cyn y dyddiad hwnnw wedi eu hymgorffori yn y Cyfrif Addasiad Cyfalaf.

8.3 Amhariad

Mae gwerth asedau'n cael eu hadolygu ar ddiwedd pob blwyddyn am arwydd o amhariad ar werth.

Mae enghreifftiau o ddigwyddiadau a newidiadau mewn amgylchiadau sy'n rhoi arwydd y gallai amhariad fod wedi digwydd yn cynnwys:-

- dirywiad sylweddol (h.y. mwy na'r disgwyl o ganlyniad i dreigl amser neu ddefnydd cyffredin) yn swm cario'r ased yn ystod y cyfnod, sy'n benodol i'r ased;
- tystiolaeth o ddarfodiad neu niwed ffisegol i ased;
- ymrwymiad gan y Cyngor i ymgymryd ag ad-drefnu sylweddol; a
- newid andwyol sylweddol yn yr amgylchedd statudol neu reoleiddiol arall y mae'r Cyngor yn gweithredu ynddo.

Pan fo arwyddion, ac amcangyfrifir bod gwahaniaethau posib yn berthnasol, yna amcangyfrifir swm adferadwy'r ased ac, mewn achos lle mae'r swm hwn yn llai na swm cario'r ased, cydnabyddir colled amhariad ar gyfer y diffyg.

Pan ddynodir colledion amhariad ar asedau a gawsant eu hailbrisio, cyfrifir amdanynt trwy:-

- pan mae balans o enillion ailbrisiant i'r ased yn y Gronfa Ailbrisiant Wrth Gefn, nodir swm yr amhariad yn erbyn yr ased i lawr yn erbyn y balans hwnnw (i fyny at y swm o enillion cronnus);

- pan nad oes balans yn y Gronfa Ailbrisiant Wrth Gefn, nodir swm yr amhariad yn erbyn yr ased i lawr yn erbyn llinell(au) y gwasanaeth perthnasol yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr. Pan fo colled amhariad yn cael ei wrthdroi wedyn, credydir y gwyrddroad i'r llinell(au) gwasanaeth perthnasol yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr, i fyny at swm y golled wreiddiol, wedi ei addasu ar gyfer dibrisiant y byddid wedi ei godi pe na fyddai'r golled wedi ei chydabod. Nodir unrhyw beth dros ben yn y Gronfa Ailbrisiant Wrth Gefn.

Pan mae'r amhariad yn ymwneud ag ased na chafodd ei hailbrisio (h.y. ased â gwerth cario yn seiliedig ar gost hanesyddol), caiff yr amhariad ei gydnabod yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr.

8.4 Dibrisiant

Darperir ar gyfer dibrisiant yr holl asedau Eiddo, Offer a Chyfarpar er mwyn dyrannu eu symiau dibrisio dros eu hoes ddefnyddiol. Gwneir eithriad ar gyfer asedau heb oes ddefnyddiol benodol (h.y. tir rhydd-ddaliadol) ac asedau nad ydynt eto ar gael i'w defnyddio (h.y. asedau sy'n cael eu hadeiladu).

Cyfrifir dibrisiant ar y seiliau canlynol:-

- anheddau ac adeiladau eraill – dyraniad llinell syth dros gyfnodau hyd at 75 mlynedd, fel yr amcangyfrifir gan y Prisiwr;
- cerbydau, offer, dodrefn a chyfarpar – dyraniad llinell syth dros 5 i 15 mlynedd;
- isadeiledd – dyraniad llinell syth dros gyfnodau hyd at 30 mlynedd.

Mewn achos lle mae gan eitem o ased Eiddo, Offer a Chyfarpar gydrannau mawr y mae eu cost yn sylweddol mewn cysylltiad â chost gyfan yr eitem, dibrisir y cydrannau ar wahân. Cyfeiriwch at Nodyn 4a.

Mae enillion ailbrisiant hefyd yn cael eu dibrisio, gyda swm sy'n cyfateb i'r gwahaniaeth rhwng gwerth presennol dibrisiant a godir ar asedau a'r dibrisiant a fyddai wedi ei godi yn seiliedig ar eu cost hanesyddol yn cael ei drosglwyddo bob blwyddyn o'r Gronfa Ailbrisiant Wrth Gefn i'r Cyfrif Addasiad Cyfalaf.

Ni chodir dibrisiant yn y flwyddyn y prynir yr ased.

8.5 Asedau y ceir gwared arnynt ac Asedau nad ydynt yn Gyfredol a delir i'w Gwerthu

Mae'r asedau hyn yn cael eu marchnata'n rhagweithiol ar gyfer eu gwerthu ac mewn achosion ble y mae'r Cyngor yn disgwyl iddynt gael eu gwerthu yn y 12 mis nesaf. Fe nodir yr asedau yma ar wahân oherwydd bydd y gwerth ar y Fantolen yn cael ei adennill yn bennaf drwy werthiant yn hytrach na pharhau i'w ddefnyddio yn y dyfodol. Mae'r ased (neu grŵp gwaredu) yn cael ei ailbrisio yn union cyn ei ail-gategoreiddio ac yna ei gario ar yr isaf o'r swm hwn a gwerth teg llai costau gwerthu. Caiff gwerth teg asedau nad ydynt yn gyfredol a delir i'w gwerthu, eu mesur yn unol â'u lefel uchaf a gorau o ddefnydd. Pan fo gostyngiad dilynol i werth teg llai costau gwerthu, mae'r golled yn cael ei phostio i'r llinell Gwariant Gweithredol Arall yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr. Dim ond hyd at swm unrhyw golledion a gydnabuwyd yn flaenorol yn y Gwared neu Ddiffyg ar Ddarparu Gwasanaethau y cydnabyddir enillion mewn gwerth teg. Ni chodir dibrisiant ar Asedau a delir i'w Gwerthu.

Os nad yw asedau (neu grŵp gwaredu) bellach yn cwrdd â'r meini prawf i'w dosbarthu fel Asedau a delir i'w Gwerthu, yna cânt eu hailddosbarthu'n ôl i asedau nad ydynt yn gyfredol

a'u prisio ar yr isaf o'u swm cario cyn iddynt gael eu dosbarthu fel rhai y delir i'w gwerthu, addasu ar gyfer dibrisiant, amorteiddiad neu ailbrisiadau a fyddai wedi cael eu cydnabod petaent ddim wedi cael eu dosbarthu fel rhai a delir i'w Gwerthu, a'u swm adferadwy ar ddyddiad y penderfyniad i beidio gwerthu.

'Grŵp gwaredu' yw grŵp o asedau, o bosib gyda rhai rhwymedigaethau cysylltiedig, y bwriada'r Cyngor gael gwared â nhw mewn un trafodyn unigol. Defnyddir y sail sy'n ofynnol ar gyfer mesur Asedau nad ydynt yn Gyfredol a ddosberthir fel rhai a delir i'w gwerthu i'r grŵp cyfan, ac mae unrhyw golled ddilynol yn lleihau swm cario'r Asedau nad ydynt yn Gyfredol yn y grŵp gwaredu yn y drefn ddosbarthu sy'n ofynnol gan IAS36.

Nid yw asedau fydd yn cael eu gadael neu eu sgrapio yn cael eu hailddosbarthu fel Asedau a delir i'w Gwerthu.

8.6 Cael Gwared ar Asedau nad ydynt yn Gyfredol

Pan ceir gwared ag ased neu pan gaiff ei ddigomisiynu, dilëir swm cario'r ased yn y Fantolen (p'un a yw'n Eiddo, Offer a Chyfarpar neu Asedau a delir i'w Gwerthu) i linell Gwariant Gweithredol Arall yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr fel rhan o'r budd neu'r golled ar adeg gwaredu. Caiff y gost hon ei throsglwyddo wedyn i'r Cyfrif Addasiad Cyfalaf yn y Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd Wrth Gefn.

Mae derbyniadau o warediadau (os oes rhai) yn cael eu credydu i'r un llinell yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr hefyd fel rhan o'r budd neu golled ar waredu (h.y. wedi ei netio i ffwrdd yn erbyn gwerth cario'r ased adeg cael gwared arno). Mae unrhyw enillion ailbrisiant a gronnwyd i'r ased yn y Gronfa Ailbrisiant Wrth Gefn yn cael eu trosglwyddo i'r Cyfrif Addasiad Cyfalaf.

Mae symiau uwch na £10k a dderbynnir ar gyfer eitem a waredwyd yn cael eu categoreiddio fel derbyniadau cyfalaf ac ni fedrir ond eu defnyddio wedyn ar gyfer buddsoddiad cyfalaf newydd neu eu gosod o'r neilltu i leihau angen gwaelodol y Cyngor i fenthycu (y gofyniad cyllido cyfalaf). Mae derbyniadau yn cael eu neilltuo i'r Gronfa Derbyniadau Cyfalaf Wrth Gefn o Falans Cronfa'r Cyngor yn y Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd wrth Gefn.

Nid yw gwerth dileu gwarediadau'n cael ei godi yn erbyn y Dreth Gyngor, oherwydd darperir yn llawn ar gyfer asedau nad ydynt yn gyfredol dan drefniadau ar wahân ar gyfer cyllido cyfalaf. Mae symiau'n cael eu trosglwyddo i'r Cyfrif Addasiad Cyfalaf o Falans Cronfa'r Cyngor yn y Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd wrth Gefn.

8.7 Asedau nad oes eu hangen mwyach

Gwerth teg asedau nad oes eu hangen mwyach yw'r pris a fyddai'n cael ei dderbyn i werthu ased neu ei dalu i drosglwyddo rhwymedigaeth mewn trafodiad trefnus rhwng rhai sy'n weithgar yn y farchnad ar adeg mesur. Bydd hyn yn seiliedig ar y lefel uchaf a gorau o ddefnydd.

8.8 Asedau Treftadaeth

Asedau Treftadaeth yw'r rheini y bwriedir eu cadw mewn ymddiriedolaeth i genedlaethau'r dyfodol oherwydd eu cysylltiadau diwydiannol, amgylcheddol neu hanesyddol. Maent yn cael eu dal gan y Cyngor yn unol â'i amcanion cyffredinol i warchod treftadaeth Ynys Môn. Mae'r Cyngor yn berchen ar nifer o asedau treftadaeth diriaethol megis adeiladau hanesyddol a gwaith celf.

Rhoddir gwerth ar Asedau Treftadaeth weithredol (h.y. rheini sydd, ynghyd â chael eu dal am eu nodweddion treftadaeth, hefyd yn cael eu defnyddio gan y Cyngor am weithgareddau arall

neu i ddarparu gwasanaethau arall) a chyfrif amdanynt fel asedau gweithredol, yn yr un modd ag asedau arall o'r math cyffredinol yna (e.e. adeiladau gweithredol).

Rhoddir gwerth ar Asedau Treftadaeth ar y sail fwyaf priodol a pherthnasol i'r ased unigol neu ddosbarth yr asedau. Lle nad yw'n ymarferol i gael prisiad ar gost sy'n gymesur â'r buddiannau i ddefnyddwyr y datganiadau ariannol, mesurir yr Asedau Treftadaeth ar gost hanesyddol (llai unrhyw dibrisiant cronedig, amorteiddio a cholledion amhariad fel sy'n briodol). Lle mesurir Asedau Treftadaeth ar brisiad, fe fesurir y swm cario yn ddigon aml i sicrhau fod y prisiadau yn parhau i fod yn gyffredol, ac ar gyfnodau dim mwy na phum mlynedd. Mewn achos lle na fedrir penderfynu ar gost neu werth Ased Treftadaeth heb fynd i gost anghymesur, ni fydd yr asedau'n cael eu cydnabod yn y Fantolen. Yn lle hynny, bydd yr ased yn cael ei datgelu yn y nodiadau i'r cyfrifon.

Pan fo Ased Treftadaeth ag oes benodol, darperir dibrisiant ar yr un sail â chategoriâu eraill o asedau (am fanylion, gweler y Polisi Cyfrifo am Ddibrisiant, 8.4 uchod).

Ni ddarperir dibrisiant ar Asedau Treftadaeth sydd ag oes amhenodol a gwerth gweddilliol uchel. Dylid adolygu swm cario Ased Treftadaeth pan fo tystiolaeth o amhariad, er enghraifft, pan mae wedi dioddef dirywiad ffisegol neu wedi cael ei dorri neu pan fo amheuan newydd yn codi ynglŷn â'i ddilysrwydd. Adnabyddir unrhyw amhariad ar yr un sail â dosbarthiadau arall o ased (am fanylion gweler Polisi Cyfrifo 8.3, Amhariad). Ar hyn o bryd, nid yw'r Cyngor yn mynd ati'n weithredol i gaffael mwy o Asedau Treftadaeth, ond mae'n ymateb i gyfleoedd i wella ei bortffolio fel maent yn codi. Cedwir y casgliadau celf yn Oriel Ynys Môn, gyda gwaith cynnal a chadw'n cael ei wneud pan fo'r angen. Rhannau o'r casgliad sy'n cael ei arddangos ar unrhyw adeg, tra gellir trefnu i gael mynediad i'r gweddill. Mae'r Eiddo Treftadaeth yn cael eu rheoli a'u cynnal a'u cadw, tra'n ystyried eu nodweddion treftadaeth, fel rhan o bortffolio cyffredinol y Cyngor o dir ac adeiladau.

8.9 Trin Asedau Ysgol

Cymerir yn ganiataol mai awdurdodau lleol sy'n rheoli'r ysgolion y maent yn eu cynnal. O'r herwydd, caiff asedau, rhwymedigaethau, cronfeydd wrth gefn a llif arian yr ysgolion a gynhelir gan yr Awdurdod eu cynnwys yn natganiadau ariannol y Cyngor.

Ymddiriedolwyr yr ysgol neu'r corff sefydledig sy'n berchen ar, ac yn rheoli, tir ac adeiladau ysgolion a gynorthwyir yn wirfoddol ac ysgolion sefydledig ac, o'r herwydd, ni chânt eu cynnwys ar Fantolen y Cyngor.

Caiff gwariant cyfalaf ar ysgolion cymunedol ei ychwanegu at falansau'r ysgolion hynny. Caiff balansau ysgolion unigol ar 31 Mawrth 2019 eu cynnwys ym Mantolen y Cyngor oherwydd eiddo'r Cyngor fydd unrhyw gyllidebau a ddatganolwyd i'r ysgolion sydd heb eu gwario.

I bwrpas cyfrifo, mae asedau ysgolion dan reolaeth wirfoddol ac ysgolion a gynorthwyir yn wirfoddol fel a ganlyn:-

- Ysgolion Dan Reolaeth Wirfoddol: mae'r tir wedi ei gynnwys ar y Fantolen ond nid yr adeiladau;
- Ysgolion a Gynorthwyir yn Wirfoddol: nid yw'r tir na'r adeiladau wedi eu cynnwys ar y Fantolen; ac
- Yn ychwanegol, nid yw'r tir na'r adeiladau yn Ysgol Sefydledig Caergeiliog wedi eu cynnwys ar y Fantolen oherwydd mae'r asedau hyn wedi eu breinio gydag ymddiriedolwyr yr ysgol.

9. Eiddo Buddsoddiad

Eiddo buddsoddiad yw'r tir a'r adeiladau hynny a ddefnyddir i bwrpas cynhyrchu rhent a/neu ar gyfer cynnydd cyfalaf yn unig. Nid yw'r diffiniad yn cael ei fodloni os ydyw'r eiddo'n cael ei

ddefnyddio mewn unrhyw ffordd i hwyluso darparu gwasanaethau neu i gynhyrchu nwyddau neu pan fo'n cael ei ddal i'w werthu.

Mae eiddo buddsoddiad yn cael eu cydnabod pan mae'n debygol y bydd buddion economaidd cynlluniedig ar gyfer y dyfodol yn llifo i'r Awdurdod ac y gellir mesur mewn modd dibynadwy gost neu werth teg yr eiddo buddsoddiad hwnnw. Caiff eiddo buddsoddiad eu mesur yn ôl cost yn y lle cyntaf ac, wedyn, yn ôl gwerth teg, gan ddibynnu ar faint y gellid ffeirio'r ased rhwng partion gwybodus hyd braich. Yn unol a'r Côt, rhaid prisio Eiddo Buddsoddiad yn ôl y defnydd mwyaf a gorau y gellir ei wneud ohonynt, waeth beth fo bwriadau'r Cyngor ar eu cyfer. Mae hyn yn golygu bod defnydd amgen wedi cael ei ystyried ar gyfer pob eiddo buddsoddiad ac, os byddai modd defnyddio'r eiddo i bwrpas arall a hynny'n codi ei werth teg, yna dylid defnyddio'r gwerth teg hwnnw. Nid yw'r eiddo'n cael ei ddibrisio, yn hytrach caiff eu hailbrisio'n flynyddol yn unol ag IFRS13 yn ôl amgylchiadau'r farchnad ar ddyddiad y Fantolen. Mae enillion a cholledion adeg ailbrisio'n cael eu symud i'r llinell Incwm a Gwariant Cyllido a Buddsoddiad yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr. Yr un driniaeth yn union a roddir i enillion a cholledion wrth gael gwared ohonynt.

Mae rhent a dderbynnir am eiddo buddsoddiad yn cael ei gredydu i'r llinell Incwm Cyllido a Buddsoddiad ac yn arwain at gynnydd ym Malans Cronfa'r Cyngor. Fodd bynnag, dan drefniadau statudol, ni chaniateir i enillion a cholledion a geir yn sgil ailbrisio a gwerthu gael effaith ar Falans Cronfa'r Cyngor. Felly, mae'r enillion a'r colledion yn cael eu symud allan o Falans Cronfa'r Cyngor yn y Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd wrth Gefn a'u symud i mewn i'r Cyfrif Addasu Cyfalaf ac (yn achos arian gwerthiant uwch na £10k) i'r Gronfa Wrth Gefn Derbyniadau Cyfalaf.

10. Asedau Annirweddol

Mae asedau annirweddol yn asedau nad ydynt yn gyfredol nac yn ariannol y gellir eu hadnabod ar wahân ond nid oes ganddynt sylwedd ffisegol (er enghraifft, meddalwedd cyfrifiadurol). Caiff y rhain eu rheoli gan y Cyngor oherwydd digwyddiadau yn y gorffennol. Nid yw gwariant ar ddatblygu gwefannau'n cael ei gyfalafu pan fo'r wefan yn cael ei defnyddio'n llwyr neu'n bennaf i hyrwyddo neu i hysbysebu nwyddau'r Cyngor neu ei wasanaethau. Caiff gwariant ar asedau annirweddol eu cyfalafu pan dybir y bydd buddiannau economaidd yn y dyfodol neu wasanaeth posib yn llifo o'r ased annirweddol i'r Cyngor.

Yn y lle cyntaf, mesurir asedau annirweddol yn ôl y gost. Nid yw'r symiau'n cael eu hailbrisio hyd oni fydd modd pennu gwerth yr asedau y mae'r Cyngor yn eu dal trwy droi at y farchnad weithredol. Yn ymarferol, nid oes yr un o'r asedau annirweddol y mae'r Cyngor yn eu dal yn bodloni'r maen prawf hwn ac, felly, cânt eu cario yn ôl y gost lai amorteiddio cronedig. Mae swm dibrisiannol ased annirweddol yn cael ei amorteiddio dros ei oes ddefnyddiol i linell(au) y gwasanaeth perthnasol yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr. Rhoddir prawf amhariad ar asedau annirweddol yn flynyddol a phryd bynnag y ceir arwydd bod amhariad ar yr ased. Mae unrhyw golledion a ganfyddir yn cael eu nodi yn erbyn llinell(au) y gwasanaeth perthnasol yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr. Bydd unrhyw enillion neu golledion wrth gael gwared ag ased annirweddol neu wrth roi'r gorau iddo yn cael ei nodi yn erbyn y llinell Gwariant Gweithredol Arall yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr.

Pan fo gwariant ar asedau annirweddol yn gymwys i'w ystyried fel gwariant cyfalaf i ddibenion statudol, ni chaniateir i amorteiddio, colledion amhariad nag enillion a cholledion cael gwared â'r asedau gael effaith ar Falans Cronfa'r Cyngor. Felly, mae'r enillion a'r colledion yn cael eu symud allan o Falans Cronfa'r Cyngor yn y Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd wrth Gefn a'u symud i mewn i'r Cyfrif Addasu Cyfalaf ac (yn achos arian gwerthiant uwch na £10k) i'r Gronfa Wrth Gefn Derbyniadau Cyfalaf.

11. Rhestrau Stoc a Chontractau Tymor Hir

Cynhwysir rhestrau stoc yn y Fantolen yn ôl y gost neu'n ôl y gwerth gwerthu net - pa un bynnag o'r ddau sydd isaf. Mae cost rhestrau stoc yn cael ei aseinio trwy ddefnyddio fformiwla gostio 'Cyntaf i Mewn, Cyntaf Allan' (FIFO).

Rhoddir cyfrif am contractau tymor hir trwy godi ar y Gwarged neu ar y Diffyg ar Ddarparu Gwasanaethau yn seiliedig ar werth y gwaith neu'r gwasanaeth a dderbynnir dan y contract yn ystod y flwyddyn ariannol.

Mae gwaith sydd yn y broses o gael ei wneud yn cael ei gynnwys yn y Fantolen yn ôl y gost.

12. Arian Parod a Chywerthoedd Arian

Cynrychiolir arian parod gan arian mewn llaw ac adneuon gyda sefydliadau ariannol sy'n ad-daladwy heb gosb ar rybudd o ddim mwy na 24 awr. Mae cywerthoedd arian yn fuddsoddiadau hynod o hylifol sy'n aeddfedu ymhén tri mis neu lai o'r dyddiad prynu ac yn rhai y gellir eu trosi'n hawdd i symiau hysbys o arian parod heb beri unrhyw risg o bwys yn sgil newid mewn gwerth.

Yn y Datganiad Llif Arian, dangosir arian parod a chywerthoedd arian net o'r gorddrafftiau banc sy'n daladwy ar alw ac maent yn rhan hanfodol o reolaeth arian parod y Cyngor.

13. Offerynnau Ariannol

13.1 Ymrwymadau Ariannol

Mae ymrwymadau ariannol yn cael eu hadnabod ar y Fantolen pan ddaw'r Awdurdod yn barti i'r darpariaethau cytundebol mewn offeryn ariannol, cânt eu mesur i gychwyn ar werth teg, a'u cario ar eu cost wedi'i amorteiddio. Mae costau blynyddol i'r llinell Incwm a Gwariant Cyllido a Buddsoddi yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr (CIES) ar gyfer llog sy'n daladwy yn seiliedig ar swm cario y rhwymedigaeth, wedi'i luosi â'r gyfradd llog effeithiol ar gyfer yr offeryn. Y gyfradd llog effeithiol yw'r gyfradd sy'n disgowntio'n union y taliadau arian parod a amcangyfrifir yn y dyfodol dros oes yr offeryn i'r swm y cafodd ei gydnabod arno'n wreiddiol.

Ar gyfer y mwyafrif o'r benthyciadau sydd gan yr Awdurdod, golyga hyn mai'r swm a gyflwynir yn y Fantolen yw'r prifswm yn weddill sy'n daladwy (a llog wedi cronni); a'r llog a godir i'r CIES yw'r swm sy'n daladwy am y flwyddyn yn ôl y cytundeb benthycyca.

Pan fo premiymau a disgowntiau wedi eu codi i'r CIES, mae'r rheoliadau yn caniatáu i'r effaith ar Falans y Gronfa Gyffredinol gael ei thaenu dros y blynyddoedd i ddod. Mae gan yr Awdurdod bolisi o daenu'r enillion neu'r colledion dros y tymor oedd yn weddill ar y benthyciad yr oedd y premiwm yn daladwy yn ei erbyn, neu yr oedd y disgownt i'w dderbyn pan gafodd ei ad-dalu. Mae cysoniad y symiau a godir i'r CIES i'r taliad net sydd ei angen yn erbyn Balans y Gronfa Gyffredinol yn cael ei reoli trwy drosglwyddo i neu o'r Cyfrif Addasiad Offerynnau Ariannol yn y Datganiad Symudiad yn y Cronfeydd wrth Gefn.

13.2 Asedau Ariannol

Caiff asedau ariannol eu dosbarthu yn seiliedig ar ddull dosbarthu a mesur sy'n adlewyrchu'r model busnes ar gyfer dal yr asedau ariannol a'u nodweddion llif arian. Mae tri prif ddosbarth o asedau ariannol sef:-

- cost wedi'i amorteiddio;
- gwerth teg trwy elw neu golled (FVPL); a
- gwerth teg trwy incwm cynhwysfawr arall (FVOCI).

Model busnes yr Awdurdod yw dal buddsoddiadau er mwyn casglu llif oedd arian cytundebol. Felly, mae asedau ariannol yn cael eu dosbarthu fel cost wedi'i amorteiddio, heblaw am y

rheini nad yw eu taliadau cytundebol ar ffurf talu'r prifswm a llog yn unig (h.y. lle nad yw'r llofoedd arian ar ffurf offeryn dyled sylfaenol).

Asedau Ariannol wedi eu Mesur ar Gost wedi'i Amorteiddio

Mae asedau ariannol wedi eu mesur ar gost wedi'i amorteiddio yn cael eu hadnabod ar y Fantolen pan ddaw'r awdurdod yn barti i'r darpariaethau cytundebol mewn offeryn ariannol, a chânt eu mesur i gychwyn ar werth teg. Wedyn cânt eu mesur ar eu cost wedi'i amorteiddio. Mae credydau blynyddol i'r llinell Incwm a Gwariant Cyllido a Buddsoddi yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr (CIES) ar gyfer llog sy'n dderbyniadwy yn seiliedig ar swm cario yr ased wedi'i luosi â'r gyfradd llog effeithiol ar gyfer yr offeryn. Ar gyfer y mwyafrif o'r asedau ariannol y mae'r Awdurdod yn eu dal, golyga hyn mai'r swm a gyflwynir yn y Fantolen yw'r prifswm yn weddill y gellir ei dderbyn (ynghyd â llog wedi cronni) a'r llog a gaiff ei gredydu i'r CIES yw'r swm sydd i'w dderbyn am y flwyddyn yn y cytundeb benthycia.

Fodd bynnag, mae'r Awdurdod wedi gwneud nifer o fenthyciadau i weithwyr ar lai na chyfraddau'r farchnad (benthyciadau meddal). Mae'r Cyngor yn defnyddio cyfradd CThEM ar gyfer benthyciadau buddiol i weithwyr fel procsi ar gyfer gwerth y farchnad/cyfradd llog effeithiol. Os yw'r gwahaniaeth rhwng y gyfradd ostyngedig a'r gyfradd llog effeithiol yn fwy na £100k, caiff colled ei gofnodi ar y CIES am werth presennol y llog a fydd yn cael ei ildio dros oes yr offeryn, gan arwain at gost wedi'i amorteiddio is na'r prifswm sy'n weddill.

Caiff llog ei gredydu i'r llinell Incwm a Gwariant Cyllido a Buddsoddi yn y CIES ar gyfradd llog effeithiol fyfyr yn uwch na'r gyfradd a dderbynnir gan y gweithwyr, ac effaith y gwahaniaeth yw cynyddu cost wedi'i amorteiddio y benthyciad yn y Fantolen. Mae'n ofynnol yn y darpariaethau statudol mai effaith benthyciadau meddal ar Falans y Gronfa Gyffredinol yw'r llog sy'n dderbyniadwy am y flwyddyn ariannol – mae cysoniad y symiau a gaiff eu debydu neu eu credydu i'r CIES i'r enillion net sydd ei angen yn erbyn Balans y Gronfa Gyffredinol yn cael ei reoli trwy drosglwyddo i neu o'r Cyfrif Addasiad Offerynnau Ariannol yn y Datganiad Symudiad yn y Cronfeydd wrth Gefn.

Mae unrhyw enillion a cholledion sy'n codi pan fo ased yn cael ei ddad-gydnabod, yn cael eu credydu neu eu debydu i'r llinell Incwm a Gwariant Cyllido a Buddsoddi yn y CIES.

13.3 Model Colled Credyd Disgwyliedig

Mae'r Awdurdod yn cydnabod colledion credyd disgwyliedig ar bob un o'i asedau ariannol a ddelir ar gost wedi'i amorteiddio [neu FVOCI pan fo'n berthnasol], naill ai ar sail 12 mis neu sail oes. Mae'r model colled credyd disgwyliedig ar sail oes (model symledig) hefyd yn gymwys i symiau les sy'n dderbyniadwy ac asedau contract. Dim ond colledion oes sy'n cael eu cydnabod ar gyfer symiau masnach derbyniadwy (dyledwyr) a ddelir gan yr Awdurdod.

Bydd y Cyngor hefyd yn ymestyn y drefn symledig i symiau derbyniadwy ar les a masnach ac asedau contract os oes cydran gyllido sylweddol.

Mae colledion amhariad yn cael eu cyfrifo i adlewyrchu'r disgwyliad efallai na fydd y llifoedd arian yn y dyfodol yn digwydd oherwydd gallai'r benthyciwr fethu talu ei rwymedigaethau. Mae risg credyd yn chwarae rhan hollbwysig wrth asesu colledion. Os yw risg wedi cynyddu'n sylweddol ers i offeryn gael ei gydnabod i gychwyn, caiff colledion eu hasesu ar sail oes. Os yw'r risg heb gynyddu'n sylweddol neu os yw dal yn isel, caiff colledion eu hasesu ar y sail colledion disgwylidig dros 12 mis.

Ar gyfer 2018/19 yng nghyswllt Mân Ddyledwyr roedd y canrannau dyledion drwg canlynol yn berthnasol –

6 mis i 1 flwyddyn: 50%;
1 flwyddyn i 2 flynedd: 75%;
Dros 2 flynedd: 100%.

Byddai canrannau uwch yn berthnasol ar gyfer rhai dyledwyr penodol, gan ddwyn i gof amgylchiadau personol e.e. cwmni wedi diddymu, methdaliad personol.

Ar gyfer dyledwyr oedd wedi eu gohirio h.y. ffioedd preswyl Gwasanaethau Cymdeithasol oedd wedi eu gohirio tra'n aros i eiddo werthu (lle roedd pridiant ar yr eiddo), roedd darpariaeth o 10% yn berthnasol waeth beth yw'r oedran – er y byddai darpariaeth uwch yn berthnasol mewn rhai amgylchiadau e.e. cyflwr presennol yr eiddo neu werth yr eiddo neu anghydfod.

Mae IFRS yn ei gwneud yn ofynnol i adnabod dyledion yn gynt (nid yw'r arfer cyfredol yn darparu ar gyfer dyledion yn gynt na 6 mis oed, er y byddai darpariaeth yn cael ei wneud ar gyfer amgylchiadau dyledwyr unigol sy'n hysbys e.e. methdalwr, oedran llai na hyn) ac mae'n rhaid eithrio dyledion sector cyhoeddus (ar hyn o bryd mae dyledion ar gyfer y bwrdd iechyd lleol, preseptwyr mawr a lleol (cynghorau)/cyrff sy'n codi trethi ac ati, a gweinyddiaethau canolog/datganoledig ac ati wedi eu cynnwys). Gan roi ystyriaeth i IFRS9 mae angen lwfansau colledion amharedig diwygiedig ac fe wneir yr ystyriaethau canlynol i gyrraedd y lwfansau diwygiedig.

Nid yw IFRS9 yn diffinio diffyg ar ddyled, ond mae'n ofynnol i sefydliad ddarparu diffiniad o'r fath sy'n gyson â'i ddibenion rheoli credyd. Defnyddir y diffiniad canlynol at ddibenion y gofyniad lwfans colled amharedig ar gyfer Mân Ddyledion, sy'n ddigon syml ac sy'n gyson â rheolaeth credyd yr Awdurdod –

Mae dyledwyr wedi diffygio ar ddyled (at ddibenion lwfans colled amharedig yng nghyswllt Mân Ddyledwyr) os nad oes taliad wedi'i dderbyn yn erbyn dyled yn y system Dyledwyr Civica (erbyn 31 Mawrth bob blwyddyn) pan fo oedran y ddyled yn fwy nag 14 diwrnod calendr o'r dyddiad pwynt treth.

Cynigir y lwfansau canlynol ar gyfer cyfnodau o hyd at 6 mis –

- 1 – 30 diwrnod ar ôl y diwrnod dyledus h.y. 15 diwrnod i 45 diwrnod o'r dyddiad pwynt treth – 2.5%;
- 31 – 60 diwrnod ar ôl y diwrnod dyledus h.y. 46 diwrnod i 75 diwrnod o'r dyddiad pwynt treth – 4.5%;
- 61 – 90 diwrnod ar ôl y diwrnod dyledus h.y. 76 diwrnod i 105 diwrnod o'r dyddiad pwynt treth – 7.5%;
- 91 – 168 diwrnod ar ôl y diwrnod dyledus h.y. 106 diwrnod i 182 diwrnod o'r dyddiad pwynt treth – 15%.

Byddai'r Cyngor wedyn yn parhau i ddefnyddio'r canrannau cyfredol ar gyfer dyledion hŷn na 6 mis o'r dyddiad pwynt treth h.y.

- 183 – 365 diwrnod o'r dyddiad pwynt treth – 50%;
- 366 – 730 diwrnod o'r dyddiad pwynt treth – 75%;
- 731 diwrnod neu fwy o'r dyddiad pwynt treth – 100%.

Taliadau wedi eu gohirio

O 183 diwrnod o'r dyddiad pwynt treth mae'r rhain i gael eu cymhwyso ar 10% YN UNIG ac nid ar y cyfraddau uwch a ddangosir. Dim darpariaeth ar gyfer dyledion gohiriedig sy'n llai na 6 mis oed. Mae gan y Cyngor bridiannau cyfreithiol wedi'u sicrhau yn erbyn cartrefi unigolion, felly mae'r swm ar gyfer amhariad yn is.

Yr enillion neu'r golled amhariad flynyddol fydd y newid mewn colledion credyd disgwyledig cydol oes dros y flwyddyn.

13.4 Asedau Ariannol yn cael eu Mesur ar Werth Teg trwy Elw neu Golled

Mae asedau ariannol sy'n cael eu mesur ar werth FVPL yn cael eu hadnabod ar y Fantolen pan ddaw'r Awdurdod yn barti i'r darpariaethau cytundebol mewn offerynnau ariannol, a chânt eu mesur i gychwyn a'u cario ar werth teg. Mae enillion neu golledion gwerth teg yn cael eu hadnabod wrth iddynt gyrraedd yn y Gwarged neu Ddiffyg ar Ddarparu Gwasanaethau.

Mae mesuriadau gwerth teg yr asedau ariannol yn seiliedig ar y technegau canlynol:-

Offerynnau gyda phrisiau'r farchnad wedi'u dyfynnu – pris y farchnad offerynnau eraill gyda thaliadau sefydlog a chanfyddadwy – dadansoddiad llif arian gostyngedig.

Mae'r mewnbynnau i'r technegau mesur wedi eu categorio yn unol â'r tair lefel ganlynol:-

Mewnbynnau Lefel 1 – prisiau wedi'i dyfynnu (heb eu haddasu) mewn marchnadoedd actif ar gyfer asedau yr un fath y gall yr Awdurdod gael mynediad atynt ar y dyddiad mesur.

Mewnbynnau Lefel 2 – mewnbynnau ar wahân i'r prisiau wedi'u dyfynnu sydd wedi'u cynnwys yn Lefel 1 sy'n ganfyddadwy ar gyfer yr ased, naill ai'n uniongyrchol neu'n anuniongyrchol.

Mewnbynnau Lefel 3 – mewnbynnau anghanfyddadwy ar gyfer yr ased.

13.5 Y Datganiadau Ariannol

Mae unrhyw enillion a cholledion sy'n codi pan fo ased yn cael ei ddad-gydnabod, yn cael eu credydu neu eu debydu i'r llinell Incwm a Gwariant Cyllido a Buddsoddi yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr.

13.6 Asedau Ariannol ar Gael i'w Gwerthu

Nid oes gan y Cyngor asedau ariannol ar gael i'w gwerthu ac yn annhebygol o gael rhai yn y tymor byr gan ni chynhwysir yr asedau ariannol yma yn y Datganiad Strategaeth Rheoli Trysorlys 2018/19.

14. Darpariaethau, Rhwymedigaethau Wrth Gefn ac Asedau Wrth Gefn

14.1 Darpariaethau

Gwneir darpariaethau pan fo rhywbeth wedi digwydd sy'n rhoi rhwymedigaeth gyfreithiol neu ddehongliadol i'r Cyngor sy'n debygol o fod angen setliad trwy drosglwyddo buddiannau economaidd neu wasanaeth posibl, a phan fo modd darparu amcangyfrif dibynadwy o faint y rhwymedigaeth. Er enghraifft, efallai bod y Cyngor yn rhan o achos llys fyddai'n debygol o arwain yn y pen draw at wneud setliad neu dalu iawndal.

Codir darpariaethau fel traul ar y llinell gwasanaeth priodol yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr yn y flwyddyn y daw'r Cyngor yn ymwybodol o'r rhwymedigaeth, a chânt eu mesur yn ôl yr amcangyfrif gorau ar ddyddiad y Fantolen o'r gwariant sydd ei angen i setlo'r rhwymedigaeth, gan gymryd i ystyriaeth y risgiau ac ansicrwydd perthnasol.

Pan fo taliadau'n cael eu cyflwyno, yn y diwedd, rhoddir nhw yn erbyn y ddarpariaeth a gludir yn y Fantolen. Mae setliadau amcangyfrifedig yn cael eu hadolygu ar ddiwedd bob blwyddyn ariannol – pryd y bydd hi'n llai na thebygol y bydd angen trosglwyddo buddiannau economaidd (neu gwneir setliad llai na'r disgwyl), caiff y ddarpariaeth ei gwrthdroi a'i rhoddi mewn credyd yn ôl i'r gwasanaeth perthnasol.

Pan fo disgwyl hawlio cyfran neu'r cyfan o'r taliad i setlo'r ddarpariaeth oddi ar barti arall (e.e. oddi ar hawliad yswiriant), caiff ei gydnabod fel incwm i'r gwasanaeth perthnasol ond os oes sicrwydd go bendant y bydd ad-daliad ar gael os ydyw'r Cyngor yn setlo'r rhwymedigaeth.

Mae'r Awdurdod wedi gwneud darpariaeth ar gyfer costau setlo hawliadau ar gyfer ôl-dâl yn codi o daliadau gwahaniaethol a wnaed cyn i'r Awdurdod weithredu ei Strategaeth Tâl Cyfartal. Fodd bynnag, mae trefniadau statudol yn caniatáu i setliadau gael eu cyllido o'r Gronfa Gyffredinol yn y flwyddyn y gwnaed y taliadau mewn gwirionedd yn hytrach na'r flwyddyn pan gafodd y ddarpariaeth ei sefydlu. Mae'r ddarpariaeth, felly'n cael ei chydbwysu gan Gyfrif Ôl-dâl Tâl Anghyfartal sydd, yn effeithiol, yn canslo'r darpariaeth i sero. Petai unrhyw hawliadau tâl cyfartal yn cael eu cyllido o'r gronfa gyffredinol yn y flwyddyn, caiff y taliadau yma eu tynnu o'r Ddarpariaeth Tâl Cyfartal a'r gronfa wrth gefn Ôl-dâl Tâl Anghyfartal na ellir ei ddefnyddio. Yn debyg, petai cyfarwyddyd cyfalafu yn cael ei gymhywso yn ystod y flwyddyn, yn unol â hynny bydd rhaid lleihau y Ddarpariaeth Tâl Cyfartal a'r gronfa wrth gefn Ôl-dâl Tâl Anghyfartal na ellir ei ddefnyddio. Byddent yn cael eu lleihau ar gyfer y swm a gyllidir gan y cyfarwyddyd cyfalafu. Dylai'r balans ar y ddarpariaeth a'r gronfa wrth gefn berthnasol adlewyrchu yr hawliadau sydd heb eu setlo ac unrhyw hawliadau newydd y dyfodol yn unig.

14.2 Rhwymedigaethau wrth gefn

Mae rhwymedigaeth wrth gefn yn codi pan fo digwyddiad wedi cymryd lle sy'n rhoi rhwymedigaeth bosib ar y Cyngor, ond na fydd cadarnhad hyd oni fydd digwyddiadau nad oes modd eu rhagweld wedi digwydd yn y dyfodol, neu heb ddigwydd, a rheini heb fod yn gyfan gwbl dan reolaeth y Cyngor. Mae rhwymedigaethau wrth gefn hefyd yn codi mewn amgylchiadau ble byddai darpariaeth yn cael ei gwneud fel arall ond naill ai nid yw'n debygol y bydd angen all-lif o adnoddau neu ni ellir mesur maint y rhwymedigaeth yn ddibynadwy.

Ni chydabyddir rhwymedigaethau wrth gefn yn y Fantolen, ond cânt eu datgelu mewn nodyn i'r cyfrifon (Nodyn 42).

14.3 Asedau wrth gefn

Mae ased wrth gefn yn codi pan fo digwyddiad wedi cymryd lle sy'n rhoi ased bosib i'r Cyngor, ond na fydd cadarnhad hyd oni fydd digwyddiadau nad oes modd eu rhagweld wedi digwydd yn y dyfodol, neu heb ddigwydd, a rheini heb fod yn gyfan gwbl dan reolaeth y Cyngor.

Ni chydabyddir asedau wrth gefn yn y Fantolen, ond cânt eu datgelu mewn nodyn i'r cyfrifon ble mae'n debygol y bydd mewnllif o fuddiannau economaidd neu wasanaeth posib (Nodyn 43).

15. Cronfeydd Wrth Gefn

Mae'r Cyngor yn cadw amryw o gronfeydd wrth gefn sy'n adlewyrchu i ba raddau y mae ei asedau'n fwy na'i ymrwymadau ac unrhyw gyfyngiadau, statudol neu wirfoddol, a roddir ar y defnydd o'r balansau hyn. Mae gan y Cyngor y disgresiwn i osod o'r neilltu symiau penodol fel Cronfeydd wrth Gefn y mae'n dymuno eu clustnodi i ddibenion polisi i'r dyfodol neu i ymdrin â materion wrth gefn neu i reoli llif arian. Ceir crynodeb o'r rhan yn y Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd Wrth Gefn.

Caiff Cronfeydd wrth Gefn eu creu trwy drosglwyddo symiau o Falans Cronfa'r Cyngor yn y Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd wrth Gefn. Pan ceir traul sydd i'w gyllido o gronfa wrth gefn, caiff ei godi ar y gwasanaeth priodol yn y flwyddyn honno i'w sgorio yn erbyn y Gwarged neu Ddiffyg ar Ddarparu Gwasanaethau yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr. Yna trosglwyddir y gronfa wrth gefn yn ôl i Falans Cronfa'r Cyngor yn y Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd wrth Gefn fel nad oes taliad net yn erbyn y Dreth Gyngor ar gyfer y gwariant.

Cedwir rhai Cronfeydd wrth Gefn penodol er mwyn rheoli'r prosesau cyfrifo ar gyfer asedau nad ydynt yn gyfredol, offerynnau ariannol, buddiannau ymddeoliad a buddiannau gweithwyr ac nid ydynt yn cynrychioli adnoddau y gellir eu defnyddio i'r Cyngor - eglurir y Cronfeydd wrth Gefn hyn yn y polisiâu a'r nodiadau perthnasol.

16. Cydnabyddiaeth Refeniw

Caiff refeniw ei gydnabod yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr yn y flwyddyn y cafodd ei ennill yn hytrach na phan gafodd yr arian ei dderbyn. Mae hyn yn ymwneud ag incwm a geir o werthu nwyddau (a gynhyrchir gan y Cyngor i ddibenion eu gwerthu neu eu prynu i bwrpas ailwerthu), darparu gwasanaethau (ac eithrio gwasanaethau a wnelont yn uniongyrchol â chontractau adeiladu), llog, breindaliadau a difidendau, trafodion nad oes modd eu cyfnewid (h.y. y Dreth Gyngor) a lle cynt yr oedd rhwymedigaeth wedi'i hadnabod (h.y. credydwr) ar ôl bodloni'r meini prawf cydnabyddiaeth refeniw. Caiff refeniw ei gydnabod hefyd ar enillion a all godi neu beidio o weithgareddau cyffredin megis enillion ar ail-brisio asedau nad ydynt yn gyfredol, enillion ar werthu asedau nad ydynt yn gyfredol ac enillion ar asedau ariannol ar-gael-i'w-gwerthu. Lle mae'r Awdurdod yn gweithredu fel asiant, dim ond yr incwm a delir i'r Cyngor ar gyfer ei rôl fel asiant fydd yn cael ei gydnabod yn y cyfrifon. Ni fydd y swm sy'n gysylltiedig â'r trydydd parti (sef y prif swm) yn cael ei gynnwys yn y cyfrifon.

Mae refeniw'n cael ei gydnabod a'i fesur yn ôl gwerth teg y gydnabyddiaeth a dderbynnir. Dyma'r pris a fyddai'n cael ei dderbyn i werthu ased neu ei dalu i drosglwyddo rhwymedigaeth mewn trafodiad busnes trefnus rhwng y rhai sy'n weithgar yn y farchnad ar y dyddiad mesur. Bydd ad-daliadau a setliadau ariannol, lle'n berthnasol, yn cael eu cymryd i ystyriaeth wrth fesur gwerth teg y gydnabyddiaeth a gafwyd.

Os yw'r taliadau'n cael eu cyflwyno yn ôl telerau gohiriedig, mae'r gydnabyddiaeth a dderbynnir yn cael ei lleihau i'w gwerth presennol er mwyn sicrhau gwerth teg. Mae'r gwahaniaeth rhwng y swm hwn a chyfanswm y taliadau a dderbynnir yn cael ei gydnabod fel refeniw llog yn y Gwarged neu'r Diffyg ar Ddarparu Gwasanaethau. Mae derbyniadau tymor byr heb raddfa llog dynodedig yn cael eu mesur yn ôl y swm ar yr anfoneb wreiddiol pan fo effaith disgownt yn amherthnasol. Nid oes gwahaniaeth rhwng dyddiad cyflenwi a dyddiad talu yn achos trafodion digontract a rhai lle nad oes cyfnewid yn digwydd h.y. refeniw yng nghyswllt y Dreth Gyngor a threthi cyffredinol ac, felly, mesurir y trafodion hyn yn ôl y symiau llawn a dderbynnir yn eu cylch.

17. Llog Mewnol

Buddsoddir balansau arian gan y Cyngor yn unol â'i Bolisiâu Rheoli Trysorlys a Buddsoddi ac fe gronnir a chredydir y llog i'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr. Credydir llog i'r cronfeydd ymddiriedol a chronfeydd trydydd parti eraill ar sail y raddfa llog cyfartaleddig a enillwyd gan y Cyngor. Mae rhai cronfeydd wrth gefn yn derbyn llog trwy drosglwyddiad sydd wedi ei glandro ar yr un sail.

18. Prydlesau

Lle mae hynny'n berthnasol ac yn hanfodol, caiff prydlesau eu categorio fel prydlesau ariannol lle mae telerau'r brydles yn trosglwyddo'n sylweddol yr holl risgiau a'r enillion sy'n gysylltiedig â pherchenogaeth yr eiddo, offer neu gyfarpar o'r prydleswr i'r prydlesai. Nid yw'r Cyngor yn dal unrhyw brydlesau o'r math yma ac, o'r herwydd, mae'r prydlesau y mae'r Cyngor yn eu dal yn cael eu categorio fel prydlesau gweithredu. Lle mae prydles yn ymwneud â thir ac adeiladau, caiff y tir a'r adeiladau eu categorio fel prydlesau ar wahân. Caiff trefniadau nad ydynt â statws gyfreithiol prydles ond sy'n trosglwyddo hawl i ddefnyddio ased yn gyfnewid am daliad eu cyfrif amdanynt dan y polisi hwn lle mae cyflawni'r trefniant yn dibynnu ar ddefnyddio asedau penodol. Mae asedau wedi cael eu hadolygu gan gymryd i ystyriaeth lefel bwysigrwydd y rhenti blynyddol a gwerthoedd cyfalaf ac mae eu cynnwys yn y cyfrifon yn seiliedig ar y lefelau hyn.

18.1 Y Cyngor fel Prydlesai

18.1.1 Prydlesau Ariannol

Os yn berthnasol ac o werth sylweddol, byddai eitemau o Eiddo, Offer a Chyfarpar a ddelir dan brydlesau ariannol yn cael eu cydnabod ar y Fantolen ar gychwyn y brydles yn ôl eu gwerth teg wedi ei fesur ar adeg sefydlu'r brydles (neu yn ôl gwerth cyfredol y taliadau isaf ar y brydles os ydynt yn is na'r gwerth teg). Wrth gydnabod yr ased, gwneir ymrwymiad cyfatebol i dalu i'r prydleswr. Caiff y costau uniongyrchol cychwynnol i'r Cyngor eu hychwanegu at swm cario'r ased. Caiff premïymau a delir ar adeg sefydlu prydles eu defnyddio i ddibrisio ymrwymiad y brydles. Caiff rhenti wrth gefn eu codi fel treuliau yn ystod y cyfnodau y bu iddynt godi.

Caiff taliadau prydles eu rhannu rhwng:-

- taliadau ar gyfer prynu'r budd yn yr eiddo, offer neu gyfarpar – a ddefnyddir i ddibrisio ymrwymiad y brydles; a
- tâl ariannol - sy'n cael ei ddebydu i'r llinell Incwm a Gwariant Cyllido a Buddsoddi yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr.

Os yw eiddo, offer a chyfarpar yn cael eu cydnabod dan brydlesau ariannol, yna byddid yn cyfrifo amdanynt drwy ddefnyddio'r polisiâu sy'n gyffredinol berthnasol i asedau o'r fath ar yr amod y codir am ddibrisiant yn ystod cyfnod y brydles os yw'r cyfnod hwnnw'n llai na oes ddefnyddiol dybiedig yr ased (lle nad yw perchenogaeth yr ased yn trosglwyddo i'r Cyngor ar ddiwedd cyfnod y brydles).

Nid oes rhaid i'r Cyngor godi'r Dreth Gyngor i dalu costau dibrisiant neu ailbrizio a cholledion amhariad sy'n codi mewn perthynas ag asedau a brydlesir. Yn lle hynny, gwneir cyfraniad blynyddol call o gyllid refeniw tuag at y buddsoddiad cyfalaf tybiedig yn unol â gofynion statudol. Yn lle dibrisiant ac ailbrizio a cholledion amhariad, felly, ceir cyfraniad refeniw ym Malans y Gronfa Gyffredinol a hynny drwy addasiad yn y Cyfrif Addasiad Cyfalaf yn y Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd Wrth Gefn i gyfrif am y gwahaniaeth rhwng y ddau.

18.1.2 Prydlesau Gweithredol

Caiff rhent a delir mewn perthynas â phrydlesau gweithredol ei godi i'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr fel cost i'r gwasanaethau sy'n elwa o ddefnyddio'r eiddo, offer neu gyfarpar a brydlesir. Codir tâl ar sail linell syth dros gyfnod oes y brydles, hyd yn oed oes nad yw hyn yn cyfateb i batrymau taliadau (e.e. cyfnod o rent am ddim ar gychwyn y brydles).

18.2 Y Cyngor fel Prydleswr

18.2.1 Prydlesau Ariannol

Os bydd y Cyngor yn caniatáu prydles ariannol ar gyfer eiddo neu eitem o offer neu gyfarpar, yna caiff yr ased berthnasol ei ddibrisio ar y Fantolen fel un y cafwyd gwared arni. Os yn berthnasol, ar gychwyn y brydles bydd swm cario'r ased yn y Fantolen (p'un a yw'n Eiddo, Offer a Chyfarpar neu'n Asedau a Ddelir i'w Gwerthu) yn cael ei ddibrisio i'r llinell Gwariant Gweithredol Arall yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr fel rhan o'r enillion neu'r colledion ar adeg cael gwared arni. Caiff enillion, sy'n cynrychioli buddsoddiad net yr Awdurdod yn y brydles, ei gredydu i'r un llinell yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr hefyd fel rhan o'r enillion neu'r colledion ar adeg cael gwared arni (h.y. yn cael ei ddebydu yn erbyn gwerth cario'r ased ar adeg cael gwared arni), gyda chofnod o ased prydles (dyledwr tymor hir) yn y

Fantolen. Caiff rhent a geir ar gyfer prydles ei rannu rhwng:-

- Taliadau ar gyfer prynu'r budd yn yr eiddo a ddefnyddir i ddibrisio ymrwymiad y corff a brydlesodd yr ased (ynghyd ag unrhyw bremiymau a dderbyniwyd); ac
- Incwm Cyllido, sy'n cael ei gredydu i'r llinell Incwm a Gwariant Cyllido a Buddsoddi yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr.

Yn unol â statud, ni chaniateir defnyddio'r enillion a gredydwyd i'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr ar adeg cael gwared â'r ased i ychwanegu at Falans y Gronfa Gyffredinol a rhaid trin hyn fel derbyniad cyfalaf. Lle derbyniwyd premiwm, rhaid symud hwn allan o Falans y Gronfa Gyffredinol i'r Gronfa Wrth Gefn ar gyfer Derbyniadau Cyfalaf yn y Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd Wrth Gefn. Lle bydd y swm sy'n daladwy mewn perthynas â'r ased a brydlesir yn cael ei setlo drwy dalu rhent yn y blynyddoedd ariannol sydd i ddod, caiff hyn ei symud allan o Falans y Gronfa Gyffredinol i'r Gronfa wrth Gefn ar gyfer Derbyniadau Cyfalaf sydd wedi eu Gohirio yn y Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd Wrth Gefn. Pan fydd rhenti'n cael eu derbyn yn y dyfodol, bydd yr elfen ar gyfer y derbyniadau cyfalaf ar ôl cael gwared o'r eiddo yn cael eu defnyddio i ddileu'r swm sy'n ddyledus gan y corff a brydlesodd yr ased. Bryd hynny, bydd y derbyniadau cyfalaf sydd wedi eu gohirio yn cael eu trosglwyddo i'r Gronfa Derbyniadau Cyfalaf.

Nid yw gwerth dileu asedau y ceir gwared arnynt yn cael ei godi yn erbyn y dreth gyngor oherwydd gwneir darpariaeth lawn ar gyfer costau asedau nad ydynt yn gyfredol mewn trefniadau ar wahân ar gyfer cyllido cyfalaf. Caiff y symiau, felly, eu trosglwyddo o Falans y Gronfa Gyffredinol i'r Cyfrif Addasiad Cyfalaf yn y Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd Wrth Gefn.

18.2.2 Prydlesau Gweithredol

Pan fo'r Cyngor yn rhoi prydles weithredol dros eiddo neu eitem o offer neu gyfarpar, cedwir yr ased yn y Fantolen. Mae incwm rhent yn cael ei gredydu i'r llinell Gwariant Gweithredol Arall yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr. Gwneir credydau ar sail llinell-syth dros oes y brydles, hyd yn oed os nad yw hyn yn cyd-fynd â'r patrwm taliadau (e.e. telir premiwm ar gychwyn y brydles). Mae costau uniongyrchol cychwynnol yr eir iddynt wrth negodi a threfnu prydles yn cael eu hychwanegu at swm cario'r ased perthnasol a'u codi fel traul dros oes y brydles ar yr un sail ag incwm rhent.

19. Taliadau i Refeniw ar gyfer Asedau nad ydynt yn Gyfredol

Mae gwasanaethau a gwasanaethau cymorth yn gyfrifol am y symiau canlynol er mwyn cofnodi gwir gost dal asedau anghyfredol yn ystod y flwyddyn:-

- Dibrisiant asedau a ddefnyddir gan y gwasanaeth;
- Ailbrisio a cholli lleihad mewn gwerth ar asedau a ddefnyddir gan y gwasanaeth lle nad oes unrhyw enillion cronedig yn y gronfa ailbrisio wrth gefn y gellir dileu'r colledion yn ei herbyn; a
- Amorteiddio asedau anniriaethol sydd i'w priodoli i'r gwasanaeth.

Nid yw'n ofynnol i'r cyngor godi'r dreth gyngor i dalu am y costau hyn. Fodd bynnag, mae'n ofynnol iddo neilltuo cyfraniad blynyddol o refeniw tuag at ei ofyniad benthyca cyffredinol. Felly, disodlir y costau hyn gan y Ddarpariaeth Isafswm Refeniw (MRP) ar ffurf trafodiad addasu gyda'r cyfrif addasu cyfalaf yn y datganiad ar symud yn y cronfeydd wrth gefn ar gyfer y gwahaniaeth rhwng y ddau.

Cyhoeddodd Llywodraeth Cymru reoliadau newydd yn 2008/09 sy'n ei gwneud yn ofynnol i awdurdodau lleol yng Nghymru wneud darpariaeth ddarbodus ar gyfer MRP, gan gynnwys opsiwn i ddarparu cyfleuster isafswm refeniw yn ystod oes ased. Mae'r polisi hefyd yn caniatáu gohirio'r cyfleuster hwn tan y comisiynir yr ased.

Cyfrifir darpariaeth y Cyfrif Refeniw Tai (CRT) fel 2% o ofyniad cyllido cyfalaf **CRT** cychwynnol (CFR). Adolygodd y Cyngor ei bolisi isafswm refeniw a newidiodd y dull o gyfrifo MRP ar gyfer elfen Cronfa'r Cyngor o 1 Ebrill 2018. Yn flaenorol, roedd y Cyngor wedi cyfrifo MRP ar sail balans lleihau o 4% ar gyfer benthyca â chymorth a sail oes asedau ar gyfer eitemau cyfalaf a ariennir gan fenthyca heb gymorth. Mae'r dull newydd yn darparu dull cyson a bydd gwariant a ariennir gan fenthyca â chymorth hefyd yn cael ei godi ar sail asedau-bywyd. Ar gyfer asedau a ariannwyd gan fenthyca â chymorth ar 1 Ebrill 2018 yr ased – tybiwyd bod bywyd y rhain yn 50 o flynyddoedd gan y byddai'r benthyciad wedi ariannu nifer o asedau. Bydd unrhyw asedau newydd ar ôl 1 Ebrill 2018 a gyllidir drwy fenthyca â chymorth a benthyca heb gymorth yn cael eu seilio ar oes asedau a ddisgwyllir mewn gwirionedd ar gyfer yr ased hwnnw. Newidiwyd methodoleg MRP i sicrhau dull gweithredu cyson a mwy darbodus sy'n cyfateb yn fwy cywir i'r cyfleuster isafswm refeniw â bywyd yr ased sy'n cael ei ariannu.

Mae eithriad i'r polisi hwn yn codi mewn perthynas â gwariant sy'n ddarostyngedig i gyfarwyddyd cyfalafu a ddyroddwyd o dan adran 40 (6) o Ddeddf Llywodraeth Leol a Thai 1989. Caiff unrhyw wariant o'r fath ei amorteiddio naill ai yn unol â'r polisi uchod neu dros nifer y blynyddoedd a bennir yn y cyfarwyddyd.

Cofnodir trafodion mewn perthynas ag eiddo buddsoddi yn erbyn llinell incwm a gwariant ariannu a buddsoddi'r datganiad cynhwysfawr ar incwm a gwariant.

20. Grantiau a Chyfraniadau'r Llywodraeth

P'un a ydynt yn cael eu talu ar gyfrif, trwy randaliadau neu fel ôl-ddyledion, cydnabyddir grantiau llywodraeth a chyfraniadau a rhoddion trydydd parti fel rhai sy'n ddyledus i'r Cyngor pan fo sicrwydd rhesymol:-

- y bydd y Cyngor yn cydymffurfio â'r amodau sydd ynghlwm â'r taliadau; ac
- y derbynnir y grantiau neu gyfraniadau.

Ni chaiff symiau a gydnabyddir fel rhai sy'n ddyledus i'r Cyngor eu credydu i'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr hyd nes bydd yr amodau sydd ynghlwm i'r grant neu'r cyfraniad yn cael eu bodloni. Amodau grant yw'r gofynion y mae'n rhaid eu diwallu er mwyn bod yn gymwys i dderbyn y grant, er enghraifft, ar gyfer adeiladu ysgol neu allbynnau allweddol a benodir o fewn yr amodau. Mae unrhyw arian a roddwyd fel grantiau a chyfraniadau, a'r amodau perthnasol heb eu bodloni, yn cael eu cario yn y Fantolen fel credydwyd. Pan fo'r amodau'n cael eu bodloni, mae'r grant neu'r cyfraniad yn cael ei roddi fel credyd yn y llinell gwasanaeth perthnasol (grantiau a chyfraniadau refeniw priodoladwy) neu fel Trethiant ac Incwm Grant Amhenodol (grantiau refeniw heb eu hamgáu a'r holl grantiau cyfalaf) yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr.

Pan fo grantiau cyfalaf yn cael eu credydu i'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr, maent yn cael eu gwyrddio o Balans Cronfa'r Cyngor drwy'r Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd Wrth Gefn. Pan fo grant heb ei ddefnyddio eto i gyllido gwariant cyfalaf, mae'n cael ei symud i'r Grantiau Cyfalaf Wrth Gefn Na Chawsant Eu Defnyddio. Pan fo wedi'i ddefnyddio, mae'n cael ei bostio i'r Cyfrif Addasu Cyfalaf. Mae'r symiau yn y Grantiau Cyfalaf Wrth Gefn Na Chawsant Eu Defnyddio yn cael eu trosglwyddo i'r Cyfrif Addasu Cyfalaf unwaith y cânt eu defnyddio i gyllido gwariant cyfalaf.

Mae rhai cyrff sy'n rhoddi grantiau yn gosod cyfyngiadau neu'n pennu i ba bwrpas y gellir defnyddio'r grant ond nid ydynt yn dweud a fydd angen ad-dalu'r grant ai peidio.

21. Gwariant Refeniw a Gyllidir gyda Chyfalaf Dan Statud (REFCUS)

Mae gwariant yr aethpwyd iddo yn ystod y flwyddyn y gellir ei gyfalafu dan ddarpariaethau statudol ond yn wariant nad yw'n creu ased nad yw'n gyfredol wedi ei godi fel gwariant i'r gwasanaeth perthnasol yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr yn y flwyddyn. Pan fo'r Cyngor wedi penderfynu cwrdd â chost y gwariant hwn o adnoddau cyfalaf presennol neu trwy fenthycu, mae trosglwyddiad yn y Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd wrth Gefn o Falans Cronfa'r Cyngor i'r Cyfrif Addasu Cyfalaf yna'n gwyrddio'r symiau a godwyd fel nad oes effaith ar lefel y Dreth Gyngor.

22. Gorbenion a Gwasanaethau Cefnogol

Mae costau gorbenion a gwasanaethau cefnogol yn cael eu codi ar y gwasanaethau hynny sy'n cael y buddiant o'r cyflenwad neu o'r gwasanaeth yn unol â threfniadau'r Awdurdod ar gyfer atebolrwydd a pherfformiad ariannol ar gyfer y pwrpas o gyfrifyddu cost-llawn ar gyfer dychweliadau ystadegol statudol, er enghraifft, dychweliadau blynyddol RA a RO Llywodraeth. Fodd bynnag, ar gyfer monitro'r gyllideb a'r cyfrifon blynyddol statudol, fe eithrir ad-daliadau ac fe adroddir ar wasanaethau corfforaethol a chefnogol fel cylchrannau gwasanaeth ac fe'i ddelir yn gyfrifol am reolaeth cyllideb.

23. Arian Tramor

Mae gan y Cyngor nifer o gynlluniau a gaiff gymorth grant o Ewrop lle mae'r grantiau efallai'n cael eu dyrannu mewn Ewros (mai nifer y cynlluniau hyn yn lleihau). Agorwyd cyfrif banc Ewro i gefnogi'r cynlluniau hyn. Caiff y balans ar y cyfrif hwn ar ddiwedd y flwyddyn ei drosi yn ôl y cyfraddau cyfnewid fel yr oeddynt ar 31 Mawrth gyda'r enillion neu'r colledion canlyniadol yn cael eu cydnabod yn y llinell Incwm a Gwariant Cyllido a Buddsoddi yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr.

24. Buddiannau'r Gweithwyr

24.1 Buddiannau sy'n daladwy yn ystod cyflogaeth

Y buddiannau tymor byr i'r gweithwyr yw'r rheini sy'n cael eu talu cyn pen 12 mis i ddiwedd y flwyddyn – buddiannau megis cyflogau wythnosol a misol, gwyliau blynyddol gyda thâl, absenoldeb gwaeledd gyda thâl, taliadau bonws a buddiannau heblaw arian i'r gweithwyr presennol a'r rheini'n cael eu cydnabod fel treuliau i'r gwasanaethau yn ystod y flwyddyn pryd y rhydd y gweithwyr wasanaeth i'r Cyngor. Darperir ffigwr gronnus ar gyfer costau hawliadau gwyliau (neu unrhyw fath o absenoldeb, e.e. amser i ffwrdd *in lieu*) a enillwyd gan weithwyr a'r rheini heb eu cymryd cyn diwedd y flwyddyn a hawl ganddynt i'w trosglwyddo i'r flwyddyn ariannol ddilynol.

Mae'r ffigwr cronol yn seiliedig ar y cyfraddau perthnasol i gyflogau wythnosol a misol yn y flwyddyn gyfrifo ddilynol, sef pryd y bydd y gweithiwr yn cymryd y budd. I atal amrywiadau gael effaith ar y Dreth Gyngor, mae'r newidiadau blwyddyn ar flwyddyn yn y gost a gynhyrchir gan y cronni yma'n cael ei godi yn erbyn Gwarged neu Ddiffyg ar Ddarparu o Gwasanaethau, ond wedyn caiff ei wyrdroi trwy'r Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd wrth Gefn i'r Cyfrif Addasu Absenoldebau Cronol, fel bod buddiannau gwyliau yn cael eu codi yn erbyn referniw yn ystod y flwyddyn ariannol y mae'r absenoldeb gwyliau'n digwydd ynddi.

Nid yw'r Cyngor yn rhoddi buddiannau tymor hir i weithwyr h.y. y rheini nad oes disgwyl y byddant yn cael eu talu neu eu setlo cyn pen 12 mis i ddyddiad y Fantolen.

24.2 Buddiannau Terfynu

Buddiannau terfynu yw'r symiau sy'n daladwy o ganlyniad i benderfyniad gan y Cyngor i ddod â chyflogaeth swyddog i ben cyn y dyddiad ymddeol cyffredin neu benderfyniad swyddog i dderbyn diswyddo gwirfoddol. Codir y buddiannau hyn ar sail gronnol i'r llinell gwasanaeth perthnasol yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr pan na fedr y Cyngor mwyach dynnu'n ôl y cynnig o'r buddiannau hynny neu mewn achosion lle mae'r Awdurdod yn cydnabod costau ailstrwythuro.

Pan fo buddiannau terfynu'n golygu ychwanegu at bensiynau (fel arfer ar ffurf blynyddoedd ychwanegol), mae darpariaethau statudol yn mynnu bod y swm sy'n daladwy gan yr Awdurdod i'r gronfa pensiwn neu bensiynwyr yn ystod y flwyddyn, yn hytrach na'r swm a gyfrifiwyd yn unol â'r safonau cyfrifo perthnasol, yn cael ei godi ar Falans y Gronfa Gyffredinol. Yn y Datganiad o'r Symudiadau mewn Cronfeydd Wrth Gefn, mae angen symud arian i mewn ac allan o'r Gronfa Wrth Gefn ar gyfer Pensiynau er mwyn cael gwared â'r debydau a'r credydau tybiannol ar gyfer ychwanegiadau pensiwn a dalwyd fel buddiannau ar adeg terfynu cyflogaeth a rhoi yn eu lle ddebydau ar gyfer yr arian a dalwyd i'r gronfa pensiwn a phensiynwyr ac unrhyw symiau sy'n daladwy ond sydd heb eu talu ar ddiwedd y flwyddyn.

24.3 Buddiannau Ôl-Gyflogaeth

Mae gan weithwyr y Cyngor hawl i fod yn aelodau o ddau gynllun pensiwn sydd ar wahân i'w gilydd:-

- Cynllun Pensiwn Athrawon, a weinyddir gan Capita Teachers' Pensions ar ran yr Adran Addysg; a
- Cynllun Pensiwn Llywodraeth Leol, a weinyddir gan Gyngor Gwynedd.

Mae'r ddau gynllun yn darparu buddiannau diffiniedig i aelodau (lwmp swm ymddeol a phensiwn), a enillwyd tra oedd gweithwyr yn gweithio i'r Cyngor.

24.4 Cynllun Pensiwn Athrawon

Oherwydd trefniadau cynllun yr athrawon, nid yw'n bosib fel arfer priodoli'r atebolrwydd am y buddiannau hyn i'r Cyngor. Felly, mae cyfrif am y cynllun fel petai'n gynllun cyfraniadau diffiniedig ac nid oes yn y Fantolen gydnabyddiaeth yng nghyswllt unrhyw atebolrwydd i dalu buddiannau yn y dyfodol. Codir yn erbyn y llinell Gwasanaeth Dysgu Gydol Oes yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr yng nghyswllt cyfraniadau'r cyflogwr sy'n daladwy i'r Asiantaeth Pensiwn Athrawon yn y flwyddyn.

24.5 Cynllun Pensiwn Llywodraeth Leol

Gall unrhyw weithwyr (ac eithrio athrawon) a Chynghorwyr, yn amodol ar feini prawf cymhwysio penodol, ymuno gyda'r Cynllun Pensiwn ar gyfer Llywodraeth Leol. Enw'r Cynllun yw Cronfa Pensiwn Gwynedd a chaiff ei gweinyddu gan Gyngor Gwynedd yn unol â Rheoliadau Cynllun Pensiwn Llywodraeth Leol 2013 ar ran y cyflogwyr sy'n rhan ohono. Yn unol â Safon Gyfrifo Ryngwladol (IAS19), mae'r Cynllun ar gyfer Llywodraeth Leol yn cael ei gyfrif fel cynllun buddiannau diffiniedig.

Mae'r rhwymedigaethau i Gynllun Pensiwn Gwynedd a briodolir i'r Cyngor yn cael eu cynnwys yn y Fantolen yn ôl dull actiwaraid gan ddefnyddio'r dull uned ragamcanedig - h.y. asesiad o'r taliadau a wneir yn y dyfodol yng nghyswllt buddiannau ymddeoliad a enillwyd hyd yma gan y gweithwyr, yn seiliedig ar ragdybiaethau yng nghyswllt cyfraddau marwolaeth, cyfraddau trosiant y gweithwyr, ayyb., a hefyd ar ragamcanion yng nghyswllt enillion rhagamcanedig y gweithwyr presennol.

Rhoddir disgownt yn erbyn y rhwymedigaethau i lawr i'w gwerth yn ôl prisiau cyfredol, gan ddefnyddio cyfradd ddisgownt real, yn seiliedig ar raddfa dychweliad arwyddol ar fondiau Llywodraeth y DU wedi ei addasu ar gyfer ychwanegiad at y cynnyrch sy'n adlewyrchu'r risg ychwanegol sydd ynghlwm wrth ddefnyddio cynnyrch Bondiau Corfforaethol AA - a adwaenir fel taeniad credyd.

Mae asedau Cronfa Bensiwn Gwynedd a briodolir i'r Cyngor wedi'u cynnwys yn y Fantolen yn ôl eu gwerth teg:-

- Stociau a ddyfynnir - pris bid presennol;
- Stociau heb eu dyfynnu - amcangyfrif proffesiynol;
- Stociau fesul uned - pris bid bresennol; a
- Eiddo – eu gwerth ar y farchnad.

Mae'r newid yn y rhwymedigaethau pensiwn net yn cael ei ddadansoddi fesul pedwar rhan:-

- a) Costau gwasanaeth cyfredol - cynnydd yn y rhwymedigaethau oherwydd nifer y blynyddoedd o wasanaeth a enillwyd eleni - wedi ei ddyrannu yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr i'r gwasanaethau y mae'r gweithwyr yn gweithio iddynt;
- b) Costau gwasanaeth y gorffennol - y cynnydd yn y rhwymedigaethau oherwydd penderfyniadau a wnaed eleni ac effaith y rheini yn ymwneud â nifer y blynyddoedd o wasanaeth a enillwyd ym mlynnyddoedd y gorffennol - debyd i Warged neu Ddiffyg ar Ddarparu Gwasanaethau yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr fel rhan o'r Costau na Ddosberthir. Llog net ar yr ymrwymiad net o ran buddiannau diffiniedig, h.y. y costau llog net i'r Cyngor - mae'r newid yn ystod y cyfnod yn yr ymrwymiad net o ran buddiannau diffiniedig sy'n codi o dreigl amser yn cael ei godi i'r llinell Incwm a Gwariant Cyllido a Buddsoddi yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr. Mae hyn yn cael ei glandro drwy ddefnyddio'r gyfradd ddisgowntio a ddefnyddiwyd i fesur yr ymrwymiad o ran buddiannau diffiniedig ar ddechrau'r cyfnod, i'r ymrwymiad net diffiniedig ar ddechrau'r cyfnod (gan gymryd i ystyriaeth unrhyw newidiadau yn yr ymrwymiad o ran buddiannau diffiniedig net (yr ased) yn ystod y cyfnod fel canlyniad cyfraniadau a thaliadau buddiannau);
- c) Ail-fesuriad yn cynnwys:-
 - Yr enillion ar asedau'r cynllun (ac eithrio unrhyw symiau sydd eisoes wedi'u cynnwys yn y llog net ar fuddiannau net diffiniedig) sy'n cael ei godi i'r Gronfa Wrth Gefn ar gyfer Pensiynau fel Incwm a Gwariant Cynhwysfawr Arall;
 - Enillion a Cholledion Actiwaraid - newidiadau yn yr ymrwymadau pensiwn net sy'n codi am nad yw'r digwyddiadau yn cyfateb i'r rhagdybiaethau a wnaed yn y prisiad actiwaraid diwethaf neu oherwydd bod yr actiwaraid wedi diweddarau eu rhagdybiaethau. Mae hyn yn cael ei godi i'r Gronfa Wrth Gefn ar gyfer Pensiynau fel Incwm a Gwariant Cynhwysfawr Arall;
- ch) Cyfraniadau a dalwyd i Gronfa Bensiwn Gwynedd - arian parod a dalwyd i mewn fel cyfraniadau'r cyflogwr i'r gronfa bensiwn fel setliad o rwymedigaethau; heb ei gyfrif fel traul.

Mewn perthynas â buddiannau ymddeol, mae darpariaethau statudol yn mynnu bod y swm sy'n daladwy gan yr Awdurdod i'r gronfa bensiwn neu'n uniongyrchol i'r pensiynwyr yn ystod y flwyddyn, yn hytrach na'r swm a gyfrifiwyd yn unol â'r safonau cyfrifo perthnasol, yn cael ei godi ar Falans y Gronfa Gyffredinol. Yn y Datganiad o'r Symudiadau yn y Cronfeydd Wrth Gefn, mae angen symud arian i mewn ac allan o'r Gronfa Wrth Gefn ar gyfer Pensiynau er mwyn cael gwared â'r debydau a'r credydau tybiannol ar gyfer buddiannau ymddeol a rhoi yn eu lle ddebydau ar gyfer yr arian a dalwyd i'r gronfa bensiwn a phensiynwyr ac unrhyw symiau sy'n daladwy ond sydd heb eu talu ar ddiwedd y flwyddyn. Mae'r balans negyddol yn y Gronfa Wrth Gefn ar gyfer Pensiynau felly'n fesur o'r manteision i'r Gronfa Gyffredinol yn sgil yr arfer o gyfrif am fuddiannau ymddeol ar sail llif arian yn hytrach na fel buddiannau a enillir gan weithwyr.

24.6 Buddiannau Dewisol

Yn ogystal, mae gan y Cyngor rai pwerau cyfyngedig i dalu buddiannau ymddeoliad dewisol pan fo gweithwyr yn ymddeol yn gynnar. Mae unrhyw rwymedigaethau y tybir eu bod am godi yn sgil rhoi dyfarniad i unrhyw aelod o staff (gan gynnwys athrawon) yn cronni yn ystod blwyddyn y penderfyniad a gwneir cyfrif amdanynt gan ddefnyddio'r un polisïau â'r rheini a ddefnyddir yng nghyswllt Cynllun Pensiwn Llywodraeth Leol.

25. Eitemau Eithriadol

Lle mae hynny'n berthnasol a lle mae eitemau o incwm a gwariant yn sylweddol, caiff natur a swm yr eitemau eu datgelu ar wahân naill ai ar wyneb y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr neu yn y nodiadau ar y cyfrifon, gan ddibynnu ar arwyddocâd yr eitemau o ran cael dealltwriaeth o berfformiad ariannol y Cyngor.

26. Cyfrifo am TA (Trethi Annomestig)

Gan fod y Cyngor yn gweithredu fel asiant ar gyfer casglu incwm TA, nid yw'n cynnwys y sefyllfa ariannol o ran y trethdalwyr ac nid yw ond yn adrodd ar y sefyllfa ariannol net gyda'r Llywodraeth Ganolog yn ei Fantolen. Felly, os ydi'r swm a gesglir gan yr Awdurdod oddi ar drethdalwyr TA (net y gost o lwfans casglu) yn fwy na delir i Llywodraeth Cymru ar 31 Mawrth, mae'r swm sydd heb ei dalu eto i Lywodraeth Cymru in cael ei gynnwys yn y Fantolen fel credydwr. Yn yr un modd, os yw'r arian a dalwyd i Llywodraeth Cymru yn fwy na'r arian a gasglwyd gan drethdalwyr TA (net y gost o lwfans casglu), mae'r swm dros ben yn cael ei gynnwys yn y Fantolen fel dyledwr. Mae'r Cyngor yn cadw cofnod o ddyledion TA, lwfansau amhariad, rhagdaliadau a gordaliadau yn ei gyfrifon; fodd bynnag, i ddiben y cyfrifon terfynol caiff y balansau hyn eu cyfuno'n un cyfrif asiantaeth, gyda'r ffigyrau ar gyfer dyledwyr/credydwyr yn ymddangos fel ffigwr net ar gyfer y gronfa genedlaethol. Cost y lwfans casglu a dderbynnir gan Gyngor Sir Ynys Môn yw incwm y Cyngor sy'n bilio a chaiff ei gynnwys yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr.

Nid yw'r arian a gasglwyd gan drethdalwyr TA yn cael ei gynnwys yn y Datganiad Llif Arian heblaw am yr arian a ddeler yn ôl mewn perthynas â'r lwfans casglu. Mae unrhyw wahaniaeth rhwng yr arian a gasglwyd oddi wrth drethdalwyr TA â'r arian sydd yn cael ei dalu i'r Gronfa Drethi Annomestig yn cael ei gynnwys o fewn y gweithgareddau ariannol yn Natganiad y Llif Arian.

27. Incwm a Gwariant Asiantaeth

Yn unol ag amryfal bwerau statudol, gall Cyngorau gytuno gydag awdurdodau lleol eraill, cwmnïau dŵr ac adrannau'r llywodraeth i wneud gwaith ar eu rhan. Caiff y corff sy'n gwneud y gwasanaethau asiantaeth ei ad-dalu gan y corff cyfrifol hyd at swm a gymeradwywyd ynghyd ag unrhyw gyfraniad y cytunwyd arno tuag at gostau gweinyddol. Dim ond y symiau sy'n gysylltiedig â'r Cyngor, er enghraifft y ffioedd a gafwyd am ddarparu gwasanaethau'r asiantaeth, fydd yn cael eu cynnwys yn Natganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr y Cyngor.

Mae Cyngor Sir Ynys Môn wedi gweithredu yn ysod y flwyddyn fel asiant ar ran:-

Llywodraeth Cymru - casglu Trethi Annomestig (TA) a thalu'r symiau a gasglwyd i Lywodraeth Cymru, llai'r swm a gadwyd yn ôl ar gyfer y lwfans costau casglu;

Llywodraeth Cymru – Benthyciadau Cartrefi Gwag, lle mae'r Cyngor yn gweithredu fel asiant rhwng Llywodraeth Cymru a derbynyddion y Benthyciadau Cartrefi Gwag.

DATGANIAD ARIANNOL ATODOL CYFRIF REFENIW TAI

Datganiad Incwm a Gwariant am y flwyddyn yn diweddu 31ain Mawrth 2019

	2018/19 £'000	2017/18 £'000
<u>Gwariant</u>		
Rheoli a Chynnal a Chadw - Atgyweirio a Chynnal a Chadw	3,684	3,322
Rheoli a Chynnal a Chadw - Goruchwyllo a Rheoli	4,572	4,422
Rhenti, Ardrethi, Trethi a Thaliadau Eraill	39	3
Dibrisiant, Amhariad a Chollledion Ailbrisio Asedau Nad Ydynt yn Gyfredol	11,372	10,652
Costau Rheoli Dyled	12	12
Symudiad yn y Ddarpariaeth Amhariad ar gyfer Dyledion Drwg	89	(52)
Symudiad yng Nghroniad Absenoldebau Cronedig	(51)	8
Cyfanswm Gwariant	19,717	18,367
<u>Incwm</u>		
Rhenti Preswyl	(17,089)	(16,125)
Rhenti Dibreswyl	(215)	(216)
Taliadau am Wasanaethau a Chyfleusterau	(174)	(97)
Cyfraniadau tuag at Wariant	(168)	(128)
Arall	(308)	(202)
Cyfanswm Incwm	(17,954)	(16,768)
Gwariant Net Gwasanaethau CRT fel yn Natganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr yr Awdurdod Cyfan	1,763	1,599
Cyfran Gwasanaethau CRT o'r Costau Craidd Corfforaethol a Democrataidd	56	56
Gwariant Net Gwasanaethau CRT	1,819	1,655
Cyfran Gwasanaethau CRT o'r Incwm a Gwariant Gweithredol yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr yr Awdurdod Cyfan		
(Ennill) ar werthiant Asedau Nad Ydynt yn Gyfredol CRT	-	(2)
Ailbrisio Asedau	7	-
Llog Taladwy a Thaliadau Cyffelyb	1,765	1,858
Llog ac Incwm o Fuddsoddiad	(16)	(10)
Grantiau Cyfalaf a Chyfraniadau Derbyniadwy:	-	-
- Lwfans Atgyweiriadau Mawr	(2,664)	(2,659)
- Arall	(7)	(32)
Diffyg am y Flwyddyn ar Wasanaethau CRT	904	810

Datganiad Symudiadau ar Falans y CRT

Eitemau a gynhwysir yn y Cyfrif Incwm a Gwariant CRT ond a eithriwyd o'r symudiad ar Falans CRT am y flwyddyn

	2018/19 £'000	2017/18 £'000
Balans y CRT ar ddiwedd y Cyfnod Adrodd Blaenorol	(7,380)	(7,544)
Diffyg/(Gwarged) am y Flwyddyn ar Wasanaethau CRT	904	810
Addasiadau rhwng Seiliau Cyfrifo ac Ariannu yn ôl Statud	(1,911)	(781)
Gostyngiad/(Cynnydd) Net cyn Trosglwyddiadau i / o Gronfeydd Wrth Gefn	(1,007)	29
Trosglwyddiadau i / (o) Gronfeydd Wrth Gefn a Glustnodwyd	202	135
Gostyngiad/ (Cynnydd) Net yn y Flwyddyn ar y CRT	(805)	164
Addasiad i arian wrth gefn	(202)	-
Balans y CRT ar ddiwedd y Cyfnod Adrodd Cyfredol	(8,387)	(7,380)

NODIADAU AR Y CYFRIF REFENIW TAI

NODYN 1 – CYFRIF REFENIW TAI

Mae'r Cyfrif Refeniw Tai yn gofnod o wariant ar, ac incwm o, ddarparu tai Cyngor lleol, ac mae ffurf a chynnwys y Cyfrif yn cael ei ragnodi gan statud. Mae'r Cyfrif Refeniw Tai yn cael ei "amgáu" a rhaid iddo fod yn hunangynhaliol. Mae cyfraniadau i ac o'r Cyfrif Refeniw Tai (e.e. o Gronfa'r Cyngor) yn cael eu cyfyngu i amgylchiadau arbennig.

NODYN 2 – STOC DAI

Yn ystod 2018/19, ni werthodd y Cyngor unrhyw annedd dan y Cynllun Hawl i Brynu, ac mae'r Cynllun wedi ei atal dros dro. Yn dilyn prynu allan o'r cynllun Cymhorthdal Tai, mae gan y Cyngor bolisi o brynu anheddau addas a oedd gynt ym mherchenogaeth y Cyngor a'u dychwelyd i stoc dai'r Cyngor. Yn ystod 2018/19, prynwyd 12 eiddo o'r fath. Ar 31 Mawrth 2019, cyfanswm yr anheddau yn y stoc dai oedd 3,818, wedi eu rhannu fesul math o annedd fel a ganlyn:-

	31 Mawrth 2019	31 Mawrth 2018
Stoc y Cyngor		
Tai	2,028	2,016
Tai Unllawr	1,045	1,044
Fflatiau	738	736
Fflatiau un ystafell	7	7
Cyfanswm Stoc y Cyngor	3,818	3,803

NODYN 3 – GWARIANT CYFALAF CYFRIF REFENIW TAI

	2018/19 £'000	2017/18 £'000
Buddsoddiad cyfalaf		
Tai	9,028	9,291
Ffynonellau Cyllido		
Derbyniadau Cyfalaf	-	(14)
Grantiau llywodraeth a chyfraniadau eraill	(2,671)	(2,677)
Cyllido Refeniw Uniongyrchol	(6,357)	(6,600)
Cyfanswm	(9,028)	(9,291)

Defnyddiwyd y Lwfans Atgyweiriadau Mawr o £2.659m ar gyfer 2018/19 yn llawn yn ystod y flwyddyn (£2.660m yn 2017/18).

NODYN 4 – DIBRISANT AC AMHARIAD MEWN PERTHYNAS AG EIDDO, OFFER A CHYFARPAR

	2018/19 Dadgydnabod £'000	2018/19 Dibrisiant £'000	2018/19 Cyfanswm £'000	2017/18 Dadgydnabod £'000	2017/18 Dibrisiant £'000	2017/18 Cyfanswm £'000
Tir	-	-	-	-	-	-
Anheddau	7,503	3,572	11,075	7,582	2,812	10,394
Eiddo Arall – Asedau Gweithredol	-	297	297	-	258	258
	7,503	3,869	11,372	7,582	3,070	10,652

NODYN 5 – DERBYNIADAU CYFALAF O WAREDU TIR, TAI AC EIDDO ARALL YN Y CYFRIF REFENIW TAI

	2018/19 Nifer gwerthiannau	2018/19 £'000	2017/18 Nifer gwerthiannau	2017/18 £'000
Anheddau Cyngor				
Hawl i Brynu	-	-	-	-
Ad-dalu disgownt	-	-	2	10
Derbyniadau Arall	-	-	-	-
Gwerthiant tir	-	-	2	4
Gwerthiant eiddo arall	-	-	-	-
Eiddo Morgais	-	-	-	-
		-		14
Llai Gosod o'r Neilltu		-		-
		-		14

NODYN 6 – ÔL-DDYLEDION RHENT A DRWG DDYLEDION A DYLEDION AMHEUS

Yn ystod 2018/19, gwelwyd gostyngiad o £0.050m yn y dyledion rhenti. Gweler yn y tabl isod grynodedb o ôl-ddyledion rhenti a blaendaliadau:-

Ôl-ddyledion Rent	2018/19 £'000	2017/18 £'000
Ôl-ddyledion Tenantiaid Cyfredol	429	394
Ôl-ddyledion Gyn-denantiaid	250	257
Cyfanswm Ôl-ddyledion Rent	679	651
Blaendaliadau	(216)	(186)
Cyfanswm Dyled	463	465

Mae darpariaeth yn y Fantolen ar gyfer drwg ddyledion a dyledion amheus. Roedd y rhain yn cynnwys £0.462m yn erbyn rhenti (£0.462m yn 2017/18).

NODYN 7 – COSTAU PENSIWN

Fel rhan o delerau ac amodau cyflogaeth ei swyddogion, mae'r Cyngor yn cynnig buddiannau ymddeoliad. Er na fydd y buddiannau hyn yn daladwy hyd nes bo'r gweithwyr yn ymddeol, mae gan y Cyngor ymrwymiad i wneud y taliadau sydd angen eu datgelu ar yr adeg mae gweithwyr yn ennill eu hawl ar gyfer y dyfodol. Mae'r Cyngor yn cymryd rhan yn y Cynllun Pensiwn Llywodraeth Leol a weinyddir gan Gyngor Gwynedd. Mae hyn yn gynllun a ariennir, sy'n golygu fod y Cyngor a'r gweithwyr yn talu cyfraniadau i gronfa, sydd wedi ei chyfrifo ar lefel a fwriedir i gydbwysu rhwymedigaethau'r pensiwn gydag asedau buddsoddiad.

Cydnabyddir cost buddiannau ymddeoliad yng Nghost Net y Gwasanaethau pan gânt eu hennill gan weithwyr, yn hytrach na phan fo'r fath fuddiannau yn cael eu talu yn y pen draw fel pensiynau. Fodd bynnag, mae'r tâl y mae gofyn ei godi yn erbyn y Cyfrif Refeniw Tai wedi ei seilio ar yr arian sy'n daladwy yn y flwyddyn, felly, mae cost wirioneddol buddiannau ymddeoliad yn cael ei wyrdroi allan o'r Cyfrif Refeniw Tai ar ôl Gwariant Gweithredu Net. Mae'r trafodion canlynol wedi'u gwneud yn y Cyfrif Refeniw Tai yn ystod y flwyddyn:-

Cyfrif Incwm a Gwariant CRT	2018/19 £'000	2017/18 £'000
Cost Gwasanaeth Gyfredol	(407)	(318)
Cyfraniadau Cyflogwr a dalwyd yn wirioneddol	407	318
Cyfraniad i'r Gronfa Wrth Gefn Pensiwn	-	-

Ni fu'n bosib pennu faint o gost llogau pensiwn a dychweliad disgwylledig ar yr asedau yn yr adroddiad actiwaiaid sy'n gysylltiedig â'r Cyfrif Refeniw Tai, felly, mae'r rhain wedi eu dyrannu'n llawn i Gronfa'r Cyngor.

DATGELIAD PARTI CYSYLLTIEDIG – CYNRYCHIO LAETH CYDRANDDEILIAID GYDA SEFYDLIADAU TRYDYDD PARTI	
Grŵp Mynediad Ynys Môn	Robert G Parry OBE FRAGS
Sioe Amaethyddol Môn	Kenneth P Hughes
Partneriaeth Cymunedau Mwy Diogel Gwynedd a Môn	Llinos Medi Huws
Canolfan Gyngkori at Bopeth Ynys Môn	Nicola Roberts
Fforwm Iaith Môn	Lewis Davies, Gwilym O Jones, R Meirion Jones, Ieuan Williams, Bryan Owen
Cyd-Bwyllgor Ymgynghoriol yr Ardal o Harddwch Naturiol Eithriadol (Ynys Môn)	Richard Dew, Eric Wyn Jones, Dafydd Roberts, Nicola Roberts, Robin Wyn Williams.
Grŵp Cyfeirio Cydranddeiliaid Betsi Cadwaladr	Llinos Medi Huws
Pencampwr Gofalwyr	Robert G Parry OBE FRAGS
Pencampwr Diogelu Oedolion	Llinos Medi Huws
Pencampwr Plant Mewn Gofal	Richard Griffiths
Pencampwr Amrywiaeth	Margaret Murley Roberts
Pencampwr Cydraddoldeb	Nicola Roberts
Pencampwr Aelodau	Robert Llewelyn Jones
Pencampwr Pobol Hyn	Robert Llewelyn Jones
Pencampwr Sgriwtini	Gwilym O Jones
Pencampwr Lluoedd Arfog	Richard Dew
Pencampwr Plant a Phobl Ifnac	Llinos Medi Huws
Llys Llywodraethwyr Prifysgol Bangor	R Meirion Jones
Cwmni CYNNAL AGM	Margaret Murley Roberts
Cwmni Frân Wen	Vaughan Hughes
Pwyllgor Rheoli CYNNAL	R Meirion Jones, Dafydd Roberts
Partneriaeth Cyrchfan Môn	Richard Dew
Panel Maethu	Richard Griffiths
Grŵp Llandrillo/Menai	R Meirion Jones
Cyd-Bwyllgor GwE	R Meirion Jones
Panel Mabwysiadu Gwynedd a Môn	Dylan Rees
Gwasanaethau Cyfiawnder Ieuenctid Gwynedd a Môn	Llinos Medi Huws
Pwyllgor Cronfa Bensiynau Gwynedd (Cyngor Gwynedd)	Robin Wyn Williams
Cyd-gyngor Cymru	John Griffith, Dafydd Rhys Thomas
Medrwn Môn	Llinos Medi Huws
Bwrdd Aelodau Consortiwm Awdurdodau Lleol Cymru (CLAW)	Robert G Parry OBE FRAGS
Menter Môn	Ieuan Williams
Cyd-Bwyllgor Cefnffyrdd Gogledd a Chanolbarth Cymru	Robert G Parry OBE FRAGS
Cyngor Iechyd Cymuned Gogledd Cymru (Pwyllgor Lleol Môn)	Trefor Lloyd Hughes MBE, Glyn Haynes, Dylan Rees
Bwrdd Uchelgais Economaidd Gogledd Cymru	Llinos Medi Huws
Awdurdod Tân ac Achub Gogledd Cymru	Richard Griffiths, Dylan Rees, Eric Wyn Jones
Pwyllgor Archwilio Awdurdod Tân ac Achub Gogledd Cymru	Dylan Rees
Panel Gweithredol Awdurdod Tân ac Achub Gogledd Cymru	Richard Griffiths, Eric Wyn Jones
DATGELIAD PARTI CYSYLLTIEDIG – CYNRYCHIO LAETH CYDRANDDEILIAID GYDA	

SEFYDLIADAU TRYDYDD PARTI	
Cymdeithas Tai Gogledd Cymru	Alun Wyn Mummery
Bwrdd Arweinyddiaeth Gogledd Cymru	Llinos Medi Huws
Panel Heddlu a Throsedd Gogledd Cymru	Dylan Rees
Grŵp Llywio Adolygiad Cynllun Gwastraff Rhanbarthol Gogledd Cymru	Robert G Parry OBE FRAGS
Cyd-bwyllgor Trin Gwastraff Gweddilliol Gogledd Cymru	Richard Dew, Robert G Parry OBE FRAGS
Bwrdd Cymunedau Mwy Diogel Gogledd Cymru	Llinos Medi Huws
Partneriaeth Twristiaeth Gogledd Cymru	Carwyn Jones
Ymddiriedolaeth Addysgol Owen Lloyd Penrhoslligwy	Vaughan Hughes
Bwrdd Gwasanaeth Cyhoeddus (Môn a Gwynedd)	Llinos Medi Huws
Bwrdd Partneriaeth Rhanbarthol	Llinos Medi Huws
Partneriaeth Cronfa Datblygu Cynaliadwy	Richard Dew
Ymddiriedolaeth yr Harbwr, Caernarfon	Robert G Parry OBE FRAGS
Pwyllgor Cyswllt y Sector Gwirfoddol	Llinos Medi Huws, Aled Morris Jones, Gwilym O Jones, R Meirion Jones, Alun Mummery
Cymdeithas Llywodraeth Lleol Cymru	Llinos Medi Huws, Ieuan Williams
Grŵp Cyswllt Prosiect Wylfa Newydd	John Griffith, Richard Griffiths, Kenneth P Hughes, Llinos Medi Huws, Aled Morris Jones, Richard Owain Jones, Dafydd Rhys Thomas
Grŵp Cydranddeiliad Safle Wylfa	John Griffith, Richard Griffiths, Kenneth P Hughes, Llinos Medi Huws, Aled Morris Jones, Gwilym O Jones, Richard Owain Jones

GEIRFA

ADDASIAD BLWYDDYN FLAENOROL

Mae Addasiad Blwyddyn Flaenorol yn addasiad perthnasol sy'n ymwneud â'r blynyddoedd blaenorol sy'n deillio o newidiadau mewn polisiau cyfrifo neu gywiriad i gamgymeriadau sylfaenol. Nid yw hyn yn cynnwys cywiriadau cylchol arferol neu addasiadau o amcangyfrifon cyfrifo a wnaed mewn blynyddoedd blaenorol.

ADNODDAU HYLIFOL

Buddsoddiadau ased cyfredol sy'n rhwydd i'w gwaredu gan y Cyngor heb aflonyddu ar ei fusnes ac sydd naill ai:-

- Yn drosglwyddadwy'n hawdd i symiau hysbys o arian parod ar, neu'n agos at, y swm a gludir; neu
- Yn cael eu masnachu mewn marchnad weithredol.

AMHARIAD

Lleihad mewn gwerth ased nad yw'n gyfredol dan ei swm a gludir yn y Fantolen.

ARIAN A NEILLTUIR (APPROPRIATION)

Y symiau a drosglwyddir rhwng y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr a'r cronfeydd refeniw neu gyfalaf wrth gefn.

ARCHWILIO CYFRIFON

Archwiliad annibynnol o faterion ariannol y Cyngor.

ARIAN A CHYWERTHOEDD ARIAN

Dyma'r arian mewn llaw, arian a ordynnwyd, arian a ddelir mewn cyfrifon banc a buddsoddiadau tymor byr (e.e. 3 mis) ac y gellir eu trosi'n rhwydd i symiau ariannol sy'n hysbys.

ASED

Eitem sydd â gwerth i'r Cyngor mewn termau ariannol. Mae asedau'n cael eu categorio fel rhai cyfredol neu rhai nad ydynt yn gyfredol:-

- Bydd ased cyfredol yn cael ei ddefnyddio neu â gwerth isel iawn yn y flwyddyn ariannol nesaf (e.e. arian parod a stoc);
- Mae asedau nad ydynt yn gyfredol yn rhoi buddiannau i'r Cyngor ac i'r gwasanaethau mae'n darparu ar eu cyfer am gyfnod o fwy na blwyddyn a gall fod yn ddiriaethol (e.e. canolfan gymuned), neu annirweddol (e.e. trwyddedau meddalwedd cyfrifiadurol).

ASED WRTH GEFN

Mae ased wrth gefn yn ased posib sy'n deillio o ddigwyddiadau yn y gorffennol y bydd eu bodolaeth yn cael ei chadarnhau dim ond trwy ddigwyddiad o un neu fwy o ddigwyddiadau ansicr yn y dyfodol nad ydynt yn llwyr o fewn rheolaeth y Cyngor.

ASEDAU ANNIRWEDDOL

Gellir diffinio eitem annirweddol (nid un ffisegol) fel ased pan fo'r mynediad at fuddiannau economaidd i'r dyfodol y mae'n ei gynrychioli'n cael ei reoli gan yr endid adrodd. Mae Asedau Annirweddol y Cyngor hwn yn cynnwys trwyddedau meddalwedd cyfrifiadurol.

ASEDAU CYMUNEDOL

Asedau mae'r Cyngor yn bwriadu eu dal am byth, nad oes iddynt oes ddefnyddiol benodadwy ac a all fod â chyfyngiadau ar eu gwaredu. Enghreifftiau o asedau cymunedol yw parciau ac adeiladau hanesyddol.

ASEDAU ISADEILEDD

Asedau nad ydynt yn gyfredol sy'n perthyn i'r Cyngor na ellir eu trosglwyddo na'u gwerthu, y mae gwariant yn adferadwy yn unig drwy ddefnydd parhaus o'r ased a grëwyd gan yr ased. Enghreifftiau yw priffyrdd, llwybrau a phontydd.

ASEDAU GWEITHREDOL

Asedau nad ydynt yn gyfredol sy'n cael eu dal a'u meddiannu, defnyddio neu eu treulio gan y Cyngor wrth iddo ddilyn ei strategaeth ac wrth gyflenwi'n uniongyrchol y gwasanaethau hynny y mae ganddo gyfrifoldeb drostynt naill ai'n statudol neu â disgresiwn.

ASEDAU NAD YDYNT YN WEITHREDOL

Asedau nad ydynt yn gyfredol a ddelir gan y Cyngor ond nad ydynt yn cael eu meddiannu, defnyddio neu eu treulio'n uniongyrchol wrth gyflenwi gwasanaethau. Enghreifftiau yw eiddo buddsoddiad, asedau yn cael eu hadeiladu neu asedau gwarged i anghenion tra'n disgwyl eu gwerthu neu ailddatblygu.

ASEDAU TREFTADAETH

Ased sydd hefo rhinweddau hanesyddol, artistig, gwyddonol, technolegol, geoffisegol neu amgylcheddol sydd yn cael ei ddal a'i gynnal yn bennaf am ei gyfraniad at wybodaeth a diwylliant.

BENTHYCA DI-GEFNOGAETH

Gall y Cyngor fenthycu arian ychwanegol i'r benthycu â chefnogaeth y Llywodraeth i ariannu ei wariant cyfalaf cyn belled a'i fod yn fforddiadwy a chynaliadwy. Fe lywodraethir y pŵer yma gan Gôd Pwyllog CIPFA, a mae'r Cyngor yn lwyddu gydymffurfio â hwn.

BENTHYCA DROS DRO

Arian a fenthycir am gyfnod o lai na blwyddyn.

BENTHYCA GYDA CHEFNOGAETH

Mae'r Cyngor yn benthycu arian i ariannu rhan o'i raglen cyfalaf. Fe adnabyddir y benthycid gan Lywodraeth Ganolog yn ei glandriad ariannu ar gyfer y Cyngor.

BUDD-DALIADAU TAI

System o gymorth ariannol i unigolion tuag at gostau tai penodol a weinyddir gan awdurdodau, gyda chymhorthdal gan lywodraeth ganolog.

BUDDIANNAU Â DISGRESIWN (PENSIYNAU)

Buddiannau ymddeoliad, nad oes gan y cyflogwr unrhyw rwymedigaeth gyfreithiol, gytundebol neu adeiladol i'w dyfarnu, ac sy'n cael eu dyfarnu'n ôl pwerau disgresiwn y Cyngor fel y Rheoliadau Llywodraeth Leol (Taliadau Disgresiwn) 1996.

BUDDIANNAU YMDDEOLIAD

Bob ffurf o gydnyddiaeth a roddir gan gyflogwr yn lle gwasanaethau a gyflenwyd gan weithwyr sy'n daladwy ar ôl terfyn y gyflogaeth.

BUDDSODDIADAU (CRONFA BENSIWN)

Bydd buddsoddiadau'r Gronfa Bensiwn yn cael eu cyfrifo yn natganiadau'r gronfa honno. Fodd bynnag, mae'n ofynnol hefyd ar awdurdodau i ddatgelu, fel rhan o ofynion datgelu sy'n ymwneud â buddiannau ymddeoliad, siâr i'w briodoli o asedau'r cynllun pensiwn sy'n gysylltiedig â'u rhwymedigaethau gwaelodol.

BUSNES HYFYW

Y cysyniad fod y Datganiad Cyfrifon yn cael ei baratoi ar y dybiaeth y bydd y Cyngor yn parhau mewn bodolaeth weithredol am y dyfodol rhagweladwy.

BWRDD BENTHYCIADAU GWEITHIAU CYHOEDDUS (PWLB)

Asiantaeth Llywodraeth Ganolog sy'n rhoi benthyciadau am flwyddyn a/neu fwy i awdurdodau ar raddfeydd llog sydd ond ychydig yn uwch na'r rheini y gall y llywodraeth fenthycu ei hun.

CIPFA

Sefydliad Siartredig Cyllid Cyhoeddus a Chyfrifo. Y prif gorff proffesiynol a rheoleiddiol ar gyfer cyfrifon llywodraeth leol.

CONTRACT TYMOR HIR

Contract a ffurfir ar gyfer dylunio, cynhyrchu neu adeiladu ased sylweddol unigol neu ddarpariaeth gwasanaeth (neu gyfuniad o asedau neu wasanaethau sydd, gyda'i gilydd, yn ffurfio prosiect unigol), ble bo'r amser a gymerir i gwblhau'n sylweddol y contract o'r fath fel ei fod yn disgyn i mewn i fwy nag un flwyddyn ariannol.

CORFFORAETHOL A CRAIDD DEMOCRATAIDD

Mae'r Corfforaethol a Craidd Democrataidd yn cynnwys yr holl weithgareddau penodol y mae awdurdodau lleol yn ymgymryd â nhw oherwydd eu bod yn awdurdodau etholedig, amlbwrpas. Felly, mae cost y gweithgareddau hyn yn uwch na phe byddai cyfres o gyrrff annibynnol, un pwrpas, enwebedig yn rheoli'r un gwasanaethau. Felly, nid oes sail resymol dros ddyrannu'r costau hyn i wasanaethau.

COST GWASANAETH CYFREDOL (PENSIYNAU)

Y cynnydd mewn gwerth cyfredol o rwymedigaethau cynllun pensiwn buddiannau diffiniedig, y disgwylir iddo ddeillio o wasanaeth gweithiwr yn y flwyddyn bresennol.

COST GWASANAETH YN Y GORFFENNOL (PENSIYNAU)

Ar gyfer cynllun pensiwn buddiannau diffiniedig, y cynnydd yng ngwerth cyfredol rhwymedigaethau'r Cynllun sy'n gysylltiedig â gwasanaeth gweithiwr mewn blynnyddoedd ariannol blaenorol sy'n deillio yn y flwyddyn ariannol bresennol o ganlyniad i gyflwyno neu wella buddiannau ymddeoliad.

COSTAU HEB EU DOSBARTHU

Dyma orbenion nad yw unrhyw ddefnyddiwr yn cael budd ohonynt yn awr ac, fel y cyfryw, nid ydynt yn cael eu dosrannu i wasanaethau.

COST LLOG (PENSIYNAU)

Ar gyfer cynllun buddiannau diffiniedig, y cynnydd disgwyliedig yn ystod y flwyddyn ariannol o werth cyfredol rhwymedigaethau'r Cynllun oherwydd bod y buddiannau yn un flwyddyn ariannol yn agosach at setliad.

CREDYDWR

Swm sy'n ddyledus i unigolion neu sefydliadau eraill gan y Cyngor am waith a wnaed, nwyddau a dderbyniwyd neu wasanaethau a gyflenwyd yn ystod y flwyddyn ariannol, ond na thalwyd amdanynt cyn diwedd y flwyddyn ariannol honno.

CRONFEYDD WRTH GEFN

Croniad gwarged, diffygion a meddiannau dros y blynnyddoedd diwethaf. Mae cronfeydd wrth gefn o natur referniw ar gael a gellir eu gwario neu eu clustnodi ar ddisgresiwn y Cyngor. Ni ellir defnyddio peth cronfeydd wrth gefn cyfalaf, fel y Gronfa Ailbrisio Wrth Gefn, i gwrdd â gwariant cyfredol.

CRONFEYDD WRTH GEFN DEFNYDDIADWY

Symiau penodol a osodir o'r neilltu ar gyfer pwrpasau polisi'r dyfodol neu ar gyfer digwyddiadau annisgwyl. Gall eu defnyddio i ariannu gwariant neu i leihau trethi.

CRONFEYDD WRTH GEFN NA ELLIR EU DEFNYDDIO

Y cronfeydd wrth gefn a ddefnyddir i amsugno'r gwahaniaeth rhwng y canlyniad o ddefnyddio ymarferion cyfrifo cywir gofyniad am drefniadau statudol ar gyfer ariannu gwariant. Mae cronfeydd wrth gefn o'r fath yn cynnwys enillion a cholledion heb eu gwireddu mewn perthynas ag ail-brisio eiddo, offer a chyfarpar ble mae rhaid gwerthu'r ased cyn i'r gwerth fod ar gael.

CRONFEYDD YMDDIRIEDOLAETH

Cronfeydd a weinyddir gan y Cyngor i bwrpasau fel gwobrwyon, elusennau, prosiectau penodol ac ar ran plant dan oed.

CRONIADAU

Symiau a gynhwysir yn y cyfrifon terfynol i gydnabod nwyddau/gwasanaethau a dderbyniwyd yn y flwyddyn neu incwm a gwariant a enillwyd neu yr aethpwyd iddo yn y flwyddyn ariannol, ond nad oedd taliad gwirioneddol wedi ei dderbyn neu ei wneud ar ei gyfer ar 31 Mawrth.

CYDNABYDDIAETH ARIANNOL

Yr holl symiau a delir i, neu sy'n dderbyniadwy gan, weithiwr a symiau sy'n ddyledus trwy lwfansau treuliau (cyn belled ag y mae'r symiau hynny'n daladwy yn nhreth incwm y DU) a gwerth ariannol unrhyw fuddiannau eraill a dderbyniwyd heblaw mewn arian parod. Mae cyfraniadau pensiwn sy'n daladwy gan y cyflogwr yn cael eu heithrio.

CYFNOD CYFRIFO

Y cyfnod o amser a gynhwysir yn y cyfrifon, fel arfer cyfnod o ddeuddeng mis yn cychwyn ar 1 Ebrill. Diwedd y cyfnod cyfrifo yw dyddiad y Fantolen, fel arfer 31 Mawrth y flwyddyn ddilynol.

CYFRIF REFENIW TAI (CRT)

Cyfrif ar wahân i Gronfa'r Cyngor, sy'n cynnwys yr incwm a gwariant sy'n deillio o'r ddarpariaeth llety tai gan y Cyngor.

CYLLIDEB

Datganiad o faint o arian y mae'r Cyngor wedi ei neilltuo i bob gwasanaeth a swyddogaeth i'w wario neu ei godi mewn incwm ar gyfer y flwyddyn ariannol.

CYLLIDO CYFALAF

Arian sydd ar gael i dalu am wariant cyfalaf. Mae nifer o ffyrdd o gyllido gwariant cyfalaf yn cynnwys benthyca, prydlesu, cyllido refeniw uniongyrchol, derbyniadau cyfalaf defnyddiadwy, grantiau cyfalaf, cyfraniadau cyfalaf, cronfeydd wrth gefn refeniw a chronfeydd wrth gefn a glustnodwyd.

CYNLLUN PENSIWN BUDDIANNAU DIFFINIEDIG

Cynlluniau pensiwn ble bo buddiannau a dderbynnir gan y cyfranogwyr yn annibynnol ar y cyfraniadau a dalwyd, ac nad ydynt yn uniongyrchol gysylltiedig â buddsoddiadau'r cynllun.

CYSONDEB

Y cysyniad fod triniaeth gyfrifo o eitemau tebyg o fewn blwyddyn ariannol ac o un flwyddyn i'r nesaf yr un fath.

DADANSODDIAD GWARIANT A CHYLLIDO

Mae'r datganiad yn anelu i ddangos sut defnyddir gwariant blynyddol a sut y'i gyllidiri o adnoddau. Dangosa'r golofn gynta, y gwariant net a godir i'r Gronfa Gyffredinol a balansau'r CRT, y gwir effaith o'r gost o ddarparu gwasanaethau am y flwyddyn, ac eithrio addasiadau cyfrifo.

DATGANIAD O'R SYMUDIAD MEWN CRONFEYDD WRTH GEFN

Dangosir y datganiad y symudiad o gychyn y flwyddyn i'w diwedd ar gyfer yr holl gronfeydd wrth gefn ddefnyddiadwy a ddelir gan y Cyngor ac y gellir eu defnyddio i gyllido costau'r Cyngor neu i leihau tethiant lleol, ynghyd â chronfeydd wrth gefn nad oes modd eu defnyddio.

DARPARIAETH

Swm a osodir o'r neilltu yn y cyfrifon ar gyfer rhwymedigaethau neu golledion i'r dyfodol sy'n sicrhau neu'n debygol iawn o ddigwydd ond bod y symiau neu'r dyddiadau pryd y byddant yn digwydd yn ansicr.

DATGANIAD INCWM A GWARIANT CYNHWYSFAWR

Un o brif ddatganiadau ariannol y Cyngor sy'n cofnodi'r holl incwm a gwariant ar gyfer y Cyngor wedi ei gategoreiddio'n unol â gofynion safonol CIPFA fel y gellir cymharu awdurdodau.

DATGANIAD LLIF ARIAN

Mae'r datganiad llif arian yn dangos y newidiadau yn yr arian a'r cywerthoedd ariannol sydd gan y Cyngor yn ystod y flwyddyn ariannol.

DERBYNIADAU CYFALAF

Yr elw o waredu tir neu asedau eraill nad ydynt yn gyfredol eraill. Gellir defnyddio cyfrannau o dderbyniadau cyfalaf i gyllido gwariant cyfalaf newydd, o fewn y rheolau a osodir i lawr gan y llywodraeth, ond ni ellir eu defnyddio i gyllido gwariant refeniw.

DIBRISIANT

Mesur o'r gost o wisgo allan, defnyddio neu fel arall leihau oes economaidd ddefnyddiol asedau nad ydynt yn gyfredol y Cyngor yn ystod y flwyddyn ariannol, p'un a yw hynny o ddefnydd, treuliad amser neu anarferiant trwy newidiadau technegol neu rai eraill.

DIGWYDDIADAU AR ÔL DYDDIAD Y FANTOLEN

Digwyddiadau ar ôl dyddiad y Fantolen yw'r digwyddiadau hynny, ffafriol neu anffafriol, sy'n digwydd rhwng dyddiad y Fantolen a'r dyddiad yr awdurdodir cyhoeddi'r Datganiad Cyfrifon Terfynol.

DYCHWELIAD DISGWYLIEDIG AR ASEDAU PENSIWN

Ar gyfer cynllun buddiannau diffiniedig a ariennir, hwn yw'r raddfa dychweliad ar gyfartaledd, yn cynnwys incwm a newidiadau mewn Gwerth Teg ond yn net o dreuliau cynllun, a ddisgwylir dros weddill oes y rhwymedigaeth gysylltiedig ar yr asedau gwirioneddol a ddelir gan y cynllun.

DYLED NET

Benthyciadau'r Cyngor llai arian parod ac adnoddau hylifol.

DYLEDWR

Swm sy'n ddyledus i'r Cyngor gan unigolion neu sefydliadau eraill am waith a wnaed, nwyddau a dderbyniwyd neu wasanaethau a gyflenwyd yn ystod y flwyddyn ariannol, ond na thalwyd amdanynt cyn diwedd y flwyddyn ariannol.

ENILLION A CHOLLEDION ACTIWARIAID

I gynllun pensiwn buddiannau diffiniedig, y newidiadau mewn gwarged neu ddiffyg actiwarïaidd sy'n codi oherwydd:-

- Nad yw digwyddiadau wedi cyd-fynd â'r tybiaethau actiwarïaidd a wnaethpwyd i'r prisiant diwethaf (enillion a cholledion profiad); neu

- Fod y tybiaethau actiwaraidd wedi newid.

GRANT CYNNAL REFENIW

Grant a delir gan Lywodraeth Ganolog i awdurdodau, yn cyfrannu tuag at gost gyffredinol eu gwasanaethau.

GRANTIAU LLYWODRAETH

Grantiau a wneir gan y llywodraeth tuag at naill ai wariant refeniw neu gyfalaf gan ddisgwyl cydymffurfriad yn y gorffennol neu i'r dyfodol gyda rhai amodau penodol sy'n ymwneud â gweithgareddau'r Cyngor. Gall y grantiau hyn fod yn benodol i gynllun neilltuoel neu gall gefnogi gwariant refeniw'r Cyngor yn gyffredinol.

GWAITH YN MYND YN EI FLAEN (WIP)

Cost gwaith a berfformir ar brosiect heb ei orffen ar ddyddiad y Fantolen.

GWARIANT CYFALAF

Gwariant ar brynu ased nad yw'n gyfredol, a ddefnyddir i ddarparu gwasanaethau tu draw i'r flwyddyn ariannol gyfredol, neu wariant sy'n ychwanegu at, ac nid cynnal yn unig, werth ased presennol nad yw'n gyfredol. Mae enghreifftiau'n cynnwys : adeiladu ysgol newydd, prynu offer TG, adnewyddu sylweddol cartref gofal.

GWARIANT REFENIW

Treuliau dydd i ddydd o ddarparu gwasanaethau.

GWARIANT REFENIW A ARIENNIR O GYFALAF O DAN STATUD (REFCUS)

Gwariant y gellir ei ohirio'n gywir (h.y. ei drin fel cyfalaf o ran natur) ond nad yw'n arwain at, neu'n parhau i gydweddu ag, ased diriaethol. Enghreifftiau o daliadau gohiriedig yw grantiau o natur cyfalaf i sefydliadau gwirfoddol.

GWASANAETHAU ASIANTAETH

Y Gwasanaethau a ddarperir gan y Cyngor i drydydd parti neu ar ran sefydliad arall.

GWERTH GWEDDILLIOL

Gwerth net ased y gellir ei wireddu ar ddiwedd ei oes ddefnyddiol.

GWERTH LLYFR NET

Y swm y mae asedau nad ydynt yn gyfredol yn cael eu cynnwys yn y Fantolen, h.y. eu costau hanesyddol neu werth cyfredol llai'r symiau cronnus ar gyfer dibrisiant.

GWERTH NET

Gwerth y Cyngor o gyfanswm asedau llai cyfanswm rhwymedigaethau.

GWERTH TEG

Gwerth teg ased yw'r pris y gellid ei gyfnewid amdano mewn trafodion hyd braich, llai, ble bo'n berthnasol, unrhyw grantiau derbyniadwy tuag at brynu neu ddefnyddio'r ased.

GWERTH TRETHADWY

Rhent tybiedig blynyddol hereditament, a ddefnyddir i bwrpasau Trethi Annomestig.

ISAFSWM DARPARIAETH REFENIW (MRP)

Yr isafswm sydd raid ei godi ar y cyfrif refeniw bob blwyddyn er mwyn darparu ar gyfer ad-daliad benthyciadau a symiau eraill a fenthycir gan y Cyngor.

LLOG A DDERBYNNIR NEU A DELIR

Defnyddir y dull gyfradd log sydd mewn grym gweithredol i fesur beth yw gwerth cludadwy ased ariannol neu rwymedigaethau a fesurir yn ôl y gost lai amorteiddio cronedig, ac i ddyrannu incwm neu dreuliau cysylltiedig i'r cyfnod perthnasol. Y gyfradd log sydd mewn grym yw hwnnw sy'n rhoddi disgownt cysáct ar y taliadau arian parod neu'r derbyniadau amcangyfrifedig yn y dyfodol dros oes yr offeryn ariannol yn ôl y swm a gafodd ei gydnabod iddo'n y lle cyntaf. Mae'r gyfradd log sydd mewn grym yn cael ei diwygio yn ôl y tâl llog neu'r derbyniadau gwirioneddol trwy'r Datganiad Symudiadau yn y Cronfeydd wrth Gefn i sicrhau mai dim ond llog gwirioneddol a godir yn erbyn y Dreth Gyngor.

Yn achos asedau a rhywmedigaethau ariannol a gludwyd yn ôl y gost, gan fod y llog sydd mewn grym yr un faint â'r llog cludo, mae'r gwerth cludo'n cael ei ddiwygio ar gyfer llog cronrus.

MATEROLIAETH

Y cysyniad y dylai'r Datganiad Cyfrifon gynnwys yr holl symiau y gellid disgwyl iddynt, pe gadewid hwy allan neu eu cam-ddatgan, arwain at lurguniad o'r datganiadau ariannol ac, yn y pen draw, gamarwain defnyddiwr y cyfrifon.

OES ECONOMAIDD DDEFNYDDIOL (UEL)

Y cyfnod dros yr hwn y bydd y Cyngor yn cael buddiannau o ddefnydd ased nad yw'n gyfredol.

PARTÏON CYSYLLTIEDIG

Ceir diffiniad manwl o Bartïon Cysylltiedig yn IAS 24. I bwrpasau'r Cyngor, ystyrir fod partïon cysylltiedig yn cynnwys Llywodraeth Ganolog, Awdurdodau Lleol a chyrff arall, sy'n codi un ai praeseptau neu ardollau ar y Cyngor. Gall partïon cysylltiedig hefyd gynnwys is-gwmnïau a chwmnïau cysylltiedig, a cydfenter a phartïon cydfenter ac yn enwedig Aelodau a phrif swyddogion y Cyngor.

Pan yn ystyried pwy sy'n barti cysylltiedig, rhoddir sylw hefyd i drafodion yn gysylltiedig ag aelodau teulu agos neu gartref unrhyw unigolyn a restrir.

PRAESEPT

Yr ardoll a wneir gan awdurdodau praesept ar awdurdodau bilio, sy'n ei gwneud yn ofynnol ar i'r olaf gasglu incwm y Dreth Gyngor ar eu rhan.

PRYDLES ARIANNOL

Prydles sy'n trosglwyddo'n sylweddol risgiau a gwobrwyon perchnogaeth ased nad yw'n gyfredol i'r prydleswr.

PRYDLES WEITHREDOL

Prydles ble mae'r berchnogaeth o'r ased nad yw'n gyfredol yn aros gyda'r prydleswr.

RHAGLEN GYFALAF

Y cynlluniau cyfalaf mae'r Cyngor yn bwriadu eu cynnal dros gyfnod penodol o amser.

RHESTRAU STOC

Eitemau o ddeunyddiau crai a deunyddiau mae'r Cyngor wedi eu caffael ac sy'n cael eu dal gan ddisgwyl defnydd i'r dyfodol. Enghreifftiau yw deunyddiau traul, deunyddiau crai a gwaith sy'n mynd yn ei flaen.

RHWYMEDIGAETH

Rhwymedigaeth yw pan fo gan y Cyngor ddyled i'w thalu i unigolyn neu sefydliad arall.

- Mae rhwymedigaeth gyfredol yn swm a fydd yn dod yn daladwy neu y gellid ei galw i mewn yn ystod y flwyddyn ariannol nesaf, e.e. credydwy'r neu arian parod wedi'u gordynnu.
- Mae rhwymedigaeth ohiriedig yn swm sydd, drwy drefniant, yn daladwy tu draw i'r flwyddyn nesaf ar ryw bwynt yn y dyfodol neu i'w dalu i ffwrdd trwy swm blynyddol dros gyfnod o amser.

RHWYMEDIGAETH WRTH GEFN

Mae rhwymedigaeth wrth gefn naill ai'n:-

- Rhwymedigaeth bosib sy'n deillio o ddigwyddiadau yn y gorffennol y bydd eu bodolaeth yn cael ei chadarnhau dim ond trwy ddigwyddiad o un neu fwy o ddigwyddiadau ansicr yn y dyfodol nad ydynt yn llwyr o fewn rheolaeth y Cyngor; neu'n
- Rhwymedigaeth bresennol sy'n deillio o ddigwyddiadau yn y gorffennol ble nad yw'n debygol y bydd angen trosglwyddiad o fuddiannau economaidd, neu na ellir mesur swm y rhwymedigaeth gyda dibynadwyedd digonol.

RHWYMEDIGAETHAU'R CYNLLUN PENSIWN

Rhwymedigaethau cynllun pensiwn buddiannau diffiniedig ar gyfer treuliau sy'n ddyledus ar ôl y dyddiad prisiant. Mae rhwymedigaethau'r cynllun a fesurir yn ystod y dull uned a ragamcenir yn adlewyrchu'r buddiannau mae'r cyflogwr wedi ymrwymo i'w darparu am wasanaeth hyd at y dyddiad prisiant.

TRETHI ANNOMESTIG (TA)

Mae'r Trethi Annomestig yn ardoll ar fusnesau, wedi'i seilio ar raddfa genedlaethol yn y bunt a osodir gan y llywodraeth a'i luosi gan werth trethadwy asesedig yr eiddo dan sylw. Caiff ei gasglu gan y Cyngor ar ran llywodraeth ganolog ac yna ei ailddosbarthu'n ôl i gefnogi cost gwasanaethau.

TRAFODION PARTÏON CYSYLLTIEDIG

Mae'r Datganiad o Ymarfer a Argymhellir yn gwneud datgeliad o unrhyw drafodion perthnasol rhwng y Cyngor a Phartïon Cysylltiedig yn ofynnol er mwyn sicrhau fod cydranddeiliaid yn ymwybodol pryd mae'r trafodion hyn yn digwydd a'r swm a goblygiadau hynny.

Y FANTOLEN

Datganiad o werth cywir a theg o'r asedau, rhwymedigaethau a balansau eraill cofnodedig ar ddiwedd y flwyddyn ariannol.

Llyfryddiaeth

CIPFA 2018. Côd Ymarfer ar gyfer Cyfrifon Awdurdodau Lleol yn y Deyrnas Unedig 2018/19, CIPFA, Llundain.

CIPFA 2018. Rhestr Wirio Datgeliadau 2018/19. CIPFA, Llundain.

CIPFA 2018. Côd Ymarfer ar gyfer Cyfrifon Awdurdodau Lleol yn y Deyrnas Unedig 2018/19, Canllawiau ar gyfer Ymarferwyr, CIPFA, Llundain.

CIPFA 2016. Côd Ymarfer Adrodd ar Wasanaethau 2018/19, CIPFA, Llundain.

CIPFA 2017. Rhestr o Ddiwygiadau – Canllawiau ar gyfer Ymarferwyr 2018/19

CIPFA 2018. Bwletin 3: Cau'r Datganiadau Ariannol 2018/19. CIPFA, Llundain.

CIPFA 2018. Gweithday Cau Cyfrifon 2018/19 Briffio Diweddariad ôl-gyfres CIPFA. Llundain

CIPFA 2014. Bwletin LAAP 99: Arian Wrth Gefn a Balansau Awdurdodau Lleol. CIPFA, Llundain.

CIPFA 2016. Rôl y Prif Swyddog Ariannol yn Llywodaeth leol. CIPFA, Llundain.

Trysorlys EM 2015. Llawlyfr Adroddiadau Ariannol (FReM) 2015/16.

Llywodraeth Cymru 2014. Rheoliadau Cyfrifon ac Archwilio (Cymru) 2014 Rhif 3362 (W337), Llywodraeth Cymru.

Llywodraeth Cymru 2018. Cyfrifon ac Archwilio (Cymru) (Diwygio) Rheoliadau 2018 Rhif 91 (W22)

Datganiad Llywodraethu Blynyddol

2018/2019

Egwyddor	Sicrwydd
Egwyddor A - Ymddwyn yn ddidwyll, gan ddangos ymrwymiad cryf i werthoedd moesegol a pharchu'r rheol gyfreithiol	Sicr
Egwyddor B - Sicrhau natur agored ac ymgysylltiad cynhwysfawr â rhanddeiliaid	Sicr
Egwyddor C - Diffinio canlyniadau yn nhermau manteision economaidd cynaliadwy, cymdeithasol, diwylliannol ac amgylcheddol	Sicr
Egwyddor D - Pennu'r ymyriadau sy'n angenrheidiol i sicrhau ein bod yn cyflawni'r canlyniadau a fwriedir hyd eithaf ein gallu	Sicr
Egwyddor E - Datblygu capasiti'r endid, ynghyd â gallu ei arweinyddion a'r unigolion ynddo	Sicr
Egwyddor F - Rheoli risgiau a perfformiad drwy reolaeth fewnol gadarn a rheolaeth ariannol gyhoeddus gref	Sicr
Egwyddor G - Gweithredu arferion da o ran tryloywder, adrodd ac archwilio	Sicr

Cynnwys

Rhagarweiniad	128
Sgôp y Cyfrifoldeb	131
Y Fframwaith Llywodraethu	131
Dadansoddiad o Fframwaith Llywodraethu 2018/19	133
Egwyddor A	133
Egwyddor B	135
Egwyddor C	139
Egwyddor D	142
Egwyddor E	147
Egwyddor F	150
Egwyddor G	155
Adolygu Effeithiolrwydd	158
Materion Llywodraethu Sylweddol	160
Materion Llywodraethiant a nodwyd	161
Cynnydd mewn perthynas â'r Materion Llywodraethiant a Nodwyd 2017/18	161
Materion Llywodraethiant a nodwyd 2018/19	164
Ardystio'r Datganiad Llywodraethu Blyneddol	166

Rhagarweiniad

Er mwyn dangos Llywodraethu da, rhaid i'r Awdurdod ddangos ei fod yn cydymffurfio â'r egwyddorion craidd (ac ategol) sydd yn y 'Framework for Delivering Good Governance in Local Government' (CIPFA / Solace 2016). Mae'r datganiad hwn wedi'i baratoi yn unol â'r egwyddorion diwygiedig hynny.

Mae agweddau ar drefniadau llywodraethu'r Cyngor wedi cael eu cryfhau a'u moderneiddio yn ystod y blynyddoedd diweddar ar draws nifer o themâu llywodraethu. Mabwysiadwyd cynllun cyfredol y Cyngor yn yr hydref 2017 and mae'n rhoddi pwyslais ar ein trefniadau llywodraethu fel modd o gyflawni allbynnau'r cynllun.

<https://www.anglesey.gov.uk/documents/Dogfennau-Cy/Cyngor/Democratiaeth/Cynllun-y-Cyngor/Cynllun-Cyngor-2017-2022.pdf>

At hyn, dros yr ychydig flynyddoedd diwethaf, datblygwyd chwech o themâu allweddol gan staff a rheolwyr i gefnogi ein nodau a'n hamcanion -

1. Proffesiynol a Threfnus

Rydym yn ymrwymo i ddatblygu partneriaeth ddemocrataidd a phroffesiynol a fydd yn darparu arweiniad effeithiol a chryf ac yn sefydlu'r ymddygiadau proffesiynol a sefydliadol sy'n angenrheidiol i sicrhau gwelliant

2. Arloesol, Uchelgeisiol ac Eangfrydig

Byddwn yn sefydlu amgylchedd a diwylliant sy'n annog ac yn meithrin syniadau a datrysiadau arloesol a chreadigol sy'n edrych y tu draw i'r sefydliad er mwyn ceisio datrysiadau uchelgeisiol a fydd yn fanteisiol i'n cwsmeriaid, ein dinasyddion a'n cymunedau

3. Canolbwyntio ar y Cwsmer, y Dinesydd a'r Gymuned

Byddwn yn ymgysylltu'n egniol gyda chymunedau, dinasyddion a chwsmeriaid, yn mofyn eu barn, yn deall eu hanghenion ac yn ymateb iddynt gan egluro'n llawn a chyfathrebu ein gweithredoedd

4. Gwerthfawrogi a Datblygu'n Pobl

Byddwn yn gwerthfawrogi ac yn datblygu ein pobl er mwyn sicrhau bod ganddynt y sgiliau a'r cymhelliant a'u bod bob amser yn broffesiynol yn y modd y maent yn gweithio. Byddwn yn cydnabod llwyddiant, arloesedd ac ymrwymiad i ddarparu gwasanaeth cwsmer rhagorol

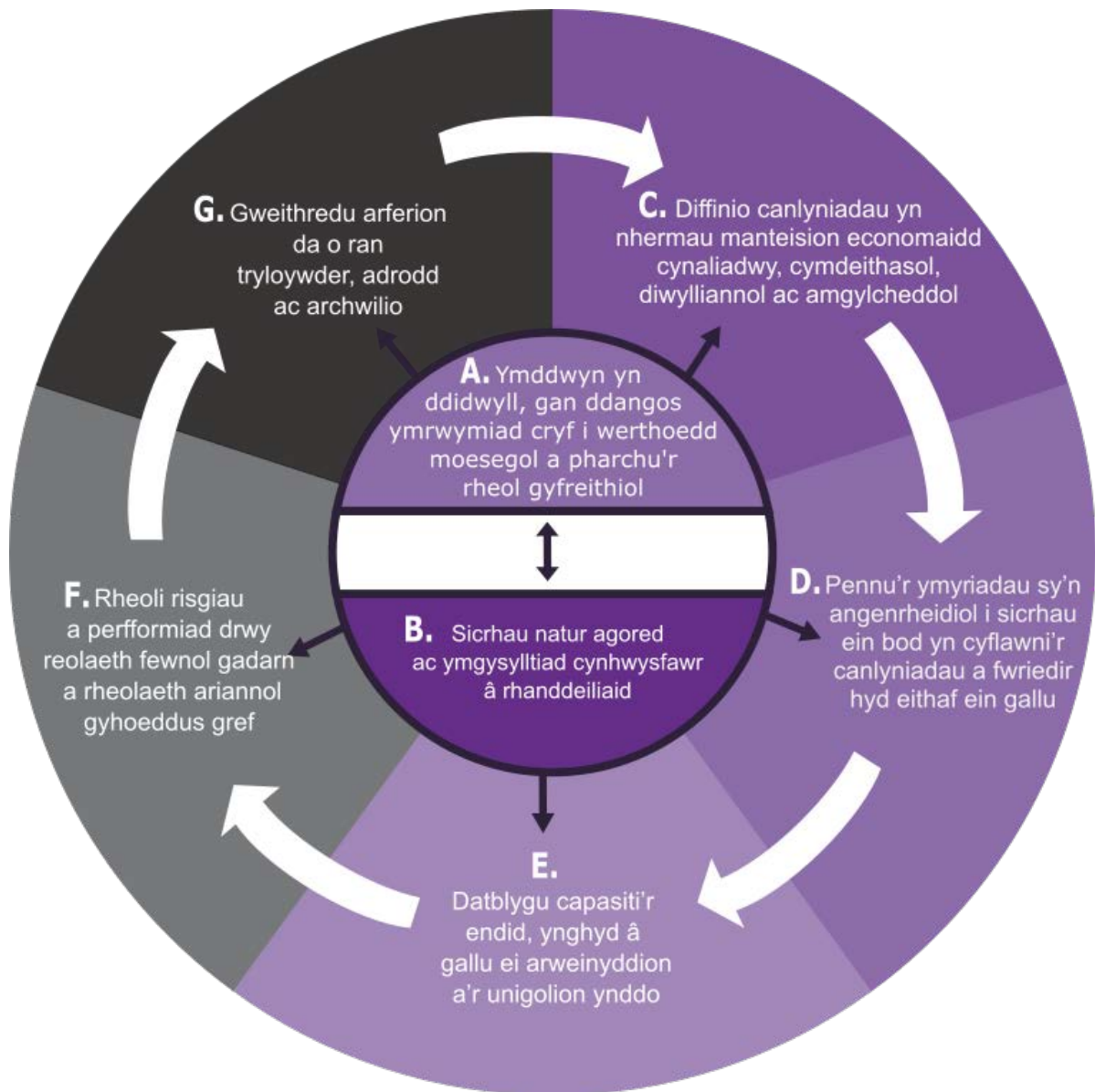
5. Wedi Ymrwymo i Bartneriaeth

Rydym yn deall na fedrwn gyflawni'r trawsnewidiad angenrheidiol ar ein pennau ein hunain ac rydym yn ymrwymo i weithio mewn partneriaeth gyda'n partneriaid yn y sectorau cyhoeddus, gwirfoddol a phreifat er mwyn sicrhau twf a datblygiad cynaliadwy

6. Cyflawni

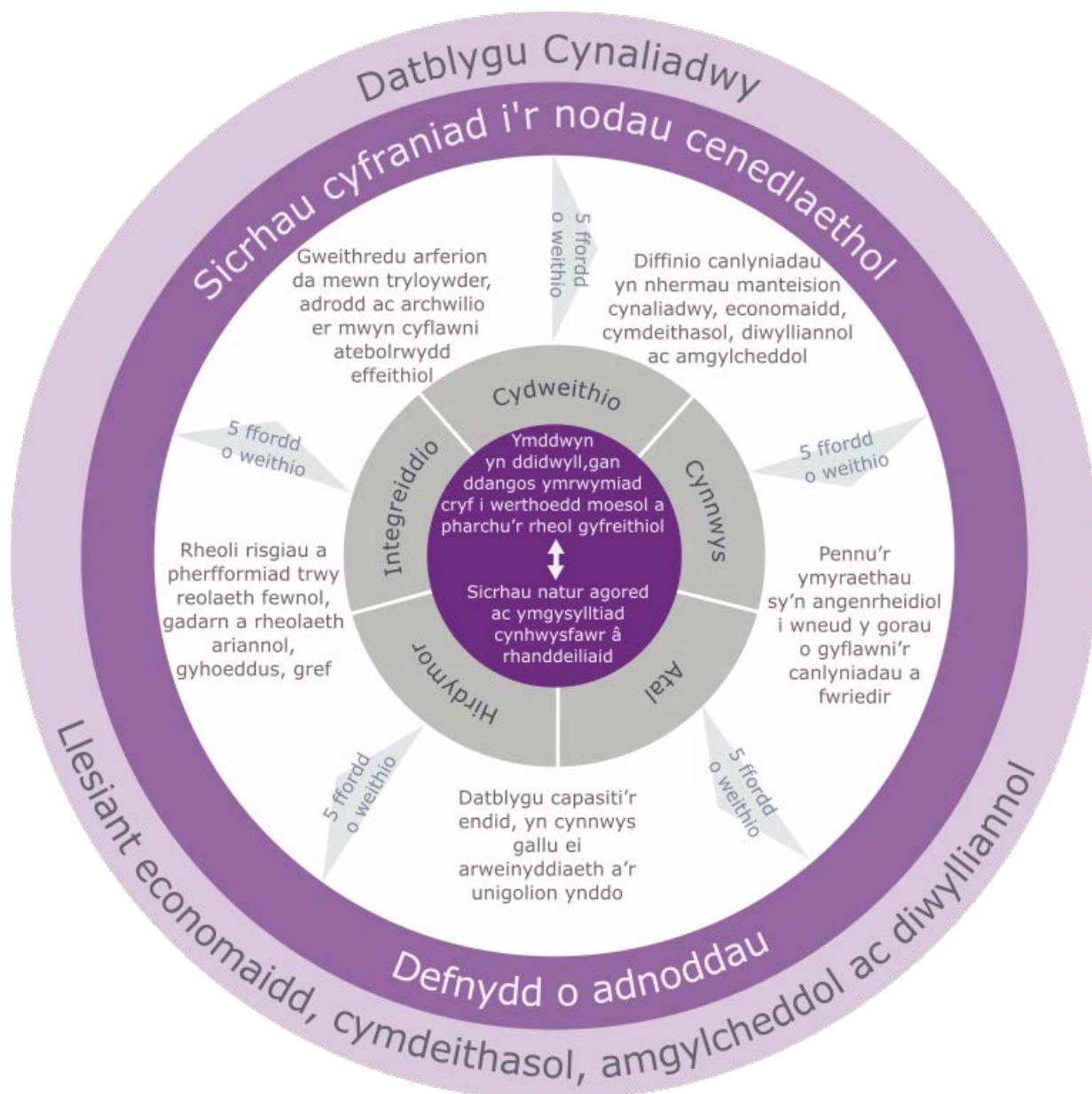
Rydym yn canolbwyntio ar ganlyniadau ac allbynnau ac yn ymdrechu i wella ein perfformiad yn y meysydd pwysig o'n gwaith

Gellir alinio'r rhain â'r saith egwyddor craidd yn fframwaith CIPFA/SOLACE. Mae'r rhain wedi eu cynnwys yn 'Delivering Good Governance in Local Government' (WALES) 2016 sydd wedi'i addasu at ddibenion llywodraeth leol :-

Ffynhonnell: Delivering Good Governance in Local Government: Framework (2016 Edition)

Mae'r Cyngor yn anelu at gyflawni safonau llywodraethu da drwy lynu wrth y saith egwyddor craidd uchod a hefyd wrth yr egwyddorion sydd yn Neddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015 sydd, gyda'i gilydd, yn ffurfio Sylfaen Côd Llywodraethu Corfforaethol y Cyngor.

Ffynhonnell: *Delivering Good Governance in Local Government Guidance Notes for Welsh Authorities (2016 Edition)*

Yn y Datganiad Llywodraethu Blynyddol hwn, rydym wedi ceisio dangos sut mae'r holl themâu ac egwyddorion uchod wedi bod yn ganolog i'n holl ymdrechion yn ystod 2018/19.

Sgôp y Cyfrifoldeb

Mae Cyngor Sir Ynys Môn yn gyfrifol am sicrhau bod ei fusnes yn cael ei weithredu'n unol a'r gyfraith a'r safonau priodol, a bod arian cyhoeddus yn cael ei ddiogelu a'i gyfrif amdano'n briodol, yn cael ei ddefnyddio'n ddarbodus, yn effeithlon ac yn effeithiol.

Hefyd mae dyletswydd ar y Cyngor dan Fesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2009 i wneud trefniadau i sicrhau bod gwelliant parhaus o ran y modd y mae'n gweithredu ei swyddogaethau, gan ystyried cyfuniad o economi, effeithlonrwydd ac effeithiolrwydd.

Wrth weithredu'r cyfrifoldeb cyffredinol hwn, mae'r Cyngor hefyd yn gyfrifol am roi yn eu lle drefniadau iawn ar gyfer llywodraethu ei faterion, gan hwyluso gweithrediad effeithiol ei swyddogaethau, ac mae hynny'n cynnwys trefniadau i reoli risg, a rheolaeth ariannol ddigonol ac effeithiol.

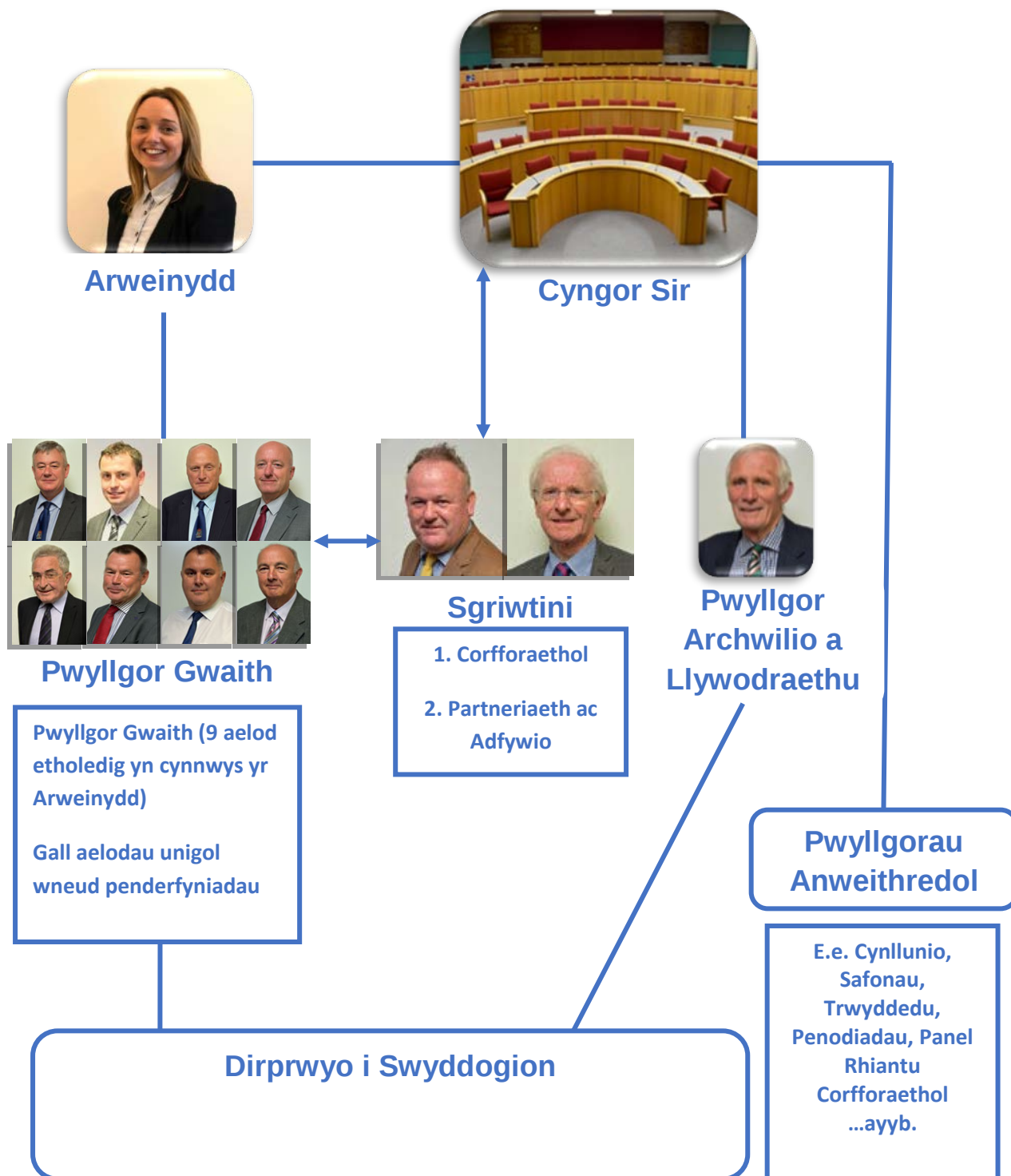
Mae'r Cyngor wedi cymeradwyo a mabwysiadu côd llywodraethu corfforaethol lleol sy'n gyson ag egwyddorion Fframwaith CIPFA/SOLACE 'Delivering Good Governance in Local Government'.

Mae'r datganiad hwn yn egluro sut mae'r Cyngor wedi cydymffurfio a'r côd ac yn ateb gofynion ymarfer priodol anstatudol sy'n annog cyhoeddi Datganiad Llywodraethu Blyneddol. Hefyd, mae'n diwallu gofynion rheoliad 4(2) Rheoliadau Cyfrifon ac Archwilio (Cymru) 2014 mewn perthynas â chyhoeddi datganiad ar reolaeth fewnol.

Y Fframwaith Llywodraethu

Mae'r fframwaith llywodraethu'n cynnwys y systemau a'r prosesau, y diwylliant a'r gwerthoedd, sy'n rhoi cyfeiriad i ac sy'n rheoli'r awdurdod a'i weithgareddau, a thrwy'r rheiny mae'n atebol i'r gymuned, yn ymgysylltu â'r gymuned ac yn ei harwain. Mae'n galluogi'r awdurdod i fonitro pa mor dda y mae'n cyflawni ei amcanion strategol ac ystyried a yw'r amcanion hynny wedi arwain at ddarparu gwasanaethau priodol, cost-effeithiol.

Mae'r system o reolaeth fewnol yn rhan sylweddol o'r fframwaith honno, ac wedi'i llunio i reoli risg hyd at lefel resymol. Does dim modd iddi gael gwared â phob risg o fethu cyflawni polisiau, nodau ac amcanion a dim ond sicrwydd rhesymol, nid sicrwydd llwyr, y gellir ei rhoi o ran effeithiolrwydd. Ceir trosolwg bras o strwythur rheolaeth gwleidyddol CSYM yn y darlun isod –

Mae'r fframwaith llywodraethu wedi bod yn ei lle yn y Cyngor am y flwyddyn a ddaeth i ben 31 Mawrth 2019, ac mae'n parhau i fod yn berthnasol hyd at ddyddiad cymeradwyo'r Datganiad Cyfrifon. Nodir yn y ddogfen lle cyflwynwyd trefniadau newydd yn ystod y flwyddyn.

Dadansoddiad o Fframwaith Llywodraethu 2018/19

Disgrifir y fframwaith cyfredol fel y bo'n berthnasol i bob un o'r saith egwyddor Llywodraethu Corfforaethol yn y pynciau cydgysylltiol fel y'u hamlinellir ac sydd ar gael yn:

<https://www.ynysmon.gov.uk/cy/Cyngor/Cyngor.aspx#as?folderIds=3099,4000>

Mae'r crynodeb a ganlyn yn canolbwyntio ar y gwaith i ddatblygu a chryfhau'r fframwaith ac yn amlinellu meysydd o wendid a nodwyd yn ystod blwyddyn ariannol 2018/19.

Egwyddor A	
Ymddwyn yn ddidwyll, gan ddangos ymrwymiad cryf i werthoedd moesegol a pharchu'r rheol gyfreithiol	
Themâu Allweddol Cysylltiedig:	Proffesiynol a Threfnus
Casgliad yr Hunan-asesiad:	Sicr – Mae gan y Cyngor Sir brosesau gwneud penderfyniadau clir a thryloyw sy'n ymgorffori gwerthoedd moesegol cryf ac sy'n gyfreithlon. Mae'r codau ymddygiad yn nodi'r disgwyliadau ar gyfer ymddwyn yn onest.

Y modd yr ydym yn gwneud hyn:

Mae'r chwe thema allweddol a ymgorfforir yng Nghynllun y Cyngor ar gyfer 2017-22 yn gosod allan gwerthoedd y Cyngor a chaiff y rhain eu gwreiddio'n gadarn yng ngweithgarwch trawsnewidiol y Cyngor a'i weledigaeth i'r dyfodol ar gyfer eu cyflawni. O'r herwydd, mae'r Chwe Thema Allweddol yn parhau i danategu'r ffordd gorfforaethol o feddwl a chaiff pwysigrwydd llywodraethu da ei bwysleisio yn y Cynllun Corfforaethol.

Mae nifer o godau ymddygiad a phrotocolau yn eu lle fel rhan o'r Cyfansoddiad i sicrhau safonau uchel o ymddygiad ac ymarweddiad. Ceir Polisi Atal Twyll a Llygredd yn y Cyfansoddiad gydag is-gynlluniau yn eu lle. Maent yn cynnwys Côd Ymddygiad i Swyddogion, sy'n statudol. Bellach mae Cyfarwyddyd Lleol wedi'i gyhoeddi a'i anfon at yr holl staff.

Mae'r Swyddog Monitro yn gweithredu fel y swyddog arweiniol ar gyfer y Pwyllgor Safonau (PS), gyda saith o'i naw aelod wedi'u penodi'n allanol a'r gweddill yn Aelodau Etholedig. Mae'r Pwyllgor yn datblygu ac yn cefnogi annibyniaeth a gwrthrychedd yn hytrach na llywodraethu gwleidyddol ac mae'n cyflawni hyn yn y ffyrdd a ganlyn:

- o Adroddiad Blynyddol y Cadeirydd i'r Cyngor
- o Rhaglen Waith yn cael ei chymeradwyo'n flynyddol gan y Cyngor
- o Pedwar cyfarfod chwarterol a chymaint o gyfarfodydd arbennig ag sy'n angenrheidiol er mwyn ymdrin â chyfeiriadau gan Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru a cheisiadau am ganiatâd arbennig
- o Ymdrin ag unrhyw faterion a gyfeirir dan y Protocol Datrysiaid Lleol
- o Ymdrin ag unrhyw gais gan Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru am wybodaeth leol
- o Hyfforddiant a datblygiad a drefnir gan y Pwyllgor Safonau ac/neu a gynhelir gan y Pwyllgor Safonau

Yn ategol at yr hyfforddiant i Aelodau, mae nodiadau briffio wedi'u cyhoeddi ar y meysydd pwnc a ganlyn:

- o Rhoddion a Lletygarwch
- o Hawliau Unigol fel Aelodau
- o Galw Materion i Mewn

Cynnal adolygiad blynyddol o dair Cofrestr Dioddordebau'r Aelodau a chyhoeddi ei gasgliadau a nodyn cynghori i'r holl Aelodau. Eleni, canolbwyntiwyd ar gynnal archwiliadau sampl o ddatganiadau o ddiddordeb yng nghyfarfodydd y Cynghorau Cymuned. Tybir bod yr adolygiad wedi bod o fudd. Roedd y Pwyllgor Safonau'n falch ar y cyfan gyda'r casgliadau oherwydd nodwyd nifer o arferion da. Nodwyd rhai pryderon cyffredinol hefyd a oedd, fel yr eglurwyd yn [yr adroddiad](#), angen sylw.

Yn ogystal â'r uchod ceir cydweithio rhwng y ddau dîm rheoli trwy'r cyfarfodydd Penaethiaid ac aelodau'r Uwch Dîm Arweinyddiaeth yn gweithredu fel swyddogion cyswllt i Benaethiaid Gwasanaeth i sicrhau cyfathrebu clir ar sut y caiff blaenoriaethau strategol/corfforaethol eu gweithredu yn y Gwasanaethau.

Egwyddor B

Sicrhau natur agored ac ymgysylltiad cynhwysfawr â rhanddeiliaid

Themâu Allweddol Cysylltiedig:	Canolbwyntio ar y Cwsmer, y Dinesydd a'r Gymuned
Casgliad yr Hunan-asesiad:	Sicr – mae'r Cyngor yn bodoli i wasanaethu ei drigolion ac mae'n ddibynnol ar amrywiaeth eang o randdeiliaid i weithio'n effeithiol mewn partneriaeth. Mae mecanweithiau ymgysylltu ac ymgynghori ar waith.

Y modd yr ydym yn gwneud hyn:

Cynhelir pob **Pwyllgor Gwaith** a Chyfarfodydd y Cyngor yn gyhoeddus (ac eithrio pan fo eitemau eithriedig) a chaiff yr holl bapurau eu cyhoeddi ar wefan y Cyngor. Mae pob adroddiad a gyflwynir i bwyllgor yn cynnwys adroddiad eglurhaol, sy'n rhoi crynodeb o'r adroddiad, yr argymhellion y gofynnir am eu caniatáu a'r rhesymeg dros wneud yr argymhelliad hwnnw, a hynny er mwyn dangos yr ymresymiad am y penderfyniadau a'r dystiolaeth.

Mae **Blaenraglen Waith** gyfun ar gyfer y Pwyllgor Gwaith a'r Pwyllgorau Sgrwtini ar gael yn gyhoeddus ac yn cael eu cyhoeddi ar wefan y Cyngor. Mae yna amserlenni clir ar gyfer cyflwyno, cyhoeddi a dosbarthu adroddiadau.

Fel gyda blynyddoedd blaenorol ac yn yr hinsawdd ariannol sydd ohoni, mae'r Cyngor yn cydnabod bod angen iddo weithio'n agos gyda'i bartneriaid allweddol yn y maes gwaith hwn er mwyn osgoi dyblygu ac i ddefnyddio'i adnoddau'n effeithiol.

Ceir tystiolaeth o ymgysylltu da ar lefel gwasanaeth sy'n dangos sut mae'r Cyngor yn rhannu ei benderfyniadau a cheir tystiolaeth o ddiwylliant cynyddol o ymddiriedaeth a dealltwriaeth gyda'i ddinasyddion e.e.

- Ymgynghori ar y Gyllideb – derbyniwyd dros 5000 o ymatebion
- Strategaeth Ddigidol 2018-2022
- Ymgynghori ar y Gwasanaeth Bysus
- Arolwg ynghylch Cynllun Adfywio Amlwch a Gogledd Ynys Môn
- Strategaeth / Asesiad Angen ynghylch Toiledau

Fodd bynnag, mae'r Cyngor yn cydnabod mai 'nid da lle gellir gwell' piau hi o ran ehangu'r grŵp o ddinasyddion sy'n mynd ati i ymgysylltu (yn cynnwys grwpiau anodd eu cyrraedd). O'r herwydd, mae Uwch Swyddogion bellach wedi cydnabod y cyfleoedd i greu proses safonol a symlach i ymgysylltu ar draws y sector cyhoeddus a'r trydydd sector.

Defnyddir **model ymgysylltu cymunedol** fel sylfaen ar gyfer gwella agwedd gorfforaethol at ymgysylltiad cymunedol. Mae'r model hwn yn hanfodol i adnabod y cymunedau a'r grwpiau hynny a fydd â diddordeb mewn cymryd cyfrifoldeb am ddiwallu anghenion lleol yn eu cymunedau. Ers dechrau ei ddefnyddio, mae'r model hwn wedi'i deilwrio i'w ddefnyddio mewn gwahanol waith ymgysylltu ac ymgynghori. Mae'r model hwn wedi'i gymeradwyo gan y **Bwrdd Ymgysylltu ac Ymgynghori** diwygiedig dan arweiniad Prif Weithredwr Cynorthwyol.

Mae'r Bwrdd Ymgysylltu ac Ymgynghori hefyd yn gweithredu ar draws Cyngorau yng nghyswllt yr ymgysylltiad a'r ymgynghoriad ac mae hyn yn lleihau dyblygu, yn sicrhau gweithredu torfol wrth ymgysylltu ac mae'n gwella ein gwybodaeth am ardal fel Cyngor.

Daeth y Byrddau Gwasanaethau Cyhoeddus ar gyfer awdurdod lleol Ynys Môn yn gorff statudol dan Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015. Cafodd Asesiad Llesiant y BGC ei gyhoeddi ar gyfer ardaloedd llesiant Gwynedd a Môn ym Mai 2017 ac yn dilyn cyfres o sesiynau ymgynghori ac ymgysylltu, cyhoeddwyd y Cynllun Llesiant yn 2018. Mae'r Cynllun Llesiant yn cadarnhau'r ddau amcan a'r chwe maes blaenoriaeth y cytunwyd y byddai'r Bwrdd yn cydweithio yn eu cylch er mwyn sicrhau'r canlyniadau gorau ar gyfer trigolion Gwynedd a Môn. Sefydlodd y BGC is-grwpiau dan arweiniad aelodau'r Bwrdd i arwain ar y gwaith.

Sefydlwyd pedwar o is-grwpiau dan Amcan 1 (Amcan 1 – Cymunedau sy'n ffynnu ac sy'n llewyrchus yn y tymor hir) fel a ganlyn:

- Is-grŵp Newid Hinsawdd
- Is-grŵp yr Iaith Gymraeg
- Is-grŵp cartrefi ar gyfer pobl leol
- Is-grŵp tlodi

Mae'r ddau faes blaenoriaeth 'iechyd a gofal oedolion' a 'llesiant a chyrhaeddiad plant a phobl ifanc' yn cyfrannu tuag at Amcan 2 – Trigolion iach ac annibynnol sydd ag ansawdd bywyd da. Cytunwyd i sefydlu un is-grŵp i roi sylw i ddwy flaenoriaeth – Grŵp Iechyd a Gofal Cymdeithasol Integredig y Gorllewin.

Mae'r pump is-grŵp yn atebol i'r Bwrdd Gwasanaethau Cyhoeddus o ran cyflawni unrhyw waith sy'n cael ei gomisiynu. Disgwylir i arweinyddion yr is-grwpiau adrodd ar gynnydd yn chwarterol i Fwrdd Gwasanaethau Cyhoeddus Gwynedd a Môn. Mae'r is-grwpiau'n cymryd i ystyriaeth y gwaith sydd eisoes yn cael ei wneud gan aelodau'r Bwrdd i hyrwyddo'r amcanion uchod er mwyn nodi'r hyn y gall y Bwrdd ei wneud i ychwanegu gwerth at y gwaith sydd wedi cael ei wneud yn barod a chyflawni hynny.

Caiff gwaith y Bwrdd ei oruchwylio'n rheolaidd gan Bwyllgorau Sgriwtini Cyngor Gwynedd a Chyngor Sir Ynys Môn.

Er mwyn cynorthwyo'r Cyngor i gyfrannu at y nod corfforaethol o '*ganolbwyntio mewn modd rhagorol ar y cwsmer, y dinesydd a'r gymuned*' (6 Thema Allweddol), sefydlwyd y **Bwrdd Trawsnewid Prosesau Busnes** yn Ionawr 2019 gan ddisodli'r Bwrdd Rhagoriaeth Gwasanaeth Cwsmer. Bydd yn gyfrifol am bob agwedd ar Wasanaeth Cwsmer ac yn cael ei ddefnyddio i fonitro a gwella'r profiad cwsmer i'n trigolion ac yn ystod chwarter olaf 2018/19 ac ymlaen i 2019/20, bydd yn canolbwyntio ar yr isod –

- Drafftio, ymgynghori a chytuno ar strategaeth newydd Gorfforaethol ar gyfer Gwasanaeth Cwsmer
- Nodi a gweithredu blaenoriaethau sy'n gysylltiedig â gweithredu'r Strategaeth Ddigidol fel y'i hamlinellwyd gan y Penaethiaid
- Tracio ac adrodd ar welliannau a nodwyd yn y prosiectau buddsoddi i arbed

Cytunwyd ar y **Siarter Gwasanaeth Cwsmer** bellach yn 2015 ar ôl ymgynghori â grwpiau o randdeiliaid rheng flaen, swyddogion, Aelodau Etholedig, staff ac undebau llafur. Mae'n parhau i amlinellu ein haddewid i'r cwsmer ynghylch sut y byddwn yn ymdrin â'u ceisiadau ac yn ogystal, yn amlinellu'r disgwyliadau sydd gennym o'n defnyddwyr gwasanaeth er mwyn sicrhau y ceir dealltwriaeth glir o'r cychwyn cyntaf. Ymhlith y gwerthoedd a gynhwysir yn y Siarter mae, 'rhoi'r cwsmer yn gyntaf' a mabwysiau agwedd o 'fedru gwneud'. Yn unol â'i bolisi iaith, mae'r Cyngor wedi ymrwymo i sicrhau bod gwasanaeth ar gael yn newis iaith defnyddiwr y gwasanaeth (Cymraeg neu Saesneg).

Cynhaliwyd **ymarfer siopwr cudd** yn 2018 i archwilio cydymffurfiaeth y Cyngor â'r **Safonau Iaith Gymraeg** a'r **Siarter Gwasanaeth Cwsmer**. Mae Mesur yr Iaith Gymraeg (Cymru) 2011 yn sefydlu fframwaith cyfreithiol sy'n rhoi dyletswydd ar y Cyngor i gydymffurfio gyda safonau ymddygiad o ran yr Iaith Gymraeg. Mae'r safonau'n golygu na ddylai'r Cyngor drin yr Iaith Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg ac mae'n hyrwyddo ac yn hwyluso'r defnydd o'r Iaith Gymraeg. Daeth y darn gwaith i'r casgliad bod y canlyniadau'n bositif o ran y modd y mae'r Awdurdod yn glynu wrth y Safonau Iaith Gymraeg a'r Siarter Gofal Cwsmer a bydd unrhyw argymhellion a wneir yn cael eu tracio a'u gwireddu fel rhan o faes gwaith y Bwrdd Rhaglen Trawsnewid Corfforaethol.

Mae gweddarlledu cyfarfodydd yn enghraifft gadarnhaol o sut mae Ynys Môn wedi datblygu ei ymagwedd o ran gweithredu'n electronig wrth ganolbwyntio ar ei gwsmeriaid / ddinasyddion, a hynny trwy weddarlledu cyfarfodydd y Pwyllgor Gwaith, y Pwyllgor Cynllunio a Gorchmynion a'r Cyngor. Fel hyn mae hi byth ac mae hefyd yn ychwanegu at dryloywder y broses gwneud penderfyniadau ac mae'n dwyn i mewn gynulleidfa lawer ehangach ar gyfer dadleuon. Mae hon yn enghraifft effeithiol o'r rhaglen newid sianel ac ymgyrch barhaus y Cyngor i roi sylw i adfywiad democrataidd.

Mae trefniadau yn eu lle i ymgysylltu yn rheolaidd â Llywodraeth Cymru, Archwilio Allanol a rheoleiddwyr eraill a Chymdeithas Llywodraeth Leol Cymru. Mae'r rhain

wedi'u cryfhau'n sylweddol dros yr ychydig flynyddoedd diwethaf ac maent wedi eu cynnal gan y weinyddiaeth newydd (etholwyd Mai 2017) fel rhan o'r trefniadau llywodraethu parhaus.

Adroddwyd ar yr arolwg staff yn ystod Ionawr / Chwefror 2017 ac mae'r canlyniadau wedi cael eu defnyddio i lywio gwahanol raglenni ar draws y Cyngor. Roedd canlyniadau'r arolwg yn galonogol gan ddangos fod y Cyngor wedi cymryd camau breision o ran hysbysu ein gweithlu, gwrandao arnynt a'u cefnogi. Mae arolwg pellach wedi'i gynllunio ar gyfer 2018/19.

Mae gwaith yn parhau ar fireinio'r **Fframwaith Cyfathrebu Mewnol**. Rydym yn gwerthfawrogi barn staff ac Aelodau wrth gyfrannu at y rhaglen drawsnewid. Rhoddwyd cyfleoedd trwy ystod o fforymau lle mae staff ac aelodau wedi'u hannog i fynd ati i gymryd rhan weithgar. Mae carfan o arweinwyr y dyfodol wedi cael eu hadnabod ymysg y staff ac maent wedi mynd ati'n rhagweithiol i asesu'r trefniadau cyfredol a chynnig gwelliannau ar gyfer y dyfodol. Bydd y gwelliannau arfaethedig hyn yn rhan o gynllun gweithredu i wella cyfathrebu mewnol yn ystod 2019/20. I Aelodau, mae sesiynau briffio anffurfiol, rheolaidd wedi'u cynnal ar ystod o bynciau. Mae hyn yn eu galluogi i ddeall yn well feysydd gwaith penodol ac yn caniatáu iddynt baratoi ar gyfer craffu cytbwys a gwneud penderfyniadau. Ar gyfer blwyddyn y Cyngor 19/20, mae rhaglen lawn ac amrywiol ar gyfer sesiynau briffio misol.

Cyhoeddwyd adroddiadau blynyddol ar eu gwaith gan Sgriwtini yn ogystal â'r Pwyllgorau Safonau ac Archwilio. Ers Mehefin 2014, mae Aelodau Etholedig unigol hefyd wedi bod yn cyhoeddi adroddiadau blynyddol.

Mae trefniadau'n mynd yn ôl flynyddoedd ar gyfer ymgysylltu â gweithwyr: gydag Undebau Llafur trwy'r Cyd-Bwyllgor Ymgynghorol Cyd Lleol a chyfarfodydd llai ffurfiol ac wrth gyfathrebu â staff yn gyffredinol trwy e.e. bwletinâu staff misol. Ymgynghorwyd â rheolwyr a staff a'u cynnwys yn y broses ar gyfer gwneud penderfyniad ar sawl mater fel rhan o'r agenda ddatblygiadol.

Mae **Polisi Pryderon a Chwynion** yn weithredol ac mae'n rhoi pwyslais ar Ofal Cwsmeriaid, cofnodi'n systemataidd yr holl bryderon, eu datrys yn gynnar a dangos gwersi a ddysgwyd a gweithredu gwelliannau. Mae'r Polisi'n seiliedig ar Bolisi Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru fel sy'n ofynnol gan Lywodraeth Cymru.

Cyhoeddir gwybodaeth ystadegol am gwynion fesul gwasanaeth yn fisol ar wefan y Cyngor ac mae hyn yn ffurfio rhan o adroddiad blynyddol i'r Pwyllgor Archwilio sydd hefyd yn ymdrin ag unrhyw gwynion yr ymdrinnir â nhw dan y Polisi Chwythu'r Chwiban.

Egwyddor C

Diffinio canlyniadau yn nhermau manteision economaidd cynaliadwy, cymdeithasol, diwylliannol ac amgylcheddol

Themâu Allweddol Cysylltiedig:	Yn canolbwyntio ar y cwsmer, y dinesydd a'r Gymuned Wedi ymrwymo i bartneriaeth Cyflawni
Casgliad yr Hunan-asesiad:	Sicr – mae'r Cyngor Sir yn gweithio gyda chymunedau i gynllunio canlyniadau. Wrth bennu polisiau a strategaethau, mae'r Cyngor Sir yn edrych ar ganlyniadau yn y tymor hir, gan ystyried manteision economaidd, cymdeithasol, diwylliannol ac amgylcheddol cynaliadwy.

Y modd yr ydym yn gwneud hyn:

Mae Cynllun newydd y Cyngor 2017-2022 (a fabwysiadwyd ym Medi 2017) yn llywio gwaith y Cyngor ac yn rhoi sicrwydd o gyfeiriad ar gyfer yr ardal leol yn ystod 2018/19.

Mae'r cynllun yma yn disgrifio blaenoriaethau'r Cyngor yn gryno ac yn glir ac yn egluro sut mae'r blaenoriaethau'n adlewyrchu barn y cyhoedd ac wedi ei alinio gyda cyfeiriad y cynllun ariannol tymor canol. Mae hwn yn tanlinellu'r adnoddau sy'n ofynnol i wireddu'r cynllun cyfredol. Rhydd y Cynllun Corfforaethol fframwaith sy'n cynorthwyo i lunio cyllideb y gall yr Awdurdod asesu yn ei erbyn a rhoi cyfrif i'r gymuned ar lefel y cynnydd a wnaed yn erbyn targedau a osodwyd, a'u hysbysu yng nghyswllt meysydd i'w gwella ymhellach. Yn ogystal, caiff y **Strategaeth Ariannol Tymor Canol** ei hadolygu'n flynyddol, yn unol â blaenoriaethau corfforaethol.

Mae pob gwasanaeth hefyd yn llunio **Cynllun Cyflawni Gwasanaeth** blynyddol sy'n dangos yn glir sut maent yn cyfrannu tuag at gyflawni ein blaenoriaethau corfforaethol. Mae pob cynllun gwasanaeth yn cynnwys mesurau i dystio sut y bydd gweithredoedd yn gwneud gwahaniaeth. Fel y dywedwyd, caiff cynlluniau gwasanaeth eu hadolygu'n flynyddol a chânt hefyd eu monitro'n rheolaidd trwy gynhyrchu cerdyn sgorio chwarterol - sy'n edrych ar sut mae gwasanaethau'n cyflawni yn erbyn y blaenoriaethau yn eu cynllun. Adroddir i'r Uwch Dîm Arweinyddiaeth, y Pwyllgor Sgriwtini a'r Pwyllgor Gwaith ar y cerdyn sgorio.

At hyn, caiff **gwasanaethau eu hadolygu** bob chwe mis - gan edrych yn benodol ar y gyllideb a gwariant ym Mehefin ac ar berfformiad a chanlyniadau rhwng Tachwedd ac Ionawr. Mae aelodau o'r Uwch Dîm Arweinyddiaeth ac aelodau etholedig yn herio perfformiad gwasanaethau'n galed yn y sesiynau adolygu gwasanaeth. Yna, cytunir yn y cyfarfodydd ar weithredoedd i roi sylw i faterion neu wella perfformiad yn erbyn targedau dros y 12 mis nesaf.

Mae partneriaeth a chydweithrediad yn hanfodol i'r ffordd y mae'r Cyngor yn ceisio cyflawni ei uchelgeisiau a'i raglen gorfforaethol. I Gyngor 'bychan' mae'n ffordd bwysig o greu capasiti ac mae'n sylfaenol i'n dull gweithredu o gyflawni blaenoriaethau ar y cyd. Credwn fod llwyddo i weithio mewn partneriaeth yn hanfodol i sicrhau gwasanaethau gwell i'n cwsmeriaid ac i sicrhau bod Ynys Môn yn llwyddiannus. Bydd gwella llesiant ein dinasyddion dan y ddeddfwriaeth newydd yn dibynnu'n fwyfwy arnom yn gweithio mewn partneriaeth ag eraill.

Mae'r Cyngor yn parhau i ymgysylltu'n frwd â nifer o bartneriaethau strategol yn genedlaethol, rhanbarthol a lleol. Yn ddiweddar, adolygwyd y meini prawf a'r rhesymeg dros fynd i bartneriaeth fel rhan o'r polisi a'r cyfarwyddyd ynghylch partneriaeth ac mae'r rheini'n parhau i fod yn berthnasol.

Rhaglen datblygu economaidd, a sefydlwyd yn 2010 gan Gyngor Sir Ynys Môn yn sgil cau gwaith cyflogwyr mawr / colli gwaith (e.e. Alwminiwm Môn) yw **Rhaglen Ynys Ynni** Môn. Ei nod yw denu buddsoddiad strategol mawr a chymryd camau i leihau'r risg sy'n gysylltiedig â hynny, dylanwadu ar ddatblygwyr posib wrth tra'n sicrhau bod yr economi, y bobl a busnesau yn gallu elwa o hyn.

Mae'r Rhaglen Ynys Ynni wedi dwyn ynghyd bartneriaid yn y sector cyhoeddus, preifat a'r trydydd sector i weithio gyda'i gilydd i gyflawni ein gweledigaeth- "Datblygu Ynys Môn a Gogledd Cymru yn ganolfan ragoriaeth fyd-enwog mewn perthynas ag Ymchwil a Datblygu, Cynhyrchu a Gwasanaethu Ynni Carbon Isel gan greu cyfle unwaith mewn oes ar gyfer creu swyddi a sicrhau twf a ffyniant economaidd trwy fanteisio ar nifer o brosiectau trawsnewidiol ym Môn".

Mae'r Rhaglen yn cydweithio â nifer o randdeiliaid allweddol. Gan fod rhai o'r rhain yn bartneriaid sector preifat sy'n rhan o ddatblygiadau sy'n werth biliynau o bunnau, mae'n hanfodol canolbwyntio ar y cwsmer er mwyn ennill hygrededd ac ymddiriedaeth cwmnïau trwy gynorthwyo i geisio lleihau'r risg i'w buddsoddiadau hynod sylweddol a chael uniad 'llyfn' o ran ymgysylltu â'r sector cyhoeddus a chael ei gefnogaeth. Mae'r sector hwn wedi galw am weithio mewn partneriaeth go iawn gyda Gweinidogion ac Uwch Swyddogion Llywodraeth y Deyrnas Unedig a Llywodraeth Cymru, Awdurdodau Lleol eraill yng Ngogledd Cymru, Addysg Bellach ac Uwch, darparwyr Sgiliau, y gadwyn gyflenwi a'r Trydydd Sector.

Mae brand y Rhaglen Ynys Ynni bellach yn cael ei hadnabod yn bell ac agos, a chydabyddir llwyddiant y Rhaglen a'i ystyried fel arfer da o ran ymgysylltiad a llwyddiant y sector cyhoeddus a phreifat, gyda nifer o bobl yn gofyn sut mae Llywodraethiant y Rhaglen yn gweithio.

Mae Gwasanaethau Cymdeithasol Môn wedi ymrwymo i bartneriaeth sy'n gweithio'n lleol, isranbarthol, rhanbarthol a chenedlaethol er mwyn darparu allbynnau a fydd o les ddinasyddion a'u cymunedau. Mae hyn wedi'i gydnabod fel cryfder mewn adroddiadau archwilio allanol i ni adeiladu arnynt. Mae'r Gwasanaethau Plant ac Oedolion yn parhau i gymryd rhan frwd yn holl raglenni Cymru Gyfan a Gogledd Cymru i wella'r modd y caiff gwasanaethau cymdeithasol eu darparu trwy gydweithrediad.

Mae trefniadau llywodraethu yn eu lle trwy **Gydweithredfa Gwella Gwasanaeth Cymdeithasol a Llesiant Gogledd Cymru (NWSWIC)** a'r **Bwrdd Partneriaeth Ranbarthol**. Mae gan NWSWIC raglen gynhwysfawr o welliant trwy gydweithrediad yn ei lle sy'n canolbwyntio ar y gofynion dan Ran 9 **Deddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant 2014**. Mae modd tystio ymhellach i ethos y bartneriaeth hon trwy gydweithrediad Gwasanaethau Cymdeithasol y Cyngor gyda Bwrdd Iechyd Prifysgol Betsi Cadwaladr trwy'r Bwrdd Cyflawni Integredig.

Mae'r **Gymraeg** yn ganolog i fywyd Môn ac mae'n rhan o'i threftadaeth ddiwylliannol, doreithog. Er mwyn hyrwyddo'r Gymraeg yn strategol ar lefel gymunedol, mae'r Cyngor wedi sefydlu [Fforwm Iaith](#) mewn cydweithrediad â'i bartneriaid allweddol. Mae ei rôl yn cynnwys nodi cyfleoedd ar gyfer prosiectau cydweithredol, cynorthwyo i asesu effeithiau prosiectau economaidd graddfa fawr ar y Gymraeg a chraffu gwaith y Cyngor wrth hyrwyddo materion iaith.

Mae'r Cyngor wedi mabwysiadu **Strategaeth Iaith Gymraeg** gyda'r nod o gynyddu'r defnydd a wneir o'r Gymraeg yn ein cymunedau i 60% erbyn 2021. Mae hyn, ynghyd â chwrdd â disgwyliadau y Safonau Iaith Gymraeg yn rhoi fframwaith cadarn i waith partneriaeth y dyfodol er mwyn sefydlu'n gadarn y defnydd a wneir o'r Gymraeg ar draws gwasanaethau a darpariaeth mewn cymunedau.

Egwyddor D

Pennu'r ymyriadau sy'n angenrheidiol i sicrhau ein bod yn cyflawni'r canlyniadau a fwriedir hyd eithaf ein gallu

Themâu Allweddol Cysylltiedig:	Arloesol, Uchelgeisiol ac Eangfrydig
Casgliad yr Hunan-asesiad:	Sicr – mae'r Cyngor Sir yn gwneud penderfyniadau ar ymyriadau yn seiliedig ar ei weledigaeth glir ar gyfer gwasanaethau, gan ymgysylltu â chymunedau, rheoleiddwyr ac arbenigedd ymarferol swyddogion gwasanaeth proffesiynol. Mae'r cyfuniad hwn yn arwain at optimeiddio cyflawniad y deilliannau a fwriedir

Y modd yr ydym yn gwneud hyn:

Mae gan Gyngor Sir Ynys Môn **Gyfansoddiad** cydnabyddedig sy'n gosod allan yn glir sut mae'r Cyngor yn gweithredu a sut y gwneir penderfyniadau ac mae angen dilyn gweithdrefnau i sicrhau tryloywder ac atebolrwydd effeithlon.

Mae'r trefniadau ar gyfer dirprwyo penderfyniadau'r Pwyllgor Gwaith i Aelodau unigol bellach wedi ennill eu plwyf ar draws yr Awdurdod.

Ers nifer o flynyddoedd, mae Aelodau a'r cyhoedd wedi cael y fantais lawn o gael gweld papurau pwyllgor a gwybodaeth ategol. At hyn, mae Aelodau'n gallu defnyddio'r system electronig hon yn uniongyrchol yn ystod cyfarfodydd gan eu bod bellach wedi cael gliniaduron / tabledi.

Aelodau Etholedig sy'n **cymeradwyo Polisi ac yn gwneud penderfyniadau** ac mae'r cyfarfodydd yn agored i'r cyhoedd ac eithrio pan drafodir materion eithriedig gan Aelodau Etholedig dan Atodlen 12A Deddf Llywodraeth Leol 1972.

Mae'r Cyngor yn cyfarfod o leiaf bedair gwaith y flwyddyn. Mae'n cymeradwyo polisïau cyffredinol ac yn gosod y gyllideb yn flynyddol. Mae'r Cyngor yn cytuno ar ffurf Pwyllgorau'r Awdurdod (yn unol â darpariaethau Mesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2011 lle bo'n briodol), yn penodi arweinydd y Cyngor (sydd yn ei dro/thro yn penodi Pwyllgor Gwaith y Cyngor) ac yn cynnal yr holl swyddogaethau eraill a neilltuir iddo dan y Cyfansoddiad.

Mae llywodraethu gwleidyddol wedi'i sefydlu'n gadarn yn yr awdurdod ers yr etholiad diwethaf ac mae grŵp arweinyddol traws-bleidiol o 21 aelod etholedig nawr yn arwain yn Gyngor. Gwnaed newidiadau penodol i'r Cyfansoddiad, megis cyflwyno tymor pedair / pum mlynedd ar gyfer Arweinydd y Cyngor ac mae hyn wedi arwain at sefydlogrwydd gwleidyddol.

Mae'r sylfeini hyn wedi creu strwythur sy'n caniatáu ar gyfer llywodraethu gwleidyddol effeithiol. Dengys y dystiolaeth o'r ychydig flynyddoedd diwethaf broses o wneud

penderfyniadau sy'n gweithio ac yn effeithiol, gyda pheirianwaith priodol ar gyfer sicrwydd a gwella perfformiad.

Mae'r dull gweithredu'n cynnwys y **Cyngor**, y **Pwyllgor Gwaith**, y **Pwyllgor Archwilio**, **Pwyllgor Gwasanaethau Democrataidd**, **Cynllunio a Thrwyddedu**, **Sgriwtini**, a'r **Pwyllgor Safonau**.

Mae gan y **Cyngor** gyfrifoldeb am y fframwaith cyllideb a pholisi. Materion i'r Cyngor yw adroddiadau llywodraethu allweddol a'r Cyngor sy'n cytuno ar y gyllideb refeniw a chyfalaf blynyddol.

Y **Pwyllgor Gwaith** yw'r corff allweddol i wneud penderfyniadau ac mae'n cynnwys yr Arweinydd ac 8 Deilydd Portffolio, sy'n cymryd cyfrifoldeb am y portffolios a ganlyn:

- Addysg, Llyfrgelloedd, Ieuencid a Diwylliant
- Cynllunio a'r Gwarchod y Cyhoedd
- Trawsnewid Gwasanaethau & Iaith Gymraeg
- Cyllid
- Corfforaethol
- Priffyrdd, Eiddo a Rheoli Gwastraff
- Datblygiadau Mawr a Datblygu'r Economi
- Tai & Cefnogi Cymunedau

Cafodd Aelodaeth y Pwyllgor Gwaith ei adolygu ers yr etholiad (Mai 2017) ac mae ei effeithiolrwydd cynyddol yn dod yn amlwg. Lle bo'n briodol, gall y Pwyllgor ddirprwyo pwerau gwneud penderfyniadau i'r Deilyddion Portffolio.

Mae'r Pwyllgor Archwilio yn rhan allweddol o fframwaith llywodraethu'r awdurdod. Mae gan y Pwyllgor ddau aelod lleyg cyfetholedig sy'n ehangu ei brofiad a'i wybodaeth annibynnol. Mae'r rhain wedi'u penodi am gyfnod y cyngor cyfredol.

Mae'r Pwyllgor yn rhoi sicrwydd annibynnol i'r Cyngor a'i swyddogion statudol ar ba mor ddigonol yw'r fframweithiau llywodraethu a rheoli risg, yr amgylchedd rheoli mewnol a chywirdeb yr adrodd ariannol. Wrth oruchwyllo gwaith archwilio mewnol ac allanol a rheoleiddwyr eraill, mae'n gwneud cyfraniad pwysig i sicrhau fod trefniadau sicrwydd effeithiol yn eu lle.

Mae'r Pwyllgor yn cynnal hunanasesiad blynyddol o'i berfformiad sy'n llywio'i flaengynllun gwaith.

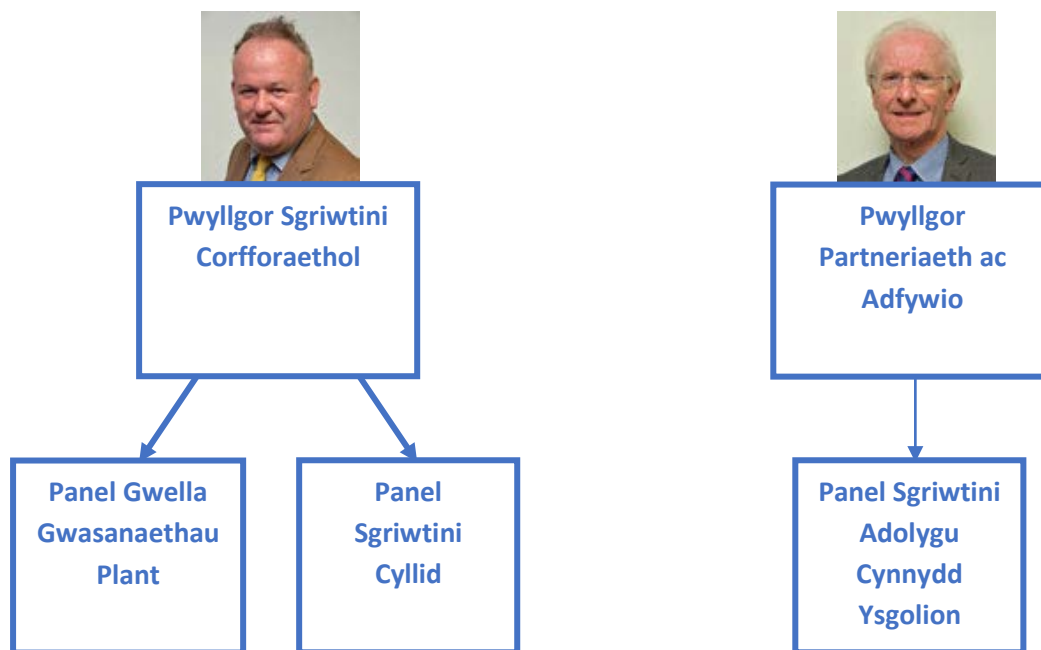
Mae'r **Pwyllgor Gwasanaethau Democrataidd** yn cyfarfod yn chwarterol ac mae'n gyfrifol am adolygu'r gefnogaeth i Aelodau sy'n cynnwys; datblygiad Aelodau, adnoddau staffio, cyfleusterau, a sicrhau ei bod yn ddigonol. Rhoddwyd i Gadeirydd y Cyngor ddisgrifiad swydd penodol, ac mae gan aelodau'r pwyllgor ddisgrifiad swydd ar wahân sy'n gosod allan eu rolau a'u cyfrifoldebau. Mae'r Cadeirydd hefyd yn gweithredu fel Pencampwr Datblygu Aelodau ac mae'n cymryd rhan yng

nghyfarfodydd rhwydwaith Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru lle rhennir arfer gorau.

Mae'r Pwyllgor wedi datblygu rhaglen waith flynyddol ac mae'r Cadeirydd yn adrodd yn flynyddol i Gyfarfod Cyffredinol Blyneddol y Cyngor, yn cynnwys adroddiad ar y Cynllun Datblygu Aelodau. Mae themâu sy'n gysylltiedig â Siarter Datblygu Aelodau Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru yn rhan gynhenid o'i waith, gan gynnwys datblygu Aelodau.

Mae Pwyllgorau Sgriwtini'n rhan o'r modd y mae'r Cyngor yn gweithredu. Eu prif swyddogaeth yw dal y sawl sy'n gwneud penderfyniadau i gyfrif, gyrru gwelliant, gweithredu fel llais y gymuned a chwarae rôl yn y broses o ddatblygu ac adolygu polisïau. Drwy sicrhau fod penderfyniadau'n cael eu gwneud mewn modd cadarn ac effeithiol mae sgriwtini Aelodau'n gwneud cyfraniad hanfodol bwysig i drefniadau llywodraethu effeithiol.

Mae'r swyddogaeth sgriwtini yn y Cyngor yn parhau i gael ei chyflawni drwy strwythur sy'n cynnwys dau riant bwyllgor a thri phanel:

Canolbwynt gwaith y **Pwyllgor Sgriwtini Corfforaethol** yw darparu sicrwydd ynghylch:

- perfformiad a chyflawniad yr holl wasanaethau
- sicrhau bod y Cyngor yn llwyddo i gyflawni ei amcanion corfforaethol ac amcanion y gwasanaethau
- cefnogi a gwneud argymhellion ar gyfer gwelliant parhaus

Prif ffocws y **Pwyllgor Sgriwtini Partneriaeth ac Adfywio** yw sicrhau bod buddiannau dinasyddion yr Ynys yn cael eu hyrwyddo ac y gwneir y defnydd gorau o adnoddau'r Cyngor yn unol â blaenoriaethau'r Cyngor ac y ceir gwerth ychwanegol o

weithio gyda phartneriaid. Mae cylch gorchwyl y pwyllgor yn cynnwys trefniadau rhanbarthol a chenedlaethol ynghyd â threfniadau lleol. Y pwyllgor hwn hefyd yw'r Pwyllgor Trosedd ac Anhrefn dynodedig fel sy'n ofynnol dan Ddeddf yr Heddlu a Chyfiawnder 2006 a'r pwyllgor dynodedig hefyd ar gyfer craffu gwaith Bwrdd Gwasanaethau Cyhoeddus Ynys Môn a Gwynedd.

Yn dilyn adolygiad a gomisiynwyd yn lleol o'n trefniadau sgrwtini yn ystod 2018, rhoddwyd rhaglen wella yn ei lle er mwyn adeiladu ar, a chryfhau ymellach y swyddogaeth trosolwg a sgrwtini yn y Cyngor. Mae'r rhaglen hon wedi bod yn rhedeg ers 18 mis ac wedi darparu sylfaen gadarn ar gyfer symud ymlaen gan sicrhau fod y rhan y mae sgrwtini Aelodau yn ei chwarae yn nhrefniadau llywodraethu'r Awdurdod:

- yn cefnogi dull cadarn ac effeithiol o wneud penderfyniadau
- yn gwneud cyfraniad go iawn i flaenoriaethau gwelliant y Cyngor
- yn parhau i esblygu

Cwblhaodd **Swyddfa Archwilio Cymru** (SAC) adolygiad o'r trefniadau sgrwtini yn ystod 2018 ac roedd yr adroddiad yn bositif ac yn dwyn sylw at rai agweddau o arfer dda:

- I. mae'r Cyngor wedi cryfhau ei swyddogaeth sgrwtini ac mae'n gwneud trefniadau i gwrdd â heriau yn y dyfodol
- II. mae'r Cyngor yn cefnogi sgrwtini a bod y trefniadau angenrheidiol i helpu aelodau sgrwtini i gwrdd â heriau'n y dyfodol yn cael eu rhoi yn eu lle
- III. mae arferion yn y pwyllgorau sgrwtini'n gwella, maent yn rhoi sylw i fwy o dystiolaeth ac mae blaen raglenni gwaith y pwyllgorau sgrwtini yn alinio â gwaith y Pwyllgor Gwaith
- IV. mae'r swyddogaeth sgrwtini'n cyfrannu tuag at welliannau mewn perfformiad a'r broses gwneud penderfyniadau ac mae'r Cyngor yn gwerthuso ei effeithiolrwydd yn rheolaidd

Fe wnaeth SAC hefyd gyflwyno cynigion ar gyfer gwelliant:

1. dylai swyddogaeth sgrwtini'r Cyngor wella ymhellach y trefniadau ar gyfer hyrwyddo ymgysylltiad y cyhoedd a chydranddeiliaid eraill â gweithgareddau sgrwtini
2. dylai'r Cyngor adeiladu ar ei brofiad drwy hunan-asesu er mwyn ystyried dulliau mwy arloesol o ymgymryd â gweithgareddau sgrwtini

I weld yr adolygiad cyfan, dilynwch y linc isod:

<http://democracy.anglesey.gov.uk/documents/s13512/793A2018-19 IoA Scrutiny Final.pdf?LLL=0>

Yn ddiweddar, rydym wedi mabwysiadu rhaglen ddatblygu sy'n darparu fframwaith lleol ar gyfer parhau â'n siwrnai sgrwtini. Mae'r cynigion a wnaed gan Swyddfa Datblygu Cymru ar gyfer gwella wedi'u cynnwys yn y rhaglen hon.

Mae ein rhaglen wella yn darparu'r fframwaith ar gyfer blaenoriaethu nifer o themâu allweddol dros y ddwy flynedd nesaf

Atgyfnerthu ymagwedd "Cyngor gyfan" tuag at Sgriwtini	Gwella'r effaith a gaiff Sgriwtini	Adeiladu capasiti a gallu ar gyfer Sgriwtini effeithiol	Gwella ymgysylltiad cyhoeddus yn ein gwaith Sgriwtini	Llesiant Cenedlaethau'r Cyfodol a Sgriwtini
---	------------------------------------	---	---	---

Mae Aelodau'n cynrychioli Sgriwtini ar wahanol Fyrddau Mewnol a grwpiau adolygu a phwrpas hyn yw hyrwyddo cynhwysiant, ychwanegu gwerth at y drafodaeth ac adrodd yn ôl i'w Pwyllgorau Sgriwtini ar gynnydd a chodi meysydd sydd angen eu craffu'n ffurfiol efallai. Mae'r ddau Bwyllgor Sgriwtini'n cyflwyno adroddiadau ar eu gweithgareddau i'r Cyngor yn ei gyfarfod blynyddol.

Er mwyn gyrru'r rhaglen newid a chyflawni Cynllun y Cyngor, mae Fframwaith Rheoli Rhaglenni ar waith.

Mae dau **Fwrdd Rhaglen Trawsnewid Corfforaethol** wedi'u ail-sefydlu yn dilyn yr etholiad Mai 2017 - Prosesau Busnes a Llywodraethu, a

1. Bwrdd Rhaglen Llywodraethu Corfforaethol
2. Bwrdd Rhaglen Trawsnewid Gwasanaethau

Mae'r rhain â throsolwg o nifer o brosiectau blaenoriaeth uchel y mae'r Cyngor wedi ymrwymo i'w cyflawni ac y mae'n gyfrifol am osod cyfeiriad ar eu cyfer.

Mae'r naill Fwrdd Trawsnewid Corfforaethol a'r llall yn cynnwys cynrychiolwyr o'r ddau Bwyllgor Sgriwtini a'r Pwyllgor Gwaith, gan roi cyfle i nodi meysydd lle gall rôl yr Aelodau ychwanegu gwerth un ai at y Byrddau eu hunain neu drwy'r broses Sgriwtini.

Mae'r dull corfforaethol o reoli prosiectau a rhaglenni'n aeddfedu flwyddyn ar ôl blwyddyn yn sgil cryfhau ein trefniadau Llywodraethu. Mae Llywodraeth Cymru wedi nodi arfer da mewn rhai o'n rhaglenni ac mae prosiectau a rhaglenni eraill wedi cael llwyddiant cenedlaethol yn ogystal â chydabyddiaeth Brydeinig dros y 12 mis diwethaf.

Datblygu capasiti'r endid, ynghyd â gallu ei arweinyddion a'r unigolion ynddo

Themâu Allweddol Cysylltiedig:	Gwerthfawrogi a Datblygu ein Pobl
Casgliad yr Hunan-asesiad:	Sicr – Mae'r Cyngor Sir â'r strwythurau a'r arweinyddiaeth briodol yn ei lle a phobl a chanddynt y sgiliau a'r cymwysterau cywir i sicrhau ei fod yn gweithredu'n effeithlon ac yn effeithlon er mwyn cyflawni'r canlyniadau a ddeisyfir. Bod polisïau a strategaethau clir yn eu lle i brofi bod ganddo'r capasiti i gyflawni'r hyn sy'n ofynnol ohono ynghyd â'r capasiti gweithredol.

Y modd yr ydym yn gwneud hyn:

Mae'r Cyngor wedi llwyddo i fodloni gofynion **Siarter Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru ar gyfer Cefnogi Aelodau** i gydnabod y gwaith yr ydym wedi'i wneud i roi cefnogaeth o safon uchel i Aelodau i'w galluogi i ymgymryd â'u gwahanol rolau, sy'n amrywio o arweinydd cymunedol i'w cyfrifoldebau arbennig yn y Cyngor. Bydd cais yn cael ei gyflwyno i CLILC am ail-asesiad yn erbyn y Siarter yn ystod 2019/20.

At hyn, mae'r rhan fwyaf o Aelodau wedi cael adolygiadau datblygiad proffesiynol ac mae anghenion hyfforddi wedi'u nodi o'r rhain. Yn ei ddyddiau cynnar ym Môn, gwelir bod datblygiad o'r fath yn allweddol i alluogi aelodau i fod yn fwy effeithiol yn eu rôl. Mae hyn wedi'i ymestyn ymhellach i gynnwys Aelodau Annibynnol o'r Pwyllgor Safonau y mae eu perfformiad a'u hamcanion yn cael eu hadolygu gan Gadeirydd y Pwyllgor Safonau. Yn ystod 2017/18, parhaodd yr arfer hwn i gael ei sefydlu. Caiff hyfforddiant aelodau ei fonitro gan Bwyllgor Gwasanaethau Democrataidd y Cyngor.

Dros y 12 mis diwethaf mae'r Cyngor wedi parhau i ddefnyddio'r sesiynau briffio i aelodau sydd bellach wedi ennill eu plwyf, sef sesiynau briffio ar ddatblygiadau mawr / strategaethau allweddol a chynigion y gyllideb. Mae hyn wedi bod yn ddefnyddiol i gynyddu gwerthfawrogiad a dealltwriaeth ehangach o wahanol gynlluniau cyn cynnal trafnodeaethau a chyn craffu ymhellach mewn fforymau cyhoeddus.

Cynhaliwyd adolygiad annibynnol o **Strategaeth Pobl** y Cyngor yn 2016. Cadarnhaodd yr adolygiad annibynnol hwnnw fod y strategaeth yn parhau i fod yn "addas i'r pwrpas" i fynd â'r Cyngor ymlaen i 2020 oherwydd mae'n parhau i gefnogi gweledigaeth y Cyngor a fframwaith i ni ddatblygu ymhellach y modd yr ydym yn rheoli pobl.

Mae gan y Strategaeth Pobl bum blaenoriaeth allweddol:

- Recriwtio a chadw'r bobl orau (arloesol, uchelgeisiol ac eangfrydig)
- Ysbrydoli rhagoriaeth gwasanaeth (canolbwyntio ar y cwsmer, y dinesydd a'r gymuned)

- Creu effeithlonrwydd sefydliadol (proffesiynol a threfnus)
- Ymgysylltu, datblygu a rheoli ein Talent (gwerthfawrogi ein pobl a'u datblygu)
- Datblygu sgiliau a chapasiti ein gweithlu (gwerthfawrogi ein pobl a'u datblygu)

Adolygwyd y **Fforwm Rheolwyr** yn ystod y flwyddyn gan aelodau o'r grŵp Arweinyddion y Dyfodol. Gofynnwyd iddynt adolygu aelodaeth, rhaglenni ac amllder y fforwm ac fe wnaethant hynny drwy anfon holiadur at yr aelodau cyfredol a'r timau arweinyddiaeth. Derbyniwyd yr argymhellion ac maent bellach wedi eu gweithredu. Yn ogystal, fel adolygwyd y **Clwb Sbardun** yn ystod y flwyddyn oherwydd bod y niferoedd a oedd yn mynychu wedi gostwng. Gwnaed penderfyniad ar ddiwedd yr adolygiad i roi'r gorau i'r clwb a chynnal sesiynau Llesiant Staff yn ei le. Fel rhan o'r gweithgarwch ar y Cynllun Corfforaethol a gweithgarwch ymgysylltu â staff, rhoddwyd i unigolion ar draws yr awdurdod gyfle i weithio ar brosiectau a strategaethau corfforaethol.

Mae'r **seremoni gwobrwyo staff** yn parhau i fynd o nerth i nerth ac mae'n cydnabod, yn dathlu, ac yn hyrwyddo llwyddiannau staff y Cyngor. Bob dydd mae'n staff yn gweithio'n galed i gyflawni gwasanaethau cyhoeddus i bobl Môn, ac mae gwobrwyo staff yn gyfle i arddangos gwaith da a dangos faint yr ydym yn gwerthfawrogi ein pobl. Mae chwe chategori o wobrau sy'n efelychu'r '*Chwe Thema Allweddol*'. Yn ystod 2018 cafodd y seremoni ei hymestyn ymhellach i gynnwys gwobrau cydnabod staff gan gynnwys Dysgwr Cymraeg y Flwyddyn, Gwobr yr Arweinydd, Gwobr y Pwyllgor Gwaith a Gowbr y Cadeirydd.

Dangosodd canlyniadau ein harolwg staff yn 2017 fod -

- 90% o staff yn mwynhau eu gwaith gyda
- 95% yn gwybod yr hyn a ddisgwylir ohonynt ac o'r rhai a ymatebodd
- Bod 53% yn teimlo eu bod yn cael eu gwerthfawrogi gan y Cyngor (mae hyn yn cyd-fynd â chanlyniadau 2013).

Fodd bynnag, ymddengys fod llai o ddealltwriaeth ymhlith ein staff o'r hyn sy'n digwydd yn gorfforaethol gyda 34% yn unig yn teimlo eu bod yn gwybod yn iawn am yr hyn sy'n mynd ymlaen yn y Cyngor yn gyffredinol.

Casglwyd sylwadau ychwanegol yn yr arolwg hefyd gan 193 o ymatebwyr yn hysbysu'r sefydliad o ble mae angen gwneud mwy o waith. Bwriedir cynnal arolwg arall yn 2019/20.

Mae gan y Cyngor **Gynllun Cydraddoldeb 2016-2020** strategol a fabwysiadwyd gan y Pwyllgor Gwaith sy'n amlygu'n hymrwymiad i gydraddoldeb, wrth ddarparu gwasanaethau ac fel cyflogwr mawr, ac i gael gwared â gwahaniaethu'n annheg ac anghyfreithlon yn ein holl bolisiau, gweithdrefnau ac arferion. Yn ei adroddiad monitro blynyddol i'r Comisiwn Cydraddoldeb cynhwysir cynnydd ar ei flaenoriaethau allweddol ac mae'r Cyngor yn aelod allweddol o rwydwaith Cydraddoldeb Gogledd Cymru.

Mae ymgysylltiad mewnol yn hanfodol i ddatblygu diwylliant 'Tîm Môn' ac mae angen mireinio ymhellach **Fframwaith Cyfathrebu Mewnol** er mwyn galluogi a sicrhau fod Swyddogion ar bob lefel yn y Cyngor yn cymryd mwy o ran. Mae sylwadau a barn staff ac Aelodau o ran cyfrannu tuag at yr agenda gorfforaethol yn cael eu croesawu a'u gwerthfawrogi. Mae'r cyfleoedd sydd ar gael ar hyn o bryd yn cynnwys:

- Cyfarfodydd Penaethiaid misol
- Cynhadledd Rheolwyr Chwarterol
- Sesiynau Briffio Aelodau
- Gweithdai Thematig (h.y. y gyllideb)
- Cyfarfodydd Rheoli Gwasanaeth
- Adolygiadau Gwasanaeth Blynnyddol
- Cyfarfodydd Tîm
- Goruchwyliaeth Un i Un
- Gwerthuso gweithwyr
- Cynlluniau awgrymiadau staff
- Defnyddio Y Ddolen i gael gwybodaeth gyson am gynlluniau corfforaethol
- Defnyddio Medra Môn fel newyddlen

Er bod cyfathrebu mewnol, corfforaethol wedi gwella'n sylweddol dan arweinyddiaeth yr Uwch Dîm Arweinyddiaeth - y teimlad o hyd yw bod angen i'r Uwch Dîm Arweinyddiaeth fod yn fwy gweladwy a gwella'i ddulliau cyfathrebu gyda staff sy'n is na Rheolwyr a chyda'r staff hynny a leolir y tu allan i bencadlys y Cyngor, a hynny trwy dechnolegau newydd o ran y cyfryngau cymdeithasol ac wyneb yn wyneb.

Mae'r sesiynau briffio, anffurfiol, rheolaidd i Aelodau (a nodwyd yn gynharach) yn ei gwneud yn bosib cael gwell dealltwriaeth o feysydd gwaith penodol ac yn caniatáu iddynt baratoi ar gyfer sgriwtini a gwneud penderfyniadau gwybodus.

Rydym yn Gyngor cwbl ddwyieithog ac mae cyfran uchel o'n staff a'r rhan fwyaf o'n haelodau yn Gymry Cymraeg iaith gyntaf. O'r herwydd, cynhyrchir yr holl ohebiaeth gorfforaethol yn ddwyieithog, gan roi i staff ac aelodau'r gallu i gyfathrebu yn eu dewis iaith. Cefnogir siaradwyr nad ydynt yn rhugl eu Cymraeg i wella eu sgiliau iaith mewn amgylchedd cynhwysol.

Rheoli risgiau a perfformiad drwy reolaeth fewnol gadarn a rheolaeth ariannol gyhoeddus gref

Themâu Allweddol Cysylltiedig:	Yn broffesiynol ac yn cael ei redeg yn dda
Casgliad yr Hunan-asesiad:	Sicr – Mae gan y Cyngor system rheoli perfformiad effeithiol sy'n hwyluso cyflawniad effeithiol ac effeithlon ei wasanaethu. Mae rheoli risg a rheolaethau mewnol yn rhannau hanfodol a phwysig o'r system rheoli perfformiad ac maent yn angenrheidiol ar gyfer cyflawni'r canlyniadau sydd yng Nghynllun y Cyngor.

Y modd yr ydym yn gwneud hyn:

Mabwysiadwyd y **Polisi Rheoli Risg** gan y Pwyllgor Gwaith ar y 26ain o Fai 2015 ac mae'r Polisi a'r Cyfarwyddyd cysylltiedig wedi'u huwchlwytho i Monitor (rhyngwrwyd y Cyngor). Amcanion allweddol polisi rheoli risg y Cyngor yw:

1. Datblygu ymagwedd gyson tuag at reoli risg ar draws y Cyngor.
2. Sefydlu rheoli risg yn gadarn fel rhan hanfodol o'r prosesau rheoli yn y Cyngor a sicrhau cysylltiadau clir gyda Chynlluniau Gwasanaeth.
3. Sicrhau diwylliant ragweithiol o ymwybyddiaeth o risg ar draws y Cyngor lle caiff risgiau eu cymryd (neu beidio) gyda'r holl wybodaeth i law wrth wneud unrhyw benderfyniadau pwysig ac wrth weithredu arnynt.
4. Cynnal a gwella hyder y cwsmer yn ein gallu i gyflawni ein hymrwymadau.
5. Lleihau'r posibilrwydd o weithgaredd neu gost ariannol nad ydyw wedi ei gynllunio ac effaith diswyddiadau annisgwyl ar enw da'r Cyngor a'n gallu i gyflawni ein hamcanion.
6. Rheoli risg yn unol ag arfer orau, ymrwymadau statudol a Rhaglen Cymru ar gyfer Gwelliant.
7. Gweithio gyda'n partneriaid a'n darparwyr i ddatblygu ymagwedd gyson tuag at gyflawni'r amcanion hyn o safbwynt rheoli risg.

Cafodd y Polisi a'r Fframwaith Rheoli Risg eu hadolygu ar 5 Rhagfyr 2017 gan y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu a'r Uwch Dîm Arweinyddiaeth (UDA). Daeth yr

adolygiad i'r casgliad bod angen gwneud mwy o waith i sefydlu'n llawn y broses rheoli risg drwy'r Cyngor ond bod cynnydd wedi ei wneud a'i fod yn parhau. Mae'r dogfennau hyn yn alinio'r fframweithiau Rheoli Risg a Rheoli Perfformiad. Yn ystod 2018/19, comisiynodd y Cyngor ei yswirwyr, Zurich Municipal, i gynnal gwiriad iechyd rheoli risg annibynnol a daethpwyd i'r casgliad fod rheoli risg ar lefel 'sy'n cael ei rheoli' yn y Cyngor ac ar lefel tri o bump. Mae'r Pennaeth Archwilio a Risg wedi llunio Cynllun Gweithredu er mwyn ymateb i'r argymhellion ar gyfer gwelliant.

Gweithredwyd meddalwedd rheoli risg yn ystod y flwyddyn a fydd o gymorth i wella effeithiolrwydd y modd y caiff risgiau'r Cyngor ei rheoli drwy wella'r dulliau o gofnodi, asesu, monitro ac adrodd ar risgiau a sefydlu rheoli risg ymhellach ym mhrosesau'r Cyngor. Yn ychwanegol at hyn, mae'r feddalwedd yn darparu cyfleuster i gofnodi'r 'tair llinell sicrwydd' a fydd yn rhoi gwell sicrwydd i'r sawl sy'n gyfrifol am sicrhau bod unrhyw risgiau i'r Cyngor yn cael eu rheoli'n effeithiol.

Mae'r Uwch Dîm Arweinyddiaeth yn adolygu y **Gofrestr Risg Gorfforaethol** ar sail chwarterol. Mae disgwyl i wasanaethau ddiweddarau eu cofrestru risg yn chwarterol gyda risgiau "coch" neu "ambr" yn cael eu huwch-gyfeirio i'r Uwch Dîm Arweinyddiaeth iddyn nhw ystyried eu cynnwys ar y Gofrestr Risg Gorfforaethol.

Yn ystod 2018/2019 cyflwynwyd i'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu ddau ddiweddariad ar y Gofrestr Risg Gorfforaethol (19 Medi 2018 a 12 Chwefror 2019). Yn y ddau gyfarfod, penderfynwyd bod y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu "yn cymryd sicrwydd bod y risgiau i nodau ac amcanion y Cyngor yn cael eu cydnabod a'u rheoli gan yr Uwch Dîm Arweinyddiaeth".

Mae Fframwaith Rheoli Perfformiad yn ei le sy'n cychwyn gyda Chynllun y Cyngor ar gyfer y tymor canol (mae'r cynllun cyfredol, fel y dywedwyd uchod, ar gyfer 2017/2022) a Chynllun Cyflawni Blyneddol bob blwyddyn wedyn. Yn y rhain, nodir blaenoriaethau allweddol y Cyngor a'r hyn y mae'n gobeithio ei gyflawni. Mae'r fframwaith hefyd yn cynnwys adroddiadau ar reoli perfformiad er mwyn nodi a yw'r Cyngor yn cyflawni'r amcanion a gynlluniwyd. Mae'r adroddiadau hyn yn cynnwys cardiau sgorio chwarterol, heriau hanner blwyddyn i Wasanaethau ac adroddiadau rheolaidd i'r Pwyllgor Gwaith ac i Sgriwtini.

Mae'r Fframwaith Perfformiad yn parhau i esblygu a chanolbwyntio ar waith hunanasesu Penaethiaid Gwasanaethau, ac ar feysydd allweddol risg a thrawsnewid. Mae hefyd yn canolbwyntio ar wella y modd y rhennir gwybodaeth am y gweithlu a gwybodaeth ariannol. Yn ystod 2018/19, cynhaliwyd cyfres o Adolygiadau Gwasanaeth oedd yn ymwneud ag -

- (i) Arbedion a Chyllidebau Gwasanaeth (Mehefin-Gorffennaf 2018)
- (ii) Perfformiad (Tachwedd 2018 - Rhagfyr 2019)

Daeth yr Adolygiad Perfformiad i'r casgliad fod tystiolaeth gyffredinol fod y Gwasanaethau'n dangos gwelliant parhaus. Mae gwelliant parhaus a ddangoswyd ar adeg o galedi ariannol i'r Cyngor yn bositif oherwydd mae nifer o'r gwasanaethau y

mae'r Cyngor yn eu darparu yn well neu'n fwy effeithlon nag o'r blaen serch yr anawsterau ariannol. Llwyddwyd i gyflawni hyn o ganlyniad i ymrwymiad ac awydd ar ran y Pwyllgor Gwaith ac Aelodau Etholedig, yr Uwch Dîm Arweinyddiaeth a'r Penaethiaid Gwasanaeth i yrru gwelliannau ac amcanion. Mae Datganiad Sefyllfa'r Cyngor i'w weld yn Atodiad 1.

Er ein bod wedi sefydlu ymagweddau cryf i sicrhau llywodraethiant cadarn mewn perthynas â phartneriaethau newydd, mae angen cryfhau trefniadau llywodraethu ar gyfer rhai o'r trefniadau partneriaeth mwy hanesyddol.

Cyhoeddir Adroddiad Perfformiad Blyneddol, sy'n adroddiad ar berfformiad a meincnodi gydag Awdurdodau eraill, erbyn 31 Hydref bob blwyddyn. Mae'r Adroddiad Perfformiad Blyneddol diweddaraf yn ymwneud â 2017/18 ac fe'i cwblhawyd yn 2018/19 a gellir ei weld wrth ddilyn y ddolen isod:

<https://www.anglesey.gov.uk/documents/Dogfennau-Cy/Cyngor/Democratiaeth/Cynllun-y-Cyngor/APR-Cymraeg-standard-quality.pdf>

Rhoes y Pwyllgor Gwaith ei gymeradwyaeth i'r **Cynllun Ariannol Tymor Canol (CATC)** am y cyfnod 2018/19 i 2020/21 ym Medi 2017. Adnabu'r CATC yr arbedion posib yr oedd eu hangen dros y cyfnod tair blynedd gan osod y strategaeth ar gyfer cyllideb 2018/19. Rhoes y Cyngor llawn ei gymeradwyaeth i'r gyllideb ariannol yn ei gyfarfod ar yr 28ain o Chwefror 2018. Roedd y gofyn i wneud toriadau ac arbedion i'r gyllideb yn rhan ganolog o waith gosod y gyllideb gyda tharged arbedion o £4.18m yn angenrheidiol ar gyfer y flwyddyn er mwyn cydbwysu'r gyllideb. Diweddarwyd y CATC bryd hynny, unwaith y cwblhawyd cyllideb 2018/19, ac fe adnabu y byddai gostyngiadau i'r gyllideb yn y dyfodol yn amrywio o £2.84m (y sefyllfa orau) i £5.86m (y sefyllfa waethaf). Noda'r cynllun a ddiweddarwyd bod angen parhau i ganolbwyntio ar ostwng y gyllideb a nodi rhagor o arbedion dros y tair blynedd nesaf er mwyn sicrhau sefydlogrwydd ariannol y Cyngor yn y dyfodol.

Cynhaliwyd Proses Cynllunio'r Gyllideb o Fai 2018 hyd Chwefror 2019. Roedd hyn yn cynnwys ymgynghori gyda grwpiau statudol, yn cynnwys y Fforwm Ysgolion, Cynghorau Tref a Chymuned, a busnesau, yn ogystal ag â rhanddeiliaid eraill megis Llais Ni, yr Urdd, Clybiau Ffermwyr Ifanc a'r Fforwm Bobl Hŷn. Roedd hyn hefyd yn cynnwys ymgynghori'n helaeth â'r Cyhoedd a chafwyd dros 5000 o ymatebion i'r ymgynghoriad hwnnw. Rhoddwyd ystyriaeth gan y Pwyllgor Gwaith i'r sylwadau a wnaed yn ystod yr ymgynghoriad wrth iddynt lunio eu cynigion ar gyfer y gyllideb derfynol ac arweiniodd at dynnu'n ôl rai cynigion a diwygio rhai eraill.

Mae'r Cyngor wedi parhau i ddatblygu a sefydlu'n gadarn strwythurau, systemau, prosesau a threfniadau cefnogol i sicrhau eu bod yn cefnogi'r pwysau sydd ar Awdurdod Lleol yn yr 21ain ganrif. Mae trefniadau ffurfiol yn eu lle i reoli perfformiad, cyllid, rhaglenni a chontractau sy'n cyfrannu at gynnal elfennau allweddol llywodraethu.

Cyflwynwyd **adroddiadau ariannol chwarterol** (Refeniw a Chyfalaf) i'r Pwyllgor Gwaith yn ystod 2018/19 oedd yn cynnwys cyllideb yn erbyn mesuriadau gwirioneddol yn ogystal â rhagamcan o'r sefyllfa ar ddiwedd y flwyddyn, sydd hefyd yn cynnwys

amrediad o wybodaeth a chynllun ariannol gyda mesuriadau cywirol i ddod â'r cyllidebau'n ôl dan reolaeth pe bai angen. Roedd y perfformiad ariannol terfynol ar gyfer 2018/19 yn cydymffurfio yn fras â'r perfformiad a ragamcanwyd yn yr adroddiadau chwarterol. Roedd y rhagolygon a'r sefyllfa ariannol wirioneddol ar ddiwedd y flwyddyn yn tanlinellu'r pwysau ariannol sylweddol sy'n codi oherwydd y galw yn y cynnydd am y Gwasanaethau Plant a Dysgu statudol. Mae'r wybodaeth hon wedi cael ei defnyddio ar gyfer cynllunio a chyllidebu yn y dyfodol gan gynnwys ystyried ffyrdd gwahanol o ddarparu gwasanaethau megis mwy o gymorth ataliol a chynyddu'r ddarpariaeth ar draws yr Ynys.

Mae trefniadau Rheoli Trysorlys y Cyngor yn dilyn ymarfer proffesiynol a chânt eu hadolygu'n rheolaidd gan y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu, y Pwyllgor Gwaith a'r Cyngor llawn.

Dengys Hunanasesiad Archwilio Mewnol yn erbyn Safonau Archwilio Mewnol y Sector Cyhoeddus (PSIAS) fod y gwasanaeth yn cael ei gyflawni i'r safonau gofynnol. Mae'r cynllun gweithredu gan Aseswyr Ansawdd Allanol PSIAS wedi cael ei weithredu'n llwyr.

Cyflwynwyd i'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu ar 19 Medi 2018 ac i'r Cyngor Llawn ar 25 Medi 2018, adroddiad Canfyddiadau Archwilio Allanol ar gyfer 2017/18 a oedd yn adlewyrchu fod y cyfrifon a baratowyd yn farn gywir a theg. Dygodd yr adroddiad sylw at dri o gywiriadau cyfrifo yn yr adroddiad archwilio. Nid oedd unrhyw gam-ddatganiadau heb eu haddasu yr oedd angen eu hail-ddatgan er ystyriaeth yr Aelodau. Rhoddwyd barn ddi-amod o ran y datganiad cyfrifon a'r gwerth am arian. Mae hyn yn golygu nad oedd unrhyw bryderon mawr ynglŷn â'r cyfrifon. Nodwyd 7 o argymhellion yn y cynllun gweithredu o ran cyfrifo a rheoli cyflogres; 2 mewn perthynas â TG a 4 mewn perthynas â Phrisio Asedau. Mae'r argymhellion i wella prosesau ariannol a rheolaethau mewnol, wedi'u derbyn gan y Rheolwyr ac maent yn y broses o gael eu gweithredu.

Mae'r **strategaeth gaffael** bellach wedi cael ei hymestyn ar draws y Cyngor sy'n allweddol i lwyddiant parhaus yr Awdurdod wrth gaffael cynhyrchion a gwasanaethau. Mae'r tîm Caffael wedi datblygu a sefydlu polisïau newydd, strategaeth rheoli contractau, yn ogystal ag adolygu'r weithdrefn gontractau. Mae hyfforddiant ar y strategaeth a'r rheolau gweithdrefn contractau wedi cael ei gynnal yn ystod y flwyddyn gyda hynny'n arwain at well cydymffurfiaeth.

Cadarnhaodd y **Dystysgrif Cydymffurfio Flynyddol** bod y Cyngor wedi cydymffurfio â'i gyfrifoldebau yng nghyswllt adrodd ariannol, defnyddio adnoddau, cynllunio gwelliant a rheoli perfformiad.

Yn wyneb y Rheoliadau Diogelu Data Cyffredinol (GDPR) newydd a'r Ddeddf Diogelu Data 2018 wedi'i diweddarau a ddaeth i rym o 25 Mai 2018, parhaodd y Cyngor i wneud cynnydd sylweddol mewn perthynas â **llywodraethiant gwybodaeth** yn ystod y flwyddyn. Dan arweinyddiaeth yr Uwch-berchennog Risg Gwybodaeth (SIRO), mae Bwrdd Llywodraethu Gwybodaeth Corfforaethol (CIGB) yn parhau i fod mewn bodolaeth. Mae'r Grŵp hwn yn fforwm priodol ar gyfer rhoi sylw i faterion llywodraethiant corfforaethol. Mae'n derbyn adroddiadau ynghylch y modd y mae pob Gwasanaeth yn perfformio o ran meysydd rheoli gwybodaeth allweddol. Mae'n asesu

risg ac yn argymhell ac yn monitro camau unioni er mwyn lliniaru'r risg i'r asedau gwybodaeth y mae'r Penaethiaid Gwasanaeth perthnasol yn berchen arnynt. Gall y CIGB adrodd yn uniongyrchol ar faterion i Uwch Dîm Arweinyddiaeth y Cyngor.

Ym marn y SIRO, mae cryn dystiolaeth ddogfennol sy'n dangos:

- Bod trefniadau'r Cyngor ar gyfer sicrhau cydymffurfiaeth gyda Llywodraethu Gwybodaeth a diogelu data yn rhesymol effeithiol;
- Mae'r Cyngor wedi llwyddo i gwrdd â'r heriau sy'n gysylltiedig â gweithredu'r ddeddfwriaeth diogelu data newydd ac mae'n gweithredu mewn modd sy'n cydymffurfio;
- Mae'r Cyngor â phrosesau yn eu lle i brofi i'r ICO ei fod yn cydymffurfio ac mae'n cydymffurfio gydag egwyddor atebolrwydd GDPR;
- Mae rheoli data yn parhau i fod yn risg ganolig i'r Cyngor ac mae'n debygol o aros felly oherwydd sensitifrwydd y data personol y mae'n ei brosesu, sy'n amrywio o wasanaeth i wasanaeth

I weld adroddiad blynyddol y SIRO, dilynwch y linc isod:

<http://democratiaeth.ynysmon.gov.uk/documents/s13154/ADRODDIAD%20SIRO%20C.pdf?LLL=1>

Egwyddor G

Gweithredu arferion da o ran tryloywder, adrodd ac archwilio

Themâu Allweddol Cysylltiedig:	Yn broffesiynol ac yn cael ei redeg yn dda
Casgliad yr Hunan-asesiad:	Sicr – Mae Aelodau Etholedig y Cyngor a'r Uwch Reolwyr yn atebol am wneud penderfyniadau a darparu gwasanaethau sy'n cael eu cefnogi gan archwiliadau mewnol ac allanol. Mae gweithgareddau'n cael eu hymgydryd â nhw mewn dulliau tryloyw a chlr y gall cydranddeiliaid eu deall ac ymateb iddynt

Y modd yr ydym yn gwneud hyn:

Mae'r holl **raglenni a'r adroddiadau ar gael ar Wefan y Cyngor** oni bai eu bod yn cynnwys gwybodaeth eithriedig. Mae hyn yn cynnwys gwybodaeth am 'ddatganiadau o ddiddordeb' a wneir mewn cyfarfodydd. Cyhoeddir Cofrestr Diddordebau'r Aelodau ar Wefan y Cyngor hefyd.

Fel y nodwyd yn flaenorol yn Adran D, mae dau **Bwyllgor Sgriwtini**; y naill yn ymwneud â gwaith mewnol y Cyngor - *Sgriwtini Corfforaethol*, a'r llall yn ymwneud â phartneriaethau allanol ac effaith y Cyngor ar ei gymunedau - *Sgriwtini Partneriaeth ac Adfywio*. Mae'r ddau bwyllgor hyn wedi galluogi i Aelodau edrych ar y Cyngor, ei rôl a'i effaith mewn modd cyfannol a chorfforaethol.

Mae'r **Pwyllgor Gwasanaethau Democrataidd** yn gyfrifol am adolygu'r gefnogaeth a roddir i Aelodau sy'n cynnwys; Datblygu aelodau, adnoddau staffio, cyfleusterau, a sicrhau ei bod yn ddigonol. Rhoddwyd i Gadeirydd y Pwyllgor ddisgrifiad swydd penodol, ac mae gan aelodau'r pwyllgor ddisgrifiad swydd ar wahân, sy'n gosod allan rolau a chyfrifoldebau. Y Cadeirydd, hefyd, yw'r Pencampwr Datblygu Aelodau ac mae'n cymryd rhan yng nghyfarfodydd rhwydwaith Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru lle rhennir arfer gorau.

Mae'r **Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu** yn cyfarfod yn rheolaidd i ystyried effeithlonrwydd rheolaeth fewnol, gwaith rheoli risg a threfniadau llywodraethu'r Cyngor. Mae'n monitro gwaith archwilwyr ac arolygwyr allanol a mewnol, yn monitro perthynas rhwng archwilwyr a staff ac yn monitro'r ymatebion i argymhellion archwilio ac arolygu.

Mae nifer o Aelodau wedi cael adolygiadau datblygiad proffesiynol ac fe nodwyd anghenion hyfforddi o'r rhain. Bellach, mae hyn wedi'i ymestyn i gynnwys Aelodau annibynnol o'r Pwyllgor Safonau y caiff eu perfformiad a'u hamcanion eu hadolygu gan Gadeirydd y Pwyllgor Safonau.

Datblygodd y Pwyllgor raglen waith ar gyfer 2018/19 ac mae'r Cadeirydd yn adrodd yn flynyddol i Gyfarfod Cyffredinol Blyneddol y Cyngor, gyda hynny'n cynnwys adroddiad

ar y Cynllun Datblygu Aelodau. Mae themâu sy'n gysylltiedig â Siarter Datblygu Aelodau Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru a ddyfarnwyd i'r Cyngor yn rhan annatod o'i raglen waith.

Mae'r Cyngor wedi parhau gyda'r arfer o gynnal sesiynau briffio i aelodau'n unig yn fisol ar ddatblygiadau mawr / strategaethau allweddol a chynigion y gyllideb. Mae hyn wedi bod yn ddefnyddiol i gynyddu'r gwerthfawrogiad a'r ddealltwriaeth ehangach o wahanol gynlluniau cyn eu trafod a'u craffu ymhellach mewn fforymau cyhoeddus.

Mae gan y Cyngor berthynas wrthrychol a phroffesiynol gyda'i archwilydd allanol a'i arolygwyr statudol, fel y tystir gan yr Adroddiad Gwelliant Blyneddol. Mae modd gweld hwn yma:

http://www.audit.wales/cy/system/files/publications/anglesey_council_annual_improvement_report_2018_welsh.pdf

Yn ystod 2018/19, parhaodd y gwasanaeth Archwilio Mewnol i weithredu'r safonau a nodwyd yn Safonau Archwilio Mewnol y Sector Cyhoeddus (PSIAS) (Mawrth 2017) a'r Nodyn Cymhwysiad Llywodraeth Leol. Mae'r Siarter Archwilio Mewnol yn diffinio pwrpas, awdurdod a chyfrifoldeb y swyddogaeth archwilio mewnol a arweinir gan y Pennaeth Archwilio a Risg.

Yn dilyn asesiad allanol o Wasanaeth Archwilio Mewnol y Cyngor a gynhaliwyd ym mis Mawrth 2017, cafwyd sicrwydd bod y gwasanaeth 'yn Cydymffurfio'n Gyffredinol' gyda'r safonau hyn. Dyma'r asesiad gorau y gall yr aseswr ei ddyfarnu. Cododd yr aseswr allanol saith o feysydd yr oedd angen eu gwella ac mae'r cyfan ohonynt wedi cael sylw erbyn hyn.

Bydd yr Uwch Dîm Rheoli, Aelodau a swyddogion o Archwilio Mewnol a Thrawsnewid Corfforaethol yn cyfarfod yn rheolaidd â rheoleiddwyr allanol i drafod y Gofrestr Risg Gorfforaethol, datblygiadau allweddol, canfyddiadau'r holl adroddiadau allanol ac i roi diweddariad ar gynnydd a wneir i weithredu argymhellion.

Dros y blyneddoddi diwethaf, mae'r Cyngor wedi llwyddo i reoli a gwerthuso'i hun yn rheolaidd ac, yn sgil hynny, mae barn rheoleiddwyr wedi bod yn gadarnhaol o ran parodrwydd i gyflawni.

Yn eu tystysgrif cydymffurfio flynyddol (Chwefror 2019), dywedodd Swyddfa Archwilio Cymru:

"Rydym o'r farn bod y Cyngor wedi cydymffurfio â'i ddyletswyddau mewn perthynas ag adrodd ar adnoddau a'r defnydd ohonynt....Mae'r Archwilydd Cyffredinol yn fodlon fod gan y Cyngor drefniadau priodol yn eu lle i sicrhau bod ei adnoddau'n cael eu defnyddio'n ddarvoudus, yn effeithlon ac yn effeithiol..Hyd yma, nid yw fy ngwaith ar ran yr Archwilydd Cyffredinol ar ardystio hawliadau grant a dychweliadau wedi nodi unrhyw faterion o bwys a fyddai'n cael effaith ar gyfrifon 2018/19 neu systemau ariannol allweddol."

Cafodd y Gwasanaethau Plant a Theuluoedd ei eu harchwilio'n wreiddiol gan Arolygiaeth Gofal Cymru ym mis Tachwedd 2016 a nodwyd bod angen gwneud gwelliannau. Yn eu hadroddiad dilyn i fyny yn ddiweddar ([Adroddiad Arolwg Gwasanaethau Plant– Hydref 2018](#)) nodwyd:

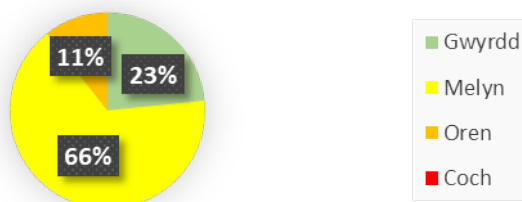
- “Llwyddodd y gwasanaethau plant i ddangos eu bod wedi gwneud gwelliannau sylweddol mewn nifer o feysydd allweddol a bod angen gwneud gwaith pellach mewn rhai meysydd eraill.
- Mae morâl y staff yn uchel ac mae awydd ac ymrwymiad ar bob lefel i barhau i weithio'n galed ar y siwrnai i welliant er mwyn darparu gwasanaethau ardderchog ar gyfer plant.
- Mae arweinyddiaeth a llywodraethiant cryf yn y gwasanaethau plant. Roedd modd i aelodau'r cyngor ddangos sut yr oeddynt wedi cyfrannu tuag at y siwrnai i wella'r gwasanaethau plant. Mae uwch swyddogion yn weladwy, ar gael ac yn gyrru'r gwelliannau”

Bydd y Gwasanaethau Plant a Theuluoedd yn parhau â'r gwaith da sydd eisoes wedi'i wneud gan y gwasanaeth ac yn datblygu Cynllun Datblygu newydd ar gyfer y Gwasanaeth a fydd yn cynnwys y meysydd a nodwyd gan AGC, yn dilyn eu hail archwiliad, fel rhai yr oedd angen eu datblygu.

Yn gyffredinol, mae perfformiad ysgolion, ar lefel Awdurdod, wedi gwella yn 2017/18 mewn cymhariaeth ag ysgolion Cynghorau eraill ac o gymharu â 2016/17. Gwelwyd gwelliant yng Nghyfnod Allweddol 4 gyda Mathemateg a rhifedd yn benodol. Fodd bynnag, gwelwyd dirywiad mewn perfformiad mewn Saesneg yng Nghyfnod Allweddol 4 a hynny oherwydd y newid a wnaed i'r modd yr oedd y canlyniadau'n cael eu gweithio allan. Gwelwyd dirywiad sylweddol yn y dangosyddion ar gyfer y Cyfnod Sylfaen o gymharu â chanlyniadau 2016/17 oherwydd bod dros 100 o ddisgyblion ychwanegol wedi cael eu hasesu yn y Gymraeg fel iaith gyntaf. Bydd y gwasanaeth yn parhau i weithio i sicrhau gwell canlyniadau yn 2018/19.

Mae Llywodraeth Cymru, wedi barnu bod mwyafrif llethol ysgolion Môn (89%) bellach yn perfformio'n effeithiol (ysgolion sydd â graddfa melyn neu wyrdd) gydag 11 o'r ysgolion hyn yn y categori uchaf (gwyrdd) yn 2018 (o gymharu â 6 yn 2017). Mae modd gweld bod nifer yr ysgolion sydd wedi'u rhoi yn y categori coch (h.y. ysgolion y mae arnynt angen cefnogaeth sylweddol) wedi gostwng yn 2018 (o 2 i 0) ac mae nifer yr ysgolion yn y categori ambr hefyd wedi gostwng o 8 ysgol yn 2017 i 5 ysgol yn Ionawr 2018. Gwelir y canlyniadau hyn yn y siart isod.

Graddfa Llywodraeth Cymru o Ysgolion Môn

Mae Fframwaith Estyn ar gyfer arolygu ysgolion yr awdurdod yn asesu safonau addysgu, dysgu a llesiant disgyblion mewn ysgolion unigol. Arolygodd Estyn 8 o ysgolion yn 2017/18 a dangosodd y canlyniadau nad oedd angen camau dilyn i fyny mewn 6 o'r ysgolion tra bod angen i Estyn adolygu 2 ysgol. Ar hyn o bryd, mae 3 ysgol yn parhau i fod yng nghategoriâu dilyn i fyny Estyn o gymharu â 4 ysgol yn 2017, a chaiff yr ysgolion hyn eu monitro gan y Panel Sgriwtini Safonau Addysg.

Adolygu Effeithiolrwydd

Mae gan Gyngor Sir Ynys Môn gyfrifoldeb am gynnal, o leiaf yn flynyddol, adolygiad o effeithlonrwydd ei fframwaith llywodraethu gan gynnwys y drefn rheolaeth fewnol. Mae'r adolygiad o effeithlonrwydd wedi ei siapio gan waith rheolwyr o fewn yr awdurdod sydd â chyfrifoldeb am ddatblygu a chynnal yr amgylchedd llywodraethu, gan adroddiad blynyddol y Pennaeth Archwilio Mewnol, a hefyd gan sylwadau a wnaed gan archwilwyr allanol ac asiantaethau arolygu ac archwilio eraill.

Mae effeithlonrwydd y fframwaith llywodraethu wedi ei werthuso trwy gyfuniad o:-

- canlyniadau adolygiadau a monitro cyson yn ystod y flwyddyn gan swyddogion a phwyllgorau;
- adolygiad o ddogfennau perthnasol a baratowyd o fewn y flwyddyn neu yn ymwneud â'r flwyddyn;
- adolygiad o gynnydd yn erbyn y Cynllun Corfforaethol;
- adolygiad o'r chwe thema sy'n tanategu gwerthoedd yr awdurdod;
- adolygu adborth gan Estyn ac AGC a'r panelau sgriwtini cysylltiedig ar y gwaith gwella sy'n gysylltiedig ag Addysg a'r Gwasanaethau Plant;
- cyfres o gyfweiliadau gyda swyddogion allweddol;
- trafodaeth gyda, a chael sylwadau gan, grwpiau o swyddogion ac aelodau gan gynnwys yr Uwch Dîm Arweinyddiaeth a'r Pwyllgor Gwaith.

Yn ogystal, mae adolygiadau a monitro rheolaidd yn cynnwys:-

- gweithgarwch rheoli risg ffurfiol, gan gynnwys ystyriaeth benodol i'r risgiau hynny sy'n gysylltiedig â phrosesau llywodraethu;
- Archwilio Mewnol, y mae eu gwaith yn cymryd ystyriaeth o risgiau sydd wedi eu hadnabod, trwy archwiliadau cyson o'n prif systemau, sefydliadau, prosiectau mawr a phrif brosesau llywodraethu gan gynnwys rheoli risg, a hynny'n unol â'r strategaeth archwilio mewnol flynyddol ac yn cynnwys gwaith 'dilyn-i-fyny' i sicrhau fod uwch swyddogion yn gweithredu'r argymhellion sydd wedi eu cytuno;
- yr asesiad blynyddol o'r swyddogaeth Archwilio Mewnol gan archwilwyr allanol y Cyngor;
- gwaith Pwyllgorau Sgriwtini a phwyllgorau eraill y Cyngor gan gynnwys ei bwyllgorau Archwilio a Llywodraethu a Safonau,
- barn ac argymhellion archwilwyr allanol y Cyngor ynghyd ag asiantaethau adolygu ac arolygwyr eraill,
- monitro cyson gan aelodau ac uwch-reolwyr o welliant a pherfformiad yn erbyn y Cynllun Corfforaethol a'r cynlluniau a'r strategaethau cefnogol.

Cymeradwyir y polisïau allweddol, ac unrhyw ddiwygiadau iddynt gan y Pwyllgor Gwaith, ac fe'u mabwysiadir yn ffurfiol gan y Cyngor Sir fel bo'r angen.

Ym Mai 2017 cynhaliodd Swyddfa Archwilio Cymru asesiad o Lywodraethiant yn y Cyngor wrth Benderfynu ar Newidiadau Sylweddol i Wasanaethau a daeth yr adroddiad i'r casgliad

“Bod trefniadau'r Cyngor ar gyfer gwneud penderfyniadau ar newidiadau sylweddol i wasanaethau yn effeithiol yn gyffredinol ond yn cydnabod y gellir eu cryfhau ymhellach”.

Roedd yr adroddiad yn cydnabod bod gan y Cyngor weledigaeth a strategaeth ar gyfer penderfynu ar gynigion i newid gwasanaethau. Roedd yr adroddiad yn cynnwys sylwadau cadarnhaol ar weithdrefnau'r Cyngor i annog cydranddeiliaid i ymgysylltu yn y broses gwneud penderfyniadau a bod y Cyngor yn parhau i gryfhau ei drefniadau ymgysylltu. Mae'r adroddiad yn cydnabod fod y Cyngor yn adolygu effeithiolrwydd ei drefniadau gwneud penderfyniadau bob blwyddyn a'i fod yn ymwybodol o'r meysydd hynny y gall eu gwella. Rhoddwyd gwybod am feysydd yr oedd angen eu gwella megis y ffaith y gall y Cyngor wneud mwy i adolygu ac adlewyrchu ar fuddion i'r gwasanaeth yn dilyn gweithredu newidiadau. Amlygwyd hefyd y risg y gallai byrddau trawsnewid a phwyllgorau sgrwtini fod yn dyblygu gwaith.

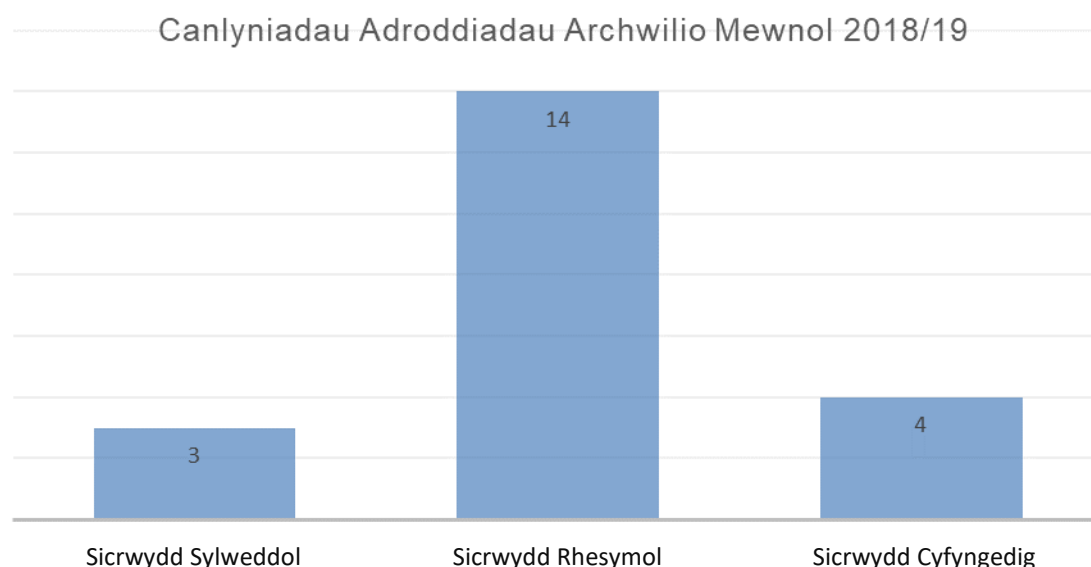
Materion Llywodraethu Sylweddol

Mae Swyddfa Archwilio Cymru yn cwblhau Adroddiad Gwella Blynyddol. Cyhoeddwyd yr Adroddiad Gwella Blynyddol diweddaraf ar gyfer 2017/18 ym mis Awst 2018. Ni wnaed unrhyw argymhellion ffurfiol yn yr adroddiad hwnnw ond fe wnaed rhai awgrymiadau ynghylch gwelliannau. Yn yr adroddiad, dywedwyd bod trefniadau llywodraethiant y Cyngor yn dda yn gyffredinol. Roedd yr adroddiad hwn hefyd yn crynhoi canlyniadau penodol ar gyfer Cyngor Sir Ynys Môn mewn adroddiad a gyhoeddwyd gan Swyddfa Archwilio Cymru ar lefel Cymru gyfan yn ystod 2017/18.

http://www.audit.wales/cy/system/files/publications/anglesey_council_annual_improvement_report_2018_welsh.pdf

Mae Adroddiad Blynyddol 2018-19 y Pennaeth Archwilio Mewnol yn rhoi sicrwydd ar y fframwaith ar gyfer rheolaeth fewnol. Barn y Pennaeth Archwilio a Risg ar gyfer y flwyddyn a ddaeth i ben ar 31 Mawrth 2019 yw “bod gan y sefydliad fframwaith digonol ac effeithiol ar gyfer rheoli risg, llywodraethiant a rheolaeth fewnol. Mae angen cyflwyno neu wella rheolaeth fewnol mewn rhai meysydd... mae'r rhain yn cael eu monitro...Nid oes unrhyw bryderon mawr o ran y farn hon.”

Mae'r Adroddiad Archwilio Mewnol yn nodi y cwblhaodd y Swyddogaeth 21 o archwiliadau yn ystod y flwyddyn. Caiff lefelau'r sicrwydd a nodwyd ar gyfer pob archwiliad eu crynhoi yn y siart isod. Mae'n dangos bod 3 archwiliad wedi derbyn sicrwydd sylweddol, 14 archwiliad wedi derbyn sicrwydd rhesymol a bod angen gwneud gwelliannau mwy sylweddol mewn meysydd a oedd yn gysylltiedig â 4 archwiliad gyda'r rheiny'n cynnig sicrwydd cyfyngedig.

Bu i bob un o'r archwiliadau a gynhaliwyd yn ystod y flwyddyn arwain at lefelau cadarnhaol o sicrwydd ac eithrio'r archwiliadau a ganlyn a gafodd eu hasesu fel rhai Sicrwydd Cyfyngedig:

- Taliadau Uniongyrchol;
- Trefniadau Casglu Incwm mewn Ysgolion

- Dilyn i fyny Dyledwyr Amrywiol
- Rheoli Systemau – Mynediad Rhesymegol ac Arwahanu Dyletswyddau – dilyn i fyny

Bydd yr archwiliadau uchod yn cael eu dilyn i fyny yn ystod 2019/20.

Yn ogystal, cwblhaodd yr adain archwilio mewnol a risg archwiliadau'n codi o 3 cyfeiriad; gwaith archwilio dilyn-i-fyny a gwaith atal twyll ac ymholiadau cyffredinol dan y Fenter Dwyll Genedlaethol. Cyflwynodd y swyddogaeth adroddiad i'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu a oedd yn cynnwys hyfforddiant i Aelodau. Yn ogystal, darparodd y swyddogaeth ymgynghoriaeth gorfforaethol yn ystod y flwyddyn.

Parhaodd Archwilio Mewnol i ganolbwyntio adnoddau ar feysydd a oedd yn ymwneud â grant yn ystod 2018/19 er mwyn sicrhau bod y risgiau a gyflwynwyd gan ddulliau ariannu o'r fath yn cael eu rheoli'n briodol. Ni nodwyd risgiau sylweddol yng nghyswllt grantiau a adolygwyd gyda thri o'r grantiau a archwiliwyd yn derbyn sicrwydd sylweddol ac un yn derbyn sicrwydd cyfyngedig.

Er mwyn cydymffurfio â Safonau Archwilio Sector Cyhoeddus CIPFA 2017 mae proses dilyn i fyny ffurfiol ar waith o fewn y Gwasanaeth i fonitro a chadarnhau fod y 'Materion/Risgiau' a godwyd mewn adroddiadau Archwilio Mewnol wedi'u gweithredu gan reolwyr o fewn amser y cytunwyd arno. Bydd yr holl adroddiadau lle cafwyd sicrwydd 'Cyfyngedig' neu 'Ddim Sicrwydd' yn cael eu hailystyried yn ffurfiol er mwyn sicrhau bod yr holl 'Faterion/Risgiau' wedi cael sylw. Bydd hyn yn parhau hyd oni fedr Archwilio Mewnol roddi 'Sicrwydd Rhesymol' mewn perthynas â rheoli risg, llywodraethu a rheolaeth fewnol yn y meysydd hynny. Bydd yr holl 'Faterion/Risgiau' eraill a godwyd gan Archwilio Mewnol yn cael eu monitro drwy'r system tracio camau gweithredu 4action, system y bydd swyddogion enwebedig yn bwydo i mewn iddi fanylion am y cynnydd a wneir o ran rhoi sylw i'r 'Materion/Risgiau' a godwyd.

Mae'r diffiniadau o'r graddfeydd sicrwydd wedi cael eu hadolygu ar gyfer 2019/20.

Ble mae Archwilio Mewnol wedi nodi 'Materion/Risgiau', mae'r rheolwyr wedi derbyn y cyfan ohonynt. Roedd rheolwyr wedi cymryd camau gweithredu ynghylch yr holl Faterion/Risgiau 'Coch' a oedd yn weddill sy'n profi bod rheolwyr yn ymateb i waith y Swyddogaeth Archwilio a Risg.

Nodwyd yn yr Adroddiad Archwilio Mewnol nad oedd unrhyw faterion a oedd yn arbennig o berthnasol i'r Datganiad Llywodraethu Blyneddol. Yn ogystal, dygir sylw yn yr adroddiad at y ffaith na chodwyd unrhyw Faterion/Risgiau 'Coch' yn ystod y flwyddyn.

Materion Llywodraethiant a nodwyd

Cynnydd mewn perthynas â'r Materion Llywodraethiant a Nodwyd 2017/18

Mae'r tabl isod yn amlinellu'r Materion Llywodraethiant a nodwyd yn ystod 2017/18 ac yn cynnwys diweddariad ar gynnydd a wnaed yn ystod 2018/19:

Materion llywodraethiant sylweddol	Camau a nodwyd i fynd i'r afael â'r gwendidau 2017/18	Cynnydd
Fframwaith Caffael Corfforaethol Er bod fframwaith caffael wedi cael ei ddatblygu yn yr Awdurdod, mae lefel y gydymffurfiaeth gyda Rheolau Gweithdrefn Contract a chyda Rheoliadau'r UE yn parhau i fod yn wan. Mae angen gwella prosesau caffael yn y Gwasanaeth Tai, Gwasanaethau Oedolion a'r Gwasanaethau Plant a Theuluoedd.	Mae Gwasanaethau Cymdeithasol ar hyn o bryd wrthi'n datblygu cynllun gwaith i roi sylw i'r materion gyda chynllun gwaith contract ehangach ar gyfer y Gwasanaethau Plant ac Oedolion. Mae'r Gwasanaethau'n gweithio gydag awdurdodau lleol eraill yng Ngogledd Cymru mewn tendrau a fframweithiau ar y cyd. Mae'r gwasanaethau'n adolygu cymalau diogelu, yn arbennig o ran y gofynion am wiriadau DBS.	Mae gwasanaethau wedi gwneud gwaith sylweddol i sicrhau cydymffurfiaeth gyda Rheolau Gweithdrefn Contract. Mewn adolygiad dilyn i fyny a gynhaliwyd gan y gwasanaeth Archwilio Mewnol ym mis Tachwedd 2018, daethpwyd i'r casgliad fod 6 o'r 20 o 'Faterion/Risgiau' a godwyd yn ystod yr adolygiad gwreiddiol ym mis Medi 2017, yn parhau i fod angen sylw. Mae'r Rheolwr Caffael Corfforaethol wedi ymestyn y dyddiad cau ar gyfer rhoi sylw i'r risgiau gweddilliol hyn a'r dyddiad ar gyfer yr un diwethaf yw Awst 2019. Mewn ymarfer a gynhaliwyd fel rhan o'r adolygiad Archwilio Mewnol, cadarnhawyd bod yr holl wariant dros £150k gyda chyflenwyr unigol yn ystod 2017/18 â chontract yn ei le ar gyfer y nwyddau neu'r gwasanaethau a gafwyd. Ar gyfer gwariant ar y lefel hon, mae'r Cyngor yn gyson â chontractau yn eu lle ac mewn gwasanaethau'n defnyddio fframweithiau caffael cenedlaethol a rhanbarthol er mwyn sicrhau arbedion. Oherwydd y gwaith a wnaed gan y gwasanaethau a chanlyniadau'r profion, daeth y gwasanaeth Archwilio Mewnol i'r casgliad fod

		y Cyngor wedi gwneud 'cynnydd da' o ran rhoi sylw i'r Materion/Risgiau a godwyd a bod modd iddo o'r herwydd ddarparu 'Sicrwydd Rhesymol' fod y Cyngor yn rheoli ei weithgareddau caffael yn effeithiol.
Gwasanaethau Plant – Gorchmynion Llys ar gyfer Gofal Plant dan yr Amlinelliad o Gyfraitn Gyhoeddus – Protocol yw'r Amlineddliad o Gyfraith Cyhoeddus sy'n ceisio lleihau oedi heb gyfiawnhad digonol mewn achosion yn y llys teuluol. Gwelwyd tystiolaeth o wendidau o ran cadw cofnodiadau, casglu tystiolaeth a sgiliau llys sydd, fe dybir, yn hanfodol er mwyn sicrhau datrysiadau cyflym. Nid oedd ymweliadau gan weithwyr achos yn cael eu cynnal bob tro yn unol â chynlluniau i sicrhau diogelwch a llesiant plentyn.	Arweiniodd yr archwiliad at raddfa sicrwydd gyfyngedig a bydd yn cael ei ddilyn i fyny yn 2018. Rhaid i'r holl Weithwyr Cymorth gydymffurifo gyda'r cynllun gofal perthnasol a chyda'r ddeddfwriaeth. Gellir cymryd camau disgyblu yn achos methiant i gydymffurfio gyda chynlluniau gofal.	Cynhaliwyd ymweliad dilyn i fyny gan y gwasanaeth Archwilio Mewnol a ddaeth i'r casgliad yn Chwefror 2019 fod y Gwasanaethau Plant wedi gwneud 'cynnydd da' i roi sylw i'r Materion/Risgiau a godwyd yn Ionawr 2017 a'u bod yn gallu darparu Sicrwydd Rhesymol bod y Cyngor yn rheoli'r maes hwn yn effeithiol.
Safonau Diogelwch Data Diwydiant y Cardiau Talu (PCI DSS) – Nid yw'r Awdurdod wedi nodi lefel y gydymffurfiaeth sydd ei hangen nac ychwaith wedi cynhyrchu rhaglen	Mae gweithgor traws-adrannol yn cynnwys y Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) a'r Swyddog Adran 151 fel pencampwr, wedi cael ei sefydlu i sicrhau cydymffurfiaeth o ran PCI DSS.	Mae gwaith yn parhau i fod rhagddo ac mae ar hyn o bryd yn destun adolygiad dilyn i fyny gan Archwilio Mewnol.

gydymffurfiaeth i gwrdd â gofynion PCI DSS.		
---	--	--

Materion Llywodraethiant a nodwyd 2018/19

Yn y tabl isod, amlinellir y Materion Llywodraethiant a nodwyd fel rhai a fydd angen sylw yn ystod 2019/20

Materion Llywodraethiant a nodwyd	Camau gweithedu a nodwyd i fynd i'r afael â'r gwendidau	Swyddog Arweiniol / Gwasanaeth / Bwrdd
Diogelu Corfforaethol	Cynyddu'r ddealltwriaeth o Ddiogelu Corfforaethol yn y Gwasanaethau. Dylid gwneud hyn trwy hyfforddiant cyffredinol a lefel uwch fel sy'n briodol.	Bwrdd Diogelu Corfforaethol
Llywodraethiant Ariannol	- Cychwyn ail-lenwi'r balansau cyffredinol drwy weithredu'r gyllideb newydd y cytunwyd arni yn dilyn y broses o osod y gyllideb - Parhau i adolygu'r trefniadau ar gyfer diweddar, cytuno ar a monitro'r Strategaeth Ariannol ar gyfer y Tymor Canol	Swyddog A151
Arolygiad AGC o'r Gwasanaethau Plant a Theuluoedd	Parhau â'r gwaith da sydd eisoes wedi cael ei wneud gan y gwasanaeth a datblygu Cynllun Datblygu Gwasanaeth newydd yn dilyn yr ail archwiliad	Pennaeth Gwasanaeth – Gwasanaethau Plant a Theuluoedd
Fframwaith Caffael Corfforaethol	Dylai'r holl Wasanaethau adolygu eu gwariant er mwyn sicrhau fod contractau addas i'r pwrpas yn eu lle	Pob Pennaeth Gwasanaeth
Dal cymhorthdal yn ôl	Lleihau i'r eithaf yn y dyfodol ar achosion o ddal cymorthdaliadau'n ôl drwy gytuno ar amserlen gydag archwilyr allanol ac uwchgyfeirio materion fel y cytunwyd gan archwilyr allanol os nad yw'r amserlen yn cael ei	Swyddog A151

Materion Llywodraethiant a nodwyd	Camau gweithedu a nodwyd i fynd i'r afael â'r gwendidau	Swyddog Arweiniol / Gwasanaeth / Bwrdd
	pharchu.	
Strategaeth Gwasanaeth Cwsmer	Cytuno ar strategaeth gorfforaethol newydd ar gyfer Gwasanaeth Cwsmer	Bwrdd Trawsnewid Prosesau Busnes
Credyd Cynhwysol	Monitro effeithiau Credyd Cynhwysol ac effeitholrwydd unrhyw gamau lliniaru	Pennaeth Gwasanaeth – Tai
Safonau Diogelwch Data y Diwydiant Cardiau Talu (PCI DSS)	Mae gweithgor traws-adrannol yn cynnwys y Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) a'r Swyddog Adran 151 fel pencampwr, wedi cael ei sefydlu i sicrhau cydymffurfiaeth o ran PCI DSS.	Swyddog A151

Ardystio'r Datganiad Llywodraethu Blynnyddol

Rydym wedi ein cyngori ar oblygiadau canlyniad yr adolygiad o effeithlonrwydd y fframwaith llywodraethu gan y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu a bod y trefniadau yn parhau i gael eu hystyried fel rhai sy'n addas i bwrpas yn gyson â'r fframwaith llywodraethu. Mae'r meysydd sydd wedi cael sylw a'r rhai sydd i'w trafod yn benodol trwy weithredu o'r newydd wedi eu hamlinellu yn y ddogfen.

Rydym yn bwriadu cymryd camau priodol i ymdrin â'r gwendidau hyn a'r rhai eraill a nodwyd yn y Datganiad Llywodraethu Blynnyddol ac i wella ymhellach ein trefniadau llywodraethu a sicrwydd yn y flwyddyn sydd i ddod. Fe fyddwn yn monitro gweithrediad y gwelliannau trwy'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu ac fel rhan o'n hadolygiad blynnyddol nesaf.

.....

Arweinydd y Cyngor

Dyddiad:

2019

.....

Prif Weithredwr

Dyddiad:

2019

Ar ran Cyngor Sir Ynys Môn

This page is intentionally left blank

Adroddiad Gwella Blynyddol

Cyngor Sir Ynys Môn

Cyhoeddwyd: Gorffennaf 2019

Cyfeirnod y ddogfen: 1356A2019-20

Paratowyd yr Adroddiad Gwella Blynnyddol ar ran Archwilydd Cyffredinol Cymru gan Alan Hughes a Jeremy Evans dan gyfarwyddyd Huw Rees.

Adrian Crompton
Archwilydd Cyffredinol Cymru
Swyddfa Archwilio Cymru
24 Heol y Gadeirlan
Caerdydd
CF11 9LJ

Mae'r Archwilydd Cyffredinol yn annibynnol ar y llywodraeth a chaiff ei benodi gan Ei Mawrhydi y Frenhines. Mae'r Archwilydd Cyffredinol yn ymgymryd â'i waith gan ddefnyddio staff ac adnoddau eraill a ddarperir gan Fwrdd Swyddfa Archwilio Cymru, sef bwrdd statudol a sefydlwyd at y diben hwnnw ac er mwyn monitro a chynghori'r Archwilydd Cyffredinol. Mae Swyddfa Archwilio Cymru yn atebol i'r Cynulliad Cenedlaethol.

Mae'r Archwilydd Cyffredinol yn archwilio cyrff llywodraeth leol yng Nghymru, gan gynnwys awdurdodau unedol, yr heddlu, gwasanaethau prawf, awdurdodau tân ac achub, awdurdodau parciau cenedlaethol a chynghorau cymuned. Mae hefyd yn cynnal astudiaethau gwerth am arian llywodraeth leol ac yn asesu cydymffurfiaeth â gofynion Mesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2009.

Y tu hwnt i lywodraeth leol, yr Archwilydd Cyffredinol yw archwilydd allanol Llywodraeth Cymru a'r cyrff a noddir ganddi a'i chyrff cyhoeddus cysylltiedig, Comisiwn y Cynulliad a chyrff y Gwasanaeth Iechyd Gwladol yng Nghymru.

Mae'r Archwilydd Cyffredinol a staff Swyddfa Archwilio Cymru yn ceisio darparu adroddiadau cymesur sy'n canolbwyntio ar y cyhoedd ar stiwardiaeth adnoddau cyhoeddus a thrwy wneud hynny, feithrin dealltwriaeth a hyrwyddo gwelliant.

We welcome correspondence and telephone calls in Welsh and English. Corresponding in Welsh will not lead to delay. Rydym yn croesawu gohebiaeth a galwadau ffôn yn Gymraeg a Saesneg. Ni fydd gohebu yn Gymraeg yn arwain at oedi.

Cynnwys

Adroddiad cryno

Gwaith archwilio perfformiad 2018-19	4
Mae'r Cyngor yn cyflawni ei ofynion statudol o ran gwelliant parhaus, ond fel ym mhob cyngor yng Nghymru, mae'n wynebu heriau wrth symud ymlaen	4
Argymhellion	4
Gwaith archwilio, rheoleiddio ac arolygu yr adroddwyd arno yn ystod 2018-19	6

Atodiadau

Atodiad 1 – Statws yr adroddiad hwn	15
Atodiad 2 – Llythyr Archwilio Blynnyddol	16
Atodiad 3 – Argymhellion yr adroddiad cenedlaethol 2018-19	20

Adroddiad cryno

Gwaith archwilio perfformiad 2018-19

- 1 I benderfynu ar ystod a natur y gwaith y byddem yn ei wneud yn ystod y flwyddyn, fe wnaethom ystyried faint yr ydym yn ei wybod eisoes o'r holl waith archwilio ac arolygu blaenorol ac o ffynonellau gwybodaeth eraill, gan gynnwys dulliau adolygu a gwerthuso Cyngor Sir Ynys Môn (y Cyngor) ei hun. Ar gyfer 2018-19, gwnaed gwaith asesu gwelliant, prosiect asesu risg a sicrwydd, a gwaith ar y Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol ym mhob cyngor. Mewn rhai cyngorau, gwnaethom ni ategu'r gwaith hwn ag archwiliadau lleol yn seiliedig ar risg, a nodwyd yn y Cynllun Archwilio ar gyfer 2018-19.
- 2 Mae'r gwaith a wnaed ers yr Adroddiad Gwella Blynyddol (AGB) diwethaf, gan gynnwys gwaith y rheoleiddwyr perthnasol, wedi'i nodi yn [Arddangosyn 1](#).

Mae'r Cyngor yn cyflawni ei ofynion statudol o ran gwelliant parhaus, yn yr un modd â phob cyngor yng Nghymru, mae'n wynebu heriau wrth symud ymlaen

- 3 Yn seiliedig ar y gwaith, ac yn gyfyngedig i'r gwaith, a wnaed gan Swyddfa Archwilio Cymru a rheoleiddwyr perthnasol, cred yr Archwilydd Cyffredinol fod y Cyngor yn debygol o gydymffurfio â gofynion Mesur Llywodraeth Leol (2009) yn ystod 2019-20. Fodd bynnag, mae pob cyngor yn wynebu pwysau ariannol sylweddol a fydd yn galw am sylw parhaus yn y tymor byr a chanolig er mwyn eu galluogi i fod mewn sefyllfa ariannol sefydlog a chynaliadwy.

Argymhellion a chynigion ar gyfer gwella

- 4 O ystyried yr amrywiaeth eang o wasanaethau a ddarperir gan y Cyngor a'r heriau y mae'n eu hwynebu, byddai'n anarferol pe na byddem yn dod o hyd i bethau y gellir eu gwella. Gall yr Archwilydd Cyffredinol:
 - wneud cynigion ar gyfer gwella – os gwneir cynigion i'r Cyngor, byddem yn disgwyl iddo weithredu arnynt a byddwn yn gwirio yr hyn sy'n digwydd;
 - gwneud argymhellion ffurfiol ar gyfer gwella – os gwneir argymhelliad ffurfiol, mae'n rhaid i'r Cyngor baratoi ymateb i'r argymhelliad hwnnw o fewn 30 diwrnod gwaith;
 - cynnal arolygiad arbennig, cyhoeddi adroddiad a gwneud argymhellion; ac
 - argymhell i weinidogion Llywodraeth Cymru eu bod yn ymyrryd mewn rhyw ffordd.

- 5 Yn ystod y flwyddyn, ni wnaeth yr Archwilydd Cyffredinol unrhyw argymhellion ffurfiol. Fodd bynnag, rydym ni wedi gwneud nifer o gynigion ar gyfer gwella ac ailadroddir y rhain yn yr adroddiad hwn. Byddwn yn monitro cynnydd o'i gymharu â'r cynigion hyn ac argymhellion perthnasol a wnaed yn ein hadroddiadau cenedlaethol (**Atodiad 3**) yn rhan o'n gwaith asesu gwelliant.

Gwaith archwilio, rheoleiddio ac arolygu yr adroddwyd arno yn ystod 2018-19

Arddangosyn 1: gwaith archwilio, rheoleiddio ac arolygu yr adroddwyd arno yn ystod 2018-19

Dyddiad cyhoeddi	Disgrifiad byr	Casgliadau	Cynigion ar gyfer gwella
Ebrill 2019	Asesiad Risg a Sicrwydd Prosiect i nodi lefel y sicrwydd archwilio a/neu pan fydd angen rhagor o waith archwilio yn y dyfodol o ran y risgiau i'r Cyngor: • rhoi trefniadau priodol ar waith i sicrhau gwerth am arian wrth ddefnyddio adnoddau; • rhoi trefniadau ar waith i sicrhau gwelliannau parhaus; a • gweithredu yn unol â'r egwyddor datblygu cynaliadwy wrth bennu amcanion llesiant a chymryd camau i'w cyrraedd.	Yn deillio o'r prosiect hwn, nodwyd gennym y pynciau canlynol i'w cynnwys yn ein rhaglen archwilio yn y Cyngor ar gyfer 2019-20: • Asesiad Risg a Sicrwydd: i nodi lefel y sicrwydd archwilio a/neu pan fydd angen rhagor o waith archwilio yn y dyfodol o ran y risgiau i'r Cyngor yn rhoi trefniadau priodol ar waith i sicrhau gwerth am arian wrth ddefnyddio adnoddau. • Archwiliadau Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015, yn canolbwyntio ar atal ac ymyrryd yn gynnar yn y Gwasanaethau Plant; • Cynaliadwyedd Ariannol – prosiect sy'n gyffredin i'r holl gynghorau lleol a fydd yn asesu cynaliadwyedd ariannol yn sgil heriau presennol a'r rhai y disgwylir yn y dyfodol; a • Cydnerthedd – adolygiad o gydnerthedd y Cyngor, gan gynnwys capasiti a gallu ei weithlu, a rheoli risg a gwelliant cynaliadwy.	Amherthnasol

Dyddiad cyhoeddi	Disgrifiad byr	Casgliadau	Cynigion ar gyfer gwella
Gorffennaf 2019	Archwiliadau Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015 Mae archwiliad o ba raddau y mae'r Cyngor wedi gweithredu yn unol â'r egwyddor datblygu cynaliadwy i Hybu Ynys Môn i annog datblygwyr mawr i fuddsoddi yn yr Ynys a defnyddio hyn fel catalydd i ddatblygu busnesau a swyddi ar yr Ynys wrth gyflawni ei amcan llesiant: Gwella cyfleoedd cyflogaeth, sgiliau a hyfforddiant.	Mae'r Cyngor wedi gweithredu yn unol â'r egwyddor datblygu cynaliadwy wrth ddatblygu'r cam, ond ceir cyfleoedd i sefydlu'r pum ffordd o weithio yn fwy • mae gan y Cyngor ddealltwriaeth drylwyr o anghenion presennol a hirdymor cymunedau a'r heriau a'r cyfleoedd cysylltiedig yn sgil datblygiadau mawr ar yr ynys. • mae'r Cyngor wedi ceisio cael dealltwriaeth drylwyr o effeithiau andwyol prosiect ar raddfa fawr, ac yn deall pwysigrwydd casglu data i lywio'i weithgareddau ataliol • mae'r Cyngor yn ystyried sut y gallai'r cam hwn gyfrannu at y saith nod llesiant cenedlaethol a'i amcanion llesiant eraill, ond nid yw'r Cyngor wedi ystyried yn ffurfiol sut y bydd y datblygiad yn effeithio ar amcanion llesiant cyrff cyhoeddus eraill • mae'r Cyngor wedi cymryd camau i gydweithredu â phartneriaid ac adlewyrchu anghenion a dymuniadau cymunedau lleol, ond gallai wella sut y mae'n adolygu effeithiolrwydd cydweithredu • mae'r Cyngor wedi cynnwys rhanddeiliaid yn y prosiect Wylfa Newydd, ond mae angen iddo ddatblygu ei ddull o gynnwys yr amrywiaeth lawn o'r gymuned	Dewisodd y Cyngor gymryd nifer o gamau o ganlyniad i'r arolwg ac mae manylion y rhain wedi'u nodi yn ein hadroddiad llawn: <u>Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol:</u> <u>Archwiliad o 'Hyrwyddo Ynys Môn er mwyn Annog Datblygwyr Mawr i Fuddsoddi yn yr Ynys – Cyngor Sir Ynys Môn</u>

Dyddiad cyhoeddi	Disgrifiad byr	Casgliadau	Cynigion ar gyfer gwella
Ionawr 2019	Llythyr archwilio blynyddol 2017-18 Llythyr yn crynhoi'r negeseuon allweddol a gyfyd o gyfrifoldebau statudol yr Archwilydd Cyffredinol o dan Ddeddf Archwilio Cyhoeddus (Cymru) 2004 a'i gyfrifoldebau adrodd o dan y Cod Ymarfer Archwilio. Mae'r Llythyr Archwilio Blynyddol ar gael yn Atodiad 2 yr adroddiad hwn.	- Mae'r Cyngor wedi cydymffurfio â'i gyfrifoldebau o ran adrodd ariannol a defnyddio adnoddau; - Mae'r Archwilydd Cyffredinol yn fodlon bod gan y Cyngor drefniadau priodol ar waith i sicrhau darbodusrwydd, effeithlonrwydd ac effeithiolrwydd ei ddefnydd o adnoddau; - Hyd yn hyn, nid yw fy ngwaith ardystio ceisiadau a ffurflenni grant wedi nodi materion sylweddol a fyddai'n effeithio ar gyfrifon 2018-19 neu systemau ariannol allweddol; ac - Mae'r Cyngor yn wynebu heriau sylweddol wrth geisio pennu cyllideb wedi'i mantoli ynghyd â gostyngiad y balans yn y gronfa gyffredinol.	Amherthnasol
Archwiliad perfformiad lleol ar sail risg			
Gorffennaf 2018	Adolygiad dilynol o gynigion ar gyfer gwella Adolygiad i gael sicrwydd bod gan y Cyngor drefniadau effeithiol i fynd i'r afael â chynigion ar gyfer gwella ac argymhellion Swyddfa Archwilio Cymru ac yn gwerthuso i ba raddau mae ei gamau yn cyfrannu at gyflawni perfformiad a chanlyniadau gwasanaeth gwell i ddinasyddion.	Mae gan y Cyngor brosesau boddhaol i ymdrin â'r cynigion ar gyfer gwella a'r argymhellion gan Swyddfa Archwilio Cymru ond gellid atgyfnerthu trefniadau i ddarparu mwy o sicrwydd o gynnydd i aelodau etholedig; mae gan y Cyngor drefniadau boddhaol ar gyfer mynd i'r afael â chynigion ar gyfer gwella ac argymhellion gan Swyddfa Archwilio Cymru ond nid yw aelodau	C1 Rhoi'r wybodaeth ddiweddaraf i aelodau etholedig am gynigion ar gyfer gwella ac argymhellion Swyddfa Archwilio Cymru a chynnydd y Cyngor mewn cysylltiad â nhw trwy: dosbarthu holl adroddiadau Swyddfa Archwilio Cymru i aelodau'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu er gwybodaeth; ac

Dyddiad cyhoeddi	Disgrifiad byr	Casgliadau	Cynigion ar gyfer gwella
		etholedig yn cael gwybod yn gyson am gynnydd; ac • mae'r Cyngor wedi mynd i'r afael â'r cynigion ar gyfer gwella a gyflwynwyd yn yr adroddiadau dethol.	• adrodd yn flynyddol i'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu ar gynnydd mewn cysylltiadau â chynigion ar gyfer gwella ac argymhellion Swyddfa Archwilio Cymru sy'n weddill.
Hydref 2018	Trosolwg a Chraffu: Addas ar gyfer y Dyfodol? Adolygiad o sut y gall swyddogaethau trosolwg a craffu y Cyngor ymateb i heriau presennol a rhai'r dyfodol o'i sefyllfa dda.	Mae'r Cyngor wedi atgyfnerthu ei swyddogaeth trosolwg a craffu ac mae'n gwneud trefniadau i gwrdd â heriau'r dyfodol • mae'r Cyngor yn cefnogi trosolwg a craffu, ac mae'r trefniadau sydd eu hangen i helpu aelodau pwyllgorau trosolwg a craffu i fynd i'r afael â heriau'r dyfodol yn cael eu rhoi ar waith; • mae arfer y pwyllgor trosolwg a craffu yn gwella, mae amrywiaeth y ffynonellau tystiolaeth y mae'n eu defnyddio wedi cynyddu, ac mae blaenraglenni gwaith y pwyllgorau craffu yn cyd-fynd â gwaith y Weithrediaeth; ac • mae'r swyddogaeth trosolwg a craffu yn cyfrannu at welliannau men perfformiad ac mewn prosesau gwneud penderfyniadau, ac mae'r Cyngor yn gwerthuso'u heffeithiolrwydd yn rheolaidd.	C1 Dylai swyddogaeth Trosolwg a Craffu y Cyngor barhau i wella trefniadau hyrwyddo ymgysylltiad y cyhoedd a rhanddeiliaid eraill mewn gweithgareddau craffu. C2 Dylai'r Cyngor ddatblygu ei brofiad trwy wneud rhagor o hunanasesu, er mwyn ystyried dulliau mwy arloesol o gynnal gweithgareddau craffu.

Dyddiad cyhoeddi	Disgrifiad byr	Casgliadau	Cynigion ar gyfer gwella
Cynllunio ac adrodd ar welliant			
Awst 2018	Archwiliad Swyddfa Archwilio Cymru o'r cynllun gwella blynyddol Adolygiad o gynlluniau cyhoeddiedig y Cyngor ar gyfer cyflawni amcanion gwella.	Mae'r Cyngor wedi cydymffurfio â'i ddyletswyddau statudol o ran cynllunio gwelliant.	Dim
Tachwedd 2018	Archwiliad Swyddfa Archwilio Cymru o'r asesiad blynyddol o berfformiad Adolygiad o asesiad cyhoeddiedig o berfformiad y Cyngor.	Mae'r Cyngor wedi cydymffurfio â'i ddyletswyddau statudol o ran adrodd ar welliant.	Dim
Adolygiadau gan gyrff arolygu a rheoleiddio			
Estyn	Ni chynhaliodd Estyn arolygiad o Gyngor Sir Ynys Môn yn y cyfnod hwn, ond cynhaliwyd sawl arolygiad ysgol. Mae manylion llawn ar gael ar wefan Estyn https://www.estyn.llyw.cymru/	Amherthnasol	Amherthnasol
Arolygiaeth Gofal Cymru (AGC) Rhagfyr 2018	Arolygiad o Wasanaethau Plant Cynhaliodd Arolygiaeth Gofal Cymru (AGC) arolygiad o wasanaethau plant y Cyngor ddiwethaf ym mis Tachwedd 2016. Nododd yr arolygiad fod goruchwyliaeth y rheolwyr o drefniadau diogelu, mynediad ac	Trosolwg o'r canfyddiadau Canfuwyd bod y gwasanaethau plant yn gallu dangos gwelliant sylweddol mewn sawl maes allweddol ond bod angen gwneud gwaith pellach mewn rhai meysydd eraill. Mae morâl y staff yn uchel ac mae brwdfrydedd ac ymroddiad ar bob lefel i barhau i	Meysydd i'w datblygu: Trefniadau mynediad: Gwybodaeth, Cyngor a Chymorth Dylid achub i'r eithaf ar y cyfle i roi adborth i'r bobl sy'n gwneud atgyfeiriadau. Mae ffurflen electronig eisoes ar gael a gellid ei defnyddio'n

Dyddiad cyhoeddi	Disgrifiad byr	Casgliadau	Cynigion ar gyfer gwella
	asesu yn annigonol a bod angen i'r newid o ran gwella'r ffordd roedd help, gofal a chymorth a/neu amddiffyniad yn cael eu rhoi i blant a theuluoedd yn Ynys Môn ddigwydd yn gyflymach, gan gynnal y gwelliannau. Yn sgil y pryderon difrifol a nodwyd, penderfynodd AGC ailarolygu Gwasanaethau Plant y Cyngor ym mis Hydref 2018. Canolbwyntiodd yr ailarolygiad hwn ar y ffordd y caiff teuluoedd eu grymuso i gael gafael ar wasanaethau gofal a chymorth ac ar ansawdd y canlyniadau a gyflawnir i blant y mae angen help, gofal a chymorth a/neu amddiffyniad arnynt.	weithio'n galed er mwyn gwella a darparu gwasanaethau o'r radd flaenaf i'r plant. - Mae'r gwasanaeth Gwybodaeth, Cyngor a Chymorth wedi gwella'n sylweddol ers ein harolygiad diwethaf ac mae bellach yn unol â'r Ddeddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant. Mae nifer y staff wedi cynyddu o fewn y gwasanaeth a chaiff sgysiau 'yr hyn sy'n bwysig' eu cynnal yn fwyfwy hyderus a llwyddiannus. Dechreuir cronolegau fel mater o drefn ar y cam cynnar hwn a chaiff atgyfeiriadau eu trosglwyddo i dimau eraill fel y bo'n briodol. Ar y cyfan, mae penderfyniadau a chofnodion achosion yn amserol ac yn gymesur. - Ar y cyfan, mae ymatebion diogelu yn amserol ac yn gymesur. Mae lle i wella'r broses o goladu a chofnodi tystiolaeth a dadansoddiad o risg. Nid oeddem bob amser yn hyderus bod yr holl ddarnau allweddol o wybodaeth ar gael ar yr adeg gywir er mwyn helpu'r rheolwyr i wneud penderfyniadau da yn gyson. Gall hyn arwain at oedi diangen wrth lunio cynlluniau i blant.	fwy cyson er mwyn gwella'r broses o gyfathrebu â'r bobl sy'n gwneud atgyfeiriadau a gwella enw'r gwasanaeth. - Sicrhau bod cronolegau yn cael eu diwedddaru'n gyson er mwyn helpu ymarferwyr i gael gafael ar wybodaeth achos berthnasol ac arwyddocaol mewn modd amserol. Asesiad - Sicrhau nad yw'r plentyn unigol yn cael ei golli yn y drafodaeth achos ehangach am amgylchiadau'r teulu. Rhaid canolbwyntio'n fwy ar anghenion a dymuniadau'r plant unigol, yn ogystal â'r effaith arnynt, a lliniaru'r risg(iau) a wynebair ganddynt. - Rhaid i system oruchwylio gadarn ac amserol, o ansawdd da, ac archwiliadau o asesiadau unigol ddod yn fater o drefn o fewn y gwasanaeth er mwyn gyrru gwelliannau i'r gwasanaeth. Rhaid i'r system oruchwylio ac archwiliadau gynnwys myfyrio ar y defnydd o wybodaeth broffesiynol, tystiolaeth a sgiliau gwaith cymdeithasol.

Dyddiad cyhoeddi	Disgrifiad byr	Casgliadau	Cynigion ar gyfer gwella
		- Mae'r gwasanaeth gwella ansawdd wedi cael budd o fwy o staff a chymorth proffesiynol allweddol dros y flwyddyn ddiwethaf. Mae'r ysgogiad newydd hwn wedi arwain at ddatblygu nifer o bolisiau a gweithdrefnau. Mae angen i rai polisiau a gweithdrefnau fod yn fanylach er mwyn sicrhau eu bod yn sicrhau'r gwelliannau mwyaf posibl. Mae peth tystiolaeth o ddolen adborth rhwng archwilio achos ac ymarfer. Fodd bynnag, nid ydym eto'n hyderus fod systemau archwilio achos a goruchwyllo cyfredol yn nodi nac yn gwella'n gyson ymarfer nad yw'n cyrraedd y safonau a ddisgwylir mewn deddfwriaeth. - Mae gwelliannau o ran goruchwyliaeth rheolwyr ac atebolrwydd proffesiynol ar bob lefel yn parhau i dynnu sylw at achosion lle collwyd cyfleoedd i gefnogi plant mewn blynyddoedd blaenorol. Mae ymrwymiad cadarn a thystiolaeth uniongyrchol bod yr awdurdod lleol yn mynd ati i ddiwallu anghenion y plant hyn mewn ffordd ragweithiol a systematig. Mae hyn wedi arwain at gynnydd amlwg yn nifer y plant sy'n derbyn gofal a chynnydd cyfatebol yn llwyth gwaith timau.	5. Rhaid i'r gwaith o gasglu, cofnodi a dadansoddi tystiolaeth gyrraedd lefel gyson uchel er mwyn gallu gwneud penderfyniadau gwybodus a sicrhau nad yw achosion lle mae plant yn dioddef niwed sylweddol yn cael llithro. Mae angen i'r rheolwyr fod yn hyderus ac yn gefnogol wrth arfarnu dogfennaeth ysgrifenedig anghyflawn neu annigonol mewn ffordd feirniadol. 6. Mae angen i blant allu meithrin cydberthnasau â gweithwyr cymdeithasol maent yn gallu ymddiried ynddynt, ac mae angen lleihau nifer y gweithwyr cymdeithasol y mae'n rhaid i bob plentyn ailadrodd ei stori iddynt. Rhaid i weithwyr cymdeithasol sicrhau bod pob achos o ryngweithio â phlentyn yn cyfrif a gallu dangos tystiolaeth o'u gwaith. Gofal a chymorth ac adolygiad 7. Mae angen gwneud mwy o waith i gefnogi swyddogion diogelu ac adolygu annibynnol er mwyn sicrhau bod ganddynt y gallu a'r hyder i gynnig her effeithiol pan na fydd

Dyddiad cyhoeddi	Disgrifiad byr	Casgliadau	Cynigion ar gyfer gwella
		- Nid oes digon o leoliadau addas ar gyfer plant. Mae angen gwneud mwy o waith er mwyn sicrhau bod opsiynau o ran lleoliadau yn diwallu anghenion penodol plant yn eu cymuned. Clywsom am blant ag anghenion cymhleth sy'n derbyn cymorth arbenigol y tu allan i'r sir, a siarad â nhw. Dywedwyd wrthym y gall y lleoliadau hyn fod yn ddrud iawn a bod angen iddynt gael eu comisiynu'n ofalus a'u monitro'n agos er mwyn sicrhau bod anghenion y plant yn cael eu diwallu. Mae'r wasanaeth yn ystyried mesurau penodol wedi ei gynllunio i fynd i'r afael â'r prinder. - Mae systemau arwain a llywodraethu cryf i'w cael o fewn y cyngor. Gallai aelodau'r cyngor ddangos eu cyfraniad tuag at wella gwasanaethau plant. Dangoswyd eu gwybodaeth am yr heriau allweddol sy'n wynebu'r cyngor a sut maent yn rhyngweithio er mwyn cael effaith ar blant a'u teuluoedd. Mae'r uwch swyddogion yn amlwg, ar gael ac yn gyrru gwelliannau. Mae partneriaid ar y bwrdd diogelu rhanbarthol, Heddlu Gogledd Cymru a chydweithwyr gweithredol yn y Bwrdd Iechyd yn gadarnhaol ynghylch y newidiadau maent wedi eu gweld yn Ynys Môn, gan	gwasanaethau yn cyrraedd y safonau sydd eu hangen ar gyfer plant unigol. 8. Mae angen sicrhau bod pwyslais cynnar yn cael ei roi ar wella cysondeb cysylltiad ac ymgysylltiad y swyddogion hyn â phlant cyn adolygiadau er mwyn sicrhau bod lleisiau'r plant yn cael eu clywed yn glir ac yn effeithiol. 9. Rhaid gwella'r broses o gynllunio gofal ac ymgysylltu â phlant a gofalwyr er mwyn sicrhau bod cynlluniau a lunnir ar y cyd yn gyson. Rhaid i blant a gofalwyr dderbyn y cymorth a gynigir iddynt mewn cynlluniau gofal a chymorth. 10. Parhau i archwilio a phrysuro cyfleoedd presennol i gynyddu nifer yr opsiynau o ran lleoliadau sydd ar gael i blant ar yr ynys, ynghyd â'r amrywiaeth ohonynt. Mae angen i gyfleoedd lleoliadau newydd fod yn seiliedig ar ddealltwriaeth broffesiynol o anghenion y plant. 11. Datblygu ffyrdd o sicrhau nad yw plant sy'n derbyn gofal dan anfantais oherwydd y pwysau sydd ar staff i

Dyddiad cyhoeddi	Disgrifiad byr	Casgliadau	Cynigion ar gyfer gwella
		ddisgrifio diwylliant agored newydd a chydweithio da.	ymateb i bryderon diogelu newydd mewn achosion eraill. Arwain a llywodraethu 12. Parhau i ddatblygu dulliau cadarn o sicrhau ansawdd ar draws y gwasanaeth. 13. Annog cydweithio pellach rhwng gwasanaethau plant a gwasanaethau addysg er mwyn sicrhau bod pob plentyn yn cael Cynlluniau Addysg Personol amserol sy'n adlewyrchu pwysigrwydd addysg i allu pob plentyn i gyrraedd ei botensial. 14. Sicrhau bod cyfleoedd i gymryd eiliad a myfyrion ar y strwythur newydd gan gynnwys her adeiladol o ran p'un a yw profiad a chanlyniadau plant yn cael eu gwasanaethu orau gan nifer yr arweinwyr ymarfer nad ydynt yn ddeiliaid achos a nifer y newidiadau mewn gweithwyr cymdeithasol a brofir gan bob plentyn.

Atodiad 1

Statws yr adroddiad

Mae Mesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2009 (y Mesur) yn ei gwneud yn ofynnol i'r Archwilydd Cyffredinol gynnal asesiad gwella blynyddol sy'n edrych i'r dyfodol, a chyhoeddi adroddiad gwella blynyddol, ar gyfer pob awdurdod gwella yng Nghymru. Mae gan awdurdodau gwella (a ddiffinnir yn gynghorau lleol, parciau cenedlaethol ac awdurdodau tân ac achub) ddyletswydd gyffredinol i 'wneud trefniadau i sicrhau gwelliant parhaus wrth arfer [eu] swyddogaethau.'

Mae'r asesiad gwella blynyddol yn ystyried y tebygolrwydd y bydd awdurdod yn cydymffurfio â'i ddyletswydd i wneud trefniadau i sicrhau gwelliant parhaus. Yr asesiad hefyd yw'r prif ddarn o waith sy'n galluogi'r Archwilydd Cyffredinol i gyflawni ei ddyletswyddau. Mae staff Swyddfa Archwilio Cymru, ar ran yr Archwilydd Cyffredinol, yn llunio'r adroddiad gwella blynyddol. Mae'r adroddiad yn cyflawni dyletswyddau'r Archwilydd Cyffredinol o dan adran 24 y Mesur, trwy grynhoi ei waith archwilio ac asesu mewn adroddiad gwella blynyddol a gyhoeddir ar gyfer pob awdurdod. Mae'r adroddiad hefyd yn cyflawni ei ddyletswyddau o dan adran 19 i gyflwyno adroddiad sy'n ardystio ei fod wedi cynnal asesiad gwella o dan adran 18 ac yn nodi (o ganlyniad i'w archwiliad o'r cynllun gwella o dan adran 17) a yw'n credu bod yr awdurdod wedi cyflawni ei ddyletswyddau cynllunio gwelliannau o dan adran 15.

Gall yr Archwilydd Cyffredinol hefyd, dan rai amgylchiadau, gynnal arolygiadau arbennig (o dan adran 21), a gaiff eu hadrodd i'r awdurdod a Gweinidogion, ac y gall eu cyhoeddi (o dan adran 22). Gweithgaredd ategol pwysig i'r Archwilydd Cyffredinol yw cydlynw gwaith asesu a rheoleiddio (sy'n ofynnol o dan adran 23), sy'n ystyried rhaglen waith gyffredinol yr holl reoleiddwyr perthnasol mewn awdurdod gwella. Gall yr Archwilydd Cyffredinol hefyd ystyried gwybodaeth a rennir gan reoleiddwyr perthnasol (o dan adran 33) yn ei asesiadau.

Atodiad 2

Llythyr Archwilio Blynyddol

Llinos Medi / Marc Jones
Swyddfeydd y Cyngor
Llangefni
Ynys Môn
LL77 7TW

Annwyl Llinos / Marc

Cyfeirnod IH 201718

Dyddiad 07/01/2019

Tudalennau 16 o 4

Llythyr Archwilio Blynyddol – Cyngor Sir Ynys Môn 2017-18

Mae'r llythyr yn crynhoi'r negeseuon allweddol a gyfyd o gyfrifoldebau statudol Archwilydd Cyffredinol Cymru (yr Archwilydd Cyffredinol) o dan Ddeddf Archwilio Cyhoeddus (Cymru) 2004 a fy nghyfrifoldebau adrodd o dan y Cod Ymarfer Archwilio.

Mae'r Cyngor wedi cydymffurfio â'i gyfrifoldebau o ran adrodd ariannol a defnyddio adnoddau

Cyfrifoldeb Cyngor Sir Ynys Môn (y Cyngor) yw:

- rhoi systemau rheoli ar waith i sicrhau rheoleidd-dra a chyfreithlondeb trafodiadau a sicrhau bod ei asedau yn ddiogel;
- cynnal cofnodion cyfrifyddu cywir;
- paratoi Datganiad o Gyfrifon yn unol â gofynion perthnasol; a
- sefydlu trefniadau priodol i sicrhau darbodusrwydd, effeithlonrwydd ac effeithiolrwydd ei ddefnydd o adnoddau, ac adolygu hyn yn gyson.

Mae Deddf Archwilio Cyhoeddus (Cymru) 2004 yn ei gwneud yn ofynnol i'r Archwilydd Cyffredinol:

- roi barn archwilio ar y datganiadau cyfrifyddu;
- adolygu trefniadau'r Cyngor i sicrhau darbodusrwydd, effeithlonrwydd ac effeithiolrwydd ei ddefnydd o adnoddau; a
- chyflwyno tystysgrif yn cadarnhau fy mod i wedi cwblhau'r archwiliad o'r cyfrifon.

Mae awdurdodau lleol yng Nghymru yn paratoi eu datganiadau cyfrifyddu yn unol â gofynion Cod Ymarfer CIPFA/LASAAC ar Gyfrifyddu Awdurdodau Lleol yn y Deyrnas Unedig. Mae'r Cod hwn wedi'i seilio ar y Safonau Adrodd Ariannol Rhyngwladol.

Paratowyd y datganiadau ariannol drafft i safon dda ar y cyfan ac fe'u hategwyd gan ddogfennau gweithiol cynhwysfawr ac amserol. Adroddwyd y materion allweddol a oedd yn deillio o'r archwiliad o'r datganiadau ariannol i aelodau'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu yn fy adroddiad o'r Archwiliad o'r Datganiadau Ariannol ar 19 Medi 2018.

Ar 28 Medi 2018, cyflwynodd yr Archwilydd Cyffredinol farn archwilio ddiamod ar y datganiadau ariannol yn cadarnhau eu bod yn cyflwyno darlun gwir a theg o sefyllfa a thrafodion ariannol y Cyngor.

Adroddwyd y materion allweddol sy'n deillio o'r archwiliadau hyn i'r pwyllgorau perthnasol pan oedd hynny'n briodol.

Mae'r Archwilydd Cyffredinol yn fodlon bod gan y Cyngor drefniadau priodol ar waith i sicrhau darbodusrwydd, effeithlonrwydd ac effeithiolrwydd ei ddefnydd o adnoddau

Mae ystyriaeth yr Archwilydd Cyffredinol o drefniadau'r Cyngor i sicrhau darbodusrwydd, effeithlonrwydd ac effeithiolrwydd wedi'i seilio ar y gwaith archwilio a wnaed ar y cyfrifon, yn ogystal â dibynnu ar y gwaith a wnaed o dan Fesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2009. Bydd yr Archwilydd Cyffredinol yn dwyn sylw at feysydd lle nad yw effeithiolrwydd y trefniadau wedi amlygu'i hun hyd yma neu feysydd y gellid eu gwella pan fydd yn cyhoeddi ei Adroddiad Gwella Blynnyddol.

Hyd yn hyn, nid yw fy ngwaith ardystio ceisiadau a ffurflenni grant ar ran yr Archwilydd Cyffredinol wedi nodi materion sylweddol a fyddai'n effeithio ar gyfrifon 2018-19 neu systemau ariannol allweddol

Nid yw fy ngwaith parhaus o ardystio ceisiadau a ffurflenni grantiau, wedi nodi unrhyw faterion sylweddol hyd yn hyn o ran y cyfrifon na systemau ariannol allweddol y Cyngor. Byddaf yn adrodd unrhyw faterion allweddol i'r Cyngor pan fydd rhaglen eleni o waith ardystio wedi'i chwblhau.

Mae'r Cyngor yn wynebu heriau sylweddol wrth geisio pennu cyllideb wedi'i mantoli ynghyd â gostyngiad y balans yn y gronfa gyffredinol

Cyllid cyni sy'n parhau i fod yr her fwyaf sylweddol i'r holl gyrff llywodraeth leol yng Nghymru ac mae'r pwysau ariannol hyn yn debygol o barhau yn y tymor canolig. Yn setliad cyllid llywodraeth leol 2018/19 cafodd y Cyngor gynnydd o 0.7% i'w setliad ac mae chwyddiant yn fwy na 2%. Yn 2018-19, mae'r awdurdod yn darogan y bydd yn adrodd diffyg ariannol o £3.3 miliwn ar ddarpariaeth gwasanaeth ac mae wedi nodi pwysau galw yn nifer y plant sy'n derbyn gofal a chostau sy'n gysylltiedig â lleoli y tu allan i'r sir a'r cynnydd mewn galw am ofal cymdeithasol i oedolion yn brif elfennau o'r diffyg rhagweledig.

Mewn ymateb i'r pwysau hyn, mae'r Cyngor wedi gorfod gwneud penderfyniadau anodd ynghylch ble i neilltuo'r adnoddau prin ac ystyried ffyrdd newydd o ddarparu gwasanaethau i bobl. Yn ei gynllun ariannol tymor canolig y mae wedi nodi'r targedau a'r arbedion canlynol i gyrraedd y targedau hynny.

Tymor Byr: Yn ei gyllideb 2018/19 mae'r Cyngor wedi nodi'r angen i arbed £2.5 miliwn a chynnydd o 4.8% i'r Dreth Gyngor. Tynnwyd arbedion cyllideb gwerth £2.522 miliwn o gyllidebau'r gwasanaeth ar gyfer 2018/19. Disgwylir y bydd £2.255 miliwn wedi'i gyflawni neu y bydd yn cael ei gyflawni erbyn diwedd y flwyddyn. Fodd bynnag, mae'n bosibl na fydd £267,000 yn cael ei gyflawni.

Tymor Canolig: Mae'r Cyngor wedi nodi'r angen i arbed £3.7 miliwn yn 2019/20 a chynnydd o 6.5 - 9.5% i'r Dreth Gyngor i aros o fewn y gyllideb. Mae hyn yn cynnwys cynigion i gau neu werthu adeilad, lleihau nifer y pecynnau gofal lefel isel, codi am wasanaethau y mae'r Cyngor wedi'u darparu am ddim yn flaenorol, a darparu setliad arian parod i ysgolion sy'n is na chost lawn y pwysau cyllideb y maent yn eu darogan.

Penderfynodd y Cyngor ym mis Chwefror 2018 y dylid cadw balansau'r gronfa gyffredinol yn £6.5 miliwn neu'n fwy. Mae'r Cyngor yn bwriadu ailystyried y lefel darged hon yn ei gyfarfod ym mis Chwefror 2019.

Ar 31 Mawrth 2016 balans y gronfa gyffredinol oedd £8.9 miliwn, ei lefel uchaf ers sawl blwyddyn. Fodd bynnag, ers hynny, defnyddiwyd y balans gan arwain at falans o £6.9 miliwn ar 31 Mawrth 2018. Er bod hyn yn uwch na lefel darged y Cyngor ar hyn o bryd, mae rhagamcanion y Cyngor hyd at 31 Mawrth 2019 yn awgrymu y gallai'r balans fod mor isel â £3.6 miliwn. Mae'r duedd ddiweddar o ostyngiad i falans y gronfa gyffredinol yn anghynaliadwy ac yn cynyddu'r angen i'r Cyngor gyflawni arbedion ailadroddol. Cydnabyddir bod hyn yn risg gan y Swyddog Adran 151 a'r Cyngor a derbynnir bod angen i'r cyllidebau tymor hirach ddarparu ar gyfer aildyfu'r cronfeydd wrth gefn.

Yn yr un modd, mae cronfeydd wrth gefn eraill y Cyngor wedi bod yn gostwng trwy ddefnydd wedi'i gynllunio a newidiadau i driniaeth gyfrifyddu un gronfa wrth gefn. Mae cronfeydd wrth gefn neilltuol wedi gostwng o £16 miliwn ar 31 Mawrth 2016 i ragolwg o £6.5 miliwn ar 31 Mawrth 2019. Yn yr un cyfnod, mae balansau ysgolion wedi lleihau o £2.5 miliwn i ragolwg o £1 miliwn yn unol â'r disgwyl yn sgil y gostyngiad i'r gyllideb a ddyrannwyd i ysgolion.

Mae'n arbennig o bwysig parhau i ystyried yn ofalus falansau'r cronfeydd wrth gefn a sut y gellir eu defnyddio i gefnogi cynlluniau ariannol, gan nad yw'n addas dibynnu ar gronfeydd wrth gefn i gefnogi costau parhaus Gwasanaethau Gofal / Plant wedi'u llywio gan alw. Pan fo cronfeydd wrth gefn wedi gostwng, mae'n rhaid nodi ffynonellau cyllid neu arbedion eraill.

Mae penderfyniad y Weithrediaeth i wneud digon o arbedion yn 2019/20 i fantoli'r gyllideb referiw heb orfod defnyddio cronfeydd wrth gefn cyffredinol a sicrhau bod yr arbedion gofynnol yn 2019/20 yn gyflawnadwy yn ddatganiad i'w groesawu felly.

Mae amcangyfrifon cynnar ar gyfer 2019/20 ar ôl caniatáu cynnydd o 5% yn y Dreth Gyngor yn nodi bwlch cyllid o £5 miliwn. Gofynnwyd i'r gwasanaethau nodi arbedion cyllideb a fyddai'n creu arbedion o £5 miliwn, ac mae gweithdai cyllideb a gynhaliwyd yn yr haf â Phenaethiaid Gwasanaethau wedi nodi arbedion posibl gwerth £3.747 miliwn. Bydd angen gwireddu'r arbedion a nodwyd â chyn lleied o lithriant â phosibl, oherwydd bydd unrhyw oedi i'r gweithredu yn arwain yn y pen draw at effeithiau andwyol ar falansau dirywiol y Gronfa Gyffredinol.

Disgwylir y bydd y ffi archwilio ariannol ar gyfer 2017-18 yn unol â'r ffi y cytunwyd arni ac a nodir yn y Cynllun Archwilio Blynnyddol.

Yn gywir

Ian Howse

Ar gyfer ac ar ran Archwilydd Cyffredinol Cymru

Atodiad 3

Argymhellion adroddiadau cenedlaethol 2018-19

Arddangosyn 2: argymhellion adroddiadau cenedlaethol 2018-19

Crynodeb o'r cynigion ar gyfer gwella sy'n berthnasol i lywodraeth leol, sydd wedi'u cynnwys mewn adroddiadau cenedlaethol a gyhoeddwyd gan Swyddfa Archwilio Cymru ers cyhoeddi'r AGB diwethaf.

Dyddiad yr adroddiad	Teitl yr adolygiad	Argymhelliad
Hydref 2018	<u>Caffael Capasiti Trin Gwastraff Gweddilliol a Gwastraff Bwyd</u>	A1 Mae'r rhagamcanion ar gyfer y tri phrosiect gwastraff gweddilliol yn y Rhaglen yn tybio y bydd cyfanswm y gwastraff gweddilliol yn cynyddu hyd ddiwedd y contractau, ar draws y 14 o gynghorau sy'n cymryd rhan. Os yw'r rhagamcanion hyn yn gywir, byddai angen i rywbeth mawr ddigwydd ar ôl 2040 er mwyn cyrraedd sefyllfa dim gwastraff ar draws yr ardaloedd cyngor hyn erbyn 2050. Os nad yw'r rhagamcanion yn gywir, ceir risg y bydd cynghorau'n talu am gapasiti na fydd ei angen arnynt. Rydym yn argymhell y dylai Llywodraeth Cymru: • wrth adolygu strategaeth Tuag at Ddyfodol Diwastraff, ystyried sut mae ei huchelgais o sicrhau na cheir unrhyw wastraff gweddilliol erbyn 2050 yn gyson â'r rhagamcanion cyfredol ar gyfer trin gwastraff gweddilliol; a • gweithio gyda chynghorau i ystyried effaith newidiadau mewn rhagamcanion ar gost debygol prosiectau gwastraff gweddilliol, ac unrhyw gamau lliniarol y mae angen eu cymryd i reoli'r costau hyn.

Dyddiad yr adroddiad	Teitl yr adolygiad	Argymhelliad
		A2 Hyd yma, mae cymorth rhaglen Llywodraeth Cymru wedi canolbwyntio'n bennaf ar ddatblygu a chaffael prosiectau. Gan fod y rhan fwyaf o'r prosiectau bellach yn weithredol, mae'r sylw wedi troi tuag at reoli contractau. Rydym yn argymhell y dylai Llywodraeth Cymru barhau i oruchwylio prosiectau yn ystod y cam gweithredol drwy: • adeiladu ar ei model presennol, lle mae'n darparu unigolion profiadol i gynorthwyo i ddatblygu a chaffael prosiectau, a gwneud yn siŵr bod mewnbwn ar gael er mwyn cynorthwyo i reoli contractau os oes angen; • nodi ei disgwyliadau gan gynghorau o ran rheoli contractau; • sicrhau bod partneriaethau'n ailystyried eu rhagamcanion gwastraff a'r risgiau cysylltiedig bob hyn a hyn, er enghraifft er mwyn adlewyrchu amcanestyniadau cyfredol o'r boblogaeth neu ragolygon economaidd; a • chael gwybodaeth reoli sylfaenol gan bartneriaethau ynghylch ffioedd clwyd a daladwy, faint o wastraff a anfonwyd i'r cyfleusterau ac ansawdd gwasanaeth y contractwr.
Tachwedd 2018	<u>Gwasanaethau Llywodraeth Leol i Gymunedau Gwledig</u>	A1 O ganlyniad i newidiadau economaidd-gymdeithasol, seilwaith gwan a newidiadau yn y ffordd o ddarparu gwasanaethau a chyfleusterau allweddol, mae cymunedau yng Nghymru wledig wedi dod yn elfen weddilliol. Argymhellwn fod Llywodraeth Cymru yn cefnogi cyrff cyhoeddus i weithredu dull mwy integredig o ddarparu gwasanaethau mewn ardaloedd gwledig trwy: • adfywio rhaglenni grant gwledig er mwyn creu strwythurau ariannol cynaliadwy, gyda dyraniadau aml-flwyddyn; a

Dyddiad yr adroddiad	Teitl yr adolygiad	Argymhelliad
		• chynorthwyo pobl a busnesau i fanteisio i'r eithaf ar gysylltedd digidol trwy raglenni cymorth busnes ac addysg oedolion mwy effeithiol, wedi eu targedu. A2 Mae rôl Byrddau Gwasanaethau Cyhoeddus yn esblygu ond mae yna gyfleoedd i fynegi cydweledigaeth gliriach a mwy uchelgeisiol ar gyfer Cymru wledig (gweler paragraffau 2.2 i 2.9 a 2.28 i 2.31). Argymhellwn fod gwasanaethau cyhoeddus sy'n bartneriaid i'r Byrddau Gwasanaethau Cyhoeddus yn ymateb yn fwy effeithiol i'r heriau y mae cymunedau gwledig yn eu hwyneb trwy: • asesu cryfderau a gwendidau eu cymunedau gwledig gwahanol gan ddefnyddio Offeryn Prawfesur Gwledig Llywodraeth Cymru ac adnabod y camau lleol a strategol y mae arnynt angen eu cymryd i gefnogi cynaliadwyedd cymunedol a chytuno arnynt; a • sicrhau bod y Cynllun Llesiant Lleol yn cyflwyno gweledigaeth sy'n fwy gobeithiol ac uchelgeisiol ar gyfer 'lle' gyda chydflaenoriaethau a gydgynhyrchwyd gan bartneriaid, ar y cyd â dinasyddion, i roi sylw i heriau y cytunwyd arnynt. A3 Er mwyn cynorthwyo i gynnal cymunedau gwledig, mae ar wasanaethau cyhoeddus angen meddwl yn wahanol yn y dyfodol (gweler paragraffau 3.1 i 3.12). Argymhellwn fod cynghorau yn darparu ymateb sy'n fwy effeithiol i'r heriau y mae cymunedau gwledig yn eu hwynebu trwy: • sicrhau bod gan gomisiynwyr gwasanaethau ddata ar gostau a gwybodaeth ansoddol ar y dewis llawn o opsiynau sydd ar gael ar gyfer gwasanaethau; a • defnyddio barn dinasyddion am ba mor fforddiadwy, hygyrch, digonol, derbyniol ac 'ar

Dyddiad yr adroddiad	Teitl yr adolygiad	Argymhelliad
		gael' y mae gwasanaethau'r cyngor i deilwra sut i ddarparu ac integreiddio gwasanaethau. A4 Er mwyn cynorthwyo i gynnal cymunedau gwledig, mae ar wasanaethau angen gwneud pethau'n wahanol yn y dyfodol (gweler paragraffau 3.1 i 3.12). Argymhellwn fod cyngorau yn gwneud mwy i ddatblygu cydnerthedd cymunedol a hunangymorth trwy: • weithio gyda chyrff perthnasol fel Canolfan Cydweithredol Cymru i gefnogi menter gymdeithasol a modelau busnes mwy cydweithredol; • darparu allgymorth cymunedol wedi'i deilwra ar gyfer y rheini sy'n wynebu rhwystrau niferus sy'n eu hatal rhag defnyddio gwasanaethau cyhoeddus a chael gwaith; • gwella ac adnabod rôl cyngorau tref a chymuned trwy fanteisio ar eu gwybodaeth leol a'u cefnogi i wneud mwy; • annog ymagwedd fwy integredig at ddarparu gwasanaethau mewn ardaloedd gwledig trwy sefydlu hybiau cymunedol sy'n rhychwantu gwasanaethau cyhoeddus, rhwydweithiau arbenigedd a chlystyrau o wasanaethau cyngori ac atal; • galluogi gweithredu lleol trwy gefnogi trosglwyddiad asedau cymunedol ac adnabod yr asedau hynny y byddai'n addas eu trosglwyddo, a sicrhau bod y systemau cywir ar waith i wneud i bethau ddigwydd; a • gwella arweiniad yn y gymuned trwy ddatblygu rhwydweithiau o ddiddordeb, hyfforddiant a choetsio ac annog unigolion i wirfoddoli.

Dyddiad yr adroddiad	Teitl yr adolygiad	Argymhelliad
Tachwedd 2018	<u>Rheoli Gwastraff yng Nghymru: Ailgylchu Trefol</u>	A1 O waith meincnodi, gwelwyd bod yr amrywiaeth yng nghost rhai gwasanaethau rheoli gwastraff yn destun syndod (paragraffau 1.31-1.39). Dylai Llywodraeth Cymru weithio gyda chynghorau i gael dealltwriaeth well o'r rhesymau wrth wraidd yr amrywio mewn gwariant ar wasanaethau rheoli gwastraff sydd i bob pwrpas yr un peth, a sicrhau y rhoddir cyfrif am gostau rheoli gwastraff mewn modd cyson. A2 Mae Llywodraeth Cymru o'r farn fod ei Glasbrint Casgliadau, o'i weithredu'n optimaidd, yn cynnig y dull mwyaf cost-effeithiol yn gyffredinol o gasglu adnoddau ailgylchadwy, ond yn bwriadu gwneud gwaith dadansoddi pellach (paragraffau 1.40-1.51). Wrth ddadansoddi ymhellach er mwyn cael dealltwriaeth well o'r rhesymau wrth wraidd y gwahaniaethau yn y costau a adroddwyd gan gynghorau, a'r effaith ar gostau lle mabwysiadwyd y Glasbrint Casgliadau gan y cynghorau, argymhellwn y dylai Llywodraeth Cymru: • archwilio sut y gallai'r gost o gasglu deunyddiau ailgylchadwy sych effeithio ar gyfanswm y gost o ddarparu gwasanaethau rheoli gwastraff ar garreg y drws i aelwydydd; a • chymharu'r costau gwirioneddol â'r costau a fodelwyd yn flaenorol yn rhan o'r adolygiad a gomisiynwyd gan Lywodraeth Cymru o'r Glasbrint Casgliadau, yn achos cynghorau sydd bellach yn gweithredu'r Glasbrint Casgliadau. A3 Yn lle'r targedau ailgylchu cyfredol sy'n seiliedig ar bwysau, mae Llywodraeth Cymru wedi ymrwmo i ystyried opsiynau amgen a all ddangos yn well sut y mae'n cyrraedd y nod o ran ei hôl troed ecolegol a lleihau allyriadau carbon (paragraffau 2.38-2.45). Argymhellwn y dylai Llywodraeth Cymru gyflwyno mesurau perfformiad i ddisodli neu ategu'r targed cyfredol i ailgylchu, compostio ac

Dyddiad yr adroddiad	Teitl yr adolygiad	Argymhelliad
		ailddefnyddio gwastraff. Pwrpas y mesurau hynny fyddai canolbwyntio o'r newydd wrth ailgylchu ar yr adnoddau gwastraff sy'n cael yr effaith fwyaf o ran lleihau carbon ac/neu sydd yn brin. Rydym yn cydnabod y gallai fod angen i Lywodraeth Cymru ystyried fforddiadwyedd casglu data ar gyfer unrhyw ddull arall o fesur. A4 Wrth ailwampio Tuag at Ddyfodol Diwastraff, mae angen i Lywodraeth Cymru ddangos bod y manteision cynaliadwyedd ehangach a geisir drwy ailgylchu trefol yn cynnig gwerth, ac na ellir defnyddio dulliau eraill rhwyddach a rhatach i'w sicrhau, gan gynnwys ymyraethau rheoli gwastraff eraill, ond heb gyfyngu i hynny o reidrwydd (paragraffau 2.52-2.53). Yn y strategaeth gwastraff ddiwygiedig, dylai Llywodraeth Cymru ddangos ei bod hi nid yn unig yn bosibl i ailgylchu cyfran fwy o wastraff trefol, ond y bydd gwneud hynny'n sicrhau'r cyfraniad mwyaf posibl ganddi tuag at gyflawni amcanion datblygu cynaliadwy.
Tachwedd 2018	<u>Darparu Gwasanaethau Llywodraeth Leol i Gymunedau Gwledig: Trosglwyddo Asedau Cymunedol</u>	A1 Mae angen i awdurdodau lleol wneud mwy i sicrhau bod y broses o Drosglwyddo Asedau Cymunedol yn symlach ac yn fwy deniadol, helpu i feithrin gallu Cyngorau Cymuned a Thref, rhoi rhagor o arweiniad iddynt o ran sicrhau cyllid, a gofalu eu bod yn cefnogi modelau datblygu cymunedol eraill, er enghraifft mentrau cymdeithasol sy'n cefnogi gwerth cymdeithasol a chyfranogiad dinasyddion. At hynny, rydym yn argymhell bod awdurdodau lleol yn monitro ac yn cyhoeddi nifer yr achosion o Drosglwyddo Asedau Cymunedol ac yn mesur effaith gymdeithasol trosglwyddiadau o'r fath. A2 Mae gan awdurdodau lleol gyfle sylweddol i ddarparu gwell help a chymorth, a hynny mewn modd mwy amlwg, cyn, yn ystod, ac ar ôl y broses o drosglwyddo asedau cymunedol. Down i'r casgliad bod yna gryn le i wella'r gwaith

Dyddiad yr adroddiad	Teitl yr adolygiad	Argymhelliad
		cynllunio busnes a pharatoi ar gyfer trosglwyddo asedau cymunedol, yn ogystal â'r ôl-ofal. Rydym yn argymhell bod awdurdodau lleol yn gwneud y canlynol: • nodi rôl trosglwyddo asedau cymunedol wrth sefydlu canolfannau cymunedol, rhwydweithiau arbenigedd a chlystyrau o wasanaethau cynghori ac atal; • gweithio gyda chynghorau tref a chymuned i feithrin eu gallu i ymgymryd â rhagor o gynlluniau Trosglwyddo Asedau Cymunedol; • nodi'r asedau sy'n addas i gael eu trosglwyddo, ac egluro'r hyn y mae angen i'r awdurdod ei wneud i'w galluogi i gael eu trosglwyddo; • sicrhau bod eu polisiau o ran Trosglwyddo Asedau Cymunedol yn cwmpasu'r canlynol yn ddigonol: ôl-ofal, cefnogaeth hirdymor, cymorth ôl-drosglwyddo, cyfeirio at fynediad at gyllid, a rhannu'r dysgu ynghylch yr hyn sy'n gweithio'n dda; a • cefnogi arweinyddiaeth yn y gymuned trwy ddatblygu rhwydweithiau o ddiddordeb a hyfforddiant, ac annog unigolion i wirfoddoli.
Rhagfyr 2018	<u>Aeddfedrwydd llywodraeth leol o ran y defnydd o ddata</u>	A1 Mae Rhan 1 o'r adroddiad yn amlygu pwysigrwydd creu diwylliant data cryf ac arweinyddiaeth eglur i wneud gwell defnydd o ddata.Rydym yn argymhell bod awdurdodau lleol yn gwneud y canlynol: • sicrhau bod ganddynt weledigaeth eglur sy'n trin data fel adnodd allweddol; • sefydlu safonau a chodau data corfforaethol y mae pob gwasanaeth yn eu defnyddio ar gyfer eu data craidd;

Dyddiad yr adroddiad	Teitl yr adolygiad	Argymhelliad
		- ymgyrdd ag archwiliad i bennu'r data sy'n cael eu cadw gan wasanaethau ac i nodi unrhyw gofnodion a cheisiadau am wybodaeth dyblyg; a - chreu cyfrif cwsmer integredig canolog fel porth i wasanaethau. A2 Er ei bod yn bwysig bod awdurdodau'n cydymffurfio â'r ddeddfwriaeth diogelu data berthnasol, mae Rhan 2 o'r adroddiad yn nodi'r angen iddynt hefyd rannu data â phartneriaid er mwyn sicrhau bod dinasyddion yn cael gwasanaethau effeithlon ac effeithiol. Er nad yw hyn yn golygu bod y ddeupeth hyn yn annibynnol ar ei gilydd, mae ansicrwydd ynghylch cyfrifoldebau diogelu data yn golygu nad yw rhai swyddogion yn rhannu data, hyd yn oed lle bo cytundeb mewn bodolaeth i roi gwybodaeth i bartneriaid. Rydym yn argymhell bod awdurdodau yn gwneud y canlynol: - darparu hyfforddiant diweddar i reolwyr gwasanaethau i sicrhau eu bod yn gwybod pryd y gallant rannu data ai peidio, a'r math o ddata y gallant eu rhannu; ac - adolygu a diweddarau protocolau rhannu data er mwyn sicrhau eu bod yn cefnogi gwasanaethau i gyflawni eu cyfrifoldebau rhannu data. A3 Yn Rhan 3 o'n hadroddiad, rydym yn dod i gasgliad bod adnoddau digonol a gallu digonol yn heriau parhaus. Fodd bynnag, heb uwchsgilio staff i wneud gwell defnydd o ddata, mae awdurdodau yn colli cyfleoedd i wella eu heffeithlonrwydd a'u heffeithiolrwydd. Rydym yn argymhell bod awdurdodau yn gwneud y canlynol: - dynodi staff sydd â rôl yn y broses o ddadansoddi a rheoli data i gael gwared ar ddyblygu, ac i ryddhau adnoddau i feithrin a datblygu'r gallu i ddefnyddio data; a

Dyddiad yr adroddiad	Teitl yr adolygiad	Argymhelliad
		• buddsoddi yn sgiliau dadansoddi, cloddio a segmentu data y staff, a chefnogi eu datblygiad. A4 Mae Rhan 4 o'n hadroddiad yn amlygu bod gan awdurdodau ragor i'w wneud mewn perthynas â chreu diwylliant gwneud penderfyniadau dan arweiniad data, ac o ran datgloi potensial y data y maent yn eu cadw. Rydym yn argymhell bod awdurdodau lleol yn gwneud y canlynol: • gosod safonau adrodd ar ddata i sicrhau bod y safonau data gofynnol yn ategu'r broses o wneud penderfyniadau; a • sicrhau bod mwy o ddata agored ar gael.
Mawrth 2019	<u>Rheoli Gwastraff yng Nghymru – Atal Gwastraff</u>	A1 Cynyddu'r pwyslais ar atal gwastraff er mwyn adlewyrchu amcanion cyffredinol Tuag at Ddyfodol Diwastraff Awgryma'r data sydd ar gael ar faint o wastraff a gynhyrchir bod cynnydd cymysg o ran cyflawni targedau atal gwastraff Llywodraeth Cymru. Argymhellwn fod Llywodraeth Cymru yn gwneud y canlynol: a) ailedrych ar y flaenoriaeth berthnasol y mae'n ei rhoi i ailgylchu ac atal gwastraff fel rhan o'i hadolygiad o Tuag at Ddyfodol Diwastraff; b) gosod y disgwyliadau ar wahanol sefydliadau a sectorau ar gyfer atal gwastraff yn eglur; ac c) ailedrych ar ei thargedau atal gwastraff cyffredinol a'r ffordd y mae wedi mynd ati i'w monitro, gan ystyried y cynnydd hyd yn hyn, enghreifftiau o wledydd eraill ac yng nghyd-destun yr amcanestyniadau cyfredol am wastraff a fydd yn cael ei gynhyrchu hyd at 2050. A2 Gwellu data ar wastraff masnachol, diwydiannol, adeiladu a dymchwel

Dyddiad yr adroddiad	Teitl yr adolygiad	Argymhelliad
		Mae Llywodraeth Cymru yn bartner mewn gwaith cychwynnol i asesu dichonoldeb datblygu datrysiad digidol newydd i olrhain yr holl wastraff. Os na fydd yr opsiwn dewisol hwn yn llwyddo, argymhellwn fod Llywodraeth Cymru yn gweithio gyda Cyfoeth Naturiol Cymru i archwilio costau a buddion opsiynau eraill i wella'r data ar wastraff nad yw'n drefol yng Nghymru, gan gynnwys pwerau ychwanegol i ofyn am ddata gwastraff gan fusnesau. A3 Gwella cyfrifoldeb cynhyrchwyr a defnyddio ysgogiadau mwy cyfreithiol, ariannol a chyllidol Mae gan Lywodraeth Cymru gyfleoedd i ddylanwadu ar atal gwastraff drwy ddeddfwriaeth a chymelliadau ariannol. Gall hefyd ddylanwadu ar newidiadau ar lefel y DU, lle nad yw materion cyllidol wedi eu datganoli. Argymhellwn fod Llywodraeth Cymru yn ystyried a oes angen darpariaethau i ehangu cyfrifoldebau cynhyrchwyr ac oes angen defnyddio pwerau ariannol fel amodau grant, mesurau cyllidol a thaliadau a chymelliadau cwsmeriaid i hyrwyddo a blaenoriaethu'r gwaith o atal gwastraff.

Wales Audit Office
24 Cathedral Road
Cardiff CF11 9LJ

Tel: 029 2032 0500

Fax: 029 2032 0600

Textphone: 029 2032 0660

E-mail: info@audit.wales

Website: www.audit.wales

Swyddfa Archwilio Cymru
24 Heol y Gadeirlan
Caerdydd CF11 9LJ

Ffôn: 029 2032 0500

Ffacs: 029 2032 0600

Ffôn testun: 029 2032 0660

E-bost: post@archwilio.cymru

Gwefan: www.archwilio.cymru

CYNGOR SIR YNYS MÔN	
Adroddiad i:	Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu
Dyddiad:	23 Gorffennaf 2019
Pwnc:	Diweddariad Archwilio Mewnol
Pennaeth Gwasanaeth	Marc Jones Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) a Swyddog A151 01248 752601 MarcJones@ynysmon.gov.uk
Awduron yr Adroddiad:	Marion Pryor Pennaeth Archwilio a Risg 01248 752611 MarionPryor@ynysmon.gov.uk
Natur a Rheswm dros Adrodd: Mae'r adroddiad hwn yn darparu gwybodaeth am waith a wnaed gan y Gwasanaeth Archwilio Mewnol ers cyfarfod diwethaf y Pwyllgor. Mae'n caniatáu i'r Pwyllgor fonitro cynnydd a pherfformiad y Gwasanaeth Archwilio Mewnol ac mae'n rhoi crynodebau o adroddiadau Archwilio Mewnol fel y gall y Pwyllgor gael sicrwydd ynghylch gwasanaethau a meysydd corfforaethol eraill y Cyngor.	

1. RHAGARWEINIAD

1.1. Mae'r adroddiad yn rhoi diweddariad ar y sefyllfa fel yr oedd ar 30 Mehefin 2019 ynghylch:

- Adroddiadau Archwilio mewnol a gyhoeddwyd ers 16 Ebrill 2019
 - CONTEST – Gwrthderfysgaeth (adroddiad ar wahân)
 - Diwygio Lles – Incwm Rhent Tai (adroddiad ar wahân)
 - Gwiriad Iechyd Llywodraethiant Gwybodaeth Ysgolion
- Gwaith dilyn i fyny a wnaed ar adroddiadau archwilio mewnol
 - Cydymffurfiaeth y Diwydiant Cardiau Talu â Safonau Diogelwch Data
- Mynd i'r Afael â 'Materion/Risgiau'
- Cynnydd o ran Darparu'r Cynllun Gweithredu Archwilio Mewnol 2019/20
- Safoni Graddfeydd Sicrwydd a Diffiniadau
- Datganiad CIPFA ar Rôl y Pennaeth Archwilio Mewnol

2. ARGYMHELLIAD

2.1. Bod y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu yn nodi'r cynnydd diweddaraf a wnaed gan y Gwasanaeth Archwilio Mewnol o ran ei ddarpariaeth gwasanaeth, darparu sicrwydd, yr adolygiadau a gwblhawyd a pherfformiad ac effeithiolrwydd y gwasanaeth o ran gyrru gwelliant. Hefyd gofynnir i'r Pwyllgor benderfynu a oes angen sicrwydd pellach arno ynghylch adroddiadau archwilio.

DIWEDDARIAD ARCHWILIO MEWNOL GORFFENNAF 2019

Marion Pryor BA MA CMIIA CPFA, Pennaeth Archwilio a Risg

MarionPryor@YnysMon.gov.uk

01248 752611

CYNNWYS

ADRODDIADAU ARCHWILIO MEWNOL A GYFLWYNWYD	3
CONTEST - Gwrthderfysgaeth	3
Diwygio Lles - Incwm Rhent Tai	4
Gwiriad Iechyd Llywodraethiant Gwybodaeth Ysgolion	4
DILYN I FYNY ADRODDIADAU ARCHWILIO MEWNOL	5
Cydydffurfiaeth y Diwydiant Cardiau Talu â Safonau Diogelwch Data	5
Gwaith dilyn i fyny sydd ar y gweill	6
Gwaith dilyn i fyny sydd wedi'i drefnu	6
MYND I'R AFAEL Â 'MATERION /RISGIAU'	7
CYNNYDD O RAN DARPARU'R CYNLLUN GTWEITHREDU ARCHWILIO MEWNOL 2019/20	8
SAFONI GRADDFEYDD SICRWYDD A DIFFINIADAU	9
DATGANIAD CIPFA AR RÔL Y PENNAETH ARCHWILIO MEWNOL	10
ATODIAD A - ARCHWILIAD MEWNOL O'R CYNLLUN GWEITHREDU 2019/20	11

ADRODDIADAU ARCHWILIO MEWNOL A GYFLWYNWYD

1. Mae'r adran hon yn darparu trosolwg o adroddiadau archwilio mewnol a gwblhawyd ers y cyfarfod diwethaf, yn cynnwys y raddfa sicrwydd gyffredinol a nifer y materion / risgiau a godwyd yng nghynllun gweithredu'r cynllun. Yn unol â'r dull newydd o archwilio, mae aelodau'r pwyllgor a'r deilydd portffolio perthnasol wedi derbyn copïau llawn o'r adroddiad ar wahân.
2. Rydym wedi cwblhau tri adroddiad yn y cyfnod dan sylw a gwelir crynodeb ohonynt isod:

Teitl	Lefel Sicrwydd	Critigol	Sylweddol	Rhesymol	Cyf
CONTEST - Gwrthderfysgaeth	Rhesymol	0	4	0	0
Diwygio Lles - Incwm Rhent Tai	Rhesymol	0	1	3	4
Gwirio Iechyd Llywodraethiant Gwybodaeth Ysgolion	Amherthnasol	Amh	Amh	Amh	Amh

CONTEST – Gwrthderfysgaeth

Sicrwydd Rhesymol	Materion/Risgiau	
	0	Critigol
	4	Sylweddol
	0	Rhesymol

3. Roedd ein hadolygiad yn mynd ati i geisio ateb y cwestiwn allweddol canlynol:
Oes gan y cyngor drefniadau digonol yn eu lle er mwyn cyflawni ei ddyletswydd statudol 'Prevent' yn unol â Deddf Gwrthderfysgaeth a Diogelwch 2015 fel yr amlinellir yn Strategaeth Gwrthderfysgaeth Llywodraeth EM (CONTEST) 2018?
4. Ar y cyfan, daeth ein hadolygiad i'r casgliad fod y Cyngor yn gwneud cynnydd da wrth weithredu fframwaith effeithiol o reoliadau er mwyn sicrhau y gall gyflawni ei ddyletswyddau 'Prevent' statudol mewn perthynas â Strategaeth Gwrthderfysgaeth Llywodraeth EM (CONTEST) 2018.
5. Rydym wedi tynnu sylw at bedwar mater/risg sydd angen sylw rheolwyr sydd, o ganlyniad i effaith bosibl y risg, yn cael eu hystyried yn 'Sylweddol' ac yn rhai a drafodir ar wahân yn yr adroddiad. Fodd bynnag, mae canlyniad ein hadolygiad yn gadarnhaol yn bennaf ac felly gallwn ddarparu sicrwydd 'Rhesymol' o ran llywodraethiant, rheolaeth risg a rheolaeth o'r maes hwn. Rydym wedi cytuno ar gynllun gweithredu gyda rheolwyr ac rydym wedi ei nodi mewn dogfen ar wahân.

Diwygio Lles – Incwm Rhent Tai

Sicrwydd Rhesymol	Materion/Risgiau	
	0	Critigol
	1	Sylweddol
	3	Rhesymol

6. Roedd ein hadolygiad yn mynd ati i geisio ateb y cwestiwn allweddol canlynol:

Oes gan y cyngor drefniadau digonol yn eu lle er mwyn rheoli goblygiadau diwygio lles, yn benodol yr effaith ar allu'r Cyngor i gasglu ei incwm rhent tai?

7. Ar y cyfan, mae ein hadolygiad yn casglu fod gan y Cyngor nifer o **reoliadau gweithredol effeithiol** yn eu lle er mwyn rheoli'r effaith ar allu'r Cyngor i gasglu ei incwm rhent tai.
8. Er ein bod wedi tynnu sylw at bedwar mater / risg sydd angen sylw rheolwyr, mae canlyniad ein hadolygiad yn gadarnhaol yn bennaf. Rydym wedi cytuno ar gynllun gweithredu gyda rheolwyr ac rydym wedi ei nodi mewn dogfen ar wahân. Felly, o fewn cwrpas ein hadolygiad, gallwn ddarparu sicrwydd '**Rhesymol**' o ran llywodraethiant, rheolaeth risg a rheolaeth o'r maes hwn.

Gwiriad Iechyd Llywodraethiant Gwybodaeth Ysgolion

9. Fe wnaethom gomisiynu'r Ymarfer Risg Strategol gan Zurich Risk Engineering (ZRE) i gynnal gwiriad iechyd o lywodraethiant gwybodaeth a Rheoliadau Diogelu Data Cyffredinol (GDPR) a oedd wedi'u cynnwys ar draws yr holl ysgolion ar yr Ynys. Roedd hyn yn cynnwys holiadur sefyllfaol yn cynnwys sefyllfaoedd GDPR yn ymwneud â senarios penodol a chyfweliadau wyneb yn wyneb gyda chwe ysgol benodol er mwyn deall eu hagweddau tuag at lywodraethu gwybodaeth a diogelu data. Aeth aelod o'r tîm archwilio mewnol ar yr ymweliadau â'r ysgolion a chydlynu'r gwaith o ddosbarthu a chasglu ymatebion yr holiaduron. Fe wnaeth ZRE hefyd adolygu'r deunyddiau hyfforddiant a roddwyd fel rhan o raglen GDPR y Gwasanaeth Dysgu.
10. Gan fod hwn yn ddarn o waith gan ymgynghorwyr ac er gwybodaeth fewnol yn unig, nid ydym wedi darparu graddfa sicrwydd. Yn ogystal, ni fyddwn yn gofyn i'r Pennaeth Dysgu roi cynllun gweithredu at ei gilydd ac ni fyddwn yn tracio'r argymhellion a wnaed gan yr ymgynghorydd yn ffurfiol. Fodd bynnag, byddwn yn ail ymweld â'r maes hwn fel rhan o'n gwaith dilyn i fyny arferol yn ddiweddarach yn y flwyddyn.
11. Mae'n amlwg o ddarganfyddiadau'r ymgynghorydd bod ysgolion wedi gwneud cynnydd o ran symud tuag at gydymffurfio â GDPR ond eu bod yn cael eu dal yn ôl yn sylweddol gan anallu'r Gwasanaeth Dysgu i recriwtio Swyddog Diogelu Data (DPO). Er hysbysebu'r swydd yn allanol dair gwaith (dwywaith ym mis Medi 2018 ac unwaith ym mis Mai 2019), mae'r Gwasanaeth Dysgu wedi methu â recriwtio ymgeisydd addas. Ar adeg ysgrifennu'r adroddiad hwn, mae'r Gwasanaeth Dysgu wedi hysbysebu'r swydd yn fewnol, gyda dyddiad cau o 05/07/19.
12. Mae GDPR yn nodi gofyniad bod pob corff cyhoeddus yn penodi DPO, gan gynnwys pob ysgol sy'n cael ei rhedeg gan y wlad gan bod eu gweithgareddau craidd yn cynnwys 'monitro pynciau data ar raddfa fawr yn rheolaidd ac yn systematig'. Tra nad yw'r rheoliadau yn nodi unrhyw gymwysterau penodol sydd eu hangen ar DPO, mae angen iddynt fod â 'gwybodaeth arbenigol am arferion a chyfreithiau diogelu data'. Mae peidio â chael DPO yn ei le yn cynyddu'r risg o fethu â chydymffurfio â deddfwriaethau diogelu data ac yn cynyddu'r potensial o ddirwyon rheoliadol sylweddol gan Swyddfa'r Comisiynydd Gwybodaeth petai achosion o dorri rheolau diogelu data yn digwydd. Mae yna hefyd risgiau pellach o ymchwiliad / gorfodaeth gan Swyddfa'r Comisiynydd Gwybodaeth os nad oes DPO penodedig wedi'i benodi, a bod digwyddiad sydd angen ei adrodd yn codi, gan achosi niwed i enw da'r ysgolion a'r Cyngor.

DILYN I FYNY ADRODDIADAU ARCHWILIO MEWNOL

13. Ar hyn o bryd, rydym yn dilyn i fyny'r holl adroddiadau gyda graddfa sicrwydd o 'Cyfyngedig' neu is. Rydym wedi cwblhau un adolygiad dilyn i fyny yn ystod y cyfnod hwn, gyda'r canlyniad canlynol. Mae manylion pellach am y gwaith a wnaed ar gael isod:

Teitl yr Archwiliad	Adolygiad	Cwblhau Dilyn i Fyny	Lefel Sicrwydd	Critigol	Sylweddol	Rhesymol	Cyf
Cydymffurfiaeth â Safonau Diogelwch Data y Diwydiant Cardiau Talu	Dilyn i fyny am yr ail dro	Mehefin 2019	Rhesymol	0	0	1	1

Cydymffurfiaeth y Diwydiant Cardiau Talu â Safonau Diogelwch Data

14. Fe wnaethom ymgymryd ag adolygiad o gydymffurfiaeth gyda Safonau Diogelwch Data y Diwydiant Cardiau Talu (PCI DSS) yn ystod 2016/17 gyda'r adroddiad terfynol yn cael ei gadarnhau ym mis Medi 2016. Canlyniad hyn oedd '**Sicrwydd Cyfyngedig**', gyda 19 o argymhellion.
15. Fe wnaethom gynnal yr adolygiad dilyn i fyny cyntaf ym mis Rhagfyr 2017 a gweld mai ychydig iawn o ddatblygiadau oedd rheolwyr wedi eu gwneud, gyda dim ond dau o'r argymhellion gwreiddiol wedi eu gweithredu. Cafodd argymhellion eu diwygio a'u hailadrodd yn y cynllun gweithredu, yn unol â'r agwedd archwilio newydd o godi 'materion' a 'risgiau'. Canlyniad hyn oedd bod 11 o 'faterion/risgiau' yn weddill yn dilyn yr archwiliad dilyn i fyny cyntaf.
16. Fe wnaethom gwblhau ein hail adolygiad dilyn i fyny ym Mehefin 2019, a ddaeth i'r casgliad bod **rheolwyr wedi ymgymryd â gwaith sylweddol** er mwyn mynd i'r afael â'r gwaith a oedd angen ei wneud. Gallwn gadarnhau fod gan y Cyngor bellach gynllun ffurfiol yn ei le, y mae tîm prosiect yn ei adolygu a'i fonitro yn rheolaidd. Mae grŵp sefydlog ar gyfer sicrhau cydymffurfiaeth parhaus wrth symud ymlaen. Mae'r Cyngor yn cydymffurfio â PCI DSS ac mae tystysgrifau cydymffurfiaeth ar gael ar gyfer bob adran. Mae polisïau a gweithdrefnau wedi eu datblygu a'u dosbarthu i'r holl staff perthnasol ac mae'r tîm prosiect wedi datblygu pecyn hyfforddiant. Mae'r holl staff sy'n ymwneud â thaliadau wedi adolygu a derbyn y pecyn hyfforddiant. Mae'n orfodol i'r holl staff sy'n ymwneud â thaliadau.
17. Mae'r Cyngor bellach yn ymwybodol o'r amgylchedd cardiau talu ac mae'r rheolwr prosiect wedi mapio'r mathau o drafodion ar gyfer bob adran. Bydd y rheolwr prosiect yn datblygu hyn ymhellach wrth i'r Cyngor ychwanegu adrannau eraill.
18. Mae'r tîm prosiect yn edrych ar y modd y mae cydrannau'r PCI DSS wedi eu rhoi at ei gilydd ar hyn o bryd a bydd yn cefnogi asesiad o unrhyw effeithiau y gallai newidiadau i'r isadeiledd TG eu cael.
19. Mae ein hadolygiad dilyn i fyny yn cadarnhau bod y Cyngor bellach mewn **sefyllfa gryf i arddangos cydymffurfiaeth gyda PCI DSS** ac mae sylfaen gadarn yn ei lle er mwyn sicrhau cydymffurfiaeth parhaus. O'r 11 risg / mater sy'n weddill yn dilyn yr archwiliad dilyn i fyny cyntaf ym mis Ionawr 2018, mae rheolwyr wedi mynd i'r afael â 10 gydag un yn dal ar y gweill. Rydym felly yn gallu ail sgorio ein graddfa sicrwydd a darparu sicrwydd '**Rhesymol**' yn y maes hwn.

Gwaith dilyn i fyny sydd ar y gweill

20. Rydym yn gweithio ar hyn o bryd ar ddau adroddiad dilynol sydd â 'Sicrwydd Cyfyngedig':

Teitl yr Archwiliad	Adolygiad	Dyddiad Dilyn i fyny	Lefel Sicrwydd	Critigol	Sylweddol	Rhesymol	Cyf
Ysgolion Cynradd – Casglu Incwm	Dilyn i fyny tro cyntaf	Meh-19	Cyfyngedig	0	2	1	3
Mân Ddyledwyr	Dilyn i fyny am yr ail dro	Gorff-19	Cyfyngedig	0	4	7	11

Gwaith dilyn i fyny sydd wedi'i drefnu

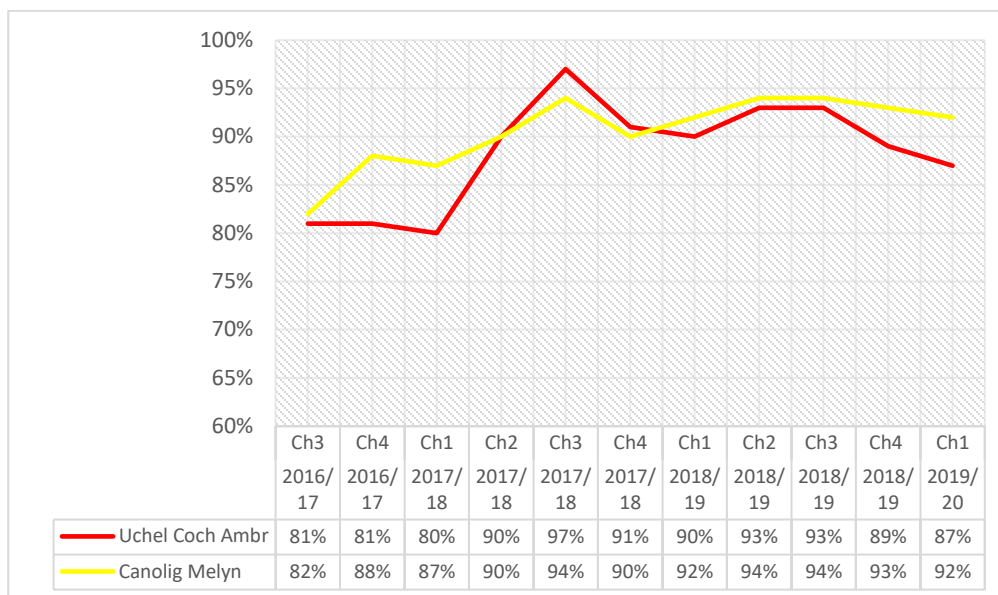
21. Ar hyn o bryd, mae gennym **dri** darn o waith dilyn i fyny wedi'u trefnu ar gyfer gweddill y flwyddyn. Efallai yr ychwanegir at y rhain gan ddibynnu ar yr adolygiadau y byddwn yn eu cynnal drwy gydol y flwyddyn:

Teitl yr Archwiliad	Adolygiad	Dyddiad Dilyn i fyny	Lefel Sicrwydd	Critigol	Sylweddol	Rhesymol	Cyf
Taliadau Uniongyrchol	Dilyn i fyny tro cyntaf	Medi-19	Cyfyngedig	0	0	5	5
Rheoliadau Systemau – Mynediad Rhesymegol a Gwahaniad Dyletswyddau	Dilyn i fyny pedweryd d tro	Gorff-19 Hydref 2019 ¹	Cyfyngedig	0	3	2	5
Llywodraethiant Gwybodaeth Ysgolion	Adolygiad Cyntaf	Tachwedd 2019	Amh	Amh	Amh	Amh	Amh

¹ Mae'r gweithredoedd rheoli er mwyn mynd i'r afael â 'Materion/Risgiau' a godwyd yn yr adolygiad Rheoliadau Systemau - Mynediad Rhesymegol a Rhannu Dyletswyddau yn ddibynnol ar ailstrwythuriad y swyddogaeth Cyflogres/Taliadau sydd ar y gweill ar hyn o bryd, gyda disgwyliad y bydd wedi'i gwblhau erbyn Medi 2019. Felly, rydym wedi gohirio'r adolygiad dilyn i fyny tan ei fod wedi'i gwblhau.

MYND I'R AFAEL Â 'MATERION /RISGIAU'

22. Mae'r graff isod yn amlygu perfformiad rheolwyr wrth fynd i'r afael â 'materion/risgiau' a rhoi gweithredoedd ar waith.

23. Er nad oes materion/risgiau Uchel neu Goch yn parhau heb eu datrys, mae rhywfaint o ostyngiad wedi bod wrth ddatrys materion/risgiau Uchel/Coch/Melyn, o 89% yn chwarter 4 2018/19 i 87% yn chwarter 1 2019/20. Mae hyn i'w briodoli i nifer fechan o faterion/risgiau i fod i'w cwblhau erbyn diwedd Mehefin (a oedd yn cyd-fynd â'n dyddiad cau ar gyfer adrodd) o ganlyniad i'r archwiliadau Sipsiwn a Theithwyr a CONTEST (Gwrthderfysgaeth) diweddar. Mae yna hefyd nifer o faterion/risgiau sy'n dangos ar y system eu bod angen eu datrys mewn perthynas â'r archwiliad 'Ysgolion Cynradd - Casglu Incwm', yr ydym yn eu dilyn i fyny ar hyn o bryd.
24. Mae'r gostyngiad bach o ran perfformiad ar gyfer y risgiau Canolig/Melyn o 93% i 92% i'w priodoli yn bennaf i'r archwiliad 'Gwasanaethau hamdden - Llywodraethiant a Rheolaeth' lle yn debyg iawn, roedd nifer o faterion/risgiau yn dod i ben ddiwedd Mehefin.
25. Rydym wedi cael rhybudd gan ein darparwyr meddalwedd bod y fersiwn newydd wedi'i huwchraddio o'r system olrhain bellach ar gael, sy'n darparu swyddogaeth ychwanegol ac sy'n lleihau'r baich o weinyddu'r system.
26. Yn dilyn gweithredu'r diweddariad i'r feddalwedd newydd, byddwch yn ymgymryd ag ymarfer i lanhau'r data hanesyddol ac i adolygu ffurfweddiad y system. Byddwn hefyd yn cymryd y cyfle i adolygu ein fframwaith adrodd er mwyn sicrhau bod y wybodaeth a ddarperir i'r uwch reolwyr a'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu yn cyd-fynd â'r agwedd newydd tuag at archwilio a'i fod yn gryno, yn berthnasol ac yn amserol. Wrth baratoi ar gyfer yr uwchraddio, rydym wedi troi'r neges atgoffa awtomatig a anfonir drwy e-bost i ffwrdd ac fe allai hynny fod yn reswm dros reolwyr ddim yn diweddarau'r system.
27. Mae'r tîm TG ar hyn o bryd yn parhau i weithredu hyn, fodd bynnag mae'r gwaith hwn wedi'i oedi o ganlyniad i brofedigaeth o fewn y tîm.

CYNNYDD O RAN DARPARU'R CYNLLUN GTWEITHREDU ARCHWILIO MEWNOL 2019/20

28. Mae'r Cynllun Gweithredu ar gyfer 2019/20 wedi'i gynnwys yn [Atodiad A](#).
29. Roeddem yn gobeithio gorffen ac adrodd yn ôl ar ganlyniad pedwar archwiliad i'r pwyllgor yn y cyfarfod hwn ond am amrywiaeth o resymau, nid yw hyn wedi bod yn bosibl:
- **Trefniadau Parhad Busnes** - er ei ddechrau, o ganlyniad i absenoldeb salwch tymor hir, roedd yn rhaid gohirio'r archwiliad hwn tan y bydd aelod arall o'r tîm yn rhydd i allu parhau â'r gwaith.
 - **Dilyn i Fyny Diogelu Corfforaethol** - mewn ymateb i bryderon a godwyd gan y Swyddog Monitro, rydym wedi cynyddu cwmphas yr archwiliad hwn yn sylweddol sydd o ganlyniad yn cymryd llawer hirach i gwblhau.
 - **Gwytnwch TG** - mewn ymateb i gais gan y Pennaeth TG, mae angen oedi byr i'r archwiliad gan fod y Cyngor ar hyn o bryd yn ymgymryd â phroses achrediaidau Cyber Essentials+ mandadol sy'n fewnwithiol i'r rhwydwaith a'r systemau ac sy'n cymryd llawer o bobl i weithio arno. O ganlyniad, ni all y Pennaeth TG ymgymryd â'r ddau ddarn o waith ac mae'n rhaid i'r Cyber Essentials+ gymryd blaenoriaeth. Yn ogystal, mae'r tîm TG yn ymgymryd â phrawf gwytnwch gan ddefnyddio ei gynllun adfer trychineb a senario penodol er mwyn profi methiant y ganolfan ddata gyfan er mwyn adolygu pa mor effeithiol mae'r ddogfennaeth a'r prosesau yn gweithredu mewn perthynas â dod a systemau ar-lein yn y ganolfan ddata amgen. Bydd y canlyniad yn hysbysu'r archwiliad gwytnwch.
 - **Gwiriad Iechyd Llywodraethiant Gwybodaeth Corfforaethol** - yn dilyn ein profiad o ddefnyddio darparwr sicrwydd allanol er mwyn adolygu ysgolion, mewn ymgynghoriad â'r Rheolwr Llywodraethiant Gwybodaeth Corfforaethol, teimlwyd y gallem ymgymryd â'r darn hwn o waith yn fwy effeithiol yn fewnol. Fodd bynnag, o ganlyniad i absenoldeb salwch tymor hir, nid ydym wedi gallu parhau â'r darn hwn o waith.
30. Yn ogystal â'r archwiliadau dilyn i fyny a nodwyd yn gynharach, mae gwaith yn parhau ar yr archwiliad Diogelu Corfforaethol, ynghyd ag adolygiad o Ddiwygio Lles a'r effaith ar ein goblygiadau mewn perthynas â digartrefedd, ynghyd â chwmpasu adolygiad o wytnwch ariannol y Cyngor.
31. Yn dilyn yr argymhelliad yn y Gwiriad Iechyd Rheoli Risg Corfforaethol i'r gofrestr risg corfforaethol gael ei hadolygu ac i'r risgiau corfforaethol gael eu rhesymoli, mae'r Uwch Dîm Arweinyddiaeth wedi adolygu'r gofrestr risg gorfforaethol ac wedi lleihau risgiau corfforaethol i tua hanner. Adlewyrchir hyn yn y blaenoriaethau archwilio mewnol wrth symud ymlaen.

SAFONI GRADDFEYDD SICRWYDD A DIFFINIADAU

32. Mae safon 2410 o Safonau Archwilio Mewnol y Sector Cyhoeddus yn nodi bod angen i 'ohebiaeth terfynol ynghylch canlyniadau ymgysylltu' (adroddiadau archwilio) gynnwys casgliadau perthnasol. Ble bo hynny'n briodol, fe ddylai archwilwyr mewnol ddarparu barn, a allai fod yn raddfa, casgliadau neu'n ddisgrifiad arall o'r canlyniadau. I ffurfio'r farn honno, rhaid ystyried y canlyniadau a'u harwyddocâd.
33. Yn unol â'r uchod a fel rhan o'r gwelliant parhaus o'n hagwedd tuag at archwilio fe wnaethom adolygu diffiniadau ein graddfeydd sicrwydd a'u cyflwyno i'r pwyllgor hwn ar gyfer sylwadau yng nghyfarfod Ebrill 2019.
34. Gofynnodd y Pwyllgor am gadarnhad a oedd yna ddiffiniad cenedlaethol safonol o raddfeydd sicrwydd. Yn ogystal, os nad oedd, at ddibenion meincnodi a chysondeb, a ddylem geisio cyflwyno diffiniadau safonol.
35. Fe wnaethom gadarnhau nad oedd diffiniad safonol ar gyfer graddfeydd sicrwydd mewn defnydd. Er myn penderfynu ar y gefnogaeth ar gyfer graddfeydd a diffiniadau safonol, anfonwyd ymholiad at yr holl benaethiaid archwilio ledled Cymru ac at Ymgynghorydd Llywodraethiant Fforwm Gwell Llywodraethiant CIPFA er mwyn cael eu sylwadau.
36. Cadarnhaodd yr ymarfer nad yw diffiniadau'r Cyngor yn rhy annhebyg gyda'r canlynol yn dermau cyffredin yn y rhan fwyaf o Gynghorau:
 - sylweddol neu uchel
 - rhesymol neu ddigonol
 - cyfyngedig neu isaf
 - dim sicrwydd
37. Fodd bynnag, o'r 14 ymateb, dim ond un oedd yn cefnogi'r syniad o safoni graddfeydd sicrwydd a diffiniadau. Roedd y mwyafrif yn nodi'r fantais o gael hyblygrwydd lleol, sy'n galluogi archwilwyr i adrodd ar a chyflwyno casgliadau yn y ffordd sydd fwyaf addas ar gyfer eu sefydliad, yn unol ag agwedd y sefydliad hwnnw tuag at risg. Gellid ond defnyddio diffiniadau safonol ar lefel uchel iawn o ganlyniad i gwmpas amrywiol yr archwiliadau a'r agwedd tuag at archwilio. Yn ogystal, gan nad yw Safonau Archwilio Mewnol y Sector Cyhoeddus (PSIAS) hyd yn oed yn nodi'r angen i roi graddfa, ni ellid gorfodi'r defnydd o system safonol.
38. Mae Grŵp Meincnodi CIPFA hefyd wedi edrych ar hyn. Cadarnhaodd yr Ymgynghorydd Llywodraethu CIPFA, er nad yw CIPFA yn gwneud diffiniadau yn orfodol, mae yna beth rhannu arfer dda wedi bod erioed.

DATGANIAD CIPFA AR RÔL Y PENNAETH ARCHWILIO MEWNOL

39. Lansiodd CIPFA ei Ddatganiad ar Rôl y Pennaeth Archwilio Mewnol ym mis Ebrill 2019. Galwodd ar y sector cyhoeddus i ddarparu cydnabyddiaeth, cefnogaeth ac anogaeth i benaethiaid archwilio mewnol a'u timau.
40. Mae rôl y pennaeth archwilio mewnol yn nodi pum egwyddor sydd wedi'u halinio â Safonau Archwilio mewnol Sector Cyhoeddus y DU (PSIAS) sy'n amlinellu disgwyliadau allweddol penaeithiaid archwilio mewnol a'r amodau a fydd yn caniatáu iddynt fynnu.
41. Mae'r egwyddorion yn nodi'r cyfrifoldebau unigol a sefydliadol ac yn cynrychioli'r arweiniad arfer gorau sy'n gallu bod yn sylfaen i sgysiau rhwng archwilwyr mewnol, timau arweinyddiaeth a phwyllgorau archwilio er mwyn cefnogi effeithlonrwydd archwilio mewnol.
42. Wrth lansio'r datganiad, nododd Prif Weithredwr CIPFA, "mae penaeithiaid archwilio mewnol ar draws y sector cyhoeddus cyfan yn gweithio mewn amgylcheddau sydd â phwysau cynyddol ac yn delio ag adnoddau cyfyngedig a lefelau cynyddol o risg ariannol. Tra bo nifer o sefydliadau eisoes yn gwneud gwaith da yn y maes hwn, mae'n hanfodol bod penaeithiaid archwilio mewnol a'u timau yn cael yr offer sydd ei angen arnynt er mwyn gallu darparu eu sefydliadau â sicrwydd ansawdd."
43. Lansiodd CIPFA hefyd gasgliad o astudiaethau achos i gyd-fynd â'r datganiad newydd. 'Mae 'Arwain archwilio mewnol y sector cyhoeddus: rhoi egwyddorion ar waith' yn rhoi cyfres o enghreifftiau o sefydliadau o bob rhan o'r sector cyhoeddus sy'n arwain y ffordd gyda datrysiadau arloesol er mwyn gallu darparu eu sefydliadau a'u cleientiaid â gwell cymorth a sicrwydd.
44. Gellir lawrlwytho'r dogfennau yn:

<https://www.cipfa.org/roleofthehia>

<https://www.cipfa.org/leadinginternalaudit>

ATODIAD A – ARCHWILIAD MEWNOL O'R CYNLLUN GWEITHREDU 2019/20

Gwasanaeth / Adain	Teitl	Rheswm dros gynnwys	Graddfa Risg Gorfforaethol I (Cynhenid)	Graddfa Risg Gorfforaethol (Cynhenid)	Dyddiau Dangosol 2019-20	Dyddiau Gwirioneddol fel ar 30/06/19	Nodiadau / Graddfa Sicrwydd / Dyddiad yr ymgymerwyd ddiwethaf	Dyddiad Targed / Gwirioneddol adrodd i bwyllgor
CORFFORAETHOL								
Corfforaethol	Parhad Busnes (YM9)	Cofrestr Risg Gorfforaethol	C2	C2	10	0.5	Gwaith ar y gweill – wedi'i ohirio dros dro	
Corfforaethol	Diwygio Lles – Credyd Cynhwysol ac Incwm Rhent Tai (YM 10)	Cofrestr Risg Gorfforaethol	B2	C2	0	7.75	Ebrill 2019 (2018/19)	
	Diwygio Lles – Digartrefedd (YM10)				15	3.25	Gwaith ar y gweill	
Corfforaethol	Diogelu Corfforaethol (YM11)	Cofrestr Risg Gorfforaethol	C2	D2	15	10	Rhagfyr 2018 (2018/19)	
							Gwaith ar y gweill	

Gwasanaeth / Adain	Teitl	Rheswm dros gynnwys	Graddfa Risg Gorfforaethol I (Cynhenid)	Graddfa Risg Gorfforaethol (Cynhenid)	Dyddiau Dangosol 2019-20	Dyddiau Gwirioneddol fel ar 30/06/19	Nodiadau / Graddfa Sicrwydd / Dyddiad yr ymgymrw yd ddiwethaf	Dyddiad Targed / Gwirioneddol adrodd i bwyllgor
	CONTEST (Gwrthderfysgaeth ac Atal Radicaleiddio) ² (YM11)	Cofrestr Risg Gorfforaethol			0	0	Ebrill 2019 (2018/19)	
Corfforaethol	Cynllunio Corfforaethol (YM13)	Cofrestr Risg Gorfforaethol	D2	D3	10	0		
Corfforaethol	Gwytnwch Ariannol (YM41)	Cofrestr Risg Gorfforaethol	A1	B2	15	0	Sgopio ar y gweill	
Corfforaethol	Llywodraethiant Gwybodaeth (YM3)	Cofrestr Risg Gorfforaethol	B3	C3	0	0	Rhagfyr 2018³ (2018/19)	
Corfforaethol	Safonau Diogelwch Data y Diwydiant Cardiau Talu (PCIDSS) (YM34)	Cofrestr Risg Gorfforaethol	D1	D1	7	7	Mehefin 2019	
Corfforaethol	Brexit	Cofrestr Risg Gorfforaethol	A2		5	0		
Corfforaethol	Proses Adael	Pryderon wedi'u codi			10	0		
Corfforaethol	Rheoli Risg	Gofyniad PSIAS			5	0	Chwefror 2019 (ZRE)	

² Risg 'arunig' yn y gorffennol - YM27

³ Sicrwydd wedi'i ddarparu ar gyfer Rheoliadau Amddiffyn Data Cyffredinol, Risg Ambr Arunig yn y gorffennol. (YM31)

Gwasanaeth / Adain	Teitl	Rheswm dros gynnwys	Graddfa Risg Gorfforaethol I (Cynhenid)	Graddfa Risg Gorfforaethol (Cynhenid)	Dyddiau Dangosol 2019-20	Dyddiau Gwirioneddol fel ar 30/06/19	Nodiadau / Graddfa Sicrwydd / Dyddiad yr ymgymrw yd ddiwethaf	Dyddiad Targed / Gwirioneddol adrodd i bwyllgor
Corfforaethol	Rheoli Risg Twyll	Gofyniad PSIAS			20	0		
Corfforaethol	Diwylliant – Amddiffyn enw da a'r defnydd o gyfryngau cymdeithasol	Sganio'r Gorwel			10	0		
Corfforaethol	Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol	Deddfwriaeth proffil uchel			0	0	Cynnwys ym mhob archwiliad	
Corfforaethol	Deddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant – Gofynion Rhan 9	Deddfwriaeth proffil uchel			0	0	Gohiriwyd y gweithredu	
ADNODDAU								
Adnoddau	Adfer a Dileu	System Ariannol Allweddol – Pryderon A151			10	0		
Adnoddau	Caffael Corfforaethol (YM22)	Cofrestr Risg Corfforaethol	B2	D2	10	0	Rhagfyr 2018 (2018/19)	
Adnoddau	Cardiau Caffael Corfforaethol	Pryderon wedi'u codi			20	0		

Gwasanaeth / Adain	Teitl	Rheswm dros gynnwys	Graddfa Risg Gorfforaethol I (Cynhenid)	Graddfa Risg Gorfforaethol (Cynhenid)	Dyddiau Dangosol 2019-20	Dyddiau Gwirioneddol fel ar 30/06/19	Nodiadau / Graddfa Sicrwydd / Dyddiad yr ymgymerwyd ddiwethaf	Dyddiad Targed / Gwirioneddol adrodd i bwyllgor
Adnoddau	Cyflogres	System Ariannol Allweddol – Ailstrwythuriad a system newydd; Sicrwydd archwiliad allanol			20	0		
BUSNES Y CYNGOR								
Gwasanaethau Cyfreithiol	Cofrestru Tir (YM26)	Cofrestr Risg Gorfforaethol	C1	E2	0	0	Risg wedi cau	
TRAWSNEWID								
TGCh	Archwiliad TG – Diogelwch Seibr (YM28)	Cofrestr Risg Gorfforaethol	B1	C1	15	0	Chwefror 2019 (2018/19)	
TGCh	Archwiliad TG – Gwytnwch TG (YM38)	Cofrestr Risg Gorfforaethol	C1	D2	15	2	Gwaith ar y gweill	
Adnoddau Dynol	Absenoldeb Salwch (YM23)	Cofrestr Risg Gorfforaethol	A2	D3	10	0		
Adnoddau Dynol	Recriwtio a Chadw (YM5)	Cofrestr Risg Gorfforaethol	B2	C2	10	0	Ebrill 2019 (2018/19)	
Adnoddau Dynol	Diwylliant Gweithlu – Gwahaniaethu ac Anghydraddoldeb Staff	Sganio'r Gorwel			10	0		

Gwasanaeth / Adain	Teitl	Rheswm dros gynnwys	Graddfa Risg Gorfforaethol I (Cynhenid)	Graddfa Risg Gorfforaethol (Cynhenid)	Dyddiau Dangosol 2019-20	Dyddiau Gwirioneddol fel ar 30/06/19	Nodiadau / Graddfa Sicrwydd / Dyddiad yr ymgymeryd ddiwethaf	Dyddiad Targed / Gwirioneddol adrodd i bwyllgor
RHEOLEIDDIO A DATBLYGIAD ECONOMAIDD								
Rheoleiddio a Datblygiad Economaidd	Prosiectau Isadeiledd (YM17)	Cofrestr Risg Gorfforaethol	B2	D2	20	0.25		
Rheoleiddio a Datblygiad Economaidd	Gwasanaethau Hamdden – Buddsoddiad mewn Cyfleusterau (YM32)	Cofrestr Risg Gorfforaethol	B2	B3	10	0		
Rheoleiddio a Datblygiad Economaidd	Gwasanaethau Hamdden – Llywodraethiant a Rheolaeth	Cais Pennaeth Gwasanaeth – newidiadau strwythurol sylweddol (dygwyd ymlaen o 2018/19)			2	2	Ebrill 2019 (2018/19)	
GWASANAETHAU PRIFYRDD, GWASTRAFF AC EIDDO								
Eiddo	Rheoli Asedau	Sganio'r Gorwel			10	0		
Prifffyrdd	Pontydd	Sganio'r Gorwel			0	0		

Gwasanaeth / Adain	Teitl	Rheswm dros gynnwys	Graddfa Risg Gorfforaethol I (Cynhenid)	Graddfa Risg Gorfforaethol (Cynhenid)	Dyddiau Dangosol 2019-20	Dyddiau Gwirioneddol fel ar 30/06/19	Nodiadau / Graddfa Sicrwydd / Dyddiad yr ymgymerydd ddiwethaf	Dyddiad Targed / Gwirioneddol adrodd i bwyllgor
TAI								
Tai	Sipsiwn a Theithwyr (Gofyniad Deddf Tai 2014) (YM29)	Cofrestr Risg Gorfforaethol	B2	C2	0	0	Ebrill 2019 (2018/19)	
GWASANAETHAU OEDOLION								
Oedolion	Trefniadau Diogelu Rhag Colli Rhyddid	Cofrestr Risg Gorfforaethol	C2	D3	0	0	Risg wedi cau	
Oedolion	Gofal Iechyd Parhaus	Sganio'r Gorwel			10	0		
GWASANAETHAU PLANT								
Plant	Bwrdd Darparu Gwasanaethau Integredig	Cofrestr Risg Gorfforaethol	B2	C2	0	0	Risg wedi cau	
Plant	Ymarfer Gwaith Cymdeithasol	Cofrestr Risg Gorfforaethol	C2	D2	0	0	Risg wedi cau	
DYSGU								
Dysgu	Moderneiddio Ysgolion (YM15)	Cofrestr Risg Gorfforaethol	C2	C2	20	0		
CYFANSWM DYDDIAU ARCHWILIO					314 ⁴	32.75		

⁴ Yn flaenorol 420 diwrnod

Gwasanaeth / Adain	Teitl	Rheswm dros gynnwys	Graddfa Risg Gorfforaethol I (Cynhenid)	Graddfa Risg Gorfforaethol (Cynhenid)	Dyddiau Dangosol 2019-20	Dyddiau Gwirioneddol fel ar 30/06/19	Nodiadau / Graddfa Sicrwydd / Dyddiad yr ymgymeryd ddiwethaf	Dyddiad Targed / Gwirioneddol adrodd i bwyllgor
DYDDIAU HEB EU RHAGLENNU Y GELLIR CODI AMDANYNT (CYNHYRCHIOL)								
	Gwaith Dilynol	Nifer o adroddiadau sicrwydd cyfyngedig sydd angen eu dilyn i fyny, yn cynnwys adrodd ar a gweinyddu 4Action			60	14		
	Gwaith Gwrth Dwyll Cyffredinol, Menter Dwyll Genedlaethol (NFI)				30	1.25		
	Atgyfeiriadau				40	2.75		
	Cau gwaith y flwyddyn flaenorol				13	13		
	Ardystiadau Grant:	Gofyniad Grant			20			
	Grant Gwisg Ysgol					0		
	Grant Rhentu Doeth Cymru					0		
	Grant Gwella Addysg					0		

Gwasanaeth / Adain	Teitl	Rheswm dros gynnwys	Graddfa Risg Gorfforaethol I (Cynhenid)	Graddfa Risg Gorfforaethol (Cynhenid)	Dyddiau Dangosol 2019-20	Dyddiau Gwirioneddol fel ar 30/06/19	Nodiadau / Graddfa Sicrwydd / Dyddiad yr ymgymrw yd ddiwethaf	Dyddiad Targed / Gwirioneddol adrodd i bwyllgor
	Grant Datblygu Disgyblion					0		
	Chweched Dosbarth ac Oedolion yn Parhau i Ddysgu					0		
	Ymgynghoriaeth Gorfforaethol				50	18.75		
	Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu, yn cynnwys hyfforddiant i aelodau a hunan-asesu				60	10.5		
	Adolygiad Rheoli				50	6.75		
	Wrth gefn				0	0		
	CYFANSWM				323⁵	67		
DYDDIAD LLE NA ELLIR CODI AMDANYNT (ANGHYNHYRCHIOL)								
	Risg ac Yswiriant				24	5.5		
	Gweinyddu Cyffredinol				40	11.5		
	Datblygiad Personol ac Adolygiadau, un i un a Chyfarfodydd Tîm				35	3		

⁵ Yn flaenorol 440 diwrnod

Gwasanaeth / Adain	Teitl	Rheswm dros gynnwys	Graddfa Risg Gorfforaethol I (Cynhenid)	Graddfa Risg Gorfforaethol (Cynhenid)	Dyddiau Dangosol 2019-20	Dyddiau Gwirioneddol fel ar 30/06/19	Nodiadau / Graddfa Sicrwydd / Dyddiad yr ymgymrw yd ddiwethaf	Dyddiad Targed / Gwirioneddol adrodd i bwyllgor
	Rheoli, yn cynnwys ymgysylltu ag Archwilio Allanol a pharatoi cynllun archwilio				50	11.75		
	Gwyliau, yn cynnwys gwyliau blyneddol, statudol, arbennig a salwch				414 ⁶	164.25		
	Hyfforddiant a Datblygiad Staff				100	29.5		
	CYFANSWM				663⁷	226		
	CYFANSWM ADNODDAU ANGENRHEIDIOL				1300			
	ADNODDAU AR GAEL				1300	325		
	DIFFYG ADNODDAU				0	0		
	CYNHYRCHIAIT				50%⁸	31%		

⁶ Yn flaenorol 182 diwrnod

⁷ Yn flaenorol 440 diwrnod

⁸ Yn flaenorol 67%

WALES AUDIT OFFICE
SWYDDFA ARCHWILIO CYMRU

Archwilydd Cyffredinol Cymru
Auditor General for Wales

Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol: Archwiliad o 'Hyrwyddo Ynys Môn er mwyn Annog Datblygwyr Mawr i Fuddsoddi yn yr Ynys – **Cyngor Sir Ynys Môn**

Blwyddyn archwilio: 2018-19

Dyddiad cyhoeddi: Gorffennaf 2019

Cyfeirnod y ddogfen: 1378A2019-20

Paratowyd y ddogfen hon ar gyfer defnydd mewnol Cyngor Sir Ynys Môn fel rhan o waith a gyflawnir yn unol â Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015.

Nid chymerir unrhyw gyfrifoldeb gan yr Archwilydd Cyffredinol, staff Swyddfa Archwilio Cymru nac mewn perthynas ag unrhyw aelod, cyfarwyddwr, swyddog neu gyflogai arall yn ei gymhwyster unigol, nac mewn perthynas ag unrhyw drydydd parti.

Os ceir cais am wybodaeth y gallai'r ddogfen hon fod yn berthnasol iddo, tynnir sylw at y Cod Ymarfer a gyhoeddwyd dan adran 45 o Ddeddf Rhyddid Gwybodaeth 2000. Mae'r Cod adran 45 yn nodi'r arfer wrth ymdrin â cheisiadau y disgwylir i awdurdodau cyhoeddus ei ddilyn, gan gynnwys ymgynghori â thrydydd partïon perthnasol. Mewn perthynas â'r ddogfen hon, Archwilydd Cyffredinol Cymru, Swyddfa Archwilio Cymru a thrydydd partïon perthnasol. Dylai unrhyw ymholiadau ynghylch datgelu neu aildddefnyddio'r ddogfen hon gael eu hanfon i Swyddfa Archwilio Cymru yn

swyddog.gwybodaeth@archwilio.cymru.

Rydym yn croesawu gohebiaeth a galwadau ffôn yn Gymraeg a Saesneg. Ni fydd gohebu yn Gymraeg yn arwain at oedi.

Mae'r ddogfen hon hefyd ar gael yn Saesneg.

Roedd y tîm a gyflawnodd y gwaith yn cynnwys Jeremy Evans, Alan Hughes ac Euros Lake dan gyfarwyddyd Huw Rees.

Cynnwys

Mae'r Cyngor wedi gweithredu yn unol â'r egwyddor datblygu cynaliadwy o ran datblygu'r cam, ond mae cyfleoedd i wreiddio'r pum ffordd o weithio ymhellach

Adroddiad cryno 4

Adroddiad Manwl 6

Rhan Un: Canfyddiadau'r Archwiliad 6

Mae'r Cyngor wedi gweithredu yn unol â'r egwyddor datblygu cynaliadwy o ran datblygu'r cam, ond mae cyfleoedd i wreiddio'r pum ffordd o weithio ymhellach 6

Mae gan y Cyngor ddealltwriaeth drylwyr am anghenion cyfredol a hirdymor cymunedau a'r heriau a chyfleoedd cysylltiedig a gyflwynir gan ddatblygiadau mawr ar yr ynys 6

Mae'r Cyngor wedi ceisio cael dealltwriaeth drylwyr am effeithiau anffafriol prosiect ar raddfa fawr, ac mae'n deall pwysigrwydd casglu data i oleuo'i weithgareddau ataliol 7

Mae'r Cyngor yn ystyried sut y gallai ei gam gyfrannu at y saith nod llesiant a'i amcanion llesiant eraill, ond nid yw wedi ystyried yn ffurfiol sut y bydd y datblygiad yn effeithio ar amcanion llesiant cyrff cyhoeddus eraill 9

Mae'r Cyngor wedi cymryd camau i gydweithio gyda phartneriaid ac adlewyrchu anghenion a dymuniadau cymunedau lleol, ond gallai wella'r modd y mae'n adolygu effeithiolrwydd y cydweithio 10

Mae'r Cyngor wedi cynnwys rhanddeiliaid ym mhrosiect Wylfa Newydd, ond mae angen iddo ddatblygu ei ddull o gynnwys amrywiaeth lawn y gymuned 10

Rhan Dau: Ymateb y Cyngor 12

Atodiadau

Atodiad 1 – Dangosyddion Cadarnhaol o'r Pum Ffordd o Weithio 16

Adroddiad cryno

Crynodeb

Pam y cynhaliom ni'r Archwiliad

- 1 Yn unol â Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015 (y Ddeddf) mae'n ofynnol yn statudol i Archwilydd Cyffredinol Cymru (yr Archwilydd Cyffredinol) archwilio cyrff cyhoeddus i asesu i ba raddau y maent wedi gweithredu yn unol â'r egwyddor datblygu cynaliadwy wrth wneud y canlynol:
 - a. pennu eu hamcanion llesiant; a
 - b. cymryd camau i'w cyflawni.

Mae'r Ddeddf yn diffinio'r egwyddor datblygu cynaliadwy fel gweithredu mewn modd: '...sy'n ceisio sicrhau bod anghenion y presennol yn cael eu diwallu heb beryglu gallu cenedlaethau'r dyfodol i ddiwallu eu hanghenion hwythau'
- 2 Rhaid i'r Archwilydd Cyffredinol ddarparu adroddiad ar ei archwiliadau ar gyfer Cynulliad Cenedlaethol Cymru o leiaf flwyddyn cyn bob un o etholiadau'r Cynulliad. Rhaid cyhoeddi'r adroddiad cyntaf o'i fath erbyn 2020, cyn etholiadau'r Cynulliad yn 2021.
- 3 Yn ystod 2018-19 mae'r Archwilydd Cyffredinol yn cynnal archwiliadau ar draws y 44 o gyrff a gwmpesir gan y Ddeddf i oleuo'i adroddiad ar gyfer y Cynulliad Cenedlaethol.
- 4 Ym mis Mai 2018, cyhoeddodd yr Archwilydd Cyffredinol ei adroddiad, 'Myfyrio ar Flwyddyn Un - Sut mae cyrff cyhoeddus wedi ymateb i Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015'. Daeth i'r casgliad bod cyrff cyhoeddus yn cefnogi egwyddorion y Ddeddf ac yn cymryd camau i newid y ffordd y maent yn gweithio.
- 5 Wrth ddatblygu ein dull o gynnal yr archwiliadau yn ystod 2018-19 fe wnaethom ymgysylltu ag ystod o randdeiliaid gan gynnwys trwy ein gwaith peilot yn ystod 2017-18. Fe wnaethom hefyd gydweithio'n agos gyda Chomisiynydd Cenedlaethau'r Dyfodol.
- 6 Gan bod y gwaith rhagarweiniol ym mlwyddyn un wedi cynnwys ystyried sut yr oedd cyrff cyhoeddus wedi pennu eu hamcanion llesiant, prif ffocws y gwaith hwn yw'r ffordd y mae cyrff cyhoeddus yn cymryd camau i gyflawni eu hamcanion llesiant.
- 7 Mae canfyddiadau'r adroddiad hwn yn seiliedig ar waith maes a wnaethom yn ystod y cyfnod rhwng mis Tachwedd 2018 a mis Ionawr 2019.
- 8 Mae'r adroddiad hwn yn nodi ein canfyddiadau o'n harchwiliad o gam y mae'r Cyngor yn ei gymryd i gyflawni ei amcanion llesiant, sef: Hyrwyddo Ynys Môn er mwyn Annog Datblygwyr Mawr i Fuddsoddi yn yr Ynys ac yn defnyddio hyn fel catalydd ar gyfer datblygu busnesau a swyddi ar yr Ynys.
- 9 Mae hefyd yn nodi ymateb cychwynnol y Cyngor i'n canfyddiadau.

Yr hyn y gwnaethom ei archwilio

- 10 Er mwyn gweithredu yn unol â'r egwyddor datblygu cynaliadwy, rhaid i gyrff cyhoeddus ystyried y 'ffyrdd o weithio' canlynol:

Arddangosyn 1: y 'pum ffordd o weithio'

Mae'r tabl isod yn nodi'r 'pum ffordd o weithio' a ddiffinnir yn nogfen 'Hanfodion Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol'¹ Llywodraeth Cymru.

Y Pum Ffordd o Weithio
Hirdymor Pwysigrwydd sicrhau cydbwysedd rhwng anghenion tymor byr a'r angen am ddiogelu'r gallu i ddiwallu anghenion tymor hir hefyd.
Atal Sut gall gweithredu i atal problemau rhag digwydd neu waethygu helpu cyrff cyhoeddus i gyflawni eu hamcanion.
Integreiddio Ystyried sut gall amcanion llesiant y corff cyhoeddus effeithio ar bob un o'r nodau llesiant, ar bob un o'u hamcanion eraill, neu ar amcanion cyrff cyhoeddus eraill.
Cydweithio Gallai cydweithredu ag unrhyw berson arall (neu wahanol adrannau yn y corff ei hun) helpu'r corff i fodloni ei amcanion llesiant.
Cynnwys Pwysigrwydd cynnwys pobl sydd â diddordeb mewn cyflawni'r nodau llesiant, a sicrhau bod y bobl hynny'n adlewyrchu amrywiaeth yr ardal maent yn ei gwasanaethu.

- 11 Canfu ein harchwiliad fel a ganlyn: **Mae'r Cyngor wedi gweithredu yn unol â'r egwyddor datblygu cynaliadwy o ran datblygu'r cam, ond mae cyfleoedd i wreiddio'r pum ffordd o weithio ymhellach.**

¹ Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015 Yr Hanfodion, Llywodraeth Cymru (2015)

Adroddiad manwl

Rhan 1 – Canfyddiadau'r Archwiliad

Mae'r Cyngor wedi gweithredu yn unol â'r egwyddor datblygu cynaliadwy o ran datblygu'r cam, ond mae cyfleoedd i wreiddio'r pum ffordd o weithio ymhellach

Mae gan y Cyngor ddealltwriaeth drylwyr am anghenion cyfredol a hirdymor cymunedau a'r heriau a chyfleoedd cysylltiedig a gyflwynir gan ddatblygiadau mawr ar yr ynys

Yr hyn y chwilion ni amdano

- 12 Fe chwilion ni am dystiolaeth o'r canlynol:
- dealltwriaeth drylwyr am anghenion cyfredol a hirdymor a'r heriau a chyfleoedd cysylltiedig;
 - cynllunio dros raddfa amser briodol;
 - adnoddau a ddyrennir i sicrhau manteision hirdymor; a
 - monitro ac adolygu priodol.
- 13 Cafodd ein harchwiliad ei oleuo hefyd gan y dangosyddion cadarnhaol ar gyfer yr 'hirdymor' yr ydym wedi'u hadnabod a'u defnyddio fel rhan o'r archwiliad hwn.²

Yr hyn a ganfuom

- 14 Canfuom y cryfderau canlynol:
- mae'r Cyngor wedi ceisio taro cydbwysedd rhwng y manteision hirdymor a'r effeithiau byrdymor posibl. Mae enghreifftiau'n cynnwys gweithio'n frwd i uwchsgilio'r gweithlu lleol fel eu bod yn gallu elwa ar gyfleoedd, a fydd yn ei dro'n cyfrannu at leddfu'r effaith anffafriol ar y Gymraeg.
 - mae'r Cyngor yn casglu amrywiaeth eang o ddata y bydd yn ei ddefnyddio i fonitro effaith datblygiadau mawr yn y tymor hwy.
 - mae argaeledd data'n cynnig y potensial i helpu'r Cyngor i sicrhau manteision cadarnhaol i gymunedau Ynys Môn, er enghraifft trwy ei Strategaeth Cyfraniadau i Fanteision Cymunedol.

² Gweler Atodiad 1

- mae'r Cyngor yn diffinio hirdymor yn wahanol mewn cyd-destunau gwahanol – er enghraifft, ar gyfer diogelu'r Gymraeg roedd yn ystyried bod y cyfnod adeiladu o 10 mlynedd ar gyfer Wylfa Newydd yn hirdymor iawn, ond ar gyfer ymdrin â gwastraff niwclear mae 10 mlynedd yn fyrdymor iawn.
- mae'r Cyngor wedi gweithio gyda chyrff eraill yn y sector cyhoeddus gan gynnwys PBC ac Iechyd Cyhoeddus Cymru i fapio sut y byddai Ynys Môn yn edrych gyda a heb y buddsoddiad.
- mae'r Cyngor wedi buddsoddi adnoddau i sicrhau bod datblygiadau mawr yn gynaliadwy i gymunedau Ynys Môn yn ei chyfanrwydd yn yr hirdymor. Mae enghreifftiau allweddol yn cynnwys cynhyrchu'r canllawiau cynllunio atodol a sefydlu a chymhwyso fframwaith etifeddiaeth, sy'n nodi disgwyliadau'r Cyngor a'i bartneriaid y bydd yr holl brosiectau mawr yn dwyn etifeddiaeth gadarnhaol i Ynys Môn.
- mae gan y Cyngor fesurau i fonitro ei effeithiolrwydd o ran ymdrin â datblygiadau mawr ar yr ynys. Mae a wnelo llawer ag effaith y Canllawiau Cynllunio Ategol ond mae hefyd yn ceisio sefydlu data sylfaenol i fonitro effaith hirdymor Wylfa ar bobl ifanc y sir.
- mae'r Cyngor yn gweithio gyda darparwyr addysg a sgiliau lleol i helpu i ddatblygu gweithlu medrus yn lleol a all gynyddu i'r eithaf fanteision cyfleoedd gwaith, gan felly atal y posibilrwydd bod cyfleoedd ar gyfer y gweithlu rhanbarthol yn cael eu colli.

15 Canfuom y cyfle canlynol ar gyfer gwella:

- fel rhan o'r Rhaglen Ynys Ynni, mae'r Cyngor wedi modelu effaith senarios amrywiol ar agweddau ar lesiant ledled yr ynys. Yn dilyn cyhoeddi bod y prosiect yn cael ei ohirio, dylai'r Cyngor adolygu'r effeithiau ar y senarios a fodelwyd ganddo.

Mae'r Cyngor wedi ceisio cael dealltwriaeth drylwyr am effeithiau anffafriol prosiect ar raddfa fawr, ac mae'n deall pwysigrwydd casglu data i oleuo'i weithgareddau ataliol

Yr hyn y chwilion ni amdano

16 Fe chwilion ni am dystiolaeth o'r canlynol:

- dealltwriaeth drylwyr am natur y broblem a'r math o broblem y gallai'r cam helpu i'w hatal rhag digwydd neu fynd yn waeth;
- adnoddau a ddyrennir i sicrhau y bydd manteision ataliol yn cael eu cyflawni; a
- gwaith i fonitro ac adolygu pa mor effeithiol yw'r cam o ran atal problemau rhag digwydd neu fynd yn waeth.

- 17 Cafodd ein harchwiliad ei oleuo hefyd gan y dangosyddion cadarnhaol ar gyfer 'atal' yr ydym wedi'u hadnabod a'u defnyddio fel rhan o'r archwiliad hwn.³

Yr hyn a ganfuom

- 18 Canfuom y cryfderau canlynol:

- mae gan y Cyngor ddealltwriaeth am natur y broblem a'r math o broblem y gallai'r cam ei hatal rhag digwydd neu fynd yn waeth. Mae'r Cyngor yn ceisio gwneud Ynys Môn yn gyrchfan deniadol ar gyfer mewnfuddsoddi a fydd yn creu swyddi, ac yn hybu swyddi crefftus a swyddi â chyflog da yn y diwydiant lleol, gan felly atal cymunedau ar yr ynys rhag dirywio.
- mae'r Cyngor yn deall pwysigrwydd casglu data i oleuo'i weithgareddau ataliol ac mae'n gwneud hynny'n eang, o bethau fel twristiaeth, effaith ar y Gymraeg, i barcio a phwysau cynyddol ar ffyrdd o dde i ogledd Ynys Môn.
- mae adnoddau'n cael eu neilltuo i sicrhau dealltwriaeth am faterion fel bod y Cyngor yn gallu ymyrryd/atal yn briodol.
- o ystyried amserlenni'r prosiect, mae monitro effaith atal yn anodd ar hyn o bryd gan ei bod yn bosibl na fydd llawer o effeithiau ymyriadau ataliol yn cael eu teimlo nes yr adeg pan (os) bydd Wylfa yn mynd yn ei flaen. Fodd bynnag, ceir enghreifftiau o ddata sylfaenol sy'n cael ei sefydlu a'i adolygu gan y Cyngor ar hyn o bryd. Mae modelu tueddiadau'r dyfodol fel rhan o'r Rhaglen Ynys Ynni yn goleuo'r dull hwn hefyd.

- 19 Canfuom y cyfle canlynol ar gyfer gwella:

- yn dilyn gohirio prosiect Wylfa Newydd, bydd angen i'r Cyngor barhau i hyrwyddo Ynys Môn fel gyrchfan i ddatblygwyr mawr newydd fuddsoddi ynddo. Mae'r cyfnod atal yn gyfle i fyfyrto ar ei ddulliau.

³ Gweler Atodiad 1

Mae'r Cyngor yn ystyried sut y gallai ei gam gyfrannu at y saith nod llesiant a'i amcanion llesiant eraill, ond nid yw wedi ystyried yn ffurfiol sut y bydd y datblygiad yn effeithio ar amcanion llesiant cyrff cyhoeddus eraill

Yr hyn y chwilion ni amdano

- 20 Fe chwilion ni am dystiolaeth o ystyried y canlynol:
- sut y gallai'r cam hwn gyfrannu at y saith nod llesiant cenedlaethol;
 - sut y bydd cyflawni'r cam hwn yn effeithio ar amcanion llesiant y Cyngor a blaenoriaethau ehangach; a
 - sut y bydd cyflawni'r cam hwn yn effeithio ar amcanion llesiant cyrff cyhoeddus eraill.
- 21 Cafodd ein harchwiliad ei oleuo hefyd gan y dangosyddion cadarnhaol ar gyfer 'integreiddio' yr ydym wedi'u hadnabod a'u defnyddio fel rhan o'r archwiliad hwn.⁴

Yr hyn a ganfuom

- 22 Canfuom y cryfderau canlynol:
- mae'r Cyngor yn ystyried sut y gallai ei gam gyfrannu at y saith nod llesiant cenedlaethol. Er enghraifft, mae ei fframwaith etifeddiaeth yn cysylltu â'r saith nod llesiant cenedlaethol.
 - clywsom fod maint y prosiect wedi annog y Cyngor i greu cysylltiadau rhwng ei amryw adrannau, gan bod effaith y datblygiad mor eang.
 - mynegodd swyddogion ddealltwriaeth dda ynghylch sut yr oedd datblygu ar raddfa fawr yn effeithio ar holl weithgareddau'r Cyngor ac ar draws ystod eang o amcanion llesiant.
- 23 Canfuom y cyfle canlynol ar gyfer gwella:
- nid yw'r Cyngor wedi ystyried yn ffurfiol sut y bydd y datblygiad yn effeithio ar amcanion llesiant cyrff cyhoeddus eraill.

⁴ Gweler Atodiad 1

Mae'r Cyngor wedi cymryd camau i gydweithio gyda phartneriaid ac adlewyrchu anghenion a dymuniadau cymunedau lleol, ond gallai wella'r modd y mae'n adolygu effeithiolrwydd y cydweithio

Yr hyn y chwilion ni amdano

- 24 Fe chwilion ni am dystiolaeth bod y Cyngor:
- wedi ystyried sut y gallai weithio gydag eraill i gyflawni'r cam (i gyflawni ei amcanion llesiant, neu gynorthwyo corff arall i gyflawni ei amcanion llesiant);
 - yn cydweithio'n effeithiol i gyflawni'r cam; ac
 - yn monitro ac yn adolygu a yw cydweithio'n ei helpu ef neu'n helpu ei randdeiliaid i gyflawni amcanion llesiant.
- 25 Cafodd ein harchwiliad ei oleuo hefyd gan y dangosyddion cadarnhaol ar gyfer 'cydweithio' yr ydym wedi'u hadnabod a'u defnyddio fel rhan o'r archwiliad hwn.⁵

Yr hyn a ganfuom

- 26 Canfuom y cryfderau canlynol:
- mae'r Cyngor yn ystyried mai ei rôl yw bod yn gyfrwng rhwng y datblygwyr mawr a chymunedau Ynys Môn, ac mae wedi hyrwyddo'r ynys yn frwd fel cyrchfan ar gyfer buddsoddiadau mawr.
 - mae'r Cyngor wedi mapio ei strwythurau llywodraethu yn ôl trefniadau safonol y diwydiant niwclear ac wedi mapio trefniadau cydweithio gyda Llywodraeth Cymru. Mae'r Cyngor o'r farn bod yr ymarfer mapio wedi cael effaith gadarnhaol ar gydweithio.
- 27 Canfuom y cyfle canlynol ar gyfer gwella:
- ychydig o dystiolaeth sydd i awgrymu bod y Cyngor yn awgrymu effeithiolrwydd gwaith mewn partneriaeth ac yn dysgu gwersi o'i ddull.

Mae'r Cyngor wedi cynnwys rhanddeiliaid ym mhrosiect Wylfa Newydd, ond mae angen iddo ddatblygu ei ddull o gynnwys amrywiaeth lawn y gymuned

Yr hyn y chwilion ni amdano

- 28 Fe chwilion ni am dystiolaeth bod y Cyngor:

⁵ Gweler Atodiad 1

- wedi adnabod pwy y mae angen iddo'u cynnwys wrth ddylunio a chyflawni'r cam;
- wedi mynd ati mewn ffordd effeithiol i gynnwys rhanddeiliaid wrth ddylunio a chyflawni'r cam;
- wedi defnyddio canlyniadau cynnwys pobl i ddylanwadu ar ddatblygu a chyflawni'r cam; ac
- wedi ceisio dysgu gwersi a gwella'i ddull o gynnwys.

29 Cafodd ein harchwiliad ei oleuo hefyd gan y dangosyddion cadarnhaol ar gyfer 'cynnwys' yr ydym wedi'u hadnabod a'u defnyddio fel rhan o'r archwiliad hwn.⁶

Yr hyn a ganfuom

30 Canfuom y cryfderau canlynol:

- mae'r Cyngor yn cydnabod pwysigrwydd deall barn dinasyddion yn ogystal â rhanddeiliaid eraill.
- fe ymgynghorodd y Cyngor yn eang wrth ddatblygu ei ganllawiau cynllunio atodol mewn perthynas â datblygiadau mawr.
- mae'r Cyngor wedi cynnal ymarferion ymgysylltu er mwyn deall barn dinasyddion ynglŷn â datblygiadau ac wedi darparu enghreifftiau o ymgysylltu â chymunedau anodd i'w cyrraedd ledled yr ynys, gan gynnwys trwy ddefnyddio ei Fforwm Ieuenctid ei hun i bobl ifanc trwy'r mudiad trydydd sector, Medrwn Môn.
- mae'r cyngor yn gwerthfawrogi rôl cynghorwyr o ran ymgysylltu â chymunedau a dinasyddion, ac mae'n briffio Aelodau'n amserol i oleuo trafodaethau y byddant o bosibl yn eu cael gyda'u cymunedau.
- mae Partneriaeth Gogledd Ynys Môn yn gyfrwng i gynghorau tref a chymuned gael eu cynnwys yn effeithiol wrth gyflawni'r cam.
- mae'r Cyngor wedi sefydlu bwrdd ymgysylltu ac ymgynghori corfforaethol i gydlynu a gwella'i weithgarwch ymgysylltu ar draws yr holl feysydd gwasanaeth.

31 Canfuom y cyfleoedd canlynol ar gyfer gwella:

- mae'r Cyngor wedi adnabod yr angen i osgoi jargon technegol yn y dyfodol i gyfathrebu ac ymgysylltu'n well â dinasyddion ac arweinwyr cymunedol mewn ymgynghoriadau.
- mae angen i'r Cyngor ddatblygu ei ddull o gynnwys amrywiaeth lawn y gymuned.

⁶ Gweler Atodiad 1

Rhan Dau: Ymateb y Cyngor

- 32 Yn dilyn cwblhau ein gwaith maes fe gyflwynon ni ein canfyddiadau i swyddogion y Cyngor mewn gweithdy ym mis Mawrth 2019. Yn y gweithdy hwn dechreuodd y Cyngor ystyried ei ymateb i'n canfyddiadau ac o ganlyniad i drafodaethau yn y gweithdy, a myfyrio pellach ar ein canfyddiadau, mae'r Cyngor wedi datblygu'r camau gweithredu canlynol dan themâu penodol.

Hirdymor – Cyfle	Cam Gweithredu'r Cyngor
Fel rhan o'r Rhaglen Ynys Ynni, mae'r Cyngor wedi modelu effaith senarios amrywiol ar agweddau ar lesiant ledled yr ynys. Yn dilyn cyhoeddi bod y prosiect yn cael ei ohirio, dylai'r Cyngor adolygu'r effeithiau ar y senarios a fodelwyd ganddo	Cafodd y cyhoeddiad gan Hitachi i ohirio prosiect Wylfa Newydd ei ddilyn yn gyflym gan y cyhoeddiad y byddai ffatri Rehau yn Amlwch yn cau. Mae'r cyhoeddiadau hyn, yn ychwanegol at y gostyngiad yn nifer y swyddi yn sgil digomisiynu'r orsaf bŵer Magnox yn Wylfa yn ergyd anferthol i economi a chymunedau Gogledd Ynys Môn. Mae'r effeithiau hyn wedi cael eu hasesu ac wedi cael eu cymryd i ystyriaeth yn y Cynllun Adfywio drafft ar gyfer Gogledd Ynys Môn sydd yn destun ymgynghoriad cyhoeddus ar hyn o bryd. Mae'r Cynllun drafft wedi cael ei rannu gyda Llywodraeth Cymru sydd wedi ymrwymo i ddarparu arian ychwanegol. Bydd hefyd yn sylfaen ar gyfer bid i'r Awdurdod Digomisiynu Niwclear, corff y mae'r Cyngor wedi arfer gweithio mewn partneriaeth ag ef ar brosiectau cyflogaeth ac adfywio. Bydd y senario 'bywyd real, amser real' yn cael ei fonitro er mwyn asesu allbynnau'r camau gweithredu perthnasol yn erbyn y nodau a'r amcanion Llesiant.
Atal – Cyfle	Camau Gweithredu'r Cyngor
Yn dilyn gohirio prosiect Wylfa Newydd, bydd angen i'r Cyngor barhau i hyrwyddo Ynys Môn fel cyrchfan i ddatblygwyr mawr newydd fuddsoddi ynddo. Mae'r cyfnod atal yn gyfle i fyfrio ar ei ddulliau	Mae'r Cyngor yn ymrwymo i helpu i sicrhau y bydd Wylfa Newydd a phrosiectau cynhyrchu ynni eraill gan gynnwys cynlluniau llanw arforol arfaethedig Minesto a Morlais, y datblygiad SMR niwclear yn Nhrawsfynydd yng Ngwynedd a chynllun fferm wynt Rhiannon yn y Môr eu datblygu drwodd i weithrediad masnachol. I'r perwyl hwn, mae'r Cyngor wedi cyflwyno tystiolaeth ar lafar, gan gynnwys tystiolaeth ar ran Bwrdd Uchelgais Economaidd Gogledd Cymru, i Ymchwiliad Pwyllgor Materion Cymreig Llywodraeth y DU i Orsaf Bŵer Niwclear Wylfa Newydd.

Atal – Cyfle	Camau Gweithredu'r Cyngor
	Fe wnaeth y Cyngor hefyd baratoi cyflwyniad ysgrifenedig manwl mewn ymateb i ymgynghoriad y Trysorlys ar ariannu prosiectau seilwaith ynni mawr. Mae'r Arweinydd ac uwch swyddogion y Cyngor yn cysylltu'n rheolaidd â rheolwyr Pŵer Niwclear Horizon Cyf a chyda Gweinidogion ac uwch swyddogion yn Llywodraethau'r DU a Chymru. Yn dilyn y gohiriad, mae'r Cyngor yn cynnal ymarfer 'Gwersi a Ddysgwyd' cynhwysfawr.
Integreiddio – Cyfle	Cam Gweithredu'r Cyngor
Nid yw'r Cyngor wedi ystyried yn ffurfiol sut y bydd y datblygiad yn effeithio ar amcanion llesiant cyrff cyhoeddus eraill	Bydd y Cyngor yn ymgysylltu'n llawn â Llywodraeth Cymru wrth baratoi ei Gynllun 'Ffyniant i Bawb' ar gyfer Gogledd Cymru gan ddibynnu'n drwm ar Gynllun Twf Bwrdd Uchelgaais Economaidd Gogledd Cymru, sef y Cynllun Llesiant ar gyfer y Rhanbarth. Bydd hyn yn sicrhau hierarchaeth o Gynlluniau Llesiant cyd-gysylltiedig o lefel gymunedol i lefel Ynys Môn gyfan drwy'r Nodau a fabwysiadwyd gan y Cyngor a'r Strategaeth Genedlaethol 'Ffyniant i Bawb'. Fel yr Awdurdod Cynllunio Lleol lletyol yn ystod y broses Gorchymyn Caniatâd Datblygu mae'r Cyngor wedi gweithio'n agos gyda chyrff cyhoeddus a thrydydd sector, gan gynnwys Llywodraeth Cymru er mwyn drafftio Cytundeb Adran 106 cynhwysfawr a sefydlwyd gyda Pŵer Niwclear Horizon Cyf. Lluniwyd y Cytundeb hwn, sydd ar raddfa a chymhlethdod di-gyffelyb yng Nghymru ac sydd werth degau o filiynau o bunnoedd, drwy weithio ar egwyddorion datblygiad cynaliadwy, nodau ac amcanion Llesiant a ffyrdd o weithio cysylltiedig â hynny. Nod y mesurau lliniaru manwl a'r ymrwymadau oedd adlewyrchu blaenoriaethau ac amcanion llesiant y partïon a gyfathrebwyd trwy gyfres o gyfarfodydd dwyochrog a sesiynau o Fforwm Tîm Cymru o gyrff cyhoeddus yng Nghymru sy'n cael eu cynnull ar y cyd rhwng y Cyngor a Llywodraeth Cymru.

Integreiddio – Cyfle	Cam Gweithredu'r Cyngor
	Fel rhan o'r ymarfer 'Gwersi a Ddysgwyd' y cyfeirir ato uchod, mae'r Cyngor yn paratoui Cynllun Ymgysylltu manwl. Mae'r Cytundeb Adran 106 wedi cael ei baratoi ar sail thematig ac yn ogystal, mae'n cynnwys Cronfa Gymunedol sylweddol. Bydd y Cynllun yn cynnwys monitro effeithiau mesurau lliniaru dan y penawdau thematig perthnasol sy'n cyfateb yn gyffredinol i'r cyrff cyhoeddus cyfatebol, e.e. gwasanaethau iechyd a diogelwch, trafnidiaeth, hamdden; ac ar lefelau cymunedol ble mae'r amcanion Llesiant yn cyfuno ar lefel ofodol.
Cydweithio – Cyfle	Cam Gweithredu'r Cyngor
Ychydig o dystiolaeth sydd i awgrymu bod y Cyngor yn awgrymu effeithiolrwydd gwaith mewn partneriaeth ac yn dysgu gwersi o'i ddull	Nid yw gweithio mewn partneriaeth yn 'ganlyniad' ynddo'i hun ond yn hytrach yn 'ddull' o sicrhau 'canlyniad'. Yn achos y Cyngor, y 'canlyniadau' hyn yw cyflawni'n llwyddiannus y camau gweithredu i sicrhau'r allbynnau er mwyn gwireddu Nodau ac Amcanion ei Gynllun Corfforaethol. Y rhain yw'r gyrrwyr ar gyfer y Cynlluniau Gwasanaeth blynyddol sy'n cynnwys nifer o gamau gweithredu sy'n cael eu dyfeisio ar gyfer eu cyflawni drwy weithio mewn partneriaeth ar draws gwasanaethau ac mewn partneriaeth gyda chyrff sector cyhoeddus, preifat a thrydydd sector. Bydd effeithiolrwydd gwaith partneriaeth o'r fath yn cael ei asesu drwy fonitro a gwerthuso'n flynyddol y camau gweithredu hyn yn erbyn allbynnau/canlyniadau ar lefel Gwasanaethau a lefel Gorfforaethol, gyda'r Gwersi a Ddysgwyd yn cael eu dwyn at ei gilydd a'u rhannu fel arfer dda i'w mabwysiadu ar draws y Cyngor.
Cynnwys – Cyfle	Cam Gweithredu'r Cyngor
Mae'r Cyngor wedi adnabod yr angen i osgoi jargon technegol yn y dyfodol i gyfathrebu ac ymgysylltu'n well â dinasyddion ac arweinwyr cymunedol mewn ymgynghoriadau	Mae nifer o ymgynghoriadau statudol yn cael eu cynnal mewn cyd-destun statudol sy'n golygu y ceir cryn dipyn o derminoleg a jargon cyfreithiol a thechnegol. Mae'r Cyngor yn cydnabod yr angen i gyfathrebu mewn iaith sy'n 'addas i'r pwrpas' ac yn berthnasol ar gyfer y gynulleidfa darged. Bydd y dull hwn yn cael ei fabwysiadu mewn ymgynghoriadau yn y dyfodol. Mae'r Cyngor hefyd yn ymwybodol fod pobl yn cael eu llethu gan ymgynghoriadau a ble bynnag y mae hynny'n bosibl, mae'n ceisio osgoi dyblygu a sicrhau nad yw ymgynghoriadau'n cael eu cynnal ar yr un pryd.

Cynnwys – Cyfle	Cam Gweithredu'r Cyngor
Mae angen i'r Cyngor ddatblygu ei ddull o gynnwys amrywiaeth lawn y gymuned	Bydd y Cyngor yn parhau i ddatblygu ei ymagwedd o sicrhau cynhwysiant gan ymgysylltu'n llawn ag amrediad o partïon perthnasol. Bydd hyn yn cynnwys diweddarau'n rheolaidd ei gofrestr o 'Grwpiau Lleiafrifol a Grwpiau Anodd Ymgysylltu â Nhw' a gweithredu Gwersi a Ddysgwyd o ran sut orau i ymgysylltu gyda'r grwpiau hyn drwy brofiadau'r Swyddogion Ymgysylltiad Cymunedol a gyflogir gan y Cyngor a Pŵer Niwclear Horizon Cyf yn yr ymgynghoriadau ffurfiol ac anffurfiol a gynhaliwyd drwy gydol proses DCO Wylfa Newydd.
Mae camau gweithredu tymor byr a thymor hir wedi cael eu rhestru uchod dan y cynigion 'Cyfle ar gyfer Gwella' perthnasol a gytunwyd yn llawn gan y Cyngor.	Gellir rhannu'r gwersi sylweddol a ddysgwyd o'r prosiect yn gorfforaethol ar draws y Cyngor a chyda phartneriaid allweddol drwy gyflwyniadau a thrafodaethau ar 'Gwersi a Ddysgwyd' a'r ymarfer sy'n mynd rhagddo ar hyn o bryd ar y Cynllun Ymgysylltu. Bydd amcanion llesiant y partneriaid a'r Cyngor yn cael eu defnyddio i ddyfeisio a chyflawni gweithredoedd ar y cyd er mwyn rhoi sylw i'r nodau a'r camau gweithredu yng Nghynlluniau Busnes y Gwasanaeth ac allbynnau/canlyniadau'n cael eu monitro yn erbyn y targedau y cytunwyd arnynt fel rhan o'r adolygiad blynyddol o Strategaeth Gorfforaethol y Cyngor.

- 33 Byddwn yn parhau i fonitro cynnydd y Cyngor o ran rhoi'r camau gweithredu hyn ar waith, ac i ba raddau y maent yn mynd i'r afael â'r materion yr ydym wedi'u hadnabod yn ein canfyddiadau.

Atodiad 1

Dangosyddion Cadarnhaol o'r Pum Ffordd o Weithio

Mae'r tabl isod yn nodi 'dangosyddion cadarnhaol' ar gyfer pob un o'r pum ffordd o weithio yr ydym wedi'u hadnabod ac y byddwn yn eu defnyddio i helpu i oleuo ein hasesiadau i ganfod i ba raddau y gall cyrff fod yn cymhwyso'r egwyddor datblygu cynaliadwy (EDC). Nid ydym yn bwriadu defnyddio'r dangosyddion fel 'rhestr wirio'. Dylid eu hystyried yn 'ddangosyddion' a fydd yn ein helpu i ddod i gasgliadau, yn hytrach nag yn 'benderfynyddion' sy'n nodi i ba raddau y mae corff yn gweithredu yn unol â'r EDC wrth gymryd camau i gyflawni ei amcanion llesiant.

Arddangosyn 1: Dangosyddion cadarnhaol o'r pum ffordd o weithio

Beth fyddai'n dangos bod corff yn cymhwyso'r ffordd o weithio hirdymor yn llawn?
• Ceir dealltwriaeth glir am yr hyn y mae 'hirdymor' yn ei olygu yng nghyd-destun y Ddeddf. • Maent wedi dylunio'r cam i gyflawni'r amcan(ion) llesiant a chyfrannu at eu gweledigaeth hirdymor. • Maent wedi dylunio'r cam i gyflawni manteision yn y tymor byr neu ganolig, y ceir cydbwysedd rhyngddynt a'r effaith dros yr hirdymor (yng nghyd-destun y prosiect). • Maent wedi dylunio'r cam yn seiliedig ar ddealltwriaeth soffistigedig am yr angen a phwysau yn awr ac yn y dyfodol, gan gynnwys dadansoddiad o dueddiadau'r dyfodol. • O ganlyniad, ceir dealltwriaeth gynhwysfawr am risgiau a chyfleoedd yn awr ac yn y dyfodol. • Mae adnoddau wedi cael eu dyrannu i sicrhau bod manteision hirdymor yn ogystal â manteision byrdymor yn cael eu cyflawni. • Ceir ffocws ar gyflawni deilliannau, gyda cherrig milltir/camau cynnydd wedi'u nodi lle bydd deilliannau'n cael eu cyflawni dros yr hirdymor. • Maent yn agored i ffyrdd newydd o wneud pethau a allai helpu i ddwyn manteision dros yr hirdymor. • Maent yn gwerthfawrogi gwybodaeth ac yn mynd ar drywydd dulliau seiliedig ar dystiolaeth.
Beth fyddai'n dangos bod corff yn cymhwyso'r ffordd o weithio ataliol yn llawn?
• Mae'r corff yn ceisio deall achosion sylfaenol problemau fel bod modd mynd i'r afael â chylchoedd negyddol a heriau sy'n pontio'r cenedlaethau. • Mae'r corff yn ystyried heriau o safbwynt systemau cyfan, gan gydnabod a gwerthfawrogi'r manteision hirdymor y gallant eu dwyn i bobl a lleoedd. • Mae'r corff yn dyrannu adnoddau i gamau ataliol sy'n debygol o gyfrannu at ddeilliannau gwell a defnydd gwell o adnoddau dros y tymor hwy, hyd yn oed lle gallai hyn gyfyngu ar y gallu i ddiwallu rhai anghenion byrdymor. • Ceir trefniadau penderfynu ac atebolrwydd sy'n cydnabod gwerth camau ataliol ac yn derbyn gostyngiadau byrdymor mewn perfformiad ac adnoddau wrth fynd ar drywydd gwelliannau a ragwelir mewn deilliannau ac yn y defnydd o adnoddau.

Beth fyddai'n dangos bod corff yn defnyddio dull 'integredig'?

- Mae unigolion ar bob lefel yn deall eu cyfraniad at wireddu'r weledigaeth a'r amcanion llesiant.
- Mae unigolion ar bob lefel yn deall yr hyn y mae gwahanol rannau o'r sefydliad yn ei wneud ac yn mynd ati mewn modd rhagweithiol i geisio cyfleoedd i weithio ar draws ffiniau sefydliadol. Caiff hyn ei efelychu yn eu gwaith gyda chyrff cyhoeddus eraill.
- Mae unigolion ar bob lefel yn cydnabod y dibyniaethau traws-sefydliadol sy'n rhan o wireddu'r uchelgais a chyflawni'r amcanion.
- Ceir diwylliant agored lle mae gwybodaeth yn cael ei rhannu.
- Ceir dealltwriaeth sydd wedi datblygu'n dda am y modd y mae'r amcanion llesiant a'r camau i'w cyflawni'n effeithio ar gyrff eraill yn y sector cyhoeddus.
- Mae unigolion yn gweithio mewn modd rhagweithiol ar draws ffiniau sefydliadol i wneud y cyfraniad mwyaf posibl ar draws y nodau llesiant a lleihau effeithiau negyddol i'r eithaf.
- Mae trefniadau llywodraethu, strwythurau a phrosesau'n cefnogi hyn, ac felly hefyd ymddygiadau.

Beth fyddai'n dangos bod corff yn cydweithio'n effeithiol?

- Mae'r corff yn canolbwyntio ar le, cymuned a deilliannau yn hytrach na ffiniau sefydliadol.
- Mae gan y corff ddealltwriaeth dda am amcanion partneriaid a'u cyfrifoldebau, sy'n helpu i lywio gweithgarwch cydweithredol.
- Mae gan y corff berthnasoedd cadarnhaol ac aeddfed â rhanddeiliaid, lle caiff gwybodaeth ei rhannu mewn ffordd agored a thryloyw.
- Mae'r corff yn cydnabod ac yn gwerthfawrogi'r cyfraniadau y gall yr holl bartneriaid eu gwneud.
- Mae'r corff yn ceisio canfod prosesau cyffredin a ffyrdd cyffredin o weithio, lle y bo'n briodol.

Beth fyddai'n dangos bod corff yn cynnwys pobl yn effeithiol?

- Deall pwy y mae angen eu cynnwys a pham.
- Myfyrio pa mor dda y mae'r anghenion a'r heriau a wynebwr gan y bobl hynny'n cael eu deall ar hyn o bryd.
- Gweithio mewn modd cydgynhyrchiol, gan weithio gyda rhanddeiliaid i ddylunio a chyflawni.
- Ystyried barn rhanddeiliaid fel ffynhonnell wybodaeth hanfodol a fydd yn helpu i gyflawni deilliannau gwell.
- Sicrhau bod yr amrywiaeth lawn o randdeiliaid yn cael eu cynrychioli a'u bod yn gallu cymryd rhan.
- Bod â pherthnasoedd aeddfed, seiliedig ar ymddiriedaeth â'i randdeiliaid lle ceir deialog barhaus a lle caiff gwybodaeth ei rhannu mewn ffordd agored a thryloyw.
- Sicrhau bod rhanddeiliaid yn deall effaith eu cyfraniad.
- Ceisio adborth gan randdeiliaid allweddol a ddefnyddir i helpu i ddysgu a gwella.

Wales Audit Office
24 Cathedral Road
Cardiff CF11 9LJ

Tel: 029 2032 0500

Fax: 029 2032 0600

Textphone: 029 2032 0660

E-mail: info@audit.wales

Website: www.audit.wales

Swyddfa Archwilio Cymru
24 Heol y Gadeirlan
Caerdydd CF11 9LJ

Ffôn: 029 2032 0500

Ffacs: 029 2032 0600

Ffôn testun: 029 2032 0660

E-bost: post@archwilio.cymru

Gwefan: www.archwilio.cymru

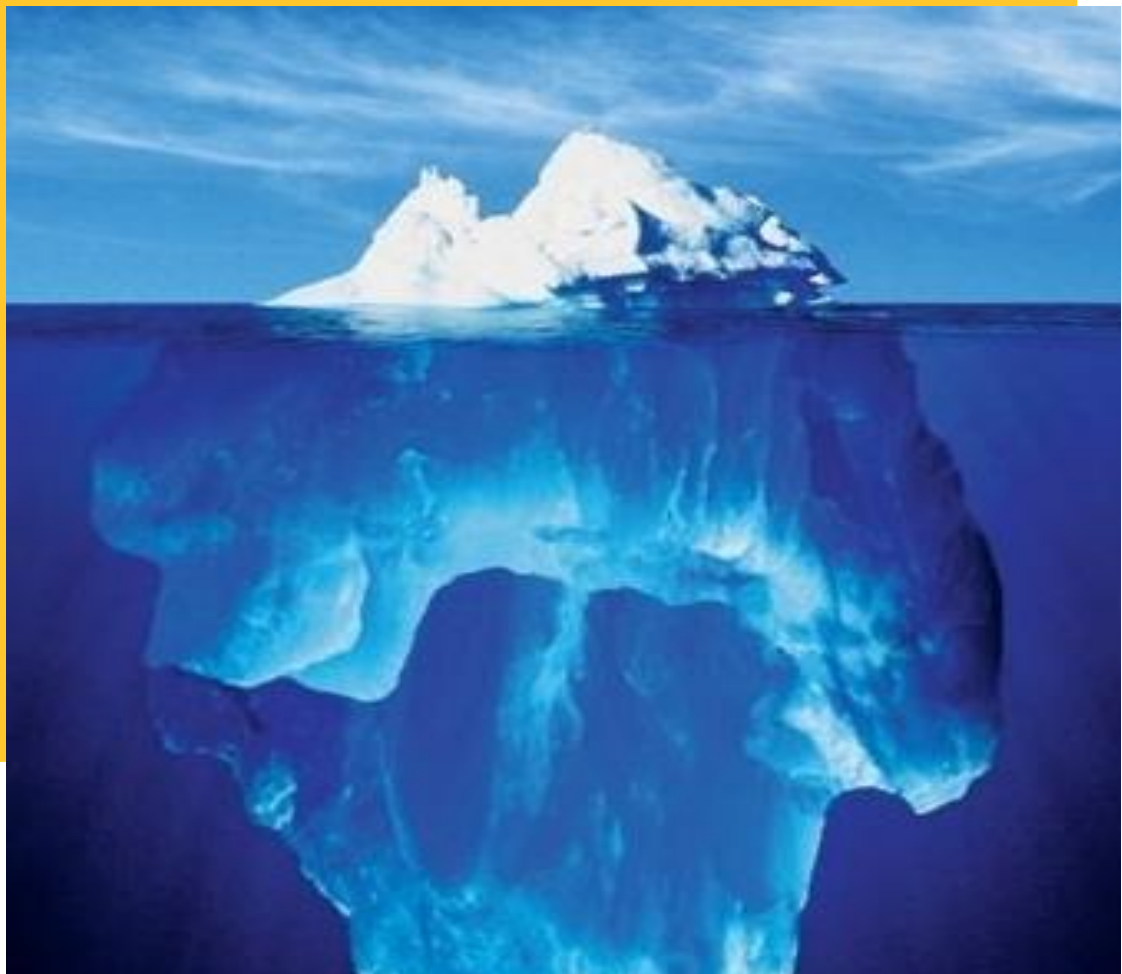
CYNGOR SIR YNYS MÔN		
Adroddiad i:	Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu	
Dyddiad:	23 Gorffennaf 2019	
Pwnc:	Datganiad Polisi Rheoli Risg	
Pennaeth Gwasanaeth	Marc Jones, Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau / Swyddog A151 01248 752601 MarcJones@ynysmon.gov.uk	
Awduron yr Adroddiad:	Marion Pryor Pennaeth Archwilio a Risg 01248 752611 MarionPryor@ynysmon.gov.uk	Julie Jones Rheolwr Risg ac Yswiriant 01248 752609 JulieJones@ynysmon.gov.uk
Natur a Rheswm dros Adrodd: Mae pwyllgorau archwilio'n elfen allweddol o lywodraethiant corfforaethol ac yn ffynhonnell bwysig o sicrwydd ynghylch trefniadau sefydliad mewn perthynas â rheoli risg. Ymhellach, mae cylch gorchwyl y Pwyllgor yn dweud bod raid iddo fod â throsolwg o bolisi rheoli risg y Cyngor a'i weithrediad ar lefel ymarferol.		

1. RHAGARWEINIAD

- 1.1. Fel rhan o'i drefniadau ar gyfer llywodraethiant corfforaethol da, mae angen i'r Cyngor fod â datganiad clir o'i bolisi cyffredinol o ran rheoli risg wrth iddo geisio cyflawni ei swyddogaethau a darparu ei wasanaethau. Mae'r ddogfen hon yn amlinellu'r cyfrifoldebau o ran nodi, rheoli a monitro'r risgiau hynny.
- 1.2. Ymgynghorwyd gyda'r Uwch Dîm Arweinyddiaeth ar gynnwys y polisi ond mae'r cyfrifoldeb am ei gymeradwyo yn y pen draw yn gorwedd gyda'r Pwyllgor Gwaith.

2. ARGYMHELLIAD

- 2.1. Bod y Pwyllgor yn ystyried ac yn cynnig sylwadau ar y Datganiad o Bolisi Rheoli Risg cyn ei gyflwyno i'r Pwyllgor Gwaith i'w gymeradwyo.

Datganiad Polisi Rheoli Risg Mai 2019

DATGANIAD POLISI RHEOLI RISG

Mae Cyngor Sir Ynys Môn yn sefydliad amrywiol sy'n ymrwymo i ddarparu gwasanaethau o safon sy'n gynaliadwy ac sy'n cynnig gwerth am arian i'n cymuned.

Mae risg yn rhan annatod o'r broses o ddarparu'r gwasanaethau hyn ac mewn byd ble mae sefydliadau'n prosesu data ar raddfa anferthol ac yn fwyfwy cyflym, mae nodi risgiau a'u lliniaru yn her i unrhyw sefydliad. O'r herwydd, mae angen tystiolaeth solet fod arferion rheoli risg da yn eu lle ar gyfer llawer o gontractau a chytundebau yswiriant.

Mae'r datganiad polisi rheoli risg hwn a'r dogfennau ategol yn ffurfio rhan o fframwaith integredig sy'n cefnogi'r Cyngor i reoli risg yn effeithiol. Wrth weithredu ein fframwaith, rydym yn ceisio rhoi sicrwydd i'n cydranddeiliad oll fod nodi a rheoli risg â rôl allweddol yn y modd yr ydym yn cyflawni gweledigaeth y Cyngor ac amcanion strategol eraill.

Rydym yn diffinio¹ risg a rheoli risg fel:

Risg: Effaith ansicrwydd ar amcanion

Rheoli Risg: Gweithgareddau wedi eu cydlynu i roi cyfeiriad, a rheoli sefydliad o ran risg

Rydym yn cydnabod fod risgiau ynghlwm â'n holl weithgareddau. Mae dyletswydd arnom i reoli'r risgiau hyn mewn modd cytbwys, strwythuredig a chost-effeithiol. O'r herwydd, mae'r broses ar gyfer nodi, asesu, rheoli a monitro risg yn rhan hanfodol bwysig o'n prosesau rheoli. O ganlyniad, byddwn mewn sefyllfa gryfach i ddarparu gwasanaethau o ansawdd, cyflawni ein hamcanion a sicrhau gwerth am arian.

Gall methiant i nodi, asesu a rheoli risgiau arwain at wariant sylweddol nad oes cyllideb ar ei gyfer a chreu niwed i enw da'r Cyngor.

Archwaeth Risg

Fel sefydliad mawr ac amrywiol, bydd yr archwaeth o ran cymryd risg yn amrywio yn ôl y gweithgareddau dan sylw a bydd yr archwaeth a'r goddefgarwch o ran risg yn wahanol drwy'r sefydliad. Rydym yn cydnabod fod rhaid i'r Cyngor dderbyn rhyw elfen o risg er mwyn i ni fedru cyflawni'n hamcanion. Felly, ein polisi ni yw sicrhau diwylliant o gymryd risg sy'n seiliedig ar wybodaeth. Mae ein harchwaeth o ran cymryd risg yn ein helpu ni i benderfynu beth sy'n risg berthnasol; beth sy'n risg uchel a beth sy'n risg isel (Mae'r [Matrics Asesu Rheoli Risg](#) yn cyfeirio at hyn). Wrth benderfynu ar yr archwaeth risg, gall y Cyngor flaenoriaethu risg yn fwy effeithiol er mwyn cymryd camau lliniaru a neilltuo adnoddau'n well.

¹ Fel y'u diffinnir yn ISO 31000:2018

Amcanion

Amcanion gweithgareddau rheoli risg y Cyngor yw:

- Datblygu ymagwedd gyson ar draws y Cyngor tuag at reoli risg.
- Sefydlu rheoli risg yn gadarn fel rhan hanfodol bwysig o'r broses reoli yn y Cyngor a sicrhau cysylltiadau clir gyda'r Cynlluniau Darparu Gwasanaeth.
- Sicrhau diwylliant ymwybyddiaeth risg rhagweithiol ar draws holl rannau'r Cyngor lle mae rheolwyr yn cymryd, a ddim yn cymryd, risgiau gwybodus mewn perthynas â phenderfyniadau a gweithredoedd pwysig.
- Cynnal a gwella hyder y cwsmer yn ein gallu i gyflawni ein hymrwymyiadau.
- Lleihau'r posibilrwydd o weithgareddau neu gostau ariannol nad ydynt wedi eu cynllunio ac effaith digwyddiadau annisgwyl o'r fath ar enw da'r Cyngor a'n gallu i gyflawni ein hamcanion.
- Rheoli risg yn unol ag arfer orau ac ymrwymyiadau statudol.
- Gweithio gyda'n partneriaid a'n darparwyr i ddatblygu ymagwedd gyffredin tuag at gyflawni'r amcanion rheoli risg hyn.

Egwyddorion

Mae'r egwyddorion allweddol isod yn nodi'r modd y bydd y Cyngor yn cyflawni ein hamcanion rheoli risg:

- Mae rheoli risg yn broses barhaus yn hytrach na digwyddiad. Mae'r broses rheoli risg yn sicrhau bod y risgiau allweddol yn cael eu nodi, eu gwerthuso, eu monitro'n barhaus a'u lliniaru i lefel dderbyniol ble mae angen hynny.
- Mae risgiau'n cael eu nodi, eu hasesu, eu rheoli a'u hadrodd arnynt mewn modd amserol, cywir a pherthnasol ac mewn modd sy'n rhoi sylw digonol i'r risgiau allweddol er mwyn cefnogi rheolwyr i wneud penderfyniadau.
- Mae'r broses ar gyfer rheoli risg yn rhan hanfodol o reoli a chyflawni unrhyw weithgaredd, prosiect neu broses yn llwyddiannus.
- Mae rheoli risg yn holl-gynhwysol ond nid mewn modd beichus neu'n fiwrocrataidd ac nid yw ychwaith mewn modd sy'n ychwanegu'n afresymol at gostau rhedeg y Cyngor.

Rolau a Chyfrifoldebau

Dyma'r rolau a'r cyfrifoldebau allweddol:

Yr Uwch Dîm Arweinyddiaeth

Mae'r Prif Weithredwr yn gyfrifol am reoli risg yn effeithiol ar draws y Cyngor a hynny gyda chefnogaeth yr Uwch Dîm Arweinyddiaeth a'r swyddogion hynny sydd â'r cyfrifoldeb statudol am wasanaethau penodol.

Mae'r Prif Weithredwr a'r Uwch Dîm Arweinyddiaeth yn gyfrifol am sicrhau bod y Gofrestr Risg Gorfforaethol yn gywir a bod y Cyngor yn rheoli ei risgiau'n dda.

Penaethiaid

Mae pob Pennaeth Gwasanaeth yn gyfrifol am weithredu'r fframwaith rheoli risg ac am sicrhau bod risgiau gwasanaeth o fewn eu maes cyfrifoldeb nhw'n cael eu rheoli'n dda. Gyda'i gilydd, mae'r Penaethiaid yn gyfrifol am gefnogi'r Prif Weithredwr a'r Uwch Dîm Arweinyddiaeth i reoli risgiau corfforaethol.

Aelodau Etholedig

Maent yn gyfrifol am sicrhau llywodraethiant da o ran y gwasanaethau sy'n cael eu darparu ar gyfer y gymuned ac am sicrhau fod gan swyddogion y Cyngor drefniadau rheoli risg effeithiol yn eu lle.

Pwyllgor Gwaith

Yn gyfrifol am gymeradwyo Polisi Rheoli Risg yr Awdurdod, yr archwaeth risg ac am oruchwyllo'r Gofrestr Risg Gorfforaethol.

Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu

Mae'n gyfrifol am adolygu priodoldeb prosesau rheoli risg a sicrwydd.

Pwyllgor Sgriwtini Corfforaethol

Craffu'r holl risgiau mawr tyngedfennol.

Pob Gweithiwr

Mae dyletswydd ar bob gweithiwr i reoli risg.

Gweithdrefnau Rheoli Risg

Mae Canllawiau Rheoli Risg y Cyngor yn darparu canllawiau pellach er mwyn cefnogi'r datganiad polisi hwn.

MATRICES ASESU RHEOLI RISG

TEBYGOLRWYDD	Y digwyddiad bron yn sicr o ddigwydd yn y rhan fwyaf o amgylchiadau.	>70%	Bron yn Sicr	A					
	Y digwyddiad yn debygol o ddigwydd yn y rhan fwyaf o amgylchiadau	30-70%	Tebygol	B					
	Bydd y digwyddiad o bosib yn digwydd ar ryw adeg.	10-30%	Posib	C					
	Y digwyddiad yn annhebygol a gallai ddigwydd ryw dro	1-10%	Annhebygol	D					
	Digwyddiad prin fydd ond yn digwydd mewn amgylchiadau eithriadol.	<1%	Prin	E					
					5	4	3	2	1
					Di-nod	Bychan	Cymedrol	Sylweddol	Trychinebus
Gwasanaeth					Dim effaith ar ansawdd y gwasanaeth, amhariad bychan ar wasanaethau	Mân effaith ar ansawdd y gwasanaeth, mân safonau gwasanaeth heb eu bodloni, amhariad tymor byr ar weithrediadau.	Gostyngiad sylweddol yn ansawdd y gwasanaeth, amharu'n ddifrifol ar safonau gwasanaeth, amhariad tymor hir ar weithrediadau eraill	Amhariad tymor hir ar un gwasanaeth tyngedfennol	Amhariad tymor hir ar nifer o wasanaethau tyngedfennol
Enw Da					Pryder cyhoeddus wedi'i gyfyngu i gwynion lleol	Ychydig o sylw anffafriol lleol / cyhoeddus / yn y cyfryngau a chwynion.	Sylw drwg iawn yn y cyfryngau lleol neu ychydig o sylw drwg yn y wasg ranbarthol neu genedlaethol.	Beirniadaeth ddifrifol negyddol ar lefel ranbarthol neu genedlaethol	Condemniad rhanbarthol a chenedlaethol hir-barhaus
Cost Ariannol (£)					< £50k	£50k - £250k	£250k - £750k	£750k - £3m	> £3m
Iechyd a Diogelwch					Digwyddiad ond y dim neu fân anaf nad oedd angen triniaeth feddygol broffesiynol	Mân anaf a oedd angen triniaeth feddygol broffesiynol	Anaf difrifol	Un person wedi marw	Nifer o bobl wedi marw
Diogelu					Amherthnasol	Un achos o ddifffyg cydymffurfiaeth gyda gweithdrefnau	Parhau i beidio â chydymffurfio gyda gweithdrefnau	Un digwyddiad yn ymwneud â diogelu	Digwyddiadau niferus a chysylltiedig yn ymwneud â diogelu
Rheoleiddio					Dim angen adrodd i'r rheoleiddiwr	Digwyddiad y mae angen adrodd arno i'r rheoleiddiwr ond dim angen camau dilyn i fyny	Adrodd ar dor-amod i'r rheoleiddiwr sydd angen ei gywiro ar unwaith	Erlyniad gan reoleiddiwr yn arwain at ddirwyon ac ymyrraeth ac sydd angen prosiect mawr i gywiro'r sefyllfa	Erlyniad sylweddol gan reoleiddiwr yn arwain at ddirwyon sylweddol ac ymyrraeth ar raddfa fawr
Prosiectau					<5% o gynnydd o ran amser neu gost y prosiect; mân effaith ar amcanion neu sgôp y prosiect	5% - 20% o gynnydd o ran amser neu gost y prosiect; effaith ar amcanion neu sgôp y prosiect angen cymeradwyaeth y SRO	20% - 50% o gynnydd o ran amser neu gost y prosiect; mae'r effaith ar amcanion neu sgôp y prosiect yn annerbyniol i'r SRO	>50% o gynnydd o ran amser neu gost y prosiect; prosiect yn methu â chyflawni'r amcanion neu'r sgôp	Amherthnasol
EFFAITH									

CYNGOR SIR YNYS MÔN		
Adroddiad i:	Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu	
Dyddiad:	23 Gorffennaf 2019	
Pwnc:	Adroddiad Yswiriant Blynnyddol 2018/19	
Pennaeth Gwasanaeth	Marc Jones, Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau / Swyddog A151 01248 752601 MarcJones@ynysmon.gov.uk	
Awduron yr Adroddiad:	Marion Pryor Pennaeth Archwilio a Risg 01248 752611 MarionPryor@ynysmon.gov.uk	Julie Jones Rheolwr Risg ac Yswiriant 01248 752609 JulieJones@ynysmon.gov.uk
Natur a Rheswm dros Adrodd: Mae pwyllgorau archwilio'n elfen allweddol o lywodraethiant corfforaethol ac yn ffynhonnell bwysig o sicrwydd ynghylch trefniadau sefydliad mewn perthynas â rheoli risg, cynnal amgylchedd rheoli effeithiol ac adrodd ar berfformiad ariannol a pherfformiad arall. O ganlyniad, mae cylch gorchwyl y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethiant yn eirioli ei rôl ehangach ym mhob agwedd o sicrwydd. Mae'r adroddiad hwn yn darparu'r Pwyllgor â gwybodaeth am sut mae'r Cyngor wedi rheoli ei weithgareddau sicrwydd dros y bum mlynedd ddiwethaf a'i heriau ar gyfer y dyfodol.		

1. RHAGARWEINIAD

- 1.1. Mae'r adroddiad hwn yn delio â'r trefniadau yswirio a hanes y colledion diweddar ar gyfer y prif feysydd risg lle mae yswiriant.

2. ARGYMHELLIAD

- 2.1. Bod y Pwyllgor yn ystyried yr adroddiad ac yn cynnig unrhyw sylwadau arno.

ADRODDIAD YSWIRIANT BLYNYDDOL GORFFENNAF 2019

Marion Pryor BA MA CMIIA CPFA, Pennaeth Archwilio a Risg

Julie Jones, Rheolwr Risg ac Yswiriant

CYNNWYS

CYFLWYNIAD	1
CRYNODEB HAWLIADAU	3
TUEDDIADAU HAWLIADAU	4
HERIAU'R DYFODOL	6
ATODIAD A	8

Llun ar y clawr: Rhosneigr yn ystod corwynt Ophelia, Hydref 2017

CYFLWYNIAD

Bu'r Cyngor ail dendro ei gontract yswiriant yn 2017 gan ddefnyddio Fframwaith Prynu Deinamig newydd Gwasanaeth Caffael Cenedlaethol Llywodraeth Cymru er mwyn gwahodd tendrau. Zurich Municipal enillodd y contract, sy'n rhedeg o 1 Hydref 2017 i 30 Medi 2022 ac mae'n cynnwys proses flynyddol ar gyfer adnewyddu'r contract.

Mae gan y Cyngor amrywiaeth o bolisïau yswiriant yn eu lle a'r prif rai yw **atebolrwydd cyhoeddus** ac **atebolrwydd cyflogwr**, **eiddo** ac yswiriant **modur**.

Mae polisïau atebolrwydd cyhoeddus ac **atebolrwydd cyflogwr** yn indemnio'r Cyngor yn erbyn costau ac iawndal mae'n atebol i dalu pan fydd aelod o'r cyhoedd, busnesau neu weithwyr yn cyflwyno hawliadau o ganlyniad i ddifrod, anafiadau neu salwch sy'n codi o ganlyniad i esgeulustod y Cyngor.

Mae'r polisïau **eiddo** yn digolledu'r Cyngor am ddifrod i'w adeiladau a'u cynnwys yn dilyn difrod a achosir gan beryglon penodol.

Mae **yswiriant modur** yn cyfuno elfen o'r ddau o ran ei fod yn indemnio'r Cyngor yn erbyn difrod neu anafiadau a achosir i drydydd parti gan ei gerbydau ac mae'n digolledu'r Cyngor am ddifrod i'w gerbydau.

Mae'r Cyngor yn defnyddio cyfuniad o **hunain yswiriant** ac **yswiriant allanol** er mwyn diogelu yn erbyn canlyniadau ariannol risg. Mewn rhai achosion mae'r Cyngor wedi trefnu yswiriant allanol ond yn hunain yswirio canran fawr o'r hawliadau sydd wedi eu talu drwy ddewis talu swm cychwynnol mawr (**excess**). I leihau'r risg ariannol mae'r Cyngor wedi negodi arhosfa agregau (cap) ar y polisïau hyn ac unwaith mae hwn yn cael ei gyrraedd mae'r yswiriwr yn talu costau unrhyw hawliadau pellach.

Ers 1 Hydref 2017, mae'r tâl-dros-ben ar gyfer y prif bolisiâu fel â chanlyn:

Atebolrwydd Cyhoeddus a Chyflogwr	£50,000
Modur	£1,000
Eiddo - Ysgolion	£25,000
Eiddo - Adeiladau Cyffredinol a Thai	£10,000
Eiddo - Mân ddaliadau a Masnachol	£250

Mae hunain ariannu colledion yn rhan o agwedd gyffredinol y Cyngor tuag at reoli risg. Mae'n darparu mwy o gymhelliant i ddelio â risg yn fwy effeithiol o gofio bod unrhyw ostyngiad mewn hawliadau o fudd i'r Cyngor. Mae hefyd yn lleihau'r premiwm sy'n daladwy ac atebolrwydd y Cyngor ar gyfer Treth Premiwm Yswiriant (sydd ar hyn o bryd yn 12%¹). Yn 2018/2019 roedd y premiwm yswiriant a dalwyd dros £610,000, gan gynnwys £62,743 o Dreth Premiwm Yswiriant.

Er mwyn cwrdd elfen hunain yswiriant unrhyw hawliad, mae'r Cyngor wedi sefydlu Cronfa Yswiriant. Mae awch y Cyngor am risg a'r angen i sicrhau sefydlogrwydd y Gronfa Yswiriant dros y tymor hir yn dylanwadu ar y lefel o hunain yswiriant.

Er mwyn bodloni'r lefel hon o hunain yswiriant, fel ar 31 Mawrth 2019, roedd Cronfa Yswiriant y Cyngor yn cynnwys £1.250m mewn Cronfa Arian Wrth Gefn wedi'i chlustnodi a £270k yn y Cyfrif Darpariaeth Yswiriant.

Tra ei bod hi'n bwysig sicrhau bod y Gronfa Yswiriant yn cynnwys adnoddau digonol i gwrdd â'i rwymedigaethau, mae yna hefyd gyfle i gynnal gwell cydbwysedd na sydd angen. Er mwyn sicrhau bod y Gronfa yn ddigonol i gwrdd â chostau ei hawliadau ond nad yw'n cynnwys gormod o arian wrth gefn, bydd y Rheolwr Yswiriant a Risg, mewn cydweithrediad â'r Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) a'r Swyddog Adran 151, yn adolygu'r Gronfa bob blwyddyn.

¹ Cynyddodd treth premiwm yswiriant o 6% i 9.5% ym mis Tachwedd 2015, i 10% yn Hydref 2016 ac ar 1 Mehefin 2017, i 12%.

CRYNODEB HAWLIADAU

Mae'r adroddiad hwn yn darparu crynodeb o hawliadau sydd wedi eu gwneud o dan neu yn erbyn trefniadau yswiriant mewnol ag allanol y Cyngor ar gyfer y cyfnod **1 Ebrill 2014 i 31 Mawrth 2019**, yn seiliedig ar ddyddiad y digwyddiad ac nid ar ddyddiad gwneud neu gyflwyno'r hawliad, ac ar gyfer hawliadau a gyflwynwyd cyn 1 Ebrill 2019. Cyfanswm cost yr hawliadau yw cyfanswm y gost i'r Cyngor a'i yswiriwr yn cynnwys iawndal a chostau.

Mae crynodeb o'r hawliadau sydd wedi eu cynnwys yn [Atodiad A](#) o'r adroddiad hwn yn darparu dadansoddiad o bob polisi, yn ôl pob blwyddyn ariannol ar gyfer y Cyngor yn ei gyfanrwydd o'r nifer o hawliadau sydd wedi:

- cael eu talu,
- cael eu setlo heb unrhyw gostau na thaliadau, neu
- lle nad yw'r hawliad wedi ei setlo hyd yma.

Mae'r crynodeb hefyd yn cynnwys y swm a dalwyd o ran yr hawliadau hynny a setlwyd a'r swm sydd wedi'i gadw wrth gefn ar gyfer yr hawliadau hynny nad ydynt wedi eu setlo hyd yma.

Dylid pwysleisio na fydd yr holl hawliadau sydd '*dal yn agored*' ac sydd ag arian wrth gefn yn eu herbyn yn cael eu talu neu eu setlo yn unol â'r swm wrth gefn sydd yn er herbyn. Mae hyn yn arbennig o wir ar gyfer hawliadau atebolrwydd; bydd hawliadau ag arian wrth gefn mawr yn eu herbyn yn aml yn cael eu setlo am symiau llawer is neu am ddim costau o gwbl.

Gall nifer yr hawliadau hefyd gynyddu dros amser, oherwydd mewn rhai achosion, mae hawliadau yn cael eu cyflwyno nifer o flynyddoedd ar ôl y digwyddiad. Er enghraifft, mae gan blentyn a anafwyd yn yr ysgol gynradd gyfnod o dair blynedd ar ôl troi yn 18 oed i gyflwyno eu hawliad. O ganlyniad, bydd nifer yr hawliadau a chyfanswm yr arian wrth gefn yn newid dros amser.

TUEDDIADAU HAWLIADAU

Mae nifer yr hawliadau ar gyfer anafiadau personol a gyflwynwyd gan weithwyr yn parhau yn isel ar dri neu bedwar y flwyddyn dros y cyfnod 5 mlynedd. Er nad yw'r Cyngor wedi derbyn unrhyw hawliadau ar gyfer y cyfnod 2018/19, mae pump o'r 16 (31%) o hawliadau a gyflwynwyd yn ystod y pedair blynedd ddiwethaf yn parhau i fod ar agor. Mae hyn yn dangos natur hirfaith (long tail) nifer o hawliadau atebolrwydd y cyflogwr.

Mae nifer yr hawliadau atebolrwydd cyhoeddus wedi gostwng yn sylweddol dros y bum mlynedd ddiwethaf. Mae hawliadau am anafiadau i ddefnyddwyr ffordd a difrod i gerbydau ar y briffordd yn cyfri am bron i hanner yr hawliadau a dderbyniwyd (46.6%). Fodd bynnag, mae nifer yr hawliadau sy'n gysylltiedig â'r briffordd fwy neu lai wedi haneru dros y pedair blynedd rhwng 2014/15 a 2017/18, gyda 2018/19 yn dangos cynnydd bychan. Ni chafwyd unrhyw newid sylweddol yn nifer yr hawliadau yn erbyn unrhyw wasanaeth arall, er cafwyd cyfres o hawliadau yn erbyn y Gwasanaeth Tai yn 2017/18 yn honni bod tai mewn cyflwr o wael.

O'r hawliadau atebolrwydd cyhoeddus a dalwyd, y rhai mwyaf arwyddocaol yw'r iawndal a'r costau o bron i £23,000 a dalwyd yn dilyn llithro, baglu neu ddisgyn ar lithrfa a reolir gan y Cyngor. Mae hefyd tri hawliad arall am lithro, baglu neu ddisgyn wedi costio dros £10,000 yr un. O'r hawliadau atebolrwydd cyhoeddus sydd dal heb eu setlo, mae gan y mwyaf sylweddol arian wrth gefn o £81,000 yn ei erbyn ac mae'n ymwneud ag achos o faglu ar y briffordd.

Mae nifer yr hawliadau moduro yn parhau yn weddol gyson ar gyfer y cyfnod, er gwelodd y Cyngor gynnydd yn nifer yr hawliadau yn 2018/19 sydd i weld wedi parhau yn 2019/20. Mae cyfran uchel o'r hawliadau hyn (58%) o ganlyniad i gamgymeriadau gan ein gyrwyr. Yn 2017/18, gwelodd y Cyngor gynnydd gweladwy yng nghost hawliadau moduro. Mae dros £72,000 o'r cynnydd hwn yn ganlyniad i lifogydd Tachwedd 2017 pan fu'r yswirwyr benderfynyn bod pedwar cerbyd trydan wedi eu difrodi i'r fath raddau nad oedd modd eu trwsio.

Y tywydd yw'r prif yrrwr ar gyfer hawliadau difrod i eiddo. Ym mis Hydref 2017, tarodd cyn-gorwynt Ophelia Ynysoedd Prydain gan ddod â gwyntoedd o hyd at 90mya.

Hon oedd ail storm tymor y gaeaf 2017/18, yn dilyn Storm Aileen ym mis Medi. Roedd y gwyntoedd cryfaf ger arfordiroedd Môr Iwerddon, yn enwedig gorllewin Cymru gyda gwyntoedd o rhwng 70 a 80 m.y.a. neu uwch mewn lleoliadau arfordirol agored. Roedd yr Ynys yn ymddangos ddwywaith mewn rhestr o'r chwe gwynt cryfaf yn y DU²:

Lleoliad	Rhanbarth	Cyflymder gwynt (m.y.a.)
Capel Curig	Gwynedd	90
Aberdaron	Gwynedd	90
Llu Awyr Y Fali	Ynys Môn	81
Trwyn y Mwmbwls	Gorllewin Morgannwg	79
Ronaldsway	Ynys Manaw	78
Mona	Ynys Môn	77

Achosodd Storm Ophelia ddifrod i do Canolfan Hamdden Plas Arthur ac amcangyfrifir y bydd y gwaith atgyweirio yn costio tua £34,000.

Hefyd yn 2017/18, cafwyd tân a ddinistriodd adeilad amaethyddol ym Maes yr Hufen a chafwyd digwyddiad asbestos yn Ysgol Uwchradd Caergybi.

² Ffynhonnell: Swyddfa'r Met - Gwasanaeth Swyddfa Dywydd Cenedlaethol y DU ac un o Sefydliadau Partner yr Adran Busnes, Ynni a Strategaeth Diwydiannol (BEIS).

HERIAU'R DYFODOL

Wrth i'r wasgfa ar y cyllidebau barhau, bydd effaith anorfod ar nifer yr hawliadau a gyflwynir a gallu'r Cyngor i'w hamddiffyn.

Fe ddylai'r holl awdurdodau priffyrdd bellach fod wedi mabwysiadu cod ymarfer newydd y DU ar gyfer awdurdodau priffyrdd, 'Well-managed Highway Infrastructure'. Mae hon bellach yn agwedd sy'n seiliedig ar risg yn hytrach na'n un sy'n gosod cyfyngiadau penodol er mwyn penderfynu ar ddiffyg a'r camau y dylai'r Cyngor eu cymryd, mae barn y Swyddogion Priffyrdd bellach yn allweddol. Mae gwaith sylweddol wedi'i wneud ac mae hyfforddiant wedi'i ddarparu er mwyn sicrhau bod y Cyngor yn cydymffurfio â'r cod ymarfer newydd ond mae'r effaith fydd hyn yn ei gael o ran hawliadau ac yn enwedig gallu'r Cyngor i amddiffyn hawliadau yn ansicr.

Mae penderfyniadau llys diweddar (Barclays Bank Plc v Hawlwyr Amrywiol, Hawlwyr Amrywiol v Wm Morrison Supermarkets Plc ac ati) yn ymddangos fel petaent wedi ymestyn y telerau lle gall llysoedd ddal cyflogwr yn ddirprwyol atebol am weithredoedd ei weithwyr a chontractwyr. Yn yr achosion hyn ac eraill, mae'r hawliad wedi llwyddo hyd yn oed os yw gweithredoedd y gweithiwr ond wedi eu cysylltu'n rhannol â'u gwaith neu os yw wedi digwydd y tu allan i'w man gwaith neu amser gwaith. Mae felly'n gynyddol anodd i weld achos pan na fydd llys yn dal cyflogwr ddiffynnydd yn atebol am weithredoedd ei weithwyr pan fydd hawliwr dieuog yn cyflwyno hawliad.

Mae'r Cyngor yn berchen ar 3,819 eiddo ac ychydig dros 700 o garejys ledled yr Ynys, gyda gweledigaeth i weld cynnydd mewn stoc i dros 5000 o unedau erbyn

2049. Mae'r Cyngor wedi cyflawni Safon Ansawdd Tai Cymru (WHQS)³ ers 2012; yr ail Gyngor i gyflawni'r safon hwnnw⁴.

Yn ychwanegol at y WHQS, cyflwynodd Llywodraeth Cymru ddeddfwriaeth mewn perthynas ag addasrwydd tai o fewn Deddf Rhentu Cartrefi (Cymru) 2016⁵. Mae'n nodi'r angen i landlordiaid sicrhau bod yr eiddo yn addas i bobl fyw ynddo yn ystod cyfnod defnyddio'r eiddo ac ar gyfer cyfnod y denantiaeth. Heb os, mae potensial o gynydd mewn hawliadau yn erbyn y Cyngor, gyda nifer o sefydliadau 'dim ennill, dim ffi' eisoes yn dechrau gweithio yn y maes.

Rydym yn ffodus ar yr Ynys nad yw ein diwylliant hawliadau yn adlewyrchu'r heriau a wynebir gan gynghorau dinesig, mwy o ran eu maint. Fodd bynnag, mae ymddygiad o fewn yr amgylchedd hawliadau yn parhau i ddatblygu yn dilyn newidiadau mewn rheoliadau hawlio a chyfreithwyr yr hawlwr yn gwthio'r ffiniau wrth iddynt geisio cael yr incwm uchaf posib drwy eu costau.

Wrth symud ymlaen, byddwn yn adolygu pa mor agored ydym i dwyll a, lle bo'n bosibl, yn edrych i ddatrys hawliadau teilwng yn gyflymach gyda llai o gostau. Rhaid i'r Cyngor dderbyn peth risg, ond wrth wneud hynny, mae'n sicrhau bod prosesau yn eu lle er mwyn adolygu a rheoli'r risgiau hynny gyda'r nod o sicrhau cydbwysedd rhwng y risgiau yr ydym yn eu hyswrio yn eu herbyn a chost y premiwm.

³ Safon Ansawdd Tai Cymru (WHQS) yw safon ansawdd tai Llywodraeth Cymru. Cyflwynwyd y WHQS gyntaf yn 2002 a'i nod yw sicrhau bod pob annedd o ansawdd da ac yn addas ar gyfer anghenion trigolion presennol a'r dyfodol. Gosododd Llywodraeth Cymru darged i'r holl landlordiaid cymdeithasol wella eu stoc tai er mwyn bodloni'r safonau WHQS cyn gynted â phosibl, ond erbyn 2020 fan bellaf. Cadarnhawyd yr angen hwn gan Ddeddf Tai (Cymru) 2014.

⁴ Mae rhai eiddo yn parhau fel rhai a nodir yn 'fethiannau derbyniol'.

⁵ Mae darpariaethau tebyg wedi eu cynnwys yn y Mesur Cartrefi (Addas i Bobl Fyw) 2017-19, sydd yn y broses o fynd trwy'r Llywodraeth ar hyn o bryd. Er y bydd y Mesur yn berthnasol i Gymru a Lloegr, bydd ond yn berthnasol i denantiaethau yn Lloegr.

ATODIAD A

Polisi			2014/2015	2015/2016	2016/2017	2017/2018	2018/2019	Policy		
Atebolrwydd y Cyflogwr	Nifer	Wedi Eu Talu	2	3	0	1	0	Paid	Number	Employers' Liability
		Setlo Heb Gôst	1	0	1	3	0	Settled Without Cost		
		Dal yn Agored	1	0	2	2	0	Still Open		
	Swm	Wedi Ei Dalu	£12,990	£49,874	£0	£2,665	£0	Paid	Amount	
		Wrth Gefn	£79,887	£0	£84,995	£7,884	£0	Reserved		
Atebolrwydd Cyhoeddus	Nifer	Wedi Eu Talu	17	15	23	24	11	Paid	Number	Public Liability
		Setlo Heb Gôst	103	80	58	31	25	Settled Without Cost		
		Dal yn Agored	3	5	3	7	39	Still Open		
	Swm	Wedi Ei Dalu	£79,253	£35,947	£33,551	£58,388	£5,462	Paid	Amount	
		Wrth Gefn	£14,791	£93,850	£23,277	£29,877	£174,199	Reserved		
Modur	Nifer	Wedi Eu Talu	18	11	10	16	9	Paid	Number	Motor
		Setlo Heb Gôst	6	15	22	6	11	Settled Without Cost		
		Dal yn Agored	1	0	0	1	14	Still Open		
	Swm	Wedi Ei Dalu	£16,593	£46,305	£13,179	£81,787	£10,067	Paid	Amount	
		Wrth Gefn	£11,094	£0	£0	£14,221	£10,873	Reserved		
Eiddo	Nifer	Wedi Eu Talu	11	18	17	16	6	Paid	Number	Property
		Setlo Heb Gôst	6	8	11	16	1	Settled Without Cost		
		Dal yn Agored	0	0	0	2	7	Still Open		
	Swm	Wedi Ei Dalu	£17,148	£71,799	£78,632	£38,688	£10,009	Paid	Amount	
		Wrth Gefn	£0	£0	£0	£34,182	£17,066	Reserved		
Arall	Nifer	Wedi Eu Talu	3	1	0	2	2	Paid	Number	Other
		Setlo Heb Gôst	1	0	1	1	0	Settled Without Cost		
		Dal yn Agored	0	0	0	0	0	Still Open		
	Swm	Wedi Ei Dalu	£41,273	£3,708	£0	£331	£743	Paid	Amount	
		Wrth Gefn	£0	£0	£0	£0	£0	Reserved		
Cyfanswm	Nifer	Wedi Eu Talu	51	48	50	59	28	Paid	Number	Total
		Setlo Heb Gôst	117	103	93	57	37	Settled Without Cost		
		Dal yn Agored	5	5	5	12	60	Still Open		
	Swm	Wedi Ei Dalu	£167,256	£207,633	£125,363	£181,859	£26,281	Paid	Amount	
		Wrth Gefn	£105,772	£93,850	£108,272	£86,164	£202,138	Reserved		

This page is intentionally left blank

CYNGOR SIR YNYS MÔN	
ADRODDIAD I:	PWYLLGOR ARCHWILIO A LLYWODRAETHU
DYDDIAD:	23 GORFFENNAF 2019
PWNC:	ADOLYGIAD BLYNYDDOL AR REOLI TRYSORLYS AM 2018/19
AELOD(AU) PORTFFOLIO:	CYNGHORYDD R WILLIAMS
SWYDDOG(ION) ARWEINIOL:	R MARC JONES
SWYDDOG(ION) CYSWLLT:	GARETH ROBERTS (EST. 2675)
Natur a rheswm dros adrodd Cydymffurfio â'r rheoliadau a gyflwynwyd dan Ddeddf Llywodraeth Leol 2003 a chyda Chynllun Dirprwyo'r Cyngor ar gyfer Materion Rheoli Trysorlys am y cyfnod 2018/19 (Atodiad 8 o Ddatganiad Strategaeth Rheoli Trysorlys 2018/19). Yn unol â'r Cynllun Dirprwyo, caiff yr adroddiad hwn ei gyflwyno i'r Pwyllgor Gwaith ac yna i'r Cyngor llawn yn dilyn ei graffu gan y Pwyllgor hwn.	

1. Cyflwyniad

Mae'n rhaid i'r Cyngor hwn, yn unol â rheoliadau dan Ddeddf Llywodraeth Leol 2003, gynhyrchu adolygiad blynyddol ar weithgareddau rheoli trysorlys a'r dangosyddion pwylllog a thrysorlys gwirioneddol am 2018/19. Mae'r adroddiad hwn yn bodloni gofynion côd ymarfer CIPFA ar Reoli Trysorlys (y Côd) a Chôd Pwylllog CIPFA ar gyfer Cyllid Cyfalaf mewn Awdurdodau Lleol (Y Côd Pwylllog).

Yn ystod 2018/19, y gofynion lleiaf ynglŷn ag adrodd yn ôl oedd bod y Cyngor llawn yn derbyn yr adroddiadau canlynol:-

- strategaeth flynyddol ar gyfer y trysorlys cyn i'r flwyddyn gychwyn (derbyniwyd ar 28 Chwefror 2018);
- adroddiad diweddarau canol y flwyddyn ar y trysorlys (derbyniwyd ar 27 Chwefror 2019);
- adolygiad blynyddol wedi i'r flwyddyn ddod i ben yn disgrifio'r gweithgaredd o'i gymharu â'r strategaeth (sef yr adroddiad hwn).

Mae'r amgylchedd rheoleiddiol yn rhoi cyfrifoldeb ar Aelodau i adolygu a chraffu'r polisi a gweithgareddau rheoli trysorlys. O'r herwydd, mae'r adroddiad hwn yn bwysig gan ei fod yn darparu manylion am yr alldro mewn perthynas â gweithgareddau trysorlys ac mae'n dwyn sylw at gydymffurfiaeth â pholisïau'r Cyngor a gymeradwywyd yn flaenorol gan Aelodau.

Mae'r Cyngor yn cadarnhau ei fod wedi cydymffurfio gyda'r gofyniad o dan y Côd, sef bod y Pwyllgor Archwilio yn craffu'r holl adroddiadau rheoli trysorlys uchod cyn eu cyflwyno i'r Cyngor llawn.

Mae'r Swyddog Adran 151 yn cadarnhau y cafodd arian ond ei fenthycu at ddibenion cyfalaf ac na chafodd y cyfyngiad benthycu statudol (yr uchafswm a awdurdodwyd) ei dorri.

Yn fwy na hynny, mae'r adroddiad yn nodi'r canlyniadau canlynol yn ystod blwyddyn ariannol 2018/19:-

- Ffactorau allanol – yn cynnwys adolygiad o'r economi, perfformiad y raddfa log yn ystod y flwyddyn a'r ansicrwydd parhaus o ran Brexit;
- Ffactorau mewnol – yn cynnwys perfformiad gwariant cyfalaf, effaith ar y cronfeydd wrth gefn a'r balansau arian parod, agwedd risg tuag at fuddsoddiadau, y benthyciadau a gymerodd y Cyngor a'r effaith ar y Gofyniad Cyllido Cyfalaf (CFR);

- Y Strategaeth Rheoli Trysorlys yn 2018/19 – yn cynnwys rheoli dyledion y Cyngor, gweithrediad y polisi MRP newydd a benthyciadau a buddsoddiadau'r Cyngor yn ystod y flwyddyn;
- Rheolaeth o Reoli Trysorlys – beth yw'r Dangosyddion Pwyllog a sut byddant yn cael eu mesur;
- Cymharu Dangosyddion Pwyllog – cymhariaeth o'r gwir Ddangosyddion Pwyllog o gymharu â'r rhagolygon ar ddechrau'r flwyddyn;
- Edrych ymlaen i 2019/20 a thu hwnt; a
- Casgliad.

2. Adolygiad o'r Flwyddyn – Ffactorau Allanol

2.1 Cyfraddau Llog – Roedd Graddfa Banc yn 0.50% ar ddechrau'r flwyddyn, fodd bynnag, cododd y raddfa i 0.75% yn Awst 2018. Golygodd hyn fod cyfradd log y sefydliadau gwrth-barti ar y cyfrif galw arferol yn amrywio o 0.10% i 0.65%.

2.2 Yr Economi – Yn y Deyrnas Unedig, yn dilyn twf economaidd isel o 0.2% yn chwarter un o 2018, cynyddodd y twf economaidd i 0.4% yn chwarter 2 ac i lefel arbennig o gryf o 0.7% yn chwarter 3, cyn arafu i 0.2% yn ystod chwarter 4. O ystyried yr holl ansicrwydd mewn perthynas â Brexit, roedd y twf economaidd gwan hwn yn ystod y chwarter olaf i'w ddisgwyl. Fodd bynnag, disgwylir peth adferiad yn y twf economaidd yn y dyfodol. Daeth y twf economaidd blyneddol yn chwarter 4 i 1.4% flwyddyn ar flwyddyn gan gadarnhau mai'r DU oedd â'r twf economaidd uchaf yn y G7 yn ystod chwarter 4.

Ar ôl i'r Pwyllgor Polisi Ariannol (MPC) godi Graddfa Banc o 0.5% i 0.75% yn Awst 2018, nid yw'n syndod nad ydynt wedi cynyddu'r raddfa ers hynny. Mae'n debyg na welwn unrhyw gamau pellach gan yr MPC tan y bydd yr ansicrwydd o ran Brexit yn dod yn gliriach. Petai'r DU yn gadael Ewrop mewn modd anhrefnus, mae'n debyg y byddai'r Graddfa Banc yn cael ei thorri er mwyn cefnogi twf economaidd. Fodd bynnag, mae'r MPC wedi bod â phryderon cynyddol am y duedd o ran chwyddiant cyflogau, a oedd ar ei uchaf yn dilyn yr argyfwng ariannol - 3.5% (ac eithrio bonwsau) yn y tri mis hyd at fis Rhagfyr cyn disgyn ryw fymryn i 3.4% yn y tri mis hyd at Ionawr. Bu cyflogwyr Prydain gyflogi gweithwyr ar y raddfa gyflymaf mewn mwy na tair blynedd yn y tri mis hyd at Ionawr wrth i farchnad lafur y wlad ddyffeio gwendidau ehangach yr economi gyffredinol wrth i Brexit agosáu. Cynyddodd nifer y bobl mewn gwaith gan 222,000, gyda hynny'n helpu i ostwng diweithdra i 3.9%, y lefel isaf ers 1975. Yn ogystal, mae cyfanswm nifer y swyddi gwag wedi cynyddu i lefelau uchel newydd.

O ran chwyddiant CPI ei hun, mae wedi bod yn gostwng ers cyrraedd ei lefel uchaf, sef 3.1% ym mis Tachwedd 2017, gan gyrraedd ei lefel isaf ym mis Ionawr 2019 cyn codi rhyw fymryn i 1.9% ym mis Chwefror. Fodd bynnag, yn Adroddiad Chwyddiant Banc Lloegr ym mis Chwefror 2019, parhaodd y rhagolygon chwyddiant ar gyfer y ddwy a'r tair blynedd nesaf ychydig yn uwch na tharged yr MPC o 2%.

Mae'r cynnydd o ran chwyddiant cyflogau a'r gostyngiad mewn chwyddiant CPI yn newyddion da i gwsmeriaid gan fod eu pŵer gwario yn gwella yn y senario hon gan fod y gwahaniaeth yn y ddau ffigwr bellach tua 1.5%, h.y. cynnydd mewn termau real. O ystyried bod economi'r DU yn cael ei gyrru gan y sector gwasanaethau i raddau helaeth, mae'r cynnydd ym mhŵer gwario cartrefi yn debygol o fwydo drwodd gan gefnogi twf economaidd yn gyffredinol yn ystod y misoedd nesaf.

2.3 Brexit – Methodd llywodraeth leiafrifol y Ceidwadwyr â chael mwyafrif yn Nhŷ'r Cyffredin er mwyn cefnogi cytundeb Brexit. Cytunodd yr UE i ymestyn y dyddiad y byddai'r DU yn gadael yr UE i 31 Hydref 2019 er mwyn i'r DU allu dod i gytundeb â'r UE ar ba delerau y gallai'r DU adael yr UE. Os na fydd modd dod i gytundeb, mae posibilrwydd cryf y bydd y DU yn gadael heb gytundeb, er ni ellir diystyru'r posibilrwydd o estyniad pellach, etholiad cyffredinol neu ail refferendwm. Beth bynnag fydd y canlyniad, bydd ansicrwydd mawr yn parhau mewn perthynas â'r economi a sut byddai'r Llywodraeth yn delio â Brexit Heb Gytundeb a gallai hyn o bosib olygu llacio'r polisi ariannol a, felly, gallai giltiau â dyddiadau tymor canol / tymor hirach godi o ganlyniad i'r disgwyliad y byddai'r bunt yn wan a phryderon am chwyddiant yn codi.

3. Adolygiad o'r Flwyddyn – Ffactorau Mewnol

3.1 Gwariant a chyllido cyfalaf 2018/19 - Mae'r Cyngor yn ymgymryd â gwariant cyfalaf ar asedau tymor hir. Fe all y gweithgareddau hyn fod naill ai:-

- Wedi eu cyllido ar unwaith trwy ddefnyddio adnoddau cyfalaf neu referniw (derbyniadau cyfalaf, grantiau cyfalaf, cyfraniadau referniw ac ati) nad ydynt yn cael effaith ar angen y Cyngor i fenthycu; neu
- Wedi eu cyllido trwy fenthycu: os nad oes digon o gyllid ar gael, neu os gwneir penderfyniad i beidio defnyddio adnoddau, bydd y gwariant cyfalaf yn creu'r angen i fenthycu.

Mae'r gwariant cyfalaf gwirioneddol yn ffurfio un o'r dangosyddion pwyllog sydd eu hangen. Mae'r tabl isod yn dangos gwariant cyfalaf gwirioneddol a sut y cafodd ei gyllido.

	2018/19 Amcangyfrif (£m)	2018/19 Gwir (£m)
Gwariant cyfalaf y Cronfa Gyffredinol	47	22
Gwariant cyfalaf CRT	16	9
Cyfanswm gwariant cyfalaf	63	31
Y Cronfa Gyffredinol a gyllidir yn ystod y flwyddyn drwy Grantiau a Chyfraniadau	32	16
CRT wedi'i gyllido yn ystod y flwyddyn drwy Grantiau a Chyfraniadau	3	3
Y Cronfa Gyffredinol a gyllidir gan adnoddau'r Cyngor yn ystod y flwyddyn	3	1
Yr CRT a gyllidir gan adnoddau'r Cyngor yn ystod y flwyddyn	13	6
Gwariant cyfalaf y Gronfa Gyffredinol a gyllidwyd drwy fenthycu	12	5
Gwariant cyfalaf yr CRT a gyllidwyd drwy fenthycu	0	0

Y prif reswm am y tanwariant oedd y tanwariant sylweddol yn erbyn saith prosiect. Mae'r manylion wedi eu dangos yn y tabl isod:-

	Cyllideb £'m	Gwir £'m	Amrywiad £'m	Sylw
Isadeiledd Strategol Caergybi	1.370	0.211	(1.159)	Contract wedi ei ail dendro a bydd bellach yn digwydd yn 2019/20
Gwelliannau ar y Lôn i Wylfa Newydd	12.000	0.000	(12.000)	Prosiect wedi'i ohirio
Ysgolion newydd Ardal Llangejni	5.233	0.421	(4.812)	Proses ymgynghori wedi ail ddechrau
Safle Sipsiwn a Theithwyr	1.858	0.053	(1.805)	Caniatâd cynllunio wedi cymryd hirach na'r disgwyl
Porth Twristiaeth	1.398	0.092	(1.306)	Oedi wrth dderbyn cadarnhad o'r grant terfynol
Cynllun Gofal Ychwanegol Seiriol	1.000	0.000	(1.000)	Oedi wrth adnabod safle priodol
Datblygu eiddo CRT newydd	7.964	1.525	(6.439)	Oedi wrth ddechrau prosiectau adeiladu newydd

3.2 Cronfeydd wrth gefn a balansau arian parod – mae balansau arian parod y Cyngor yn cynnwys adnoddau referniw a chyfalaf ac arian llif arian. Mae adnoddau arian parod craidd y Cyngor yn cynnwys y canlynol:-

Cronfeydd wrth gefn a Darpariaethau y gellir eu defnyddio	Drafft 31-Maw-19 £m	Terfynol 31-Maw-18 £m
Cronfa wrth gefn cyffredinol y Cyngor	5.912	6.899
Cronfeydd wrth gefn clustnodedig	8.728	7.601
Cronfa wrth gefn y Cyfrif Refeniw Tai (CRT)	8.387	7.380
Cronfeydd wrth gefn Ysgolion	0.631	1.869
Cronfa wrth gefn Cyfalaf	1.186	0.320
Cyfanswm cronfeydd wrth gefn y gellir eu defnyddio	24.844	24.069
Darpariaethau	5.234	5.326
Cyfanswm y Cronfeydd wrth Gefn a'r Darpariaethau y gellir eu defnyddio	30.078	29.395

3.3 Allanolli benthycia – Mae angen sylfaenol y Cyngor i fenthycia ar gyfer gwariant cyfalaf yn cael ei alw yn Ofyniad Cyllido Cyfalaf (CFR). Mae'r ffigwr hwn yn fesur o sefyllfa'r Cyngor o ran dyledion. Mae'r CFR yn deillio o weithgaredd cyfalaf y Cyngor a pha adnoddau a ddefnyddiwyd i dalu am y gwariant cyfalaf. Mae'n cynrychioli gwariant cyfalaf 2018/19 a gyllidwyd drwy fenthycia, a gwariant cyfalaf a gyllidwyd drwy fenthycia yn y blynedd blaenorol nad ydyw eto wedi cael ei dalu trwy refeniw neu adnoddau eraill. Rhan o weithgareddau trysorlys y Cyngor yw mynd i'r afael â'r gofynion cyllido ar gyfer yr angen benthycia hwn. Gan ddibynnu ar y rhaglen gwariant cyfalaf, mae'r Gwasanaeth Trysorlys yn trefnu sefyllfa arian parod y Cyngor er mwyn sicrhau bod arian parod digonol ar gael er mwyn bodloni'r cynlluniau cyfalaf a'r gofynion llif arian. Gallai hyn gael ei gyllido drwy fenthycia gan gyrff allanol (megis y Llywodraeth, drwy'r Bwrdd Benthyciadau Gwaith Cyhoeddus (PWLb) neu'r marchnadoedd arian), neu drwy ddefnyddio adnoddau arian parod dros dro o fewn y Cyngor. O ganlyniad i falansau arian parod isel yn ystod y flwyddyn, fe benderfynwyd allanolli benthycia ac fe gymerodd y Cyngor ddau fenthyciad tymor hir gyda'r PWLB. Ar 16 Ionawr 2019, benthycodd y Cyngor £15m gyda chyfradd log o 2.49% sydd i'w dalu'n ôl ymhen 50 mlynedd. Ar 25 Mawrth 2019, benthycodd y Cyngor £10m ar gyfradd log o 2.24% sydd i'w dalu'n ôl ymhen 46 mlynedd.

3.3.1 Benthycia gros a'r CFR – Er mwyn sicrhau bod lefelau benthycia yn bwylllog yn ystod y tymor canolig ac at ddibenion cyfalaf yn unig, fe ddylai'r Cyngor sicrhau nad yw ei fenthycia allanol gros, heblaw am yn y tymor byr, yn uwch na chyfanswm y gofyniad cyllido cyfalaf yn y flwyddyn flaenorol ynghyd ag amcangyfrifon unrhyw ofyniadau cyllido cyfalaf ychwanegol ar gyfer y flwyddyn bresennol a'r ddwy flynedd ariannol nesaf. Yn ei hanfod, mae hyn yn golygu nad yw'r Cyngor yn benthycia er mwyn cefnogi gwariant refeniw.

Mae'r strategaeth benthycia mewnol bellach wedi ei gweithredu dros yr ychydig flynyddoedd diwethaf. Mae'r benthycia gros o £132.5m ar 31 Mawrth 2019 yn llai na'r CFR a ragwelwyd ar gyfer y ddwy flynedd ddilynol.

	Gwirioneddol 2018/19 (£m)	Amcangyfrif 2019/20 (£m)	Amcangyfrif 2020/21 (£m)
Gofyniad Cyllido Cyfalaf	138.7	145.1	158.5

3.3.2 Benthycia Mewnol – yw pan, dros y tymor canolig, y disgwylir i'r graddfeydd buddsoddi barhau i fod yn is na'r graddfeydd benthycia tymor hir. Mae hyn yn golygu y byddai ystyriaethau gwerth am arian yn dynodi y gellid cael gwell gwerth am arian drwy osgoi cymryd benthyciadau allanol newydd a drwy ddefnyddio balansau arian parod mewnol i gyllido gwariant cyfalaf newydd neu yn lle dyledion allanol sy'n aeddfedu. Byddai hyn yn gwneud y gorau o gynilion tymor hir. Y ffigwr benthycia mewnol yw'r gwahaniaeth rhwng y CFR a'r Sefyllfa Benthycia Gros. Fel y gellir ei weld yn y tabl isod, ar ddechrau'r flwyddyn roedd y sefyllfa o ran benthyciadau mewnol yn £19.9m. Drwy gymryd y ddau fenthyciad PWLB newydd fel y nodwyd ym mharagraff 3.3. o'r adroddiad hwn, cafodd y sefyllfa fenthycia fewnol ar 31 Mawrth 2019 ei lleihau i £6.2m fel y gellir ei weld yn y tabl isod.

	31 Mawrth 2018 Gwir (£m)	31 Mawrth 2019 Gwir (£m)
Sefyllfa benthycia gros	117.0	132.5
CFR	136.9	138.7
Tan gyllido'r CFR	19.9	6.2

3.4 Benthycia Arall- Yn ystod y flwyddyn, bu'r Cyngor hefyd drefnu dau fenthyciad tymor byr. Roedd y benthyciad tymor byr cyntaf am £5m a chafodd ei gymryd ar 16 Hydref 2018 am 3 mis gyda Chyngor Sir Gogledd Swydd Efrog gyda chyfradd log o 0.85%. Roedd yr ail fenthyciad tymor byr hefyd ar gyfer £5m a chafodd hwn ei gymryd ar 14 Rhagfyr 2018 am fis gyda chronfa Bensiwn Tyne & Wear gyda chyfradd log o 0.80%. Cafodd y benthyciadau hyn eu cymryd er mwyn ymdopi ag anawsterau tymor byr gyda llif arian parod.

3.5 Ad-dalu Dyledion – Aeddfedodd benthyciad PWLB ar 16 Ionawr 2019, benthyciad a oedd am £5m. Cafodd y benthyciad ei gymryd yn wreiddiol yn 2009 gyda chyfradd log o 3.72%. Aeddfedodd tri benthyciad tymor byr yn ystod y flwyddyn hefyd. Roedd y cyntaf o'r rhain yn fenthyciad am £5m gan gronfa Bensiwn Tyne & Wear gyda chyfradd llog o 0.50%, a aeddfedodd ar 19 Ebrill 2018. Cafodd y benthyciad hwn ei gymryd ar 19 Ionawr 2018. Y ddau fenthyciad tymor byr arall oedd ad-daliadau ar y ddau fenthyciad newydd a restrwyd ym mharagraff 3.4 o'r adroddiad hwn. Cafodd y benthyciad am £5m gan Gyngor Sir Gogledd Swydd Efrog ei ad-dalu ar 16 Ionawr 2019 a chafodd y benthyciad o £5m gan gronfa Bensiwn Tyne & Wear hefyd ei ad-dalu ar 16 Ionawr 2019.

3.6 Buddsoddiadau – Y strategaeth fuddsoddiadau ddisgwyliedig oedd i gadw adneuron tymor byrrach (hyd at 364 diwrnod) er y cafodd y gallu i fuddsoddi am gyfnodau hirach ei gadw. Roedd disgwyl i'r balansau arian parod fod hyd at £22m, yn amrywio rhwng £4m a £22m. Cafodd y gyllideb log ei gosod ar £0.016m ar ôl addasu ar gyfer y cyfraddau uwch ar fuddsoddiadau presennol. Fel y digwyddodd pethau, dychwelodd cyfartaledd balansau o £11.7m, £0.054m ar gyfartaledd cyfradd llog o 0.47%. Y rheswm pam fod y dychweliadau ar fuddsoddiadau yn uwch na'r gyllideb, fel y nodwyd ym mharagraff 2.1, oedd y cynnydd yng nghyfradd log y banc o 0.50% i 0.75% ym mis Awst 2018, gan arwain at ddychweliadau uwch na'r disgwyl ar fuddsoddiadau. Cafodd holl adneuron y Cyngor eu cadw mewn cyfrifon cadw dim rhybudd sy'n talu cyfradd log yn agos i'r raddfa sylfaenol, £14.333m ar 0.53% ar 31 Mawrth 2019 (31 Mawrth 2018, £5.993m ar 0.39%). Roedd yr holl fuddsoddiadau yn rhai a gymerwyd am lai na blwyddyn.

3.7 Sefyllfa'r Trysorlys ar 31 Mawrth 2019 – Mae sefyllfa dyledion a buddsoddi'r Cyngor wedi'i threfnu gan Wasanaeth Rheoli'r Trysorlys er mwyn sicrhau hylifedd digonol ar gyfer gweithgareddau refeniw a chyfalaf, sicrwydd ar gyfer buddsoddiadau ac er mwyn rheoli risgiau o fewn yr holl weithgareddau rheoli trysorlys. Mae gweithdrefnau a rheoliadau er mwyn cyflawni'r amcanion hyn wedi eu hen sefydlu drwy adroddiadau i Aelodau a nodir yn y crynodeb a thrwy weithgareddau swyddogion yn unol â'r Strategaeth Rheoli Trysorlys 2018/19. Ni chafodd y cyfyngiadau uchaf ar gyfer cyfraddau sefydlog a chyfraddau amrywiol eu torri yn ystod y flwyddyn. Mae ffigyrau benthycia a buddsoddi'r Cyngor fel ar ddiwedd blynyddoedd ariannol 2017/18 a 2018/19 fel a ganlyn:-

31 MAWRTH 2018				31 MARCH 2019		
	£'000	Cyfradd Cyfartaledd (%)	Aeddfedrwydd Cyfartaledd (bl)	£'000	Cyfradd Cyfartaledd (%)	Aeddfedrwydd Cyfartaledd (bl)
Dyled	117.0	5.15	23.36	132.5	5.70	30.29
CFR	136.9			138.7		
Gor / (tan) wario	(19.8)			(6.2)		
Buddsoddiadau tymor penodol (pob un < 1 flwyddyn, eu rheoli yn fewnol a chyfradd sefydlog)	5,993	0.39		14,333	0.53	
Buddsoddiadau dim rhybudd (i gyd yn cael ei rheoli yn fewnol)						
Cyfanswm Buddsoddiadau	5,993	0.39		14,333	0.53	

Mae benthycia yn cael ei dorri lawr ymhellach yn ôl aeddfedrwydd fel:-

	31 MAWRTH 2018		31 MAWRTH 2019	
	£m	% cyfanswm	£m	% o'r cyfanswm
Cyfanswm benthycia	117.0	100	132.5	100
Llai na 12 mis	10.1	8.63	5.2	3.9
12 mis ac o fewn 24 mis	5.1	4.36	4.6	3.5
24 mis ac o fewn 5 mlynedd	7.0	5.98	4.6	3.5
5 mlynedd ac o fewn 10 mlynedd	5.8	4.96	4.2	3.1
10 mlynedd a mwy	89.0	76.07	113.9	86.0

Y rheswm am y cynnydd mewn benthyciadau o 10 mlynedd a mwy o 31 Mawrth 2018 a 31 Mawrth 2019 yw'r ddau fenthyciad gan y PWLB a gymerwyd yn ystod y flwyddyn, fel y nodwyd ym mharagraff 3.3 o'r adroddiad hwn.

4. Strategaeth Rheoli Trysorlys y Cyngor yn 2018/19

4.1 Ail drefnu dyledion – Ni wnaed unrhyw ail drefnu yn ystod y flwyddyn gan fod y cyfartaledd gwahaniaethol 1% rhwng cyfraddau benthycia newydd PWLB a chyfraddau ad-dalu dyledion yn gymamerol yn golygu fod ail-drefnu yn anymarferol.

4.2 Benthycia cyn bod angen – Yn ystod y flwyddyn, wnaeth y Cyngor ddim benthycia mwy na'r angen, na chyn bod angen, a hynny er mwyn elwa o'r buddsoddiad ar y symiau ychwanegol a gafodd eu benthycio.

4.3 Polisi Buddsoddi – caiff polisi buddsoddi'r Cyngor ei lywodraethu gan ganllawiau buddsoddi Llywodraeth Cymru, sydd wedi'i weithredu yn y Datganiad blynyddol ar y Strategaeth Rheoli Trysorlys a gafodd ei gymeradwyo gan y Cyngor ar 28 Chwefror 2018. Mae'r polisi hwn yn nodi'r dull y dylid ei ddefnyddio wrth ddewis gwrth-bartiön buddsoddi ac mae'n seiliedig ar statws credyd a ddarparwyd gan y dair brif asiantaeth cyfraddau credyd ynghyd â data ychwanegol mewn perthynas â'r farchnad (megis rhagolygon cyfraddau, amnewid rhagosodiadau credyd ('credit default sweeps'), prisiau cyfranddaliadau banciau ac ati). Cydymffurfiodd y gweithgareddau buddsoddi yn ystod y flwyddyn â'r strategaeth a gymeradwywyd ac nid oedd gan y Cyngor unrhyw anawsterau hylifedd. Pan fydd y Cyngor yn buddsoddi'r arian sydd ganddo dros ben, yr agwedd bwysicaf o'r buddsoddiad yw diogelwch, wedyn hylifedd ac yna enillion. Ystyr hyn yn ei hanfod yw mai'r brif flaenoriaeth yw diogelwch yr arian, wedi'i ddilyn gan ba mor hawdd yw hi i gael gafael ar yr arian petai'r Cyngor ei angen, wedi'i ddilyn gan ganran y gyfradd log y bydd y Cyngor yn ei dderbyn ar y buddsoddiad. Y strategaeth o ran buddsoddi arian dros ben fyddai i fenthycia yn y tymor byr gan Awdurdodau Lleol eraill er mwyn cael yr enillion gorau mewn ffordd ddiogel.

4.4 Strategaeth fenthyca – a rheoli risg cyfradd log – yn ystod 2018/19, roedd y Cyngor yn parhau i fod mewn sefyllfa o dan fenthyca. Roedd hyn yn golygu nad oedd yr angen benthyca cyfalaf (y Gofyniad Cyllido Cyfalaf) wedi'i gyllido'n llawn gyda dyledion benthyciadau oherwydd cafodd arian parod a oedd yn cefnogi cronfeydd wrth gefn, balansau a llif arian y Cyngor ei ddefnyddio fel mesur interim. Roedd y strategaeth hon yn ddoeth gan fod dychweliadau ar fuddsoddiadau yn isel ac roedd hefyd angen ystyried y risg o fuddsoddi gyda gwrthbartion. Fel y nodwyd ym mharagraff 3.3 o'r adroddiad hwn, yn ystod 2018/19 fe wnaeth y Cyngor gymryd dau fenthyciad tymor hir gyda'r PWLB, roedd hyn er mwyn sicrhau bod gan y Cyngor falansau arian parod digonol drwy allanoli dyledion a manteisio ar y cyfraddau llog isel a oedd ar gael ar gyfer benthyca tymor hir gyda'r PWLB. Rhan arall o'r strategaeth yw i fenthyca yn y tymor byr gan awdurdodau lleol eraill er mwyn datrys anawsterau llif arian tymor byr, ac, fel y nodwyd ym mharagraff 3.4 yr adroddiad hwn, gwnaed hyn ddwywaith yn ystod 2018/19 drwy fenthyca gan ddau wahanol Awdurdod Lleol ar ddau wahanol amser.

4.5 Polisi MRP – Yn ystod y flwyddyn, gweithredodd y Cyngor ei bolisi MRP newydd yn dilyn gofyn am gyngor gan ei ymgynghorwyr Trysorlys ac yn dilyn ymgynghoriad ag Archwilio Allanol. Mae'r polisi newydd yn cynnwys ymagwedd fwy doeth tuag at codi Refeniw am gostau Cyllido Cyfalaf. Gellir gweld y polisi newydd yn Atodiad 6 Datganiad Strategaeth Rheoli Trysorlys 2019/20 a gafodd ei gymeradwyo gan y Cyngor llawn ar 27 Chwefror 2019.

5. Rheolaeth Rheoli Trysorlys

Mae'r dangosyddion pwyllog canlynol wedi eu cynnwys yn Atodiad 11 o'r Datganiad ar y Strategaeth Rheoli Trysorlys. Gweler isod esboniad byr o beth yw'r dangosyddion a sut y byddant yn cael eu cyfrifo. Bydd Adran 6 o'r adroddiad hwn yn dadansoddi'r gwahaniaeth rhwng y Gwir Ddangosyddion a'r Dangosyddion Pwyllog a ragwelir ar gyfer 2018/19.

- **Gwariant Cyfalaf – Amcangyfrif o Wariant Cyfalaf** – Dyma ragolwg o'r Gwariant Cyfalaf rhwng 2018/19 a 2021/22, ac mae'n seiliedig ar Raglen Gyfalaf 2018/19 a'r Strategaeth Gyfalaf ar gyfer 2019/20.
- **Angen y Cyngor i Fenthyca (y Gofyniad Cyllid o Gyfalaf)** – Dangosydd pwyllog arall yw Gofyniad Cyllido Cyfalaf y Cyngor (CFR). Yn syml, y CFR yw cyfanswm y gwariant cyfalaf hanesyddol sy'n weddill sydd heb gael ei dalu amdano eto un ai o adnoddau refeniw neu gyfalaf. Yn ei hanfod, mae'n fesur o angen benthyca sylfaenol y Cyngor. Bydd unrhyw wariant cyfalaf uwch na hynny, sydd heb ei dalu'n syth drwy adnodd refeniw neu gyfalaf, yn cynyddu'r CFR. Nid yw'r CFR yn cynyddu am gyfnod amhenodol, gan fod y ddarpariaeth refeniw isaf (MRP) yn gost refeniw statudol flynyddol sydd, yn fras, yn lleihau'r angen i fenthyca yn unol â hyd bywyd pob ased ac, felly, codir tâl am yr asedau cyfalaf fel y byddant yn cael eu defnyddio.
- **Doethineb ariannol – Dyledion Gros a'r CFR** – Mae angen i'r Cyngor sicrhau nad yw ei ddyledion gros, heblaw am yn y tymor byr, yn fwy na chyfanswm y CFR yn y flwyddyn flaenorol ynghyd â'r amcangyfrifon o unrhyw CFR ychwanegol ar gyfer 2018/19 a'r ddwy flwyddyn ariannol ganlynol. Mae hyn yn galluogi peth hyblygrwydd ar gyfer benthyca cyfyngedig cynnar yn y dyfodol ond mae'n sicrhau na fyddir yn benthyca at ddibenion refeniw.
- **Dyledion allanol – Y trothwy awdurdodedig ar gyfer dyledion allanol** – Mae dangosydd pwyllog allweddol arall yn cynrychioli mesur rheoli o ran uchafswm lefel y benthyca. Mae'n uchafswm na fedrir benthyca'n allanol y tu draw iddo ac mae angen i'r uchafswm hwn gael ei osod neu ei adolygu gan y Cyngor llawn. Mae'n adlewyrchu lefel y ddyled allanol, er nad yn ddelfrydol, y gellid ei defnyddio yn y tymor byr, ond nad yw'n gynaliadwy yn y tymor hwy. Dyma'r cyfyngiad statudol y penderfynir arno o dan Adran 3 (1) Deddf Llywodraeth leol 2003. Mae'r Llywodraeth yn cadw'r opsiwn i reoli un ai cynlluniau'r holl gynghorau, neu gynlluniau cyngor penodol, er nad yw'r pŵer hwn wedi ei weithredu hyd yma. Mae'r Swyddog Adran 151 yn adrodd fod y Cyngor wedi cydymffurfio â'r dangosydd pwyllog hyn yn y flwyddyn ariannol bresennol ac nad yw'n rhagweld anawsterau ar gyfer y dyfodol. Mae'r safbwynt hwn yn ystyried yr ymrwymadau presennol, y cynlluniau presennol a'r cynigion yn yr adroddiad ar y gyllideb. Mae'r Uchafswm Awdurdodedig yn cael ei osod yn flynyddol yn y Datganiad Strategaeth Rheoli Trysorlys a bydd yn cael ei gymeradwyo gan y Cyngor llawn.

- **Y terfyn gweithredol** - Dyma'r terfyn na ddisgwylir yn arferol i ddyledion allanol fod yn uwch nag ef. Yn y rhan fwyaf o achosion, byddai hwn yn ffigwr tebyg i'r CFR, ond gallai fod yn is neu'n uwch gan ddibynnu ar y lefelau o wir ddyledion a'r gallu i gyllido tan fenthycu drwy adnoddau arian parod eraill. Gosodir y Terfyn Gweithredol yn flynyddol yn y Datganid Strategaeth Rheoli Trysorlys a chaiff ei gymeradwyo gan y Cyngor llawn.
- **Fforddiadwyedd – Cymhareb costau cyllido â'r llif refeniw net** – Mae'r dangosydd hwn yn nodi'r duedd yn y gost gyfalaf (benthycu a chostau rhwymedigaethau hirdymor eraill net o incwm ar fuddsoddiadau) yn erbyn y llif refeniw net. Mae'r amcangyfrifon o'r costau cyllido yn cynnwys yr ymrwymadau presennol a'r cynigion yn yr adroddiad cyllideb hwn.

6. Dangosyddion Pwyllog Gwirioneddol v y rhai ddisgwyliwyd

6.1 Yn ystod 2018/19, cydymffurfiodd y Cyngor â'i ofynion deddfwriaethol a rheoliadol. Mae'r data allweddol ar gyfer y dangosyddion pwyllog a'r dangosyddion trysorlys gwirioneddol yn nodi effaith y gweithgareddau gwariant cyfalaf yn ystod y flwyddyn, gyda chymaryddion, fel a ganlyn:-

Data ar gyfer gwir ddangosyddion pwyllog a thrysorlys	2017/18 Gwirioneddol £000	2018/19 Gwreiddiol £000	2018/19 Gwirioneddol £000
Gwariant cyfalaf	20,064	38,810	21,649
• Dim-CRT	9,291	13,820	9,028
• CRT	29,355	52,630	30,678
• Cyfanswm			
Cyfanswm Gofyniad Cyllido Cyfalaf:			
• Dim-CRT	95,218	108,120	97,845
• CRT	41,648	40,820	40,815
• Cyfanswm	136,866	148,940	138,660
Benthycu Gros	117,029	131,130	132,549
Dyledion allanol	117,029	131,130	132,549
Buddsoddiadau	0	0	0
• Hirach na blwyddyn	5,993	15,000	14,333
• Llai na blwyddyn	5,993	15,000	14,333
• Cyfanswm			
Cyfyngiad Benthycu Awdurdodedig	169.0m	177.0m	132.4m
Terfyn Gweithredol	164.0m	172.0m	132.4m
Costau cyllido fel cyfran o'r llif refeniw net – Dygwyd Ymlaen	6.10%	5.12 %	4.92 %
Costau cyllido fel cyfran o'r llif refeniw net - CRT	22.36%	20.15 %	16.86 %
Amcangyfrif o effaith gynyddraddol penderfyniadau cyfalaf ar renti tai	3.42	48.74	31.76

6.2 Y dangosydd pwyllog cyntaf yn y tabl uchod yw Gwariant Cyfalaf. Roedd y Gwariant Cyfalaf rhagdybiedig ar adeg cyhyrchu'r dangosyddion pwyllog ar gyfer 2018/19 yn £52.630m. Fodd bynnag, roedd y gwir wariant yn sylweddol is ar £30.678m. Eglurir y rheswm am y gwariant is ym mharagraff 3.1 yr adroddiad hwn ac mae i'w briodoli'n bennaf i'r tanwariant sylweddol ar saith prosiect cyfalaf.

6.3 Yr ail ddangosydd pwyllog yn y tabl uchod yw'r Gofyniad Cyllido Cyfalaf. Ni chaniateir i CFR y Cyngor godi ar am gyfnod amhenodol. Mae rheoliadau statudol yn eu lle er mwyn sicrhau bod asedau cyfalaf yn cael eu codi yn fras i refeniw dros oes yr ased. Mae angen i'r Cyngor wneud taliad refeniw blynyddol y cyfeirir ato fel y Ddarpariaeth Refeniw Isaf, (MRP), er mwyn lleihau'r CFR. Yr hyn ydyw mewn gwirionedd yw ad-daliad o'r angen benthycu. Mae hyn yn wahanol i'r trefniadau rheoli trysorlys sy'n sicrhau bod arian parod ar gael er mwyn bodloni ymrwymadau cyfalaf. Gall dyledion allanol hefyd gael eu benthycu neu eu had-dalu ar unrhyw adeg, ond nid yw hyn yn newid y CFR. Gellir hefyd lleihau cyfanswm y CFR drwy:-

- ddefnyddio adnoddau cyllido cyfalaf ychwanegol (megis derbyniadau cyfalaf heb eu gweithredu); neu
- codi mwy na'r gost refeniw statudol (MRP) bob blwyddyn drwy'r Ddarpariaeth Refeniw Gwirfoddol (VRP).

Roedd y CFR a ragwelwyd ar adeg cynhyrchu'r dangosyddion pwylllog ar gyfer 2018/19 yn £148.940m. Fodd bynnag, roedd y CFR gwirioneddol yn sylweddol is ar £138.660m. Un o'r rhesymau am y CFR is oedd y tanwariant yn y rhaglen Ysgolion yr 21^{ain} Ganrif, gan leihau'r Benthycia Digefnogaeth a oedd ei angen yn 2018/19. Rheswm arall oedd bod grantiau ychwanegol wedi eu rhoi yn ystod y flwyddyn er mwyn ariannu ffynonellau cyllido eraill megis Benthycia â Chefnogaeth. Roedd hyn yn golygu bod angen llai o Fenthycia â Chefnogaeth a felly, bod y ffigwr CFR yn lleihau. Fodd bynnag, yn y dyfodol, bydd y ffynhonnell cyllido hon a gymorthdelir yn cael ei defnyddio i gyllido'r Gwariant Cyfalaf yn 2019/20 a bydd yn cynyddu'r CFR.

- 6.4** Ni chafodd y Cyfyngiad Benthycia Awdurdodedig (£177m) a'r Terfyn Gweithredol (£172m) eu torri yn ystod y flwyddyn, gyda uchafswm y ddyled allanol yn £132.4m yn unig ar ei uchaf.
- 6.5** Roedd y costau cyllido fel cyfran o'r llyf refeniw net ar gyfer y Gronfa Gyffredinol (4.92%) yn agos iawn i'r cyfanswm a ragwelir (5.12%) gan olygu bod y dangosydd hwn wedi perfformio yn ôl y disgwyl ac yn is na chyfanswm y llynedd (6.10%). Roedd y costau cyllido fel cyfran o'r llyf refeniw net ar gyfer y CRT (16.86%) yn is na'r cyfanswm a ragwelwyd (20.15%) o ganlyniad i'r tanwariant wrth Gaffael Eiddo Presennol a Datblygiad Eiddo newydd, gan olygu nad oedd angen unrhyw fenthycia yn ystod y flwyddyn gan, felly, leihau'r costau CRT. Bu'r tanwariant ar y CRT hefyd leihau nifer y cyfraniadau Refeniw a oedd eu hangen er mwyn cyllido'r rhaglen gyfalaf yn 2018/19 o £9.7m i £6.3m a dyma'r rheswm pam fod yr Amcangyfrifon o effeithiau cynyddraddol ar benderfyniadau buddsoddi cyfalaf ar renti tai yn ddim ond £31.76 o gymharu â'r £48.74 a ragwelwyd.

7. Edrych ymlaen i 2019/20 a thu hwnt

- 7.1** Ar 27 Chwefror 2019, cymeradwyodd y Cyngor llawn y Datganiad Strategaeth Rheoli Trysorlys ar gyfer 2019/20. Roedd y Datganiad Strategaeth yn seiliedig ar y Strategaeth Gyfalaf ac fe ragamcener bydd angen i'r Cyngor fenthycio £7.3m ychwanegol yn 2019/20 ar gyfer y Gronfa Gyffredinol a'r CRT, cyfanswm o £17.0m yn 2020/21 a chyfanswm pellach o £20.2m yn 2021/22 er mwyn cyllido ei Raglen Cyfalaf. Bydd y benthycia ychwanegol yma yn effeithio ar y Gronfa Gyffredinol gyda chodiad yn y Ddarpariaeth Refeniw Isaf (MRP) er mwyn cyllido'r costau cyllid cyfalaf. Yn 2019/20, rhagwelir y bydd yr MRP yn £3.4m, yna yn £3.7m yn 2020/21 ac yn £3.9m yn 2021/22.
- 7.2** Ar 4 Ebrill 2019, buddsoddodd Cyngor Sir Ynys Môn £5m gyda Chyngor Central Bedfordshire ar gyfradd log o 0.75%. Roedd yn fuddsoddiad am 3 mis a wnaeth aeddfedu ar 5 Gorffennaf 2019.
- 7.3** Ar 20 Mai 2019, cafodd benthyciad o £5m gan y PWLB ei ad-dalu gan Gyngor Sir Ynys Môn. Cafodd y benthyciad ei gymryd ar 25 Mai 2010 gyda chyfradd log o 3.52%.
- 7.4** Gellir gweld y rhagolygon cyfraddau llog diweddaraf gan Link Assets Services yn y tabl isod:-

Comparison of forecasts for Bank Rate today v. previous forecast											
	Sep-19	Dec-19	Mar-20	Jun-20	Sep-20	Dec-20	Mar-21	Jun-21	Sep-21	Dec-21	Mar-22
1.7.19	0.75	0.75	0.75	0.75	1.00	1.00	1.25	1.25	1.50	1.50	1.50
7.5.19	0.75	0.75	1.00	1.00	1.25	1.25	1.25	1.50	1.50	1.50	1.75
change	0.00	0.00	-0.25	-0.25	-0.25	-0.25	0.00	-0.25	0.00	0.00	-0.25

8. Casgliad

Roedd perfformiad Rheoli Trysorlys y Cyngor yn ystod y flwyddyn yn unol â'r strategaeth buddsoddiadau risg isel, dychweliadau isel ac ymagwedd wedi'i chynllunio tuag at fenthycha gyda'r nod o sicrhau costau cyfraddau llog isel.

Mae perfformiad yn erbyn y Dangosyddion Pwyllog a osodwyd gan y Cyngor yn dangos bod gweithgareddau Rheoli Trysorlys y Cyngor yn cael eu hymgymryd â nhw mewn ffordd reoledig sy'n sicrhau diogelwch ariannol y Cyngor ac nad ydynt yn achosi unrhyw risg ariannol sylweddol i'r Cyngor o ran benthyca gormodol neu anfforddiadwy.

Mae Strategaeth Rheoli Trysorlys y Cyngor a'i berfformiad yn erbyn y strategaeth yn cymryd i ystyriaeth y ffactorau economaidd allanol a bydd yn cael ei adolygu'n gyson er mwyn sicrhau mai dyma'r strategaeth fwyaf priodol wrth symud ymlaen.

ARGYMHELLION

Argymhellir bod y Pwyllgor yn:-

- (i) Nodi y bydd y ffigyrau alldro yn yr adroddiad hwn yn parhau i fod yn ffigyrau dros dro tan fod y gwaith o archwilio Datganiad Cyfrifon 2018/19 wedi ei gwblhau a bod y cyfrifon wedi eu harwyddo; bydd unrhyw addasiadau sylweddol i'r ffigyrau sydd wedi eu cynnwys yn yr adroddiad hwn yn cael eu hadrodd arnynt fel bo'n briodol;
- (ii) Nodi'r dangosyddion pwyllog a thrysorlys dros dro ar gyfer 2018/19 yn yr adroddiad yma ;
- (iii) Ystyried yr adroddiad rheoli trysorlys blynyddol ar gyfer 2018/19 a'i basio i gyfarfod nesaf y Pwyllgor Gwaith gydag unrhyw sylwadau.

Papurau Cefndirol:

Datganiad Strategaeth Rheoli Trysorlys 2018/19
Dangosyddion Pwyllog a Thrysorlys 2018/19
Adroddiad Adolygu Rheoli Trysorlys Canol Blwyddyn 2018/19
Adroddiad Alldro Cyfalaf 2018/19

CYNGOR SIR
YNYS MÔN
ISLE OF ANGLESEY
COUNTY COUNCIL

BLAENRAGLEN WAITH

Y PWYLLGOR ARCHWILIO A LLYWODRAETHU

23 Gorffennaf 2019

Swyddog Cyswllt:	Marion Pryor, Pennaeth Archwilio Mewnol a Risg
E-bost:	MarionPryor@ynysmon.gov.uk
Ffôn:	01248 756211

Dyddiad	Pwnc	Rheswm am adrodd	Swyddog Cyfrifol (gan gynnwys cyfeiriad e-bost)
Medi 2019 Rhagfyr 2019 Chwefror 2020	Diweddariad Archwilio Mewnol	Diweddariad ar y cynnydd diweddaraf gan Archwilio Mewnol o ran sut mae'n cyflwyno'r gwasanaeth, darparu sicrwydd, adolygiadau a gwblhawyd, perfformiad ac effeithiolrwydd wrth yrru gwelliant.	Pennaeth Archwilio Mewnol a Risg MarionPryor@ynysmon.gov.uk
Medi 2019 Rhagfyr 2019 Chwefror 2020	Adroddiad Cynnydd Archwilio Allanol	Diweddariad ar waith Archwilio Allanol: • Archwiliad ar Berfformiad • Archwiliad Ariannol	Swyddog Arweiniol Archwilio Perfformiad – Swyddfa Archwilio Cymru Alan.Thomas@audit.wales Rheolwr Archwilio Ariannol – Deloitte cedge@deloitte.co.uk
Medi 2019 Chwefror 2020	Materion/Risgiau Archwilio Mewnol sy'n Weddill	Adroddiad manwl o'r holl faterion/risgiau archwilio mewnol sy'n weddill	Pennaeth Archwilio Mewnol a Risg MarionPryor@ynysmon.gov.uk
Medi 2019 Chwefror 2020	Cofrestr Risg Gorfforaethol	Yn unol â'r cylch gorchwyl, mae gofyn i'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu adolygu'r Gofrestr Risg Gorfforaethol a, lle bo'n briodol, ofyn am ymateb gan y rheolwyr ar gamau gweithredu i reoli risgiau.	Pennaeth Archwilio Mewnol a Risg MarionPryor@ynysmon.gov.uk Rheolwr Yswiriant a Risg JulieJones@ynysmon.gov.uk

Dyddiad	Pwnc	Rheswm am adrodd	Swyddog Cyfrifol (gan gynnwys cyfeiriad e-bost)
Medi 2019 Chwefror 2020	Cynnydd a wnaed ar Adroddiadau Rheoleiddio Allanol	Gofynnir i'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu ystyried y cynnydd a wnaed ar Adroddiadau Rheoleiddio Allanol, sy'n uniongyrchol gysylltiedig â'r materion o lywodraethu neu reoli risg yn y Cyngor.	Rheolwr Rhaglen, Cynllunio Busnes a Pherfformiad GethinMorgan@ynysmon.gov.uk
Medi 2019	Adroddiad y Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) ynglŷn â'r Adroddiad Cyllid a Llywodraethiant Blynyddol 2018/19	Un o gyfrifoldebau'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu yw cymeradwyo'r cyfrifon ar ran y Cyngor. Mae gofyn i'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu felly: - gymeradwyo'r Adroddiad Cyllid a Llywodraethiant Blynyddol 2018/19, gan gynnwys y Datganiad Cyfrifon ar gyfer 2018/19, - derbyn adroddiad yr Archwiliwr Penodedig ar y cyfrifon a'r ISA 260, a chymeradwyo'r Llythyr Cynrychiolaeth Terfynol.	Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) / Swyddog A151 MarcJones@ynysmon.gov.uk
Medi 2019	Adroddiad Blynyddol Diogelwch TGCh	Adroddiad blynyddol y Rheolwr Trawsnewid Busnes TGCh ynghylch diogelwch data digidol/bygythiadau i'r Cyngor o ran seiber-ddiogelwch a'r trefniadau sydd ar waith i reoli'r risgiau hynny.	Rheolwr Trawsnewid Busnes TGCh JohnThomas@ynysmon.gov.uk
Medi 2019	Adroddiad Blynyddol Iechyd a diogelwch corfforaethol 2018/19	Adroddiad blynyddol y Prif Swyddog Gwarchod y Cyhoedd	Ymgynghorydd Iechyd a Diogelwch Corfforaethol StephenNicol@ynysmon.gov.uk

Dyddiad	Pwnc	Rheswm am adrodd	Swyddog Cyfrifol (gan gynnwys cyfeiriad e-bost)
Medi 2019	Siarter Archwilio Mewnol	Mae Safonau Archwilio Mewnol y Sector Cyhoeddus angen i'r prif swyddog gweithredol archwilio gynhyrchu Siatr Archwilio Mewnol, y mae'n rhaid i'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu ei gymeradwyo. Er nad oes angen ei adolygu'n llawn ac yn ffurfiol tan 2021, bydd y Siarter yn cael ei diweddarau ar gyfer newidiadau i'r dull archwilio mewnol.	Pennaeth Archwilio Mewnol a Risg MarionPryor@ynysmon.gov.uk
Rhagfyr 2019	Adolygu Cylch Gorchwyl y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu	Dylai'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu adolygu ei gylch gorchwyl o bryd i'w gilydd i weld a yw'n briodol, gan roi ystyriaeth i ganllawiau'r sector ac anghenion y Cyngor.	Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) / Swyddog A151 MarcJones@ynysmon.gov.uk
Rhagfyr 2019	Adolygiad o'r Strategaeth a'r Fframwaith Rheoli Risg	Yn unol â'i gylch gorchwyl, mae angen i'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu adolygu'r Strategaeth Rheoli Risg ar gyfer y Cyngor.	Pennaeth Archwilio Mewnol a Risg MarionPryor@ynysmon.gov.uk
Rhagfyr 2019	Adroddiad Canol Blwyddyn ar Reolaeth Trysorlys ar gyfer 2019/20	Mae gofynion Adrodd am Arferion Rheoli Trysorlys CIPFA a threfniadau gwybodaeth gan reolwyr yn argymhell y dylai awdurdodau lleol, fel gofyniad sylfaenol, adrodd ar y sefyllfa canol blwyddyn o ran rheoli'r trysorlys. Gofynnir i'r Pwyllgor nodi'r sefyllfa bresennol ar fuddsoddiadau a benthyca.	Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) / Swyddog A151 MarcJones@ynysmon.gov.uk

Dyddiad	Pwnc	Rheswm am adrodd	Swyddog Cyfrifol (gan gynnwys cyfeiriad e-bost)
Chwefror 2020	Strategaeth Archwilio Mewnol 2020/21	Yn unol â'r safonau Archwilio Mewnol ar gyfer y Sector Cyhoeddus (2017), rhaid i'r prif swyddog archwilio gyflwyno'r Strategaeth Archwilio Mewnol i'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethiant ar gyfer eu cymeradwyo	Pennaeth Archwilio Mewnol a Risg MarionPryor@ynysmon.gov.uk
Chwefror 2020	Strategaeth Rheoli Trysorlys 2020/21 a'r Dangosyddion Darbodus Gwirioneddol ar gyfer 2020/21	Mae gofynion adrodd a threfniadau gwybodaeth reoli CIPFA mewn perthynas ag Arferion Rheoli Trysorlys yn argymhell y dylai awdurdodau lleol adrodd o leiaf unwaith y flwyddyn ar eu strategaeth a chynllun rheoli, cyn cychwyn y flwyddyn. Bydd yr adroddiad yn sôn am y Dangosyddion Darbodus gwirioneddol ar gyfer 2020/21 yn unol â gofynion y Côd Darbodus.	Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) / Swyddog A151 MarcJones@ynysmon.gov.uk

This page is intentionally left blank